KOM OP VOOR MENSENRECHTEN!

Een inleiding tot de rechten van de mens

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER
Europe
Regional Office

UNIVERSAL DECLARATION OF
HUMAN RIGHTS
#STANDUP4HUMANRIGHTS

Het Regionaal VN-Mensenrechtenbureau voor Europa erkent dankbaar de financiële steun van de Europese Unie voor de samenstelling van deze publicatie.

Dankwoord

Dank gaat uit naar het directoraat-generaal voor Internationale Samenwerking en Ontwikkeling van de Europese Commissie voor het idee van deze publicatie, en ook naar Birgit Van Hout, Regionaal Vertegenwoordiger voor Europa van het VN-Mensenrechtenbureau voor het uitwerken van het concept en aan Ömer Faruk Yalcin, Sir Malcom Evans en Paul d'Auchamp voor hun bijdragen aan de inhoud.

KOM OP VOOR MENSENRECHTEN!

Een inleiding tot de rechten van de mens

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER

Europe
Regional Office

Voorwoord

“Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren.” Zo begint artikel 1 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. De Universele Verklaring is opgesteld door vertegenwoordigers uit alle regio’s van de wereld en legt in één tekst de gedeelde waarden van verschillende culturen, religies en ideologieën vast - een gemeenschappelijk door alle volkeren en alle naties te bereiken ideaal.

Mensenrechten bevrijden ons van angst. Als ze gerespecteerd en beschermd worden, stellen ze ons in staat om onze overtuigingen en meningen te uiten, om ons te verenigen en om deel te nemen aan openbare aangelegenheden. Mensenrechten bevrijden ons ook van nood, omdat ze iedereen het recht geven op onderwijs en op een behoorlijke levensstandaard. Kortom: mensenrechten zorgen ervoor dat ieders veiligheid, waardigheid en potentieel volledig worden gerealiseerd.

Of ze nu burgerlijk, cultureel, economisch, politiek of sociaal zijn - alle mensenrechten zijn universeel, onvervreemdbaar en onderling afhankelijk. We zijn allemaal begiftigd met deze rechten, ongeacht wie we zijn of waar we vandaan komen. Het is de verantwoordelijkheid van staten en de internationale gemeenschap om ervoor te zorgen dat er een sociale en internationale orde is waarin onze rechten worden vervuld.

Er is veel bereikt sinds de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 10 december 1948 de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens aannam. Toch mogen we de mensenrechten nooit als vanzelfsprekend beschouwen. Er is dringend vooruitgang op het gebied van mensenrechten nodig, aangezien geweld, ontbering, discriminatie en andere mensenrechtenschendingen nog steeds ondraaglijk veel lijden veroorzaken bij veel vrouwen, mannen en kinderen op onze planeet. Als de menselijke waardigheid bedreigd wordt, lopen we allemaal risico.

Het Bureau van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Mensenrechten (OHCHR) werkt over de hele wereld samen met de andere entiteiten van de VN-familie om mensenrechten te beschermen en te bevorderen. De toezeggingen die staten in het kader van de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling hebben gemaakt, geven een nieuwe impuls die ons helpt mensenrechten te bevorderen op een manier dat niemand achterblijft.

Regionale organisaties en rechtbanken, nationale mensenrechteninstellingen, organen voor gelijke behandeling, maatschappelijke organisaties en mensenrechtenverdedigers zijn allemaal van cruciaal belang om ervoor te zorgen dat de nationale wetten, beleidslijnen en programma’s de mensenrechten respecteren, beschermen en uitdragen. Ze spelen ook een essentiële rol bij het bijstaan van slachtoffers van mensenrechtenschendingen.

Maar niet alleen zij zorgen ervoor dat ieders rechten worden gerespecteerd. Iedereen kan deze rechten verdedigen. Kennis is hierbij een belangrijke voorwaarde voor actie. De bedoeling van deze publicatie is niet om formele of informele mensenrechteneducatie te vervangen. Met deze toegankelijke aanpak hopen we elke lezer een basiskennis van mensenrechtenconcepten mee te geven. Zo kan jij ook een verschil maken!

Birgit VAN HOUT

Regionaal Vertegenwoordiger voor Europa
Bureau van de Hoge Commissaris van de VN voor de Mensenrechten

10 december 2020

Over Kom Op Voor Mensenrechten!

Wat is Kom Op Voor Mensenrechten?

Kom Op Voor Mensenrechten is een gebruikersvriendelijk handboek waarin de basisprincipes van mensenrechten op een eenvoudige manier worden uitgelegd. Het voorziet de lezer van een beknopte uitleg van de mensenrechten, het internationale mensenrechtenkader en de mechanismen die de toepassing ervan mogelijk maken. Het doel van deze publicatie is om mensenrechten toegankelijk te maken voor iedereen die er meer over wil weten.

Voor wie is Kom Op Voor Mensenrechten bedoeld?

Kom Op voor Mensenrechten is vooral bedoeld voor mensen die nog niet zoveel kennis hebben van de mensenrechten. Maar ook lezers die wél bekend zijn met mensenrechten kunnen hier terecht voor relevante referenties, casestudies en illustraties. Juridisch taalgebruik wordt in deze publicatie bewust vermeden, en alleen voetnoten die absoluut noodzakelijk zijn worden erin opgenomen. Het doel is om een makkelijk leesbaar document voor te leggen aan een breed publiek.

Hoe is Kom Op Voor Mensenrechten ingedeeld?

Kom Op Voor Mensenrechten is opgesplitst in zes delen die elkaar aanvullen. Deel I laat de lezer kennismaken met enkele basisbegrippen rond mensenrechten. Deel II omschrijft de internationale, regionale en nationale systemen die ingericht zijn om mensenrechten te beschermen. Deel III geeft een bondig overzicht van de burgerlijke, culturele, economische, politieke en sociale rechten. Deel IV gaat over de mensenrechtenbescherming van bepaalde groepen, zoals vrouwen, kinderen, mensen met een beperking en inheemse volkeren. Deel V belicht transversale mensenrechtenkwesties, zoals mensenrechten in het bedrijfsleven, in overgangsjustitie en in conflictsituaties. Deel VI legt uit hoe de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling verbonden is met mensenrechten.

Hoe lees je Kom Op Voor Mensenrechten?

Kom Op Voor Mensenrechten kan in zijn geheel gelezen worden of worden gebruikt als naslagwerk voor mensen die op zoek zijn naar informatie over een bepaald aspect van mensenrechten. Wij wensen je veel leesplezier!

Een volledige lijst van publicaties door het VN-Mensenrechtenbureau vind je hier: https://www.ohchr.org/en/publicationsresources/pages/publications.aspx

Inhoudsopgave

Lijst van afkortingen

ACtHPR Afrikaans Hof voor de Rechten van de Mens en Volken

ASEAN Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties

BDIMR Bureau voor Democratische Instellingen en Mensenrechten

AU Afrikaanse Unie

AV Algemene Vergadering

CAT Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing

CEDAW Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen

CIM Inter-Amerikaanse Commissie voor Vrouwen

CPT Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestraffing

CRPD Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

DEVAW Verklaring inzake de uitbanning van geweld tegen vrouwen

DRtD Verklaring inzake het recht op ontwikkeling

ECOSOC Economische en Sociale Raad

ECOWAS Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse Staten

ECRI Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie

ECSR Europees Comité voor Sociale Rechten

EHRM Europees Hof voor de Rechten van de Mens

EU Europese Unie

EVRM Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden

FRA Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten

GANHRI Internationale Alliantie van Mensenrechteninstituten

HRBA Mensenrechtenbenadering (Human Rights Based Approach)

HRC Mensenrechtenraad

HRCttee Mensenrechtencomité

HvJ-EU Hof van Justitie van de Europese Unie

IACHR Inter-Amerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens

IACtHR Inter-Amerikaans Hof voor de Rechten van de Mens

IAO Internationale Arbeidsorganisatie

ICC Internationaal Strafhof

ICERD Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie

ICPPED Internationaal Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning

IM Implementatiemiddelen

IVBPR	Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten
IVESCR	Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten
IVMW	Internationaal Verdrag inzake de bescherming van de rechten van alle migrerende werknemers en hun gezinsleden
IVRK	Internationaal Verdrag inzake de rechten van het kind
LAS	Liga van Arabische Staten
MDG	Millenniumdoelstellingen voor Ontwikkeling
MVO	Middenveldorganisatie
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
NHRI	Nationaal mensenrechteninstituut
NPM	Nationaal preventiemechanisme
NMRO	Nationaal mechanisme voor rapportage en opvolging
OAG	Oost-Afrikaanse Gemeenschap
OHCHR	VN-Mensenrechtenbureau (Bureau van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Mensenrechten)
OPCAT	Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
PVRE	Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa
RvE	Raad van Europa
SADC	Ontwikkelingsgemeenschap van Zuidelijk Afrika
SDG	Doelstellingen voor Duurzame Ontwikkeling
SG	Secretaris-Generaal
SPT	Subcomité ter Preventie van Foltering
UNCT	Verenigde Naties Landskantoor
UNDP	Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties
UNDRIP	Verklaring over de rechten van inheemse volken
UNESCO	Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
UNHCR	Bureau van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor Vluchtelingen
UNICEF	Kinderfonds van de Verenigde Naties
UNOG	Kantoor van de Verenigde Naties in Genève
UPR	Universele Periodieke Doorlichting
VN	Verenigde Naties
WG	Werkgroep
WHO	Wereldgezondheidsorganisatie

Lijst van casestudies

Kom Op voor Mensenrechten bevat verschillende casestudies om te illustreren hoe internationale, regionale en nationale mensenrechtenmechanismen functioneren en hoe mensenrechtenwetgeving en -normen in de praktijk worden toegepast. Sommige casussen hebben betrekking op de mensenrechtensituatie van specifieke groepen, terwijl andere zich richten op thematische mensenrechtenuitdagingen. Er zitten ook casussen tussen om lezers te laten zien wat het verband is tussen mensenrechten en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen, zodat ze beter begrijpen hoe het respecteren, beschermen en vervullen van mensenrechten bijdraagt tot de doelen van de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling.

Deel I:

Inleiding tot de mensenrechten

Wat zijn mensenrechten?

"Alle mensen worden vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren."

Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

Mensenrechten zijn inherent aan alle mensen ongeacht ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status. Alle mensen hebben evenveel recht op mensenrechten. Dit komt omdat mensenrechten voortkomen uit de waardigheid die inherent is aan alle mensen.

Mensenrechten zijn onvervreemdbaar. Niemand kan van zijn mensenrechten worden beroofd. Ze kunnen alleen in specifieke situaties worden beperkt, als gevolg van een eerlijk proces. Het recht op vrijheid kan bijvoorbeeld worden ingeperkt als een persoon door een rechtbank schuldig wordt bevonden aan een misdrijf.

Mensenrechten zijn universeel. Mensenrechten gelden voor iedereen, overal ter wereld, op gelijke basis en zonder discriminatie. Staten moeten mensenrechten en fundamentele vrijheden bevorderen en beschermen, ongeacht hun politieke, economische en culturele systemen.

Mensenrechten zijn ondeelbaar, onderling afhankelijk en onderling verbonden. Het ene mensenrecht mag niet worden geprioriteerd boven het andere. Mensenrechten zijn allemaal even belangrijk en essentieel om de waardigheid en de waarde van een persoon te eerbiedigen. De verbetering van het ene recht bevordert de vooruitgang van het andere. Evenzo beïnvloedt de ontneming van het ene recht vaak op negatieve wijze het genot van andere mensenrechten.

Mensenrechten worden gewaarborgd door het internationaal recht. Mensenrechten worden in de eerste plaats op nationaal niveau beschermd door staten. De ernstige mensenrechtenschendingen die plaatsvonden tijdens de Tweede Wereldoorlog lieten de internationale gemeenschap daarentegen ook inzien dat ze moesten werken aan gemeenschappelijke minimumnormen. Dit om de waardigheid van alle mensen te waarborgen en om te vermijden dat dergelijke schendingen weer zullen voorkomen. Deze normen zijn ondertussen geëvolueerd tot mensenrechtenwetgeving die op internationaal niveau wordt gegarandeerd. De Verenigde Naties namen in 1948 de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens aan. Sindsdien zijn er negen fundamentele internationale mensenrechtenverdragen met aanvullende protocollen aangenomen. Als landen verdragsluitende staten bij internationale mensenrechtenverdragen worden, verbinden zij zich ertoe om de verplichtingen in de verdragen na te komen en om ter verantwoording te worden geroepen met betrekking tot hun plichten en verantwoordelijkheden.

UNIVERSELE VERKLARING VAN DE RECHTEN VAN DE MENS

ARTIKELS	NAAM
Artikel 1	Vrij en gelijk
Artikel 2	Vrijwaring van discriminatie
Artikel 3	Recht op leven
Artikel 4	Vrijwaring van slavernij
Artikel 5	Vrijwaring van foltering
Artikel 6	Erkend worden voor de wet
Artikel 7	Gelijkheid voor de wet
Artikel 8	Toegang tot de rechter
Artikel 9	Vrijwaring van willekeurige detentie
Artikel 10	Recht op een eerlijk proces
Artikel 11	Vermoeden van onschuld
Artikel 12	Recht op privacy
Artikel 13	Bewegingsvrijheid
Artikel 14	Recht op asiel
Artikel 15	Recht op een nationaliteit
Artikel 16	Recht te huwen en een gezin te stichten
Artikel 17	Recht op eigendom
Artikel 18	Vrijheid van godsdienst en overtuiging.
Artikel 19	Vrijheid van meningsuiting
Artikel 20	Vrijheid van vereniging
Artikel 21	Recht om deel te nemen aan het bestuur van je land
Artikel 22	Recht op sociale zekerheid
Artikel 23	Recht op werk
Artikel 24	Recht op vrije tijd en vakantie
Artikel 25	Recht op een adequate levensstandaard
Artikel 26	Recht op onderwijs
Artikel 27	Recht om deel te nemen aan kunst, cultuur en de wetenschap
Artikel 28	Recht om te bestaan in een vrije en eerlijke wereldorde
Artikel 29	Plichten jegens de gemeenschap
Artikel 30	Rechten zijn onvervreemdbaar

KADER 1: EEN HIËRARCHIE VAN MENSENRECHTEN?

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens vormt een gemeenschappelijk te bereiken norm voor alle volkeren en naties. Ze voorziet in universele, ondeelbare, onderling verbonden en onderling afhankelijke mensenrechten en fundamentele vrijheden.

De meeste rechten die in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens vastgelegd werden door de internationale gemeenschap, kregen een juridisch bindende status toen de Algemene Vergadering van de VN in 1966 twee internationale mensenrechtenverdragen aannam: het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten.

Het feit dat er twee verschillende verdragen waren, betekent echter niet dat het gaat om twee afzonderlijke categorieën van mensenrechten: enerzijds burgerrechten en politieke rechten en, anderzijds, economische, sociale en culturele rechten.

De ondeelbaarheid, onderlinge afhankelijkheid en onderlinge verbondenheid van alle mensenrechten betekent dat er geen hiërarchie bestaat tussen de mensenrechten. Ze zijn allemaal even belangrijk. Ze dragen evenzeer bij aan de verwezenlijking van de waardigheid van een persoon.

Het recht op gezondheid kan bijvoorbeeld afhangen van het recht op ontwikkeling, onderwijs of informatie. Een gebrekkige toegang tot het recht op een adequate levensstandaard kan dan weer leiden tot een situatie waar het recht op de vrijwaring van foltering of andere wrede en vernederende behandelingen niet kan worden gewaarborgd.

"Alle rechten van de mens zijn universeel, ondeelbaar, onderling afhankelijk en nauw met elkaar vervlochten. De internationale gemeenschap moet mensenrechten wereldwijd op een eerlijke en gelijke manier behandelen, op gelijke voet en met evenveel nadruk. Hoewel nationale en regionale bijzonderheden en verschillende historische, culturele en religieuze achtergronden in acht moeten worden genomen, zijn staten verplicht om alle mensenrechten en fundamentele vrijheden te bevorderen en te beschermen, ongeacht hun politieke, economische en culturele systemen."

Verklaring en het Actieprogramma van Wenen aangenomen tijdens de Wereldconferentie over de rechten van de mens

Wie is rechthebbende?

Elk mens is inherent een rechthebbende en heeft aanspraak op alle mensenrechten en fundamentele vrijheden die voortvloeien uit het internationaal recht.

Non-discriminatie en gelijkheid voor de wet zijn fundamentele beginselen van de internationale mensenrechtenwetgeving. Ze houden in dat iedereen evenveel recht heeft op mensenrechten, zonder enig onderscheid van welke aard ook, zoals ras, kleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.

Groepen van individuen kunnen ook rechthebbenden zijn. Mensenrechten die groepen toebehoren in plaats van individuen worden **collectieve rechten** genoemd.

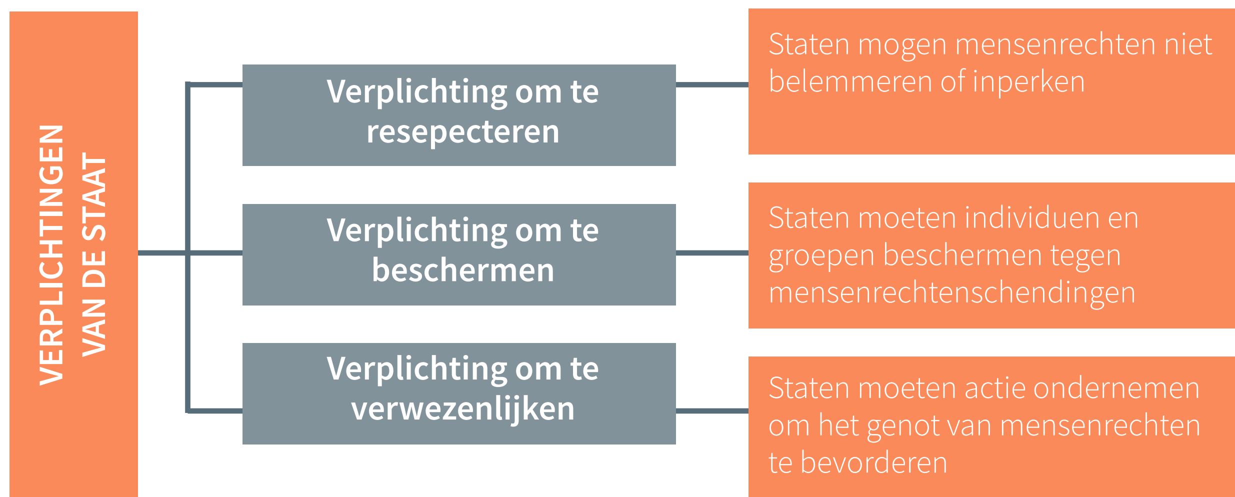
De VN-Verklaring over de rechten van inheemse volken heeft bijvoorbeeld betrekking op zowel de individuele als collectieve rechten van inheemse volken.

© 2017 Vlad Tchompalov Unsplash

Wie is plichtdrager?

Volgens de internationale mensenrechtenwetgeving is de staat de hoofdzakelijke plichtdrager. Staten hebben de primaire verantwoordelijkheid om de mensenrechten van alle mensen binnen hun rechtsgebied te respecteren, te beschermen en te verwezenlijken.

Volgens de internationale mensenrechtenwetgeving zijn staten bijvoorbeeld verplicht om het recht op adequate voeding te respecteren, te beschermen en te verwezenlijken. Hier volgen een aantal voorbeelden van wat staten daarbij kunnen doen:

Respecteren van het recht op voedsel

Geen maatregelen nemen die de toegang tot voedsel verhinderen, zoals willekeurige ontruiming van land.

Beschermen van het recht op voedsel

Wetten aannemen of maatregelen nemen om te voorkomen dat particuliere bedrijven het recht op voedsel schenden, bijvoorbeeld door het land en de watervoorziening te vervuilen.

Verwezenlijken van het recht op voedsel

Maatregelen nemen, zoals bijvoorbeeld landhervorming, om de toegang van de bevolking tot voedsel te waarborgen en om bepaalde groepen minder kwetsbaar te maken door ervoor te zorgen dat zij zichzelf kunnen voeden.

Hoewel staten de voornaamste plichtdragers zijn in het internationale mensenrechtensysteem, kunnen ook **niet-overheidsactoren** verplichtingen hebben op het gebied van mensenrechten, zoals bedrijven, internationale organisaties, paramilitaire groepen of gewapende groeperingen.

Transnationale ondernemingen moeten bijvoorbeeld de bescherming van mensenrechten ondersteunen en respecteren en ervoor zorgen dat ze niet medeplichtig zijn aan mensenrechtenschendingen. Dit betekent echter niet dat de staat zich van zijn mensenrechtenverplichtingen kan ontdoen door deze aan niet-overheidsactoren te delegeren.

Zelfs als niet-overheidsactoren géén banden hebben met de staat, kan de staat zijn mensenrechtenverplichtingen nog steeds schenden als hij niet de nodige zorgvuldigheid (due diligence) in acht neemt. Dat wil zeggen dat een staat niet alles doet wat in zijn vermogen ligt om de bevolking te beschermen tegen mensenrechtenschendingen door niet-overheidsactoren.

"[...] ieder individu en elk orgaan van de gemeenschap, [zal] met deze verklaring voortdurend voor ogen, ernaar [...] streven door onderwijs en opvoeding de eerbied voor deze rechten en vrijheden te bevorderen, en door vooruitstrevende maatregelen, op nationaal en internationaal terrein, deze rechten algemeen en daadwerkelijk te doen erkennen en toepassen, zowel onder de volkeren van Staten die Lid van de Verenigde Naties zijn, zelf, als onder de volkeren van gebieden, die onder hun jurisdictie staan."

Preambule van de Universele Verklaring
van de Rechten van de Mens

Mensenrechtenwetgeving

Nadat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) werd aangenomen, werden er in 1966 twee internationale mensenrechtenverdragen opgesteld: het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR) en het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR).

KADER 2: INTERNATIONAAL STATUUT VAN DE RECHTEN VAN DE MENS

Het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR) en het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR) vormen samen met de Universele Verklaring van de rechten van de mens (UVRM) het Internationaal Statuut van de Rechten van de Mens.

- **IVBPR + IVESCR + UVRM = Internationaal Statuut van de Rechten van de Mens**

Naast de UVRM en deze twee verdragen zijn er in de loop van de jaren zowel op internationaal als regionaal niveau een reeks internationale mensenrechtenverdragen en -protocollen aangenomen. Deze instrumenten vormen samen met het internationale gewoonterecht de basis van de internationale mensenrechtenwetgeving.

Door het **ondertekenen van, het bekrachtigen van, of het toetreden tot** een verdrag erkennen staten dat zij wettelijk gebonden zijn aan de bepalingen ervan. Dat betekent dat zij verplicht zijn om de verplichtingen in het verdrag na te leven. Dat houdt ook in dat zij passende maatregelen moeten nemen en de bepalingen in hun nationale wetgeving moeten opnemen. Alleen staten die partij zijn bij een verdrag, zijn gebonden aan de bepalingen ervan.

Staten worden partij bij een verdrag wanneer zij dit ondertekenen en vervolgens bekrachtigen. Staten kunnen ook toetreden tot een verdrag. Dat betekent dat de staat aangeeft gebonden te willen zijn aan een verdrag, zonder het te ondertekenen. Als de wet dit toestaat, kunnen staten een verdrag ook opzeggen of intrekken.

Staten die partij zijn bij een verdrag hebben eventueel de mogelijkheid om een **voorbehoud** te maken met betrekking tot bepaalde verplichtingen uit het verdrag. In dat geval geeft de staat aan de toepassing van een bepaald recht in het verdrag te willen wijzigen of uitsluiten. Elk voorbehoud moet verenigbaar zijn met de doelstellingen van het verdrag.

Naast het maken van een voorbehoud hebben staten ook de mogelijkheid om **interpretatieve verklaringen** af te leggen. Hierbij geeft een staat die partij is bij een verdrag zijn interpretatie van een bepaling zonder daarbij de toepassing ervan te wijzigen of uit te sluiten.

Naast de wettelijk bindende internationale mensenrechtenverdragen zijn er ook zogenaamde **"soft-law"- instrumenten**, zoals verklaringen, principes en richtlijnen die op internationaal niveau worden aangenomen en die bijdragen tot het interpreteren, toepassen en verder ontwikkelen van mensenrechtenwetgeving.

Bepaalde mensenrechtenverplichtingen zijn bindend voor alle staten, ongeacht of ze mensenrechtenverdragen hebben bekrachtigd of niet. Deze normen vloeien voort uit het **internationale gewoonterecht**, gedefinieerd "als blijk van een als recht aanvaarde algemene praktijk"[1].

Mensenrechtennormen die apartheid, genocide, slavernij en foltering verbieden, maken ook deel uit van het internationale gewoonterecht.

Aangezien de staat de voornaamste plichtdrager is, worden mensenrechten in eerste instantie op nationaal niveau beschermd. De meeste landen hebben de bescherming van mensenrechten en fundamentele vrijheden opgenomen in hun grondwet of in andere wetgeving. Als staten partij worden bij internationale mensenrechtenverdragen, verbinden zij zich ertoe om binnenlandse **maatregelen en wetgeving** in te voeren die verenigbaar zijn met hun verdragsverplichtingen. Om deze verplichtingen na te komen moeten ze passende wetten, beleid en programma's aannemen, en indien nodig, aanpassen.

Veel internationale en regionale mensenrechtenverdragen voorzien in **mechanismen en procedures** om de uitvoering ervan te bewaken. Hieronder vallen bijvoorbeeld rapportageverplichtingen, zodat staten kunnen aantonen welke maatregelen zij nemen om het verdrag uit te voeren. Dit kan ook het aanwijzen of het oprichten van een onafhankelijk orgaan zijn dat toezicht houdt op de mensenrechtensituatie in het land, of een rechtbank of een commissie die individuele klachten over schendingen van mensenrechtenverplichtingen beoordeelt, of waar klachten van een staat tegen een andere staat kunnen worden ingediend.

Bij het uitvoeren van hun mandaat geven deze mechanismen hun **interpretatie van de internationale regels en normen op het gebied van de mensenrechten**. Mensenrechteninstrumenten zijn in feite 'levende instrumenten' en moeten gezien worden in de context van de huidige omstandigheden.

Staten hebben de mogelijkheid om bepaalde rechten in te perken, maar alleen zolang dat overeenkomt met de nauw afgebakende doeleinden die uiteengezet zijn in de uitzonderingsclausules. Een dergelijke inperking mag niet willekeurig zijn. Staten moeten de beginselen van **wettigheid, noodzakelijkheid en evenredigheid** respecteren wanneer ze rechten beperken. Dit betekent dat de beperking een wettelijke basis moet hebben, noodzakelijk moet zijn in een democratische samenleving en in verhouding moet staan tot het nagestreefde legitieme doel. Of een beperking noodzakelijk en evenredig is, verschilt van geval tot geval.

Wanneer staten hun mensenrechtenverplichtingen niet nakomen, doen zich **schendingen van de mensenrechten** voor. Een schending kan optreden wanneer een staat op illegale wijze inbreuk maakt op rechten; wanneer een staat nalaat om schendingen door particuliere entiteiten te voorkomen of als een staat geen maatregelen neemt om mensenrechten te waarborgen. Staten zijn aansprakelijk voor mensenrechtenschendingen als deze aan hen kunnen worden toegeschreven. Wanneer schendingen zich voordoen, moeten staten deze herstellen. Als er sprake is van een consistent patroon en een systematisch beleid dat ernstige mensenrechtenschendingen in de hand werkt, duidt dit op **grove en systematische mensenrechtenschendingen**. Of dit het geval is, wordt bepaald door de aard van het geschonden recht, de omvang van de schending, de kwetsbaarheid van de slachtoffers en de impact van de schending.

"Iedere Staat die partij is bij dit Verdrag verbindt zich maatregelen te nemen, zowel zelfstandig als binnen het kader van de internationale hulp en samenwerking, met name op economisch en technisch gebied, en met volledige gebruikmaking van de hem ter beschikking staande hulpbronnen, ten einde met alle passende middelen, inzonderheid de invoering van wettelijke maatregelen, steeds nader tot een algehele verwezenlijking van de in dit Verdrag erkende rechten te komen."

Artikel 2 van het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten

Mensenrechten, democratie en de rechtsstaat

Respect voor de mensenrechten en de fundamentele vrijheden zijn essentiële kenmerken van democratie en de rechtsstaat. Tegelijkertijd zijn democratie, een rechtsstaat en sterke instellingen essentieel voor het genot van mensenrechten en fundamentele vrijheden.

> "De wil van het volk zal de grondslag zijn van het gezag van de Regering; deze wil zal tot uiting komen in periodieke en eerlijke verkiezingen, die gehouden zullen worden krachtens algemeen en gelijkwaardig kiesrecht en bij geheime stemmingen of volgens een procedure, die evenzeer de vrijheid van de stemmen verzekert."

Artikel 21 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens

KADER 3: GELEIDELIJKE VERWEZENLIJKING VAN ECONOMISCHE, SOCIALE EN CULTURELE RECHTEN

Wanneer staten geen maatregelen nemen om mensenrechten te verwezenlijken, kan dat als gevolg hebben dat mensenrechten worden geschonden. Volgens de internationale gemeenschap zijn er wel een aantal rechten die geleidelijk mogen worden verwezenlijkt.

Omdat de economische en technische capaciteiten van staten verschillen, staat het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten toe dat de verwezenlijking van economische, sociale en culturele rechten geleidelijk plaatsvindt.

Dat betekent niet dat staten alleen verplichtingen hebben wanneer zij een bepaald niveau van economische en technische capaciteit bereiken. Integendeel, het verdrag impliceert juist dat de verwezenlijking van economische, sociale en culturele rechten een doorlopend proces is. Staten die partij zijn bij het verdrag, zijn verplicht om met de beschikbare middelen weloverwogen stappen te nemen om deze rechten te bevorderen.

Daarnaast zijn er ook stappen die onmiddellijk moeten worden genomen, ongeacht de beschikbare middelen. Zo moeten staten er alles aan doen om discriminatie bij de toegang tot economische, sociale en culturele rechten af te schaffen.

> "[De rechtsstaat] verwijst naar een bestuursbeginsel waarbij alle personen, instellingen en entiteiten, publiek en particulier, inclusief de staat zelf, verantwoording afleggen aan wetten die publiekelijk worden afgekondigd, gelijkelijk worden afgedwongen en onafhankelijk worden berecht, en die consistent zijn met internationale mensenrechtennormen. Het vereist ook maatregelen om te garanderen dat de beginselen van de suprematie van het recht, gelijkheid voor de wet, verantwoording aan de wet, billijkheid bij de toepassing van de wet, de scheiding der machten, deelname aan besluitvorming, rechtszekerheid, bescherming tegen willekeur en procedurele en juridische transparantie worden nageleefd."

Rapport van de VN-secretaris-generaal S/2004/616

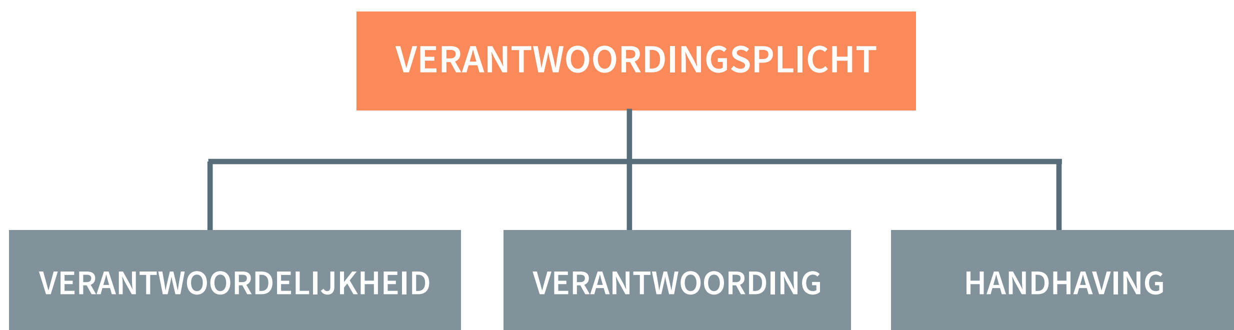
KADER 4: DE RECHTSSTAAT

Door middel van de rechtsstaat worden mensenrechten omgezet van principes in realiteit. Daar waar er een rechtsstaat is:

- Zijn alle personen, instellingen en entiteiten wettelijk aansprakelijk;
- Zijn wetten verenigbaar met internationale mensenrechtennormen, worden zij in het openbaar aangekondigd, gelijkmatig gehandhaafd en onafhankelijk bepaald;
- Wordt de suprematie van de wet gerespecteerd;
- Zijn alle personen, instellingen en entiteiten gelijk voor de wet;
- Worden wetten eerlijk toegepast;
- Wordt het beginsel van de scheiding der machten gehandhaafd; de rechterlijke macht, de uitvoerende macht en de wetgevende macht zijn onafhankelijk ten opzichte van elkaar;
- Nemen mensen deel aan besluitvormingsprocessen;
- Is het rechtszekerheidsbeginsel gewaarborgd en wordt willekeur voorkomen, waardoor de procedurele en juridische transparantie wordt geëerbiedigd.

Verantwoordingsplicht

De verantwoordingsplicht verwijst naar de verplichtingen van de plichtdragers tegenover de rechthebbenden die worden getroffen door hun beslissingen en acties. Vanuit het mensenrechtenperspectief kunnen we de verantwoordingsplicht opdelen in drie elementen: verantwoordelijkheid, verantwoording en handhaving.

Verantwoordelijkheid houdt in dat degenen in gezaghebbende posities duidelijk afgebakende bevoegdheden en prestatienormen hebben, zodat hun gedrag transparant en objectief kan worden beoordeeld.

Verantwoording betekent dat instellingen en ambtenaren hun handelingen en besluiten op een redelijke manier moeten rechtvaardigen tegenover degenen die daardoor getroffen worden.

Handhaving betekent dat openbare instellingen toezichtsmechanismen instellen om te controleren in hoeverre instellingen en ambtenaren voldoen aan de vastgestelde normen, om sancties op te leggen aan degenen die er niet aan voldoen, en om ervoor te zorgen dat er corrigerende- en herstelmaatregelen worden genomen indien noodzakelijk.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau en Centrum voor Economische en Sociale rechten (CESR); “Who will be accountable? Human Rights and the Post-2015 Development Agenda”; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/WhoWillBeAccountable.pdf.

Mensenrechteneducatie

Met mensenrechteneducatie willen we een universele mensenrechtencultuur creëren. Het geeft een inzicht in de mensenrechten en ook de mechanismen die er zijn om ze te beschermen. Het bevordert universele waarden, zoals gelijkheid en non-discriminatie, menselijke waardigheid en het respect voor de rechten van anderen. Het stelt individuen van elke leeftijd in staat om mensenrechten in hun dagelijkse leven te bevorderen, te verdedigen en toe te passen. Mensenrechteneducatie zou een integraal onderdeel moeten zijn van het kwaliteitsonderwijs waarop kinderen recht hebben. Hierdoor leren kinderen vanaf jonge leeftijd om van alle mensenrechten te genieten. Mensenrechteneducatie moedigt iedereen aan om zijn eigen rechten, en ook die van anderen, te eerbiedigen. Daarmee wordt het inzicht vergroot dat wij allemaal een steentje bijdragen aan het verwerkelijken van ieders mensenrechten.

"De Wereldconferentie over de rechten van de mens beschouwt mensenrechteneducatie, opleiding en openbare informatie als essentieel voor het bevorderen en bereiken van stabiele en harmonieuze relaties tussen gemeenschappen en voor het bevorderen van wederzijds begrip, tolerantie en vrede. (...) Mensenrechteneducatie moet vrede, democratie, ontwikkeling en sociale rechtvaardigheid omvatten, zoals uiteengezet in internationale en regionale mensenrechteninstrumenten, om gemeenschappelijk begrip en bewustzijn te bereiken met het oog op het versterken van de universele inzet voor mensenrechten."

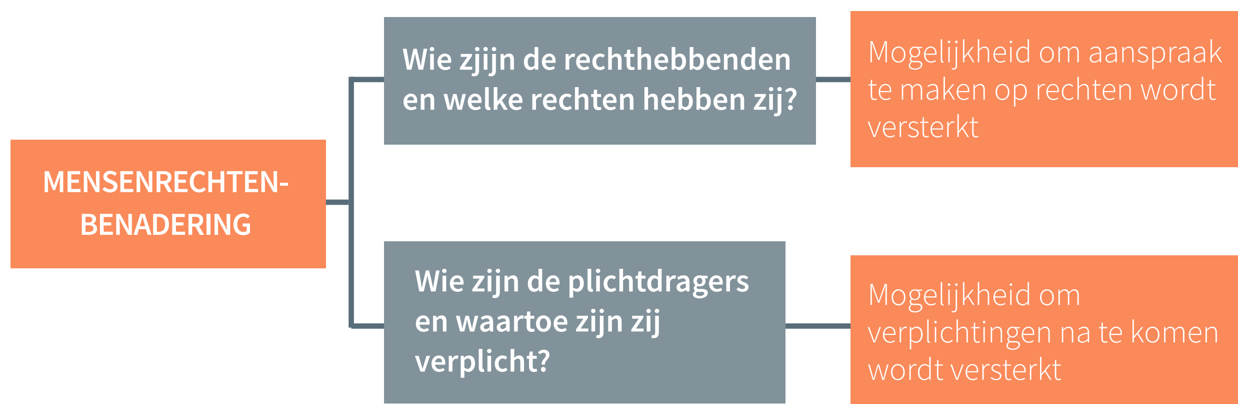
Verklaring en Actieprogramma van Wenen aangenomen tijdens de Wereldconferentie over de rechten van de mens

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau en de Organisatie van de VN voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur; "Plan of Action World Programme for Human Rights Education"; http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001478/147853e.pdf.

Mensenrechtenbenadering

De mensenrechtenbenadering (in het Engels aangeduid als Human Rights Based Approach, HRBA) is een conceptueel kader dat menselijke ontwikkeling stimuleert. Centraal hierbij staan de internationale mensenrechten en het doel om deze rechten te bevorderen en te beschermen. Bij een mensenrechtenbenadering vertrekken staten steeds van mensenrechten wanneer zij beleidsvormen, regelgevingsmaatregelen en uitgavenprogramma's voorbereiden, ontwerpen, uitvoeren, controleren en evalueren. Er wordt bij al deze fasen ook rekening gehouden met beginselen zoals participatie, non-discriminatie en verantwoordingsplicht.

De mensenrechtenbenadering ontleent zijn doelen niet alleen aan internationale mensenrechteninstrumenten, maar ook aan internationaal overeengekomen doelstellingen, normen of standaarden, zoals de Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de Agenda 2030, en de bijbehorende subdoelstellingen. De aanpak zorgt voor duurzame resultaten en een hoger rendement op investeringen. Hij draagt bij tot sociale cohesie, onder meer door conflicten tussen verschillende belanghebbenden op te lossen.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau; "Frequently Asked Questions on a Human Rights-Based Approach to Development Cooperation; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FAQen.pdf.

De mensenrechtenbenadering draagt bij tot de emancipatie van gemarginaliseerde en uitgesloten groepen

- De mensenrechtenbenadering draagt bij tot de emancipatie van rechthebbenden omdat uitgesloten en gemarginaliseerde bevolkingsgroepen die kwetsbaar zijn voor mensenrechtenschendingen centraal staan.

De mensenrechtenbenadering kijkt holistisch naar de complexe en veelzijdige omgeving

- De mensenrechtenbenadering neemt een holistische kijk op de omgeving: het gezin, de gemeenschap, het maatschappelijk middenveld, de lokale en nationale autoriteiten en de relaties tussen al deze actoren.
- Ook bij het verzamelen en analyseren van informatie over de complexe en veelzijdige uitdagingen past de mensenrechtenbenadering een holistische aanpak toe om tot een geïntegreerde respons te komen.

De mensenrechtenbenadering baseert zich op internationale mensenrechteninstrumenten en doelstellingen

- De mensenrechtenbenadering neemt de internationale mensenrechteninstrumenten, verdragen en andere internationaal overeengekomen standaarden en doelstellingen als leidraad en bestudeert de resultaten om zelf handelingen en normen te formuleren.

De mensenrechtenbenadering voorziet in de participatie van rechthebbenden

- De mensenrechtenbenadering voorziet in de deelname van rechthebbenden aan beleidsprocessen op lokaal en nationaal niveau.
- Ze geeft gezinnen, gemeenschappen en het maatschappelijk middenveld meer mogelijkheden om deel te nemen aan beleidsprocessen en relevante fora.

De mensenrechtenbenadering zorgt voor transparantie en verantwoording

- De mensenrechtenbenadering helpt bij het ontwerpen van budgetten, beleids- en wetgevingskaders en maakt duidelijk welke rechten moeten worden aangepakt, wie er verantwoordelijk is, wat er moet gebeuren en aan welke norm. Ze creëert de nodige middelen.
- Beleidsprocessen worden transparanter en ze stelt mensen en gemeenschappen in staat om plichtdragers verantwoordelijk te stellen voor hun beleid, zodat er doeltreffende maatregelen worden genomen als rechten worden geschonden.

De mensenrechtenbenadering bevordert het monitoren van hoe staten mensenrechten naleven

- De mensenrechtenbenadering maakt het mogelijk te beoordelen hoe staten hun mensenrechtenverplichtingen nakomen met behulp van aanbevelingen van regionale en internationale mensenrechtenmechanismen en door middel van openbare en onafhankelijke beoordelingen.

De mensenrechtenbenadering brengt duurzame resultaten

- De mensenrechtenbenadering leidt tot duurzame resultaten, onder meer door:
- Actoren de mogelijkheid te bieden om een dialoog aan te gaan, om zelf verantoordelijkheid te nemen en om staten ter verantwoording te roepen;
- De sociale cohesie door middel van participatieve processen te versterken en uitgesloten en gemarginaliseerde groepen te emanciperen;
- Mensenrechten binnen een kader van wetten en instellingen op te nemen;
- Democratische processen te institutionaliseren.

Effectbeoordeling inzake mensenrechten

Mensenrechteneffectbeoordeling is het proces waarbij beleid, regelgevende maatregelen en uitgavenprogramma's worden getoetst op hun impact op mensenrechten.

De mensenrechtenverplichtingen van staten vloeien voort uit het internationaal recht, maar ook uit andere internationale overeenkomsten. Een effectbeoordeling van de mensenrechten is een hulpmiddel om de samenhang tussen deze verplichtingen te waarborgen. Het is ook een manier om de negatieve effecten van de versnippering van het internationale recht tegen te gaan, of op zijn minst te verminderen.

Niet alleen staten moeten een effectbeoordeling van de mensenrechten uitvoeren. Ook bedrijven en andere zakelijke ondernemingen moeten de mensenrechten respecteren. Ook zij moeten systematisch de potentiële effecten van hun bedrijfsactiviteiten op de mensenrechten beoordelen en voorspellen. Zo kunnen eventuele negatieve effecten worden vermeden, beperkt en hersteld. Hiervoor wordt gepleit in de VN Principes voor bedrijfsleven en mensenrechten (UN Guiding Principles on Business and Human Rights).

Het proces van mensenrechteneffectbeoordeling moet verankerd zijn in een mensenrechtenbenadering. Om doeltreffend te zijn, moet een mensenrechteneffectbeoordeling **onafhankelijk, transparant, inclusief en participatief zijn, opgesteld worden door deskundigen en voldoende gefinancierd worden.** De resultaten moeten vervolgens **gebruikt worden bij het besluitvormingsproces**.

KADER 5: BELANGRIJKE STAPPEN BIJ HET OPSTELLEN VAN EEN MENSENRECHTENEFFECTBEOORDELING

Er zijn een aantal belangrijke stappen bij het opstellen van een mensenrechteneffectbeoordeling van bijvoorbeeld een handels- of investeringsovereenkomst:

- Screening
- Beoordelen van de omvang
- Verzamelen van bewijs
- Analyseren
- Opstellen van conclusies en aanbevelingen
- Instellen van een evaluatiemechanisme

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau en Castan Centre for Human Rights Law, International Business Leaders Forum; "Human Rights Translated: A Business Reference Guide"; **http://www2.ohchr.org/english/issues/globalization/business/docs/Human_Rights_Translated_web.pdf**

» UN Guiding Principles on Business and Human Rights; goedgekeurd door de Mensenrechtenraad door middel van resolutie 17/4 van 16 juni 2011.

» Rapport van de speciale VN-rapporteur voor het recht op voedsel; "Guiding principles on human rights impact assessments of trade and investment agreements"; A/HRC/19/59/Add.5.

Gendermainstreaming

Bij gendermainstreaming wordt er gekeken wat voor gevolgen wetgeving, beleid en beleidsprogramma's op alle terreinen hebben voor verschillende geslachten en genders. Hiermee wil men uiteindelijk gendergelijkheid bereiken.

Gendermainstreaming draagt bij aan kwalitatief hoogstaande en duurzame beleidsmaatregelen waarvan iedereen kan profiteren zonder discriminatie op basis van gender of geslacht. Het is met andere woorden een manier om effectiever in te spelen op de behoeften van de samenleving. Doordat genderdiscriminatie niet wordt bestendigd bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van beleid, evolueren we richting meer gendergelijkheid. Bestaande ongelijkheden worden geïdentificeerd en aangepakt, zodat ze niet versterken.

KADER 6: VERKLARING VAN BEIJING EN HET ACTIEPLATFORM

Tijdens de Vierde Wereldvrouwenconferentie in 1995 namen staten de Verklaring van Beijing en het Actieplatform aan. Hierin herbevestigden zij hun verbintenis om de mensenrechten van vrouwen en meisjes te waarborgen en om de doelstellingen van gelijkheid, ontwikkeling en vrede voor alle vrouwen na te leven. Genderintegratie of -mainstreaming op alle beleidsterreinen vormt een essentieel onderdeel van het actieplatform, van ontwikkeling tot vrede en veiligheid.

"Het waarborgen van de integratie en volledige participatie van vrouwen, zowel actief als passief, in het ontwikkelingsproces en het nogmaals bevestigen van de doelstellingen voor wereldwijde actie voor vrouwen in de richting van duurzame en rechtvaardige ontwikkeling zoals uiteengezet in de Verklaring van Rio over milieu en ontwikkeling."

Verklaring van Beijing en het Actieplatform

KADER 7: HOE WERKT GENDERMAINSTREAMING?

1. Er wordt getoetst hoezeer de (beleids)kwestie of sector waaran wordt gewerkt rekening houdt met gendergelijkheid.
2. Er wordt gezocht naar kansen om genderperspectieven te introduceren.
3. Er wordt een aanpak voor het integreren van genderperspectieven in de werktaken ontwikkeld die de doelen, de strategieën, de toewijzing van middelen en de resultaten ten goede komt.

Bureau van de Speciale VN-adviseur inzake genderkwesties en de verbetering van de positie van vrouwen (augustus 2001)

Referentiemateriaal

» Verklaring van Beijing en het Actieplatform

» Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties; Rapport van 1997; A/52/3, 18 september 1997

» Bureau van de Speciale VN-adviseur voor genderkwesties en de verbetering van de positie van vrouwen (augustus 2001)

Deel II:

Mensenrechtenmechanismen: de internationale, regionale en nationale bescherming van mensenrechten

1) Het mensenrechtensysteem van de Verenigde Naties

De Verenigde Naties (VN) zijn een intergouvernementele organisatie die met de ratificatie van het **Handvest van de VN** in 1945 tot stand kwam. De organisatie bestaat momenteel uit 193 lidstaten. Alle lidstaten zijn vertegenwoordigd in de **Algemene Vergadering**, het belangrijkste beleidsbepalende en representatieve orgaan van de VN. De Algemene Vergadering biedt een forum waar staten hun standpunten kunnen uitwisselen en eventuele problemen oplossen. Andere belangrijke organen van de VN zijn de **Veiligheidsraad, de Economische en Sociale Raad, de Trustschapsraad, het Internationaal Gerechtshof en het Secretariaat**.

De **secretaris-generaal** is de hoogste administratieve functionaris van de organisatie. Hij wordt benoemd door de Algemene Vergadering. Een aanzienlijk deel van de werkzaamheden van de organisatie wordt uitgevoerd door entiteiten die onder het Secretariaat vallen. Het Secretariaat wordt geleid door de secretaris-generaal, en daaronder valt bijvoorbeeld de afdeling Vredesoperaties, het Bureau voor de Coördinatie van Humanitaire Aangelegenheden en het Bureau van de Hoge Commissaris van de VN voor de Mensenrechten.

Als primair doel handhaven de VN de internationale vrede en veiligheid. Dit doet de organisatie door op drie pijlers te focussen: **(i) mensenrechten, (ii) vrede en veiligheid, en (iii) ontwikkeling**. Hoewel mensenrechten een aparte pijler zijn, zijn ze ook ingebed in de twee andere pijlers. Zoals voormalig secretaris-generaal Kofi Annan zei: “Er kan geen vrede zijn zonder ontwikkeling, geen ontwikkeling zijn zonder vrede, en geen van beide als de mensenrechten niet worden geëerbiedigd”.

De Algemene Vergadering van de VN nam de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) aan “als het gemeenschappelijk door alle volkeren en alle naties te bereiken ideaal”. De UVRM belichaamt de ambitie van de internationale gemeenschap om op papier vast te leggen dat alle mensen overal ter wereld rechten hebben en dat zij gestimuleerd worden om ervoor te vechten.

Door de UVRM is een reeks internationale mensenrechtenverdragen ontwikkeld. De rechten vastgelegd in de UVRM blijven inspireren en worden ook vandaag weerspiegeld in nationale grondwetten en in de wetgeving van vele landen.

De UVRM, zoals aangenomen door de Algemene Vergadering van de VN in Parijs op 10 december 1948, vormt samen met de fundamentele internationale mensenrechtenverdragen de kern van de internationale mensenrechtenwetgeving. Ze zijn de fundering waarop het VN-mensenrechtensysteem is gebouwd.

Er zijn bij de VN twee soorten mensenrechtenorganen:

- **Handvestorganen:** deze organen beschouwen het VN-Handvest als hun rechtsgrondslag. Hun functie is ervoor te zorgen dat mensenrechten worden nageleefd en bevorderd, in lijn met de doelen van de VN. De meeste handvestorganen, zoals de Algemene Vergadering en de Veiligheidsraad, behandelen regelmatig mensenrechtenkwesties.
- **Verdragsorganen**: deze organen vloeien voort uit mensenrechtenverdragen die voorzien in verdragscomités om toezicht te houden op de uitvoering van het verdrag.

Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Mensenrechten

De Hoge Commissaris voor de Mensenrechten is de leidinggevende functionaris op het gebied van mensenrechten bij de VN. De Hoge Commissaris leidt het Bureau van de Hoge Commissaris van de VN voor de Mensenrechten (het VN-Mensenrechtenbureau, OHCHR) en stuurt de inspanningen van de VN op het vlak van mensenrechten. De Hoge Commissaris spreekt zich uit, onderzoekt en publiceert rapporten over mensenrechtensituaties over de hele wereld.

Het VN-Mensenrechtenbureau heeft binnen de VN de hoofdverantwoordelijkheid op het vlak van mensenrechten. Het bevordert en beschermt de mensenrechten, het helpt mensen en groepen van mensen (rechthebbenden) bij hun emancipatie en biedt ondersteuning aan staten en intergouvernementele organisaties (plichtdragers) bij het naleven van de mensenrechten.

KADER 8: MANDAAT VAN HET BUREAU VAN DE HOGE COMMISSARIS VAN DE VN VOOR DE MENSENRECHTEN

Het mandaat van de Hoge Commissaris wordt beschreven in resolutie 48/141 van de Algemene Vergadering:

- Bevorderen en beschermen van alle mensenrechten voor iedereen;
- Erop toezien dat VN-organen alle mensenrechten steeds beter bevorderen en beschermen
- Bevorderen en beschermen van het recht op ontwikkeling;
- Technische bijstand verlenen op het gebied van mensenrechten;
- Coördineren van de mensenrechteneducatie- en voorlichtingsprogramma's van de VN;
- Zich actief inzetten om belemmeringen voor de verwezenlijking van mensenrechten weg te nemen;
- Zich actief inzetten om mensenrechtenschendingen te voorkomen;
- De dialoog aangaan met overheden om eerbied voor alle mensenrechten te waarborgen;
- Versterken van de internationale samenwerking;
- Coördineren van mensenrechtenbevorderings- en beschermingsactiviteiten in het hele VN-systeem;
- Rationaliseren, aanpassen, versterken en stroomlijnen van het VN-mensenrechtensysteem.

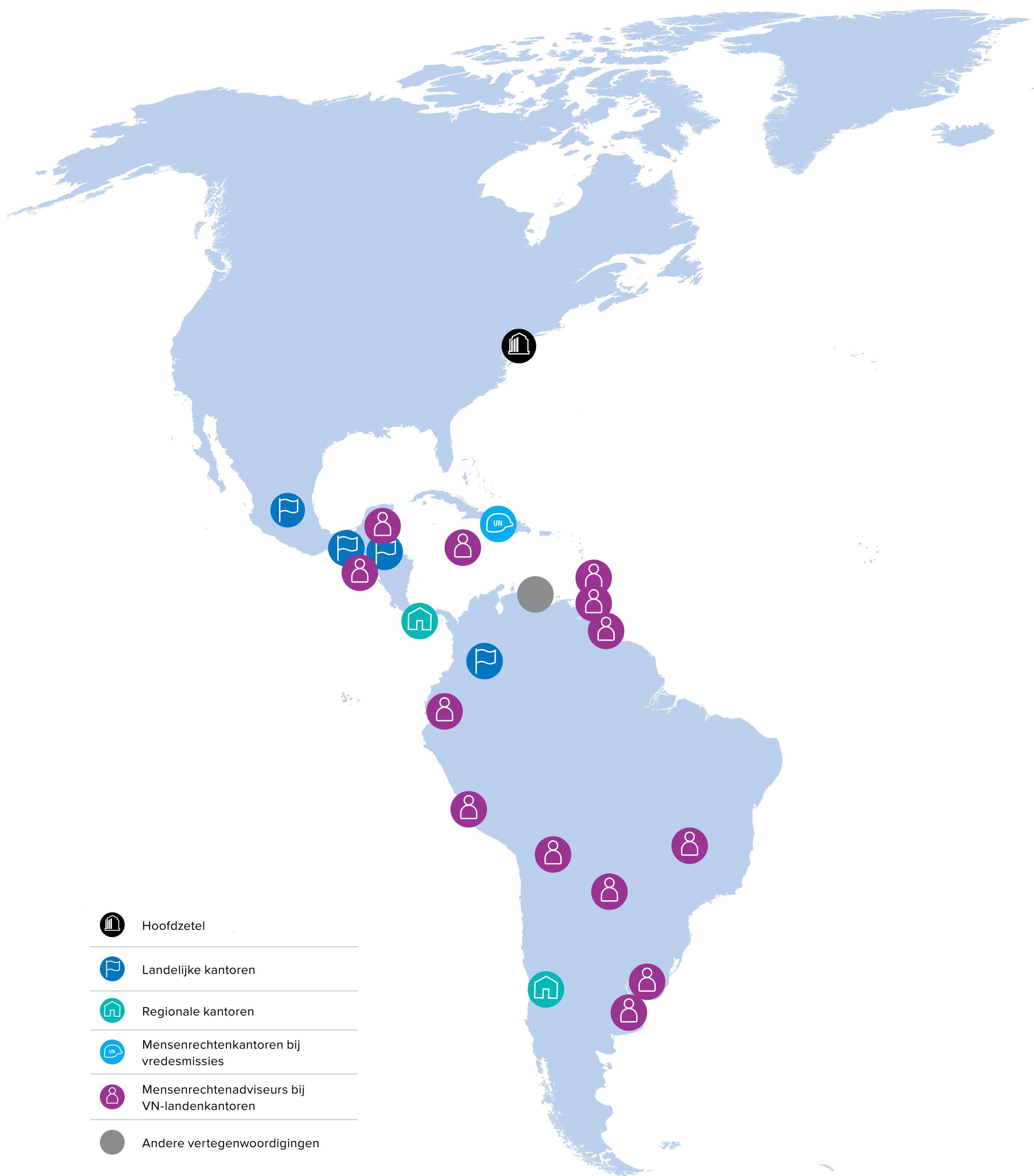
Het VN-Mensenrechtenbureau maakt deel uit van het VN-Secretariaat en heeft zijn hoofdkantoor in Genève. Het personeel is verspreid over meer dan 60 landen, in regionale en landelijke kantoren, VN-vredesmissies en politieke kantoren, in VN-landenkantoren, en in het kantoor in New York. Het VN-Mensenrechtenbureau werkt samen met andere VN-entiteiten om zijn unieke mandaat uit te voeren.

KADER 9: VN-MENSENRECHTENMECHANISMEN

Het VN-Mensenrechtenbureau biedt inhoudelijke ondersteuning aan de volgende VN-mensenrechtenmechanismen:

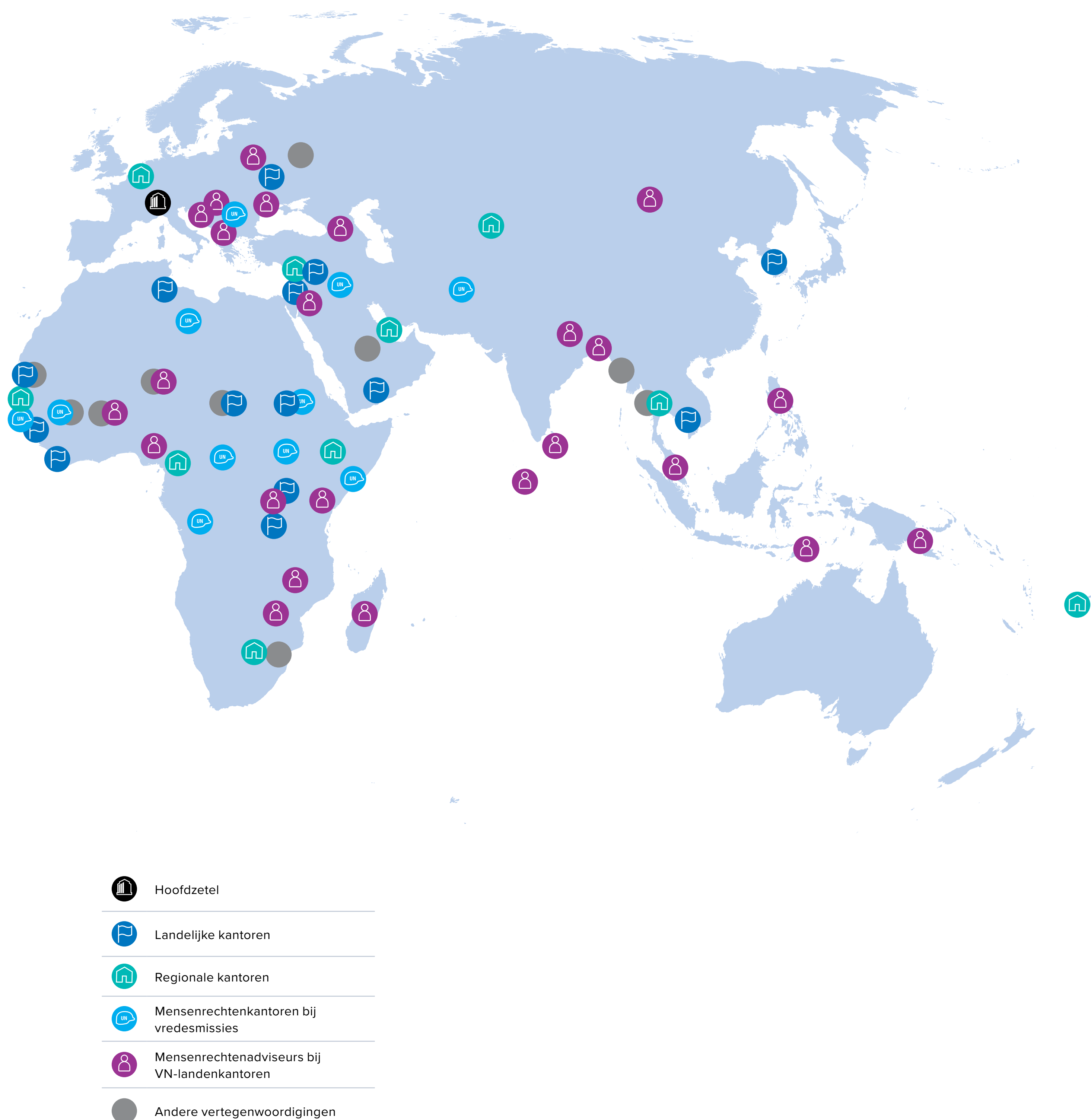
- De Mensenrechtenraad;
  - De Universele Periodieke Doorlichting (UPR);
  - De speciale procedures;
- De verdragsorganen

Kaart van alle kantoren van het VN-Mensenrechtenbureau[1]

1 De kaart is een weergave van de situatie in 2019.

Kaart van alle kantoren van het VN-Mensenrechtenbureau[1]

1 De kaart is een weergave van de situatie in 2019.

a) Mensenrechtenraad

De Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties is een intergouvernementeel orgaan. Het telt 47 staten die door de Algemene Vergadering van de VN worden gekozen voor een termijn van drie jaar. De Mensenrechtenraad komt minstens 10 weken per jaar bijeen in Genève. De Raad is door de Algemene Vergadering van de VN gemandateerd om de bescherming van mensenrechten wereldwijd te versterken.[2]

De vergaderzaal van de Mensenrechtenraad in Genève, Zwitserland.
Foto © UN Foto/Elma Okic

KADER 10: VN-MENSENRECHTENRAAD

De VN-Mensenrechtenraad;

- Bespreekt thematische en landspecifieke mensenrechtensituaties;
- Reageert op mensenrechtencrises;
- Doet aanbevelingen over hoe mensenrechten beter kunnen worden nageleefd;
- Stelt internationale onderzoekscommissies, onderzoeksmissies en onderzoeken in om mensenrechtenschendingen aan de kaak te stellen en om overtreders voor de rechter te brengen.

i. Universele Periodieke Doorlichting

Door middel van de Universele Periodieke Doorlichting (Universal Periodic Review, UPR) neemt de Mensenrechtenraad de mensenrechtensituatie van alle landen onder de loep. De beoordelingen worden uitgevoerd door een werkgroep van lidstaten die deel uitmaken van de Raad, maar elke staat kan deelnemen aan de dialoog met de landen die worden beoordeeld[3]. De UPR is een proces dat wordt aangestuurd door staten. Door deel te nemen verbinden staten zich ertoe om specifieke maatregelen te nemen om mensenrechten na te leven. Een UPR-cyclus duurt ongeveer vier jaar. Dat is de periode waarin alle staten naar verwachting zullen worden doorgelicht.

Waarop is de doorlichting gebaseerd?

- **Nationaal rapport:** informatie die de onderzochte staat zelf verstrekt;
- **Samenstelling van VN-informatie:** informatie van de speciale procedures, de verdragsorganen en andere VN-entiteiten;
- **Stakeholderrapport:** informatie van andere belanghebbenden, waaronder nationale mensenrechteninstellingen en niet-gouvernementele organisaties (ngo’s).

Hoe wordt de UPR gedaan?

- **De staat die wordt doorgelicht treedt actief in dialoog met de andere staten.**
- Elke staat kan vragen stellen, opmerkingen maken of aanbevelingen doen aan de staat in kwestie.

Wat is de rol van de staat tijdens de doorlichting?

- De UPR is een proces dat door de staten wordt aangestuurd. Het biedt staten de mogelijkheid toe te lichten **wat ze hebben ondernomen om de mensenrechtensituatie in hun land te verbeteren** en om aan hun verplichtingen op het gebied van de mensenrechten te voldoen.
- Tijdens de doorlichting kan de staat **aanbevelingen van andere staten aanvaarden of afwijzen, en ook aangeven of er aanvullende toezeggingen en verbintenissen worden aangegaan**. Een aanbeveling blijft altijd geldig, ook als een staat deze niet aanvaardt.
- **De primaire verantwoordelijkheid om de aanbevelingen uit te voeren ligt bij de staat.** Er wordt verwacht dat de staat in de volgende UPR-cyclus toelicht welke maatregelen er zijn genomen om de aanbevelingen uit de vorige doorlichting uit te voeren. Er wordt ook verwacht dat eventuele ontwikkelingen op het gebied van de mensenrechten worden toegelicht.

Een UPR-cyclus duurt ongeveer vier en een half jaar:

CASUS 1: UNIVERSELE PERIODIEKE DOORLICHTING VAN INDONESIË[1]

Doorlichting: Indonesië voltooide zijn derde UPR-cyclus op 3 mei 2017. De eerste cyclus werd afgesloten op 9 april 2008 en de tweede op 23 mei 2012. De mensenrechtensituatie in Indonesië werd besproken in een interactieve dialoog en het eindverslag werd aangenomen door de Mensenrechtenraad. De evaluatie van de mensenrechtensituatie in Indonesië was grondig, met aandacht voor zowel de vooruitgang op het gebied van de mensenrechten van het land als de uitdagingen.

Aanbevelingen: Indonesië **aanvaardde 148 aanbevelingen** van andere staten en **nam nota van 75 andere aanbevelingen die het land niet steunde**. Hieronder volgen enkele voorbeelden van aanbevelingen die werden gesteund door Indonesië:

- Doorgaan met het uitvoeren van beleid om onderwijs beschikbaar en betaalbaar te maken, met name in afgelegen regio's en voor mensen met speciale behoeften (aanbevolen door Singapore).
- Zich blijven inspannen om kinderarbeid en kinderhuwelijken te bestrijden (aanbevolen door Tunesië).
- Versterken van de wetgeving omtrent kinderarbeid en kinderhandel door programma's voor herintreding op school en revalidatie op te zetten (aanbevolen door Chili).
- Verdere maatregelen nemen om de rechten en het welzijn van kinderen te bevorderen en te beschermen, om kinderen te beschermen tegen geweld en om hun toegang tot gezondheidszorg en onderwijs te waarborgen (aanbevolen door Oezbekistan).

Enkele aanbevelingen die door Indonesië werden afgewezen:

- De wettelijke leeftijd om te huwen bij wet verhogen naar 18 jaar (aanbevolen door Sierra Leone).
- De minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid verhogen naar 16 jaar (aanbevolen door Portugal).

---

1 Verslag van de werkgroep over de Universele Periodieke Doorlichting; Doorlichting van Indonesië; 36e zitting van de VN-Mensenrechtenraad; 14 juli 2017; A/HRC/36/7.

MENSENRECHTEN	**SDG'S**
Welke mensenrechten worden met de bovenstaande aanbevelingen rechtstreeks bevorderd?	Hoe draagt het uitvoeren van deze aanbevelingen bij aan de realisatie van de SDG's? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Rechten van het kind • Recht op ontwikkeling • Recht op onderwijs • Recht op gezondheid • Recht op gelijkheid en non-discriminatie • Recht om niet te worden onderworpen aan wrede, onmenselijke of vernederende behandelingen	SDG 1: Geen armoede SDG 3: Goede gezondheid en welzijn SDG 4: Kwaliteitsonderwijs SDG 5: Gendergelijkheid SDG 8: Waardig werk SDG 10: Ongelijkheid verminderen SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen

ii. Speciale procedures van de Mensenrechtenraad

In het kader van het VN-mensenrechtensysteem verwijzen de 'speciale procedures' naar **onafhankelijke mensenrechtendeskundigen** die in hun persoonlijke hoedanigheid optreden. Zij zijn benoemd door de Mensenrechtenraad en brengen advies uit over mensenrechten vanuit een thematisch of landspecifiek perspectief. Hierover brengen ze dan jaarlijks verslag uit aan de Mensenrechtenraad. Ze zijn geen personeel van de VN en ontvangen geen financiële vergoeding.[4]

Wat doen de mandaathouders van de speciale procedures?

Met ondersteuning van het VN-Mensenrechtenbureau voeren de mandaathouders de volgende taken uit:

- Landenbezoeken afleggen;
- Communicaties versturen naar staten om vermeende overtredingen of schendingen op het gebied van mensenrechten onder hun aandacht te brengen;
- Thematische studies uitvoeren en deskundigen bijeenroepen voor raadplegingen;
- Bijdragen aan de ontwikkeling van internationale mensenrechtennormen;
- Belangen verdedigen;
- Vergroten van het publieke bewustzijn;
- Advies geven voor technische samenwerking.

Hoeveel speciale procedures zijn er?

Op 1 januari 2018 waren er 44 thematische en 12 landenmandaten. Speciale procedures zijn ofwel een individu (een speciale rapporteur, een vertegenwoordiger of een onafhankelijke deskundige), ofwel een werkgroep met meerdere deskundigen.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau: "Working with the United Nations Human Rights Programme: a Handbook for Civil Society"; 2018; Hoofdstuk VI: Special Procedures.

KADER 11: SPECIALE PROCEDURES VAN DE VN-MENSENRECHTENRAAD: THEMATISCHE EN LANDENMANDATEN

Een volledige lijst van de speciale procedures van de VN-Mensenrechtenraad is te vinden op de website van het VN-Mensenrechtenbureau.

Enkele voorbeelden van **thematische mandaten** zijn;

- Speciale rapporteur voor geweld tegen vrouwen, de oorzaken en gevolgen;
- Speciale rapporteur voor de bevordering en bescherming van het recht op vrijheid van mening en meningsuiting;
- Werkgroep voor mensenrechten, transnationale ondernemingen en andere zakelijke ondernemingen.

Enkele voorbeelden van **landenmandaten** zijn;

- Onafhankelijk expert voor de situatie van de mensenrechten in de Centraal-Afrikaanse Republiek;
- Speciale rapporteur voor de situatie van de mensenrechten in de Palestijnse gebieden die sinds 1967 bezet zijn.

Foto © 2018 UN Foto/Mark Garten

CASUS 2: SPECIALE RAPPORTEUR VOOR HET RECHT OP VOEDSEL NA HAAR BEZOEK AAN DE FILIPPIJNEN[1]: “HET RECHT OP VOEDSEL GAAT OVER ZOVEEL MEER DAN HET VERGROTEN VAN HET VOEDSELAANBOD.”[2]

Rapport: de speciale rapporteur voor het recht op voedsel, Hilal Elver, bezocht de Filippijnen van 20 tot 27 februari 2015. In haar rapport aan de Mensenrechtenraad lichtte ze het relevante wettelijke- en beleidskader in de Filippijnen door. Daarbij keek ze naar uitdagingen voor de landbouwsector; de beschikbaarheid, toegankelijkheid en toereikendheid van voedsel; de situatie van kwetsbare groepen; en opkomende uitdagingen zoals klimaatverandering en verstedelijking.

Aanbevelingen: het rapport bevat een aantal aanbevelingen aan de Filippijnen, waaronder:

- Stel een programma op om honger te bestrijden en het gezinsinkomen te verhogen;
- Neem maatregelen om kleinschalige landbouw en visserij te ontwikkelen;
- Zorg ervoor dat vrouwen deelnemen aan de ontwikkeling van een voedselveiligheidsplan;
- Zorg ervoor dat sociale basisvoorzieningen, waaronder voedsel en drinkwater, beschikbaar zijn voor alle inheemse volkeren in het land;
- Voer relevante wettelijke bepalingen in zodat kinderen met een beperking, met name op het platteland, toegang hebben tot voldoende voedsel en voeding;
- Zorg ervoor dat maatregelen om het recht van kinderen op gezond en voedzaam voedsel te waarborgen worden opgenomen in de staatsbegroting.

1 Rapport van de speciale rapporteur voor het recht op voedsel na haar bezoek aan de Filippijnen; 29 december 2015; A/HRC/31/51/Add.1.

2 Olivier De Schutter; speciale rapporteur over extreme armoede en mensenrechten.

Filippijnen
© 1981 UN Foto/Carolyn Redenius

CASUS 2: SPECIALE RAPPORTEUR VOOR HET RECHT OP VOEDSEL NA HAAR BEZOEK AAN DE FILIPPIJNEN

MENSENRECHTEN	SDG'S
Welke mensenrechten zijn van belang in het rapport van de speciale rapporteur m.b.t. de Filippijnen?	Hoe draagt het uitvoeren van deze aanbevelingen bij aan de realisatie van de SDG's? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Recht op een adequate levensstandaard • Recht op eten • Recht op water en sanitaire voorzieningen • Recht op non-discriminatie/ gelijkheid • Rechten van het kind • Vrouwenrechten • Rechten van personen met een beperking • Rechten van inheemse volkeren	SDG 1: Geen armoede SDG 2: Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en promoot duurzame landbouw SDG 3: Goede gezondheid en welzijn SDG 5: Gendergelijkheid SDG 6: Schoon water en sanitair SDG 10: Ongelijkheid verminderen SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie SDG 13: Bestrijden van klimaatverandering en haar impact SDG 14: Behoud en maak duurzaam gebruik van maritieme hulpbronnen SDG 15: Bescherm en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen

b) Verdragsorganen voor mensenrechten

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens werd in 1948 aangenomen. Sindsdien heeft de Algemene Vergadering van de VN een reeks internationale mensenrechtenverdragen opgesteld en aangenomen. Uit deze verdragen vloeien wettelijke verplichtingen voort die de verdragsluitende staten dwingen de mensenrechten te bevorderen en te beschermen.

KADER 12: DE FUNDAMENTELE MENSENRECHTENVERDRAGEN

Dit zijn de fundamentele mensenrechtenverdragen:

- Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten (IVBPR)
- Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (IVESCR)
- Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (ICERD)
- Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW)
- Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing (CAT)
- Verdrag inzake de rechten van het kind (IVRK)
- Internationaal Verdrag inzake de bescherming van de rechten van alle migrerende werknemers en hun gezinsleden (IVMW)
- Internationaal Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning (ICPPED)
- Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (CRPD)

Als staten een verdrag aannemen, erkennen ze de rechten die daaruit voortvloeien. Ze verplichten zich ertoe om maatregelen te nemen zodat iedereen die onder hun rechtsgebied valt deze rechten geniet. De uitvoering van elk verdrag wordt gemonitord door comités bestaande uit onafhankelijke deskundigen. Deze comités worden toezichthoudende **verdragsorganen**, of verdragscomités, genoemd.

Elk verdragsorgaan bestaat uit 10 tot 25 onafhankelijke deskundigen met erkende deskundigheid op het gebied van mensenrechten. Ze worden benoemd en gekozen door de verdragsluitende staten voor een hernieuwbare termijn van vier jaar, maar bij sommige verdragsorganen is de ambtstermijn van leden beperkt. Om de twee jaar zijn er verkiezingen voor de helft van de leden.

De verdragsorganen komen doorgaans bijeen op het kantoor van de Verenigde Naties in Genève (UNOG) en houden twee of drie zittingen per jaar. Informatie over zittingen en over de staten die tijdens die zittingen worden beoordeeld, is beschikbaar op de evenementenkalender op de OHCHR-website.

Met uitzondering van het SPT (zoals uitgelegd in het kader hieronder), hebben verdragsorganen ook als taak om **rapporten van verdragsluitende staten te evalueren**. Ze evalueren de informatie ingediend door maatschappelijke organisaties, nationale mensenrechteninstellingen, VN-agentschappen en andere belanghebbenden. Vervolgens formuleren ze aanbevelingen in de zogenoemde slotopmerkingen. Informatie over het proces van rapportage en opvolging m.b.t. de verdragsorganen is te vinden in de OHCHR Trainers Guide on Reporting to the United Nations Human Rights Treaty Organies (2017), evenals in OHCHR's handleidingen m.b.t. de verschillende verdragen.

KADER 13: DE VN-VERDRAGSORGANEN

Er zijn tien toezichthoudende verdragsorganen voor mensenrechten, één voor elk mensenrechtenverdrag en één voor het Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering:

- Mensenrechtencomité
- Comité voor economische, sociale en culturele rechten
- Comité voor de uitbanning van rassendiscriminatie
- Comité voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen
- Comité tegen foltering
- Subcomité ter preventie van foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing
- Kinderrechtencomité
- Comité voor de bescherming van de rechten van alle migrerende werknemers en hun gezinsleden
- Comité voor gedwongen verdwijningen
- Comité voor de rechten van personen met een handicap

Aan sommige mensenrechtenverdragen zijn **facultatieve protocollen** toegevoegd. Dit zijn verdragsteksten die betrekking hebben op specifieke mensenrechtenkwesties. Zo is het tweede facultatieve protocol bij het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten bijvoorbeeld gericht op de afschaffing van de doodstraf. Facultatieve protocollen zijn op zichzelf staande verdragen en staan open voor ondertekening, toetreding of bekrachtiging door landen die al partij zijn bij het hoofdverdrag.

KADER 14: WAT DOEN DE VN-VERDRAGSORGANEN?

De bevoegdheden van de verdragsorganen staan omschreven in de verschillende verdragen en de facultatieve protocollen, en kunnen onderling variëren. Over het algemeen hebben zij de volgende taken:

- Beoordelen van de vooruitgang van staten bij het uitvoeren van verdragen en daarbij aanbevelingen formuleren (slotopmerkingen);
- Behandelen van interstatelijke klachten;
- Onderzoeken van ernstige en systematische schendingen van mensenrechten (onderzoeksprocedure);
- Behandelen van individuele klachten (individuele communicatie);
- Mensenrechtennormen interpreteren (algemene opmerkingen).

KADER 15: HET SUBCOMITÉ TER PREVENTIE VAN FOLTERING EN ANDERE WREDE, ONMENSELIJKE OF ONTERENDE BEHANDELING OF BESTRAFFING (SPT)

Het facultatieve protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing voorziet in mechanismen op nationaal en internationaal niveau om foltering en mishandeling te voorkomen. Het stelt een internationaal folterpreventiemechanisme in, het zogenoemde subcomité ter preventie van foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing (SPT) en heeft staten die partij zijn verzocht om onafhankelijke nationale preventiemechanismen op te richten om foltering en mishandeling te voorkomen.

Het mandaat van het SPT is anders dan dat van andere verdragsorganen. Het subcomité:

- Bezoekt plekken waar personen van hun vrijheid zijn beroofd binnen het rechtsgebied van een staat die partij is (**bezoekmandaat**);
- Adviseert en ondersteunt staten die partij zijn bij de oprichting en werking van nationale preventiemechanismen (**adviesmandaat**);
- Werkt samen met organen en mechanismen van de Verenigde Naties en met de internationale, regionale en nationale instanties die zich inzetten voor de preventie van foltering (**samenwerkingsmandaat**).

Meer informatie over het SPT is hier te vinden: https://www.ohchr.org/en/hrbodies/opcat/pages/brief.aspx

Verdragsorganen formuleren ook zogenaamde **'algemene opmerkingen', of 'algemene aanbevelingen**, zoals ze worden genoemd door het Comité voor de Uitbanning van Rassendiscriminatie en het Comité voor de Uitbanning van Discriminatie van Vrouwen. Dit zijn gezaghebbende interpretaties van specifieke bepalingen van de mensenrechtenverdragen waarvoor ze bevoegd zijn. Hiermee bieden de verdragsorganen verduidelijking met betrekking tot de inhoud en omvang van een bepaald recht en de verplichtingen die eruit voortvloeien. Daarnaast dienen ze als richtlijnen voor de uitvoering van de mensenrechtenverdragen.

De algemene opmerkingen betreffen een breed scala aan onderwerpen, van de zeer uitvoerige interpretatie van inhoudelijke bepalingen tot meer algemene richtsnoeren voor het opnemen van bepaalde rechten in staatsrapporten. Alle algemene opmerkingen / aanbevelingen zijn beschikbaar op de webpagina's van elk verdragsorgaan en op de website van het OHCHR.

Sommige verdragsorganen hebben een **onderzoeksprocedure**. Dat betekent dat zij een onderzoek kunnen instellen als er serieuze aanwijzingen zijn dat er ernstige en systematische schendingen zijn van het verdrag waarop zij toezicht houden.

De volgende verdragsorganen hebben een onderzoeksprocedure:

- Comité tegen foltering (artikel 20 van het CAT)
- Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen (artikel 8 van het facultatieve protocol bij het CEDAW)
- Comité voor de rechten van personen met een handicap (artikel 6 van het facultatieve protocol bij het CRPD)
- Comité voor gedwongen verdwijningen (artikel 33 van het ICPPED)
- Comité voor economische, sociale en culturele rechten (artikel 11 van het facultatieve protocol bij het IVESCR)

- Comité voor de rechten van het kind (artikel 13 van het facultatieve protocol bij het IVRK betreffende een communicatieprocedure)

Verdragsorganen kunnen ook **klachten tussen staten** behandelen als een staat die partij is bij het verdrag van mening is dat een andere partij het verdrag schendt.

De meeste verdragsorganen kunnen ook **individuele klachten** behandelen. Individuen kunnen een klacht indienen tegen een staat als deze partij is bij het verdrag of het facultatieve protocol dat het verdragsorgaan bevoegdheid geeft om individuele klachten te behandelen. Het gaat om deze verdragsorganen:

- Mensenrechtencomité (facultatief protocol bij het IVBPR, 1966)
- Comité tegen foltering (artikel 22 van het CAT)
- Comité voor de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (artikel 14 van de het ICERD)
- Comité voor de uitbanning van discriminatie van vrouwen (facultatief protocol bij het CEDAW, 1999)
- Comité voor de rechten van personen met een handicap (facultatief protocol bij het CRPD, 2006)
- Comité voor gedwongen verdwijningen (artikel 31 van het ICPPED)
- Comité voor economische, sociale en culturele rechten (facultatief protocol bij het IVESCR, 2008)
- Comité voor de rechten van het kind (facultatief protocol bij het IVRK betreffende een communicatieprocedure, 2011)
- Comité voor de bescherming van de rechten van alle migrerende werknemers en hun gezinsleden (artikel 77 van de het IVMW) - Het individuele klachtenmechanisme onder het IVMW treedt pas in werking als tien staten die partij zijn bij het verdrag verklaringen afleggen (onder artikel 77) dat het Comité bevoegd is om klachten en communicaties te behandelen.

Referentiematerialen

» VN-Mensenrechtenbureau; “The United Nations Human Rights Treaty System: An introduction to the core human rights treaties and the treaty bodies”; Fact Sheet No. 30

» VN-Mensenrechtenbureau; “Working with the United Nations Human Rights Programme: a Handbook for Civil Society”, 2018.

» VN-Mensenrechtenbureau; “United Nations Human Rights Treaty System”; Fact Sheet No. 30/Rev.1.

» VN-Mensenrechtenbureau; “Individual Complaint Procedures under the United Nations Human Rights Treaties”, Fact Sheet No. 7, Rev.2; 2013.

» Subcomité ter voorkoming van foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing; Verplichtingen van staten die partij zijn bij het facultatieve protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing om de bezoeken van het Subcomité ter voorkoming van foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing te vergemakkelijken.

CASUS 3: HET MENSENRECHTENCOMITÉ EVALUEERT BANGLADESH[1]

Rapport: het Mensenrechtencomité heeft de mensenrechtensituatie op het vlak van burgerrechten en politieke rechten in Bangladesh doorgelicht en heeft daarbij slotopmerkingen aangenomen. Daarin worden aanbevelingen gemaakt en worden zowel de positieve aspecten als de zorgpunten van de situatie in Bangladesh weergegeven.

Zorgpunten: het Mensenrechtencomité heeft de volgende zorgpunten met betrekking tot de mensenrechtensituatie in Bangladesh aangestipt:

- Het gebrek aan politiebescherming en klachtenregistratie. Het feit dat geen onderzoek is gedaan naar gewelddadige moorden op 'seculiere bloggers' door extremistische groepen, naar doodsbedreigingen, fysiek geweld en de intimidatie van journalisten, bloggers en mensenrechtenactivisten;
- De arrestatie van minstens 35 journalisten, 'seculiere bloggers' en mensenrechtenactivisten;
- Het feit dat mensenrechtenverdedigers en niet-gouvernementele organisaties (ngo's) maar beperkte buitenlandse donaties mogen ontvangen.

Aanbevelingen: het comité heeft de volgende aanbevelingen geformuleerd:

- Het beschermen van journalisten, bloggers en mensenrechtenactivisten tegen onwettige executies, fysiek geweld en intimidatie. Erop toezien dat de politie en ambtenaren worden opgeleid zodat mensenrechtenverdedigers worden beschermd; dat klachten worden behandeld, dat incidenten grondig worden onderzocht, dat daders voor de rechter worden gebracht en dat slachtoffers over gepaste rechtsmiddelen beschikken;
- Erop toezien dat de effectieve werking van ngo's niet in gevaar wordt gebracht door de wettelijke bepalingen die de toegang tot buitenlandse financiering beperken.

1 VN-Mensenrechtencomité; Slotopmerkingen m.b.t. het eerste rapport van Bangladesh; CCPR/C/BGD/CO/1.

MENSENRECHTEN	SDG'S
Welke mensenrechten zijn van belang bij de zorgpunten die het Mensenrechtencomité m.b.t. Bangladesh heeft geïdentificeerd?	Hoe draagt het uitvoeren van de aanbevelingen van het Mensenrechtencomité bij aan de realisatie van de SDG's? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Recht op leven • Recht op vrijheid en veiligheid • Vrijheid van mening en meningsuiting • Vrijheid van vereniging • Recht op een doeltreffende voorziening in rechte	SDG 16: Vrede, justitie en sterke publieke diensten

c) Speciaal vertegenwoordigers van de secretaris-generaal

Een klein aantal mensenrechtengerelateerde mandaathouders zijn speciale en persoonlijke vertegenwoordigers, gezanten en adviseurs van de secretaris-generaal van de VN. Hieronder vallen bijvoorbeeld verschillende mandaten m.b.t seksueel geweld in conflicten, kinderen in gewapende conflicten, internationale migratie, seksuele uitbuiting en misbruik, genocidepreventie en geweld tegen kinderen.

2) Regionale mensenrechtenbescherming

Er bestaan ook regionale mensenrechteninstrumenten (bijvoorbeeld verdragen en verklaringen) en toezichtsmechanismen (zoals commissies, gerechtshoven en speciale rapporteurs). Dit draagt eraan bij dat mensenrechtenkwesties worden belicht en aangepakt in de specifieke sociale, historische en politieke context van de betrokken regio. Dit versterkt uiteindelijk ook de internationale normen en mechanismen. De meest verankerde regionale mensenrechtenstelsels zijn in Afrika, Noord- en Zuid-Amerika en Europa te vinden. Meer recente instanties zijn ook actief in het Midden-Oosten en Zuidoost-Azië. Deze hebben echter beperktere functies.

KADER 16: HOE WORDEN MENSENRECHTEN REGIONAAL BEVORDERD EN BESCHERMD?

Mensenrechtenmechanismen op regionaal niveau zijn van onschatbare waarde voor de bescherming en bevordering van mensenrechten. In sommige regio's zijn deze toezichtsmechanismen beter ontwikkeld dan in andere regio's. Het is van belang dat dit soort mechanismen in hun werking consistent zijn met de internationale mensenrechtennormen. Dit is de rol van regionale mensenrechtenmechanismen:

- Ze ondersteunen staten bij de uitvoering van hun internationale mensenrechtenverplichtingen.
- Ze kunnen bestaan uit gerechtshoven of commissies met onderzoeksbevoegdheden, en bijvoorbeeld toezicht houden op de uitvoering van uitspraken van regionale gerechtshoven. Sommige mechanismen hebben ook (hoge) commissarissen en speciale vertegenwoordigers.
- Ze brengen mensen een groter bewustzijn bij over mensenrechten door middel van bewustmakingscampagnes en mensenrechteneducatie.
- Ze stimuleren de evolutie van internationale mensenrechtennormen. Hier dragen ook de regionale mensenrechtenverdragen over specifieke mensenrechtenthema's aan bij.
- Ze staan nationale overheden bij in hun aanpak van grensoverschrijdende mensenrechtenkwesties. Denk hierbij aan regionale fora voor het aanpakken van mensenrechtenschendingen bij migratie, transnationale misdaad of milieurampen.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau; 'The Major Regional Human Rights Instruments and the Mechanisms for their Implementation": http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training9chapter3en.pdf.

a) Afrika

De Afrikaanse Unie is de enige pan-Afrikaanse intergouvernementele organisatie. Er bestaan daarentegen wel subregionale organisaties in Afrika en mensenrechten vormen een belangrijk onderdeel van hun agenda.

i. Afrikaanse Unie

De Afrikaanse Unie (AU) is een regionale, intergouvernementele organisatie die in 2001 werd opgericht in Addis Abeba, Ethiopië. Het is de opvolger van de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid. Alle 55 Afrikaanse landen zijn lidstaten van de AU. De Algemene Vergadering is het hoogste besluitvormende orgaan en de Commissie van de Afrikaanse Unie is het secretariaat daarvan.

Het embleem van de Afrikaanse Unie

De AU heeft een uitgebreide agenda en werkt onder meer aan de bevordering en bescherming van mensenrechten. Deze taak staat opgenomen in het Afrikaans Handvest voor de rechten van mens en volken en andere internationale en Afrikaanse mensenrechteninstrumenten. De visie van de organisatie is: "Een geïntegreerd, welvarend en vreedzaam Afrika, aangedreven door zijn eigen burgers en een baken van een dynamische kracht in de mondiale arena".[5]

Afrikaanse Commissie voor Mensen- en Volkenrechten

De Afrikaanse Commissie voor Mensen- en Volkenrechten heeft de opdracht om de rechten van mensen en volken in Afrika te beschermen en te bevorderen.[6] De Commissie ziet erop toe dat de staten **het Afrikaans Handvest voor de rechten van mens en volken** (het Afrikaans Handvest)[7] naleven. Het Afrikaanse Handvest erkent de burgerrechten, politieke, economische, sociale en culturele rechten van mensen; hun individuele verantwoordelijkheden; en de rechten van volken. De Commissie biedt expertise op grond van het Afrikaanse Handvest met betrekking tot de mensenrechtensituatie in lidstaten, en over specifieke thema's. Zo heeft ze bijvoorbeeld een **protocol inzake de rechten van personen met een beperking** aangenomen dat een aanvulling vormt op het Afrikaanse Handvest. **Ze telt ook een werkgroep die zich buigt over de rechten van ouderen en personen met een beperking, en een comité van deskundigen dat zich richt op de rechten en het welzijn van kinderen.**

AFRIKAANSE COMMISSIE VOOR MENSEN- EN VOLKENRECHTEN

Wie zijn de leden?	11 deskundigen
Wat voor instantie is het?	Quasigerechtelijke instantie
Waar zit de Commissie?	Banjul, Gambia
Wanneer is de Commissie opgericht?	November 1987

Waarom?

- Om de rechten van mensen en volken in Afrika te beschermen en te bevorderen; om toezicht te houden op de interpretatie en toepassing van het Afrikaans Handvest voor de rechten van mens en volken

Wat doet de Commissie?

- Beoordeelt staatsrapporten en formuleert slotopmerkingen
- Formuleert thematische, landspecifieke en administratieve resoluties
- Voorziet in mechanismen zoals speciale rapporteurs, commissies en werkgroepen
- Behandelt klachten van staten, personen of ngo's m.b.t. schendingen van het Afrikaanse Handvest
- Verwijst klachten naar het Afrikaanse Gerechtshof

Afrikaans Hof voor de Rechten van de Mens en Volken

Het Afrikaans Hof voor de Rechten van de Mens en Volken is ingesteld door middel van een aanvullend protocol bij het Afrikaanse Handvest.[8] Het is momenteel geratificeerd door 27 staten: **Algerije, Burkina Faso, Burundi, Ivoorkust, Comoren, Congo, Gabon, Gambia, Ghana, Kenia, Libië, Lesotho, Mali, Malawi, Mozambique, Mauritanië, Mauritius, Nigeria, Niger, Rwanda, Sahrawi Arabische Democratische Republiek**[9]**, Zuid-Afrika, Senegal, Tanzania, Togo, Tunesië en Oeganda.**

Rechters van het Afrikaanse Hof
Foto © 2015 AfCHPR

De Afrikaanse Unie heeft het Afrikaanse Hof voor de Rechten van de Mens en Volken gefuseerd met het nog op te richten Afrikaanse Hof van Justitie. Hiermee is het Afrikaanse Hof van Justitie en de Rechten van de Mens en de Volken opgericht. Twee protocollen ter oprichting van de twee rechtbanken zijn samengevoegd om het statuut van het Afrikaanse Hof van Justitie en Mensenrechten te vormen. Dit werd tijdens de 11e top van de Afrikaanse Unie in juli 2008 aangenomen. Er zijn echter niet voldoende staten die het statuut hebben geratificeerd, waardoor het nieuwe hof nog niet in werking is. Daarom functioneert het Afrikaanse Hof voor de Rechten van de Mens en Volken als hof voor mensen en volken binnen de Afrikaanse Unie.

AFRIKAANS HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS EN VOLKEN

Wie zetelt in het Hof?	11 rechters
Wat voor instelling is het?	Gerechtelijke instantie
Waar ligt het Hof?	Arusha, Tanzania
Wanneer is het in werking getreden?	November 2006

Waarom?

- Om de rechten van mensen en volken in Afrika te beschermen; om toe te zien op de interpretatie en toepassing van het Afrikaans Handvest en andere internationale mensenrechteninstrumenten die door de staten zijn geratificeerd

Wat doet het Hof?

- Complementeert de Afrikaanse Commissie voor de rechten van de mens en de volken
- Buigt zich over zaken en geschillen m.b.t de interpretatie en toepassing van het Afrikaans Handvest
- Neemt juridisch bindende beslissingen

CASUS 4: MTIKILA E.A. VS. TANZANIA (AFRIKAANS HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS EN VOLKEN)[1]

Achtergrond: door wijzigingen in de Tanzaniaanse grondwet in 1992 moesten alle kandidaten voor presidents-, parlements- of lokale verkiezingen voortaan lid zijn of gesponsord worden door een politieke partij. Hierdoor werd het verboden voor onafhankelijke kandidaten om zich kandidaat te stellen voor een openbaar ambt.

Feiten: in 1993 vocht Christopher Mtikila, een Tanzaniaanse staatsburger, dit verbod aan bij het Tanzaniaanse Hooggerechtshof. Hij bleef het 18 jaar lang aanvechten in nationale rechtbanken, maar zijn pogingen waren niet succesvol. Samen met twee Tanzaniaanse ngo's, Tanganyika Law Society en Human Rights Centre, bracht Mtikila de zaak in 2011 naar het Afrikaanse Hof voor de Rechten van de Mens en Volken, wegens schending van het Afrikaanse Handvest voor de rechten van mens en volken en het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten. Ze voerden aan dat Tanzania het recht op vrijheid van vereniging, het recht om vrijelijk deel te nemen aan openbare en overheidsaangelegenheden en het recht op vrijheid van discriminatie had geschonden.

Uitspraak: het Hof oordeelde dat het verbieden van onafhankelijke kandidaten om zich verkiesbaar te stellen het Afrikaanse Handvest schond. Het Hof drong erop aan dat Tanzania binnen een redelijke termijn grondwettelijke, wetgevende en andere noodzakelijke maatregelen zou nemen om deze schendingen te verhelpen.

1 Afrikaans Hof voor de Rechten van de Mens en Volken; "Christopher R. Mtikila v. United Republic of Tanzania"; app no. 011/2011; Uitspraak; 14 juni 2013.

CASUS 4: MTIKILA E.A. VS. TANZANIA (AFRIKAANS HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS EN VOLKEN)

MENSENRECHTEN	SDG'S
Vrije en eerlijke verkiezingen zijn van fundamenteel belang voor democratie, mensenrechten en de rechtsstaat. Daarom is deelname aan verkiezingsprocessen cruciaal. Welke mensenrechten komen in bovenstaand oordeel aan bod?	Hoe kan vrije deelname aan openbare en overheidsaangelegenheden de realisatie van de SDG's bevorderen? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Recht om deel te nemen aan openbare aangelegenheden • Recht op vrijheid van vereniging • Recht op gelijkheid en non-discriminatie	SDG 16: Vrede, justitie en sterke publieke diensten

KADER 17: DE AFRIKAANSE UNIE EN INTERNATIONAAL STRAFRECHT

De Afrikaanse Unie heeft besloten dat het toekomstige Afrikaanse Hof van Justitie en Mensenrechten bevoegd zal zijn om mensen te vervolgen die verdacht worden van internationale misdaden. Staatshoofden en regeringsleiders, evenals hoge ambtenaren die in functie blijven, genieten echter immuniteit tegen strafrechtelijke vervolging[1].

De Afrikaanse Unie heeft kritiek geuit op het Internationaal Strafhof (ICC) en haar lidstaten met een niet-bindend besluit opgeroepen zich terug te trekken uit het ICC "omdat het alleen internationale misdrijven vervolgt die op het Afrikaanse continent zijn gepleegd".[2]

Burundi trok zich in oktober 2017 terug uit het Statuut van Rome (het verdrag ter oprichting van het ICC), nadat de VN-onderzoekscommissie over Burundi in september 2017 aangaf dat het bewijs had gevonden van buitengerechtelijke executies, verdwijningen, marteling en seksueel geweld in het land. Het ICC gaf vervolgens toestemming voor een onderzoek naar grootschalige en systematische schendingen van de mensenrechten in Burundi. Het onderzoek liep totdat de terugtrekking van Burundi uit het ICC in werking trad. Gambia en Zuid-Afrika trokken zich ook terug uit het Statuut van Rome, maar hebben later hun intrekking teruggedraaid.

---

1 "Protocol on Amendments to the Protocol on the Statute of the African Court of Justice and Human Rights"; aangenomen op 27 juni 2014.

2 Vergadering van de Afrikaanse Unie; Achtentwintigste gewone zitting; 30 - 31 januari 2017 in Addis Ababa, Ethiopië; "Decision on the International Criminal Court"; Doc. EX.CL/1006(XXX); https://au.int/sites/default/files/decisions/32520-sc19553_e_original_-_assembly_decisions_621-641_-_xxviii.pdf.

ii. Subregionale intergouvernementele organisaties in Afrika

Er zijn meerdere intergouvernementele organisaties in Afrika die als doel hebben om de subregionale samenwerking op politiek, economisch of sociaal vlak te bevorderen. Mensenrechten zijn vaak één aspect van deze samenwerkingsverbanden. Zo werkt de Ontwikkelingsgemeenschap van Zuidelijk Afrika (SADC) bijvoorbeeld vanuit de veronderstelling dat regionale integratie en gemeenschapsvorming alleen kunnen worden gerealiseerd door genderongelijkheid en marginalisering van vrouwen uit te roeien. Om deze reden heeft de SADC een programma ontwikkeld om de economische positie van vrouwen te versterken, het "Women Economic Empowerment Program". Evenzo heeft de Oost-Afrikaanse Gemeenschap (OAG) een strategisch plan voor gender, jeugd, kinderen, personen met een beperking, sociale bescherming en gemeenschapsontwikkeling. Wanneer van toepassing, behandelen hun aanverwante gerechtelijke organen ook mensenrechtenkwesties.

	LIDSTATEN	DOELSTELLINGEN
Oost-Afrikaanse Gemeenschap (OAG)[10]	Burundi, Kenia, Rwanda, Zuid-Soedan, Tanzania en Oeganda	Samenwerking en integratie op politieke, economische en sociale gebieden
Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse Staten (ECOWAS)[11]	Benin, Burkina Faso, Cabo Verde, Ivoorkust, Gambia, Ghana, Guinee-Bissau, Guinee, Liberia, Mali, Niger, Nigeria, Senegal, Sierra Leone en Togo	Economische integratie
Ontwikkelings-gemeenschap van Zuidelijk Afrika (SADC)[12]	Angola, Botswana, Comoren, Democratische Republiek Congo, Lesotho, Madagaskar, Malawi, Mauritius, Mozambique, Namibië, Seychellen, Zuid-Afrika, Swaziland, Tanzania, Zambia en Zimbabwe	Ontwikkeling, vrede en veiligheid, economische groei, verlichting van armoede, verbetering van de levensstandaard en -kwaliteit, ondersteuning van sociaal achtergestelde groepen door regionale integratie

b) Azië

Er zijn momenteel geen intergouvernementele organisaties met een mandaat om in heel Azië mensenrechten te bevorderen en te beschermen. Op subregionaal niveau is er echter wel de Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties (ASEAN), een geopolitieke en economische organisatie. De ASEAN heeft een mensenrechtenkader opgesteld, met een verklaring en een commissie.

i. Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties

De ASEAN is een subregionale, intergouvernementele organisatie opgericht in 1967 in Bangkok, Thailand. De lidstaten zijn **Brunei, Cambodja, Indonesië, Laos, Maleisië, Myanmar, Filippijnen, Singapore, Thailand en Vietnam**. De ASEAN heeft als doel de intergouvernementele samenwerking te bevorderen en economische groei, sociale vooruitgang en culturele ontwikkeling in de regio te stimuleren. In 2015 werd de **ASEAN-gemeenschap** opgericht met drie pijlers: een economische gemeenschap een politieke en veiligheidsgemeenschap en een sociaal-culturele gemeenschap.

Het embleem van ASEAN

Ondanks dat de ASEAN niet zo'n stevige mensenrechtenarchitectuur heeft als andere intergouvernementele regionale organisaties, zijn mensenrechten alsnog een hoeksteen van de organisatie. De staatshoofden van de ASEAN-landen hebben in 2012 de **ASEAN-Mensenrechtenverklaring** aangenomen, evenals **de Verklaring inzake voorkoming van mensenhandel, met name van vrouwen en kinderen; de Verklaring over de bescherming en bevordering van de rechten van migrerende werknemers en de Verklaring over de uitbanning van geweld tegen vrouwen**. Ze hebben ook andere instrumenten aangenomen, zoals het ASEAN-actieplan voor kinderen of de ASEAN-verplichtingen inzake hiv en aids waardoor zij zich ertoe verbinden ervoor te zorgen dat personen met hiv worden beschermd en niet worden onderworpen aan stigma en discriminatie.

Intergouvernementele mensenrechtencommissie

In het ASEAN-Handvest wordt het wettelijke en institutionele kader van de organisatie vastgesteld. Het voorziet ook in de oprichting van een ASEAN-mensenrechteninstelling.[13]

> "In overeenstemming met de doeleinden en beginselen van het ASEAN-Handvest met betrekking tot de bevordering en bescherming van mensenrechten en fundamentele vrijheden, zal de ASEAN een ASEAN-mensenrechteninstantie oprichten"
>
> Artikel 14 van het ASEAN-Handvest

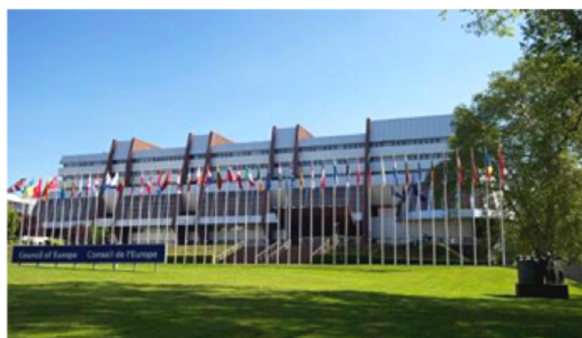
Als gevolg hebben de ASEAN-lidstaten in 2009 de intergouvernementele mensenrechtencommissie opgericht. Het is het enige regionale mensenrechtenmechanisme in Azië. Het houdt twee reguliere vergaderingen per jaar. Het heeft de functie mensenrechten in de ASEAN-regio te bevorderen en beschermen. Het functioneert als een **adviesorgaan** en ontwikkelt strategieën voor de bevordering en bescherming van de mensenrechten, voert bewustmakings- en capaciteitsopbouwactiviteiten uit, bevordert de implementatie van ASEAN-instrumenten met betrekking tot mensenrechten en stimuleert lidstaten om toe te treden tot internationale mensenrechteninstrumenten.

Bijeenkomst van de intergouvernementele mensenrechtencommissie
Foto © AICHR/ASEAN

c) Europa

De **Raad van Europa** is het belangrijkste toezichtsorgaan voor mensenrechten in Europa. Daarnaast heeft ook de **Europese Unie** als doelstelling mensenrechten te beschermen en te bevorderen, zowel in haar 27 lidstaten als wereldwijd door middel van haar buitenlands beleid. De **Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa** voert ook een breed scala aan activiteiten op het gebied van mensenrechten uit in de regio (en ook in Noord-Amerika en Centraal-Azië).

Palais de l'Europe, Hoofdzetel van de RvE in Straatsburg, Frankrijk – Foto © COE

i. Raad van Europa

De Raad van Europa (RvE) werd in 1949 opgericht met als doel de mensenrechten, democratie en de rechtsstaat in Europa te beschermen en de Europese cultuur te bevorderen. Het is een intergouvernementele organisatie.

De Raad van Europa biedt een stevig raamwerk voor de bevordering en bescherming van mensenrechten in Europa. Het omvat meerdere mensenrechteninstrumenten, waaronder het Europees Verdrag voor de rechten van de mens (EVRM). Dit is een van de bekendste en meest uitgebreide mensenrechtenverdragen in de wereld. De ratificatie van het EVRM is een voorwaarde voor toetreding tot de organisatie.

Mensenrechten zijn van fundamenteel belang voor het werk van de **Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa (PVRE).** In dit politieke orgaan zetelen delegaties die de parlementen van de verschillende lidstaten hebben benoemd. Ook het **Comité van Ministers,** het belangrijkste besluitvormende orgaan van de organisatie, vertrekt voor zijn taken vanuit de mensenrechten.

LIDSTATEN VAN DE RAAD VAN EUROPA

- Albanië
- Andorra
- Armenië
- Azerbeidzjan
- België
- Bosnië and Herzegovina
- Bulgarijë
- Kroatië
- Cyprus
- Denemarken
- Duitsland
- Estland
- Finland
- Frankrijk
- Noord-Macedonië
- Georgië
- Griekenland
- Hongarije
- IJsland
- Ierland
- Italië
- Letland
- Liechtenstein
- Litouwen
- Luxemburg
- Malta
- Moldavië
- Monaco
- Montenegro
- Nederland
- Noorwegen
- Oekraïne
- Oostenrijk
- Polen
- Portugal
- Romenië
- Rusland
- San Marino
- Servië
- Slowakije
- Slovenië
- Spanje
- Zweden
- Zwitserland
- Tsjechië
- Turkije
- Verenigd Koninkrijk

De Commissie van Venetië, de Commissie Gendergelijkheid, de Groep van deskundigen inzake actie tegen mensenhandel, het Raadgevend Comité van het Kaderverdrag over de bescherming van de nationale minderheden, het Stuurcomité voor de mensenrechten en de speciale vertegenwoordigers van de secretaris-generaal hebben ook mandaten om mensenrechten te bevorderen.

KADER 18: DE MENSENRECHTENINSTRUMENTEN VAN DE RAAD VAN EUROPA

De lidstaten van de Raad van Europa hebben een breed scala van juridisch bindende mensenrechteninstrumenten en soft law-instrumenten opgesteld. Enkele van de belangrijkste verdragen zijn:

- Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en de bijbehorende protocollen (ook bekend als het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM);
- Europees Sociaal Handvest en de aanvullende protocollen;
- Europees Verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing en de aanvullende protocollen;
- Europees Verdrag inzake bestrijding van mensenhandel;
- Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik;
- Verdrag van de Raad van Europa ter voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (ook bekend als het Verdrag van Istanboel);
- Aanvullend Protocol bij het Verdrag inzake de bestrijding van strafbare feiten verbonden met elektronische netwerken, betreffende de strafbaarstelling van handelingen van racistische en xenofobische aard verricht via computersystemen;
- Kaderverdrag inzake de bescherming van nationale minderheden;
- Europees Handvest voor regionale talen of talen van minderheden;
- Verdrag van de Raad van Europa inzake toegang tot officiële documenten.

KADER 19: MENSENRECHTENMANDAAT VAN DE RAAD VAN EUROPA

Veel van de organen van de Raad van Europa zijn bevoegd om mensenrechten te beschermen en te bevorderen. Een aantal daarvan heeft een bijzonder mandaat, zoals:

- De Commissaris voor de rechten van de mens
- De Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie
- Het Europees Comité voor de Preventie van Foltering
- Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens
- Het Europees Comité voor Sociale Rechten

RvE-Commissaris voor de rechten van de mens

De Commissaris voor de rechten van de mens is een onafhankelijke en onpartijdige niet-gerechtelijke instelling. De Commissaris heeft als taak het bewustzijn en de eerbiediging van mensenrechten in de 47 lidstaten te bevorderen.[14] De Commissaris brengt bezoeken aan lidstaten om de mensenrechtensituatie te volgen, biedt expertise door thematische rapporten te publiceren en evenementen te organiseren en steunt het werk van mensenrechtenverdedigers.

Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie

De Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI) is een mensenrechtenorgaan dat gespecialiseerd is in non-discriminatie. Naast het **creëren van bewustzijn** en het **bewaken van mensenrechtensituaties** op nationaal niveau, formuleert de ECRI ook **algemene beleidsaanbevelingen** met betrekking tot racisme; discriminatie op grond van ras, etnische, nationale afkomst, kleur, burgerschap, religie of taal; vreemdelingenhaat, antisemitisme en intolerantie.[15]

Europees Comité voor de Preventie van Foltering

Het Europees Comité voor de Preventie van Foltering (CPT) is een uitvloeisel van het **Europees Verdrag ter voorkoming van foltering en onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing** dat in 1989 in werking trad.

Het CPT bezoekt plaatsen waar mensen die beroofd zijn van hun vrijheid verblijven, zoals (jeugd) gevangenissen, politiebureaus, detentiecentra voor migranten, psychiatrische instellingen, instellingen voor personen met een beperking, verpleeghuizen en kindertehuizen. Het CPT beoordeelt daarbij hoe deze personen worden behandeld en welke waarborgen er zijn tegen misbruik en mishandeling. Het CPT is geen onderzoeksinstelling; het is een niet-gerechtelijk, preventief mechanisme om personen die van hun vrijheid zijn beroofd te beschermen tegen foltering en andere vormen van mishandeling.[16] Elk bezoek wordt opgevolgd met een rapport waarin het CPT zijn bevindingen en aanbevelingen uiteenzet.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens werd in het kader van het **Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens** opgericht om erop toe te zien dat de verdragsluitende staten zich aan het Verdrag en de bijbehorende protocollen houden. Zowel particulieren, organisaties als verdragsluitende staten kunnen een zaak aan het Hof voorleggen. Jaarlijks worden meer dan 50.000 verzoekschriften ingediend bij het Hof.

Het Hof draagt aanzienlijk bij tot de bescherming van de mensenrechten door zijn interpretaties van het Europees Verdrag en het ontwikkelen van de rechtspraak. Als internationale rechtbank doet het Hof **bindende uitspraken over zaken**, legt het voorlopige maatregelen op, brengt het adviezen uit en neemt het beslissingen over de ontvankelijkheid van verzoekschriften. Als het Hof oordeelt dat een staat het Verdrag heeft geschonden, is deze verplicht het arrest uit te voeren en schadevergoedingen aan de verzoeker te betalen. Het Comité van Ministers ziet erop toe dat de arresten van het Hof worden **uitgevoerd.**[17]

EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS

Wie zetelt in het Hof?	47 rechters (een voor elke lidstaat)
Wat voor instantie is het?	Gerechtelijke instantie
Waar zit het Hof?	Straatsburg, Frankrijk
Wanneer is het opgericht?	1959

Waarom?

- Om toezicht te houden op de naleving van het EVRM en aanvullende protocollen in de lidstaten

Wat doet het Hof?

- Arresten
- Voorlopige maatregelen
- Adviezen
- Beslissingen

CASUS 5: M.C. EN C.A. VS. ROEMENIË (EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS)[1]

Feiten: in juni 2006 namen M.C. en C.A. deel aan de jaarlijkse gay pride-optocht in Boekarest, Roemenië. Op weg naar huis werden ze aangevallen door een groep mannen en een vrouw. Ze werden geslagen, geschopt en homofobisch uitgescholden. M.C. en C.A. dienden eerst een klacht in bij de Roemeense autoriteiten. Later brachten zij de zaak naar het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Zij beweerden dat er onvoldoende onderzoek was geweest naar het voorval en dat de Roemeense autoriteiten geen rekening hadden gehouden met het feit dat haat tegen homoseksuelen ten grondslag lag aan de delicten.

Uitspraak: het Hof oordeelde dat het verbod op onmenselijke of vernederende behandeling en het verbod op discriminatie geschonden waren. Het oordeelde ook dat het onderzoek naar de vermeende mishandeling niet doeltreffend was geweest. Het had te lang geduurd, aan ernstige tekortkomingen geleden en er was geen rekening gehouden met mogelijke discriminerende motieven.

1 Europees Hof voor de Rechten van de Mens; “M.C. and C.A. v. Romania”; aanvraagnr. 12060/12; 12 april 2016.

Europees Comité voor Sociale Rechten

Het **Europees Sociaal Handvest** is een verdrag van de Raad van Europa dat sociale en economische rechten op het gebied van werkgelegenheid, huisvesting, gezondheid, onderwijs, sociale bescherming en welzijn garandeert. De nadruk ligt daarbij op de bescherming van kwetsbare personen zoals ouderen, kinderen, mensen met een beperking en migranten. Het **Europees Comité voor Sociale Rechten** (ECSR) houdt toezicht op de naleving van het Europees Sociaal Handvest. Het beoordeelt nationale rapporten die worden ingediend door staten die partij zijn en heeft ook een collectieve klachtenprocedure.

EUROPEES COMITÉ VOOR SOCIALE RECHTEN

Wie zetelt in het Comité?	15 onafhankelijke deskundigen
Wat voor instantie is het?	Deskundig orgaan; quasigerechtelijke instantie
Waar zit het Comité?	Straatsburg, Frankrijk
Wanneer is het Comité opgericht?	1961 (destijds Comité van Deskundigen)

Waarom?

- Om toezicht te houden op de naleving van het Europees Sociaal Handvest

Wat doet het Comité?

- Collectieve klachtenprocedure: neemt besluiten over collectieve klachten ingediend door sociale partners en ngo's
- Nationale verslagen: beoordeelt jaarlijkse nationale verslagen over de toepassing van specifieke bepalingen van het Europees Sociaal Handvest

ii. Europese Unie

De Europese Unie (EU) is een politieke en economische unie die momenteel uit 27 Europese lidstaten bestaat. De EU neemt op uiteenlopende gebieden verordeningen, richtlijnen, besluiten en aanbevelingen aan, van justitie tot landbouw en van visserij tot ontwikkelingssamenwerking.

In de verdragen die ten grondslag liggen aan de EU zijn de kernwaarden waarop de Unie berust uiteengezet: "eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat, en eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren".

Het **Handvest van de grondrechten van de EU** (het EU-handvest) omvat een uitgebreide lijst van rechten. De EU-instellingen moeten er in al hun acties rekening mee houden dat deze rechten worden gerespecteerd en gehandhaafd. Datzelfde geldt voor de EU-lidstaten bij de uitvoering van de EU-wetgeving.

LIDSTATEN VAN DE EUROPESE UNIE

België	Litouwen
Bulgarije	Luxemburg
Cyprus	Malta
Denemarken	Nederland
Duitsland	Oostenrijk
Estland	Polen
Finland	Portugal
Frankrijk	Roemenië
Griekenland	Slovenië
Hongarije	Slowakije
Ierland	Spanje
Italië	Tsjechië
Kroatië	Zweden
Letland	

Het EU-handvest brengt zowel burgerrechten als politieke, economische en sociale rechten van mensen binnen de EU samen in één tekst. Het omvat alle rechten uiteengezet in de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de EU; de rechten en vrijheden die zijn vastgelegd in het Europees Verdrag voor de rechten van de mens van de Raad van Europa; andere rechten en beginselen die voortvloeien uit de gemeenschappelijke constitutionele tradities van EU-landen en rechten die voortvloeien uit internationale instrumenten.

De Europese Commissie in Brussel is het uitvoerende orgaan van de EU – Foto © EC/EU

Mensenrechten zijn een belangrijk aandachtspunt van de EU-strategie voor buitenlands- en veiligheidsbeleid. Het **EU-actieplan inzake mensenrechten en democratie** dient als leidraad voor de mensenrechtenacties in het kader van het buitenlands beleid van de EU. Daarnaast zijn er ook **EU-richtlijnen voor mensenrechten** met betrekking tot specifieke thema's, zoals kinderrechten of het beschermen van mensenrechtenverdedigers.

Het Europees instrument voor democratie en mensenrechten is een meerjarig financieringsinstrument waarmee de EU wereldwijd mensenrechten en democratie wil bevorderen.

Het Europees Parlement is naast de Raad medewetgever van de EU – Foto © EP/EU

Onder de EU-instellingen vindt men de Raad van de Europese Unie,[18] het Europees Parlement,[19] de Europese Commissie[20] en het Hof van Justitie van de Europese Unie.[21] De EU-instellingen hebben als doel mensenrechten te integreren in hun werkzaamheden. Sommige instellingen hebben gespecialiseerde mensenrechtencommissies- of divisies, zoals de Subcommissie Mensenrechten van het Europees Parlement, en de mensenrechtenafdelingen in verschillende directoraten van de Europese Commissie. Bovendien is het de missie van de speciale vertegenwoordiger van de EU voor de mensenrechten om de effectiviteit van het mensenrechtenbeleid van de EU te verbeteren.

De Europese Commissie heeft een strategie aangenomen voor de effectieve uitvoering van het EU-handvest[22]: alle voorstellen voor EU-wetgeving moeten het EU-handvest respecteren. Vanuit deze visie heeft de Europese Commissie een specifieke checklist voor grondrechten en mensenrechten opgesteld en opgenomen in haar strategie voor een betere regelgeving.[23] De Commissie heeft ook een reeks richtsnoeren over grondrechten bij effectbeoordelingen aangenomen. Ten slotte stelt de Commissie jaarverslagen op die alle bepalingen van het EU-handvest bestrijken.[24]

KADER 20: BUREAU VAN DE EUROPESE UNIE VOOR DE GRONDRECHTEN

De EU werkt ook aan verbetering van de mensenrechtensituatie in Europa. Het Bureau van de Europese Unie voor de Grondrechten (FRA) is een EU-agentschap dat deskundig advies over mensenrechten verstrekt aan de EU-instellingen en de lidstaten. Het werk van FRA beslaat alle rechten van het EU-handvest: zowel burgerrechten en politieke rechten als sociale, economische en culturele rechten. Het focust op uiteenlopende thema's, waaronder;

- Toegang tot de rechter;
- Migratie, asiel en grenzen;
- Haatmisdrijven;
- Informatiemaatschappij, privacy en gegevensbescherming;
- Mensenrechten van lgbti's;
- Personen met een beperking;
- Racisme en daarmee verband houdende onverdraagzaamheid;
- Rechten van het kind;
- Roma.

KADER 21: DE EU EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

De EU is vastbesloten om een mensenrechtenbenadering in de ontwikkelingssamenwerking te handhaven die alle mensenrechten bewaakt. Dit wordt sterk benadrukt in de nieuwe Europese consensus over ontwikkeling (2017), een gemeenschappelijk ontwikkelingsbeleid waarin de EU en haar lidstaten naar aanleiding van de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling ambitieuze doelstellingen formuleren. Met deze doelen verbinden ze zich ertoe om bij al hun activiteiten op het gebied van ontwikkelingssamenwerking een mensenrechtenbenadering na te streven. Het richtsnoer m.b.t. de "EU's op rechten gebaseerde benadering van ontwikkelingssamenwerking, die alle mensenrechten omvat", is gebaseerd op de VN-verklaring inzake de mensenrechtenbenadering, *UN Common Understanding on Human Rights-Based Approach to Development*. De werkmethode is gestoeld op internationaal erkende mensenrechten.

Hof van Justitie van de Europese Unie

Het gerechtelijke orgaan van de EU is het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ-EU). Het Hof onderzoekt of EU-maatregelen wettig zijn en zorgt ervoor dat alle lidstaten het EU-recht eenduidig interpreteren en toepassen. Het Hof bestaat uit twee gerechtelijke instanties: het Hof van Justitie en het Gerecht.[25]

HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE UNIE

Wie zetelt in het Hof?	Eén rechter per lidstaat en 11 advocaten- generaal
Wat voor instantie is het?	Gerechtelijke instantie
Waar zit het Hof?	Luxemburg
Wanneer werd het opgericht?	1952

Waarom?

- Erop toezien dat EU-wetgeving in elke lidstaat hetzelfde wordt geïnterpreteerd en toegepast; dat de lidstaten en EU-instellingen zich houden aan de EU-wetgeving

Wat doet het Hof?

- Prejudiciële vragen (interpretatie van EU-recht)
- Inbreukprocedures (handhaving van EU-wetgeving)
- Beroep tot nietigverklaring (nietigverklaring van EU-rechtshandelingen)
- Beroep wegens nalaten (ervoor zorgen dat de EU actie onderneemt)
- Beroep tot schadevergoeding (bestraffing van EU-instellingen)

CASUS 6: DEFRENNE VS. SABENA (EUROPEES HOF VAN JUSTITIE)[1]

Achtergrond: het beginsel van gelijke beloning is een essentiële voorwaarde voor gendergelijkheid op de werkvloer. Hoewel er door de jaren heen aanzienlijke vooruitgang is geboekt, blijft de loonkloof tussen mannen en vrouwen een mensenrechtenprobleem in Europa.

Feiten: Gabrielle Defrenne werkte als stewardess voor de Belgische nationale luchtvaartmaatschappij Sabena. Volgens de Belgische wetgeving moesten vrouwelijke stewardessen op 40-jarige leeftijd met pensioen, eerder dan hun mannelijke collega's. Defrenne werd gedwongen met pensioen te gaan toen ze 40 werd en diende een bezwaar in dat ze minder betaald had gekregen dan haar mannelijke collega's die hetzelfde werk deden, inclusief vergoedingen die werden betaald bij pensionering.

Arrest: het Hof oordeelde dat het EU-recht beoogt elke vorm van directe of indirecte discriminatie tussen mannelijke en vrouwelijke werknemers in het economische systeem te bestrijden. Het Hof vond dat de antidiscriminatiebepaling niet alleen van toepassing is op particulieren en de overheid, maar ook op private partijen.

1 Europees Hof van Justitie (tegenwoordig Hof van Justitie van de EU); Zaak 43/75; "Gabrielle Defrenne v Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena"; 8 april 1976.

MENSENRECHTEN	SDG'S
Welke mensenrechten zijn relevant voor dit oordeel? Waarom?	Is de loonkloof tussen mannen en vrouwen een uitdaging voor de realisatie van de SDG's? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Recht op gelijkheid / non-discriminatie • Recht op werk en op rechtvaardige en gunstige werkomstandigheden • Vrouwenrechten	SDG 5: Gendergelijkheid SDG 8: Waardig werk en economische groei SDG 10: Ongelijkheid verminderen

iii. Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa

De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) bestaat uit 57 deelnemende staten uit Noord-Amerika, Europa en Azië. Het verzekert de veiligheid in de OVSE-regio, onder meer door te focussen op wapenbeheersing, democratisering en terrorismebestrijding. De organisatie werkt vanuit de veronderstelling dat respect voor de mensenrechten en functionerende democratische instellingen cruciaal is om duurzame veiligheid te waarborgen. De organisatie zet zich bijgevolg ook in voor de versterking en bescherming van mensenrechten in de OVSE-regio.

Zitting van de Ministeriële Raad van de OVSE in 2017. Dit is het centrale bestuurs- en besluitvormingsorgaan van OSVE – Foto © OSCE

Het secretariaat van de OVSE bevindt zich in Wenen, Oostenrijk. Het heeft plaatselijke kantoren in Europa, de Zuid-Kaukasus en Centraal-Azië. De belangrijkste mensenrechteninstanties van de OVSE zijn het **Bureau voor Democratische Instellingen en Mensenrechten** in Warschau, Polen; **de Vertegenwoordiger voor de Vrijheid van de Media en de Hoge Commissaris voor Nationale Minderheden.**

OVSE
DEELNEMENDE STATEN

Albanië	IJsland	Polen
Andorra	Italië	Portugal
Armenië	Kazachstan	Roemenië
Azerbeidzjan	Kirgizië	Rusland
België	Kroatië	San Marino
Bosnië-Herzegovina	Letland	Servië
Bulgarije	Liechtenstein	Slovenië
Canada	Litouwen	Slowakije
Cyprus	Luxemburg	Spanje
Denemarken	Malta	Tadzjikistan
Duitsland	Moldavië	Tsjechië
Estland	Monaco	Turkije
Finland	Mongolië	Turkmenistan
Frankrijk	Montenegro	Verenigd Koninkrijk
Georgië	Nederland	Verenigde Staten
Griekenland	Noord-Macedonië	Wit-Rusland
Heilige Stoel	Noorwegen	Zweden
Hongarije	Oekraïne	Zwitserland
Ierland	Oezbekistan	
	Oostenrijk	

OVSE-Bureau voor Democratische Instellingen en Mensenrechten

Het OVSE-Bureau voor Democratische Instellingen en Mensenrechten (BDIMR) biedt advies en bijstand aan deelnemende staten. Het voert ook mensenrechteneducatie- en trainingsactiviteiten uit voor particulieren en het maatschappelijk middenveld. Het BDIMR richt zich op de volgende mensenrechtenkwesties: **de rechten van minderheden; vrijheid van godsdienst of overtuiging; vrijheid van vergadering en vereniging; bewegingsvrijheid; de doodstraf; preventie van foltering en andere vormen van mishandeling**.

CASUS 7: OPLEIDEN VAN DE POOLSE POLITIE (OVSE/BDIMR)

Achtergrond: Roma-gemeenschappen in Europa zijn het slachtoffer van systematische mensenrechtenschendingen die bovendien erg complex van aard zijn. Er is sprake van een lange geschiedenis van discriminatie en uitsluiting van de Roma-bevolking. Dit manifesteert zich in een anti-Romasentiment in de politiek en in de media; een gebrek aan toegang tot adequate huisvesting, onderwijs en gezondheidszorg; de segregatie van Roma in onderwijs en gezondheidszorg; de gedwongen sterilisatie van Roma-vrouwen en politiegeweld tegen Roma. Politie gebruiken vaak onevenredig veel geweld tegenover Roma-gemeenschappen, wat in sommige gevallen neerkomt op mishandeling. Het geweld leidt ook tot materiële schade en verwondingen, en in sommige gevallen tot buitengerechtelijke moorden.

Training: op 5 en 6 december 2017 gaf het OVSE-Bureau voor Democratische Instellingen en Mensenrechten (BDIMR) een tweedaagse opleiding aan Poolse politieagenten. De focus van de training lag op effectief en mensenrechtenconform politiewerk in Roma- en Sinti-gemeenschappen.[1]

1 “OSCE/ODIHR trains Polish police officers on effective and human rights-compliant policing in Roma and Sinti communities”; 6 december 2017; http://www.osce.org/odihr/360931.

MENSENRECHTEN	SDG’S
Welke mensenrechten zijn van belang bij deze training? Waarom?	Hoe draagt deze training bij aan de realisatie van de van de SDG’s? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Recht op leven • Recht op vrijheid en veiligheid van de persoon • Bescherming van kinderen tegen alle vormen van geweld, misbruik of uitbuiting	SDG 16: Vrede, justitie en sterke publieke diensten

d) Arabische regio

De Liga van Arabische Staten is een regionale, intergouvernementele organisatie die delen van het Midden-Oosten en Noord- en Oost-Afrika omvat.

i. Liga van Arabische Staten

De Liga van Arabische Staten (LAS), ook bekend als de Arabische Liga, werd in 1945 opgericht in Caïro, Egypte . De lidstaten zijn **Algerije, Bahrein, Comoren, Djibouti, Egypte, Verenigde Arabische Emiraten, Irak, Jordanië, Koeweit, Libanon, Libië, Mauritanië, Marokko, Palestina, Qatar, Syrië (geschorst), Oman, Saoedi-Arabië, Somalië, Soedan, Tunesië en Jemen**. De Liga is een politieke organisatie met als doel de economische integratie onder lidstaten te vergemakkelijken en onderlinge conflicten op te lossen.

Het embleem van de Arabische Liga © LAS

In het oprichtingsverdrag van de Arabische Liga, het Charter, zijn geen verwijzingen naar mensenrechten. In 2008 trad echter wel het **Arabische Handvest voor de mensenrechten** in werking en dat in alle staten die partij zijn. Als gevolg daarvan werd een comité van deskundigen ingesteld, het **Arabisch Comité voor Mensenrechten**. De lidstaten hebben ook enkele andere mensenrechteninstrumenten aangenomen, zoals het Arabische Plan voor mensenrechteneducatie (Arab Plan for Human Rights Education) in 2008 en het **Arabische plan voor de versterking van de cultuur van mensenrechten** (Arab Plan for Enhancing the Culture of Human Rights) in 2010.

Arabisch Comité voor Mensenrechten

Het Arabische mensenrechtensysteem vloeit voort uit het **Arabische Handvest voor de mensenrechten.** Dat geldt ook voor het **Arabisch Comité voor Mensenrechten**, dat periodieke verslagen van de staten die partij zijn evalueert. Het Comité is onafhankelijk en heeft een aanzienlijk budget dat het Comité zelf beheert. Het werk van het Comité wordt ondersteund door een onafhankelijk secretariaat van de Arabische Liga.

Arabische Mensenrechtencommissie

Er is naast het systeem dat is ingesteld door het **Arabisch Handvest voor de mensenrechten** ook de **Arabische Mensenrechtencommissie**, die in 1968 in Teheran werd opgericht vóór de 1e Wereldconferentie over de Rechten van de Mens. Deze Commissie bestaat uit 22 leden van de Liga van Arabische Staten en richt zich niet zozeer op de mensenrechtensituatie in Arabische landen, maar eerder op de mensenrechtensituatie in Israël.

e) Noord- en Zuid-Amerika

De Organisatie van Amerikaanse Staten (OAS) is een regionale organisatie die bestaat uit de 35 staten van Noord- en Zuid-Amerika. De OAS heeft een krachtig mandaat om mensenrechten in de regio te bevorderen en te beschermen. Dat doet ze via een aantal goed verankerde instanties en mechanismen.

i. Organisatie van Amerikaanse Staten

De OAS werd in 1948 opgericht met de ondertekening van het Charter van de OAS in Bogotá, Colombia. De lidstaten zijn **Antigua en Barbuda, Argentinië, de Bahama's, Barbados, Belize, Bolivia, Brazilië, Canada, Chili, Colombia, Costa Rica, Cuba, Dominica, de Dominicaanse Republiek, Ecuador, El Salvador, Grenada, Guatemala, Guyana, Haïti, Honduras, Jamaica, Mexico, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Saint Kitts & Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent en de Grenadines, Suriname, Trinidad en Tobago, de Verenigde Staten van Amerika, Uruguay en Venezuela.**

Het logo van de Organisatie van Amerikaanse Staten
© OAS

De OAS zet zich in voor democratie, mensenrechten, economische en sociale ontwikkeling en samenwerking op het gebied van veiligheid.

De mensenrechtenmechanismen van de OAS werken samen met de lidstaten aan de **bescherming van mensenrechten** in de regio. Doel is lidstaten te ondersteunen in hun inspanningen om mensenrechten te beschermen, zowel door de wetgeving verder te ontwikkelen als de nationale instellingen die bevoegd zijn voor mensenrechtenbescherming te versterken. Ze monitoren de mensenrechtensituatie in de lidstaten, behandelen klachten op het terrein van mensenrechten en vergroten het bewustzijn over mensenrechten. Het Inter-Amerikaanse mensenrechtensysteem telt twee zelfstandige organen: de **Inter-Amerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens en het Inter-Amerikaanse Hof voor de Rechten van de Mens.**

ORGANISATIE VAN AMERIKAANSE STATEN

- **35 Lidstaten**
- **4 pijlers:** democratie, mensenrechten, veiligheid en ontwikkeling
- **3 hoofdorganen:** de Algemene Vergadering, de Permanente Raad en het Secretariaat-Generaal
- **2 mensenrechteninstanties:** de Inter-Amerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens en het Inter-Amerikaanse Hof voor de Rechten van de Mens
- **12 belangrijke** mensenrechteninstrumenten

Daarnaast zijn er bij de OAS ook gespecialiseerde organen die specifieke functies hebben. Hieronder valt bijvoorbeeld het **Inter-Amerikaanse Kinderinstituut**.[26] Dit instituut ondersteunt beleidsmaatregelen die de promotie, bescherming en naleving van de rechten van kinderen en adolescenten waarborgen. Er is ook een **Inter-Amerikaanse Commissie voor Vrouwen** die zich bezighoudt met beleid over vrouwenrechten en gendergelijkheid in Noord- en Zuid-Amerika. Ten slotte geldt het **Inter-Amerikaanse programma voor vrouwenrechten en gendergelijkheid** als handvat voor de activiteiten van de OAS op dat terrein.

KADER 22: MENSENRECHTENINSTRUMENTEN VAN DE ORGANISATIE VAN AMERIKAANSE STATEN

De lidstaten van de Organisatie van Amerikaanse Staten hebben een breed scala aan juridisch bindende mensenrechteninstrumenten en soft law-instrumenten aangenomen, zoals:

- Amerikaanse Verklaring van de rechten en plichten van de mens;
- Amerikaans Verdrag inzake de rechten van de mens;
- Inter-Amerikaans Verdrag ter voorkoming en bestraffing van marteling;
- Aanvullend Protocol bij het Amerikaanse Verdrag inzake de rechten van de mens betreffende economische, sociale en culturele rechten;
- Aanvullend Protocol bij het Amerikaanse Verdrag inzake de rechten van de mens betreffende de uitbanning van de doodstraf;
- Inter-Amerikaans Verdrag inzake de voorkoming, bestraffing en uitbanning van geweld tegen vrouwen;
- Inter-Amerikaans Verdrag inzake gedwongen verdwijningen van personen;
- Inter-Amerikaans Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie tegen mensen met een handicap;
- Inter-Amerikaans Democratisch Handvest;
- Verklaring inzake de vrijheid van meningsuiting;
- Beginselen en beste praktijken voor de bescherming van personen die van hun vrijheid zijn beroofd in Amerika;
- Inter-Amerikaans Verdrag tegen racisme, rassendiscriminatie en aanverwante vormen van intolerantie;
- Inter-Amerikaans Verdrag inzake de bescherming van de mensenrechten van ouderen.

CASUS 8: MENSENRECHTEN VAN VROUWEN MET HIV OP HET AMERIKAANSE CONTINENT (INTER-AMERIKAANSE COMMISSIE VOOR VROUWEN)

Project: de Inter-Amerikaanse Commissie voor Vrouwen (CIM) heeft, met de steun van het Spaanse Agentschap voor Internationale Ontwikkelingssamenwerking, het project "*Human rights, HIV and violence against women in Central America: A comprehensive response*" uitgerold. Als onderdeel van het project werd het wettelijk kader en het overheidsbeleid m.b.t. hiv en geweld tegen vrouwen geanalyseerd en vervolgens versterkt vanuit een mensenrechtenperspectief. Het omvatte Midden-Amerika (El Salvador, Guatemala en Panama) en het Caribisch gebied (Antigua en Barbuda, Barbados, Dominica, Grenada en Guyana) en liep van januari 2009 tot december 2011.[1] In 2016 publiceerden de Organisatie van Amerikaanse Staten, de Inter-Amerikaanse Commissie voor Vrouwen en het gezamenlijke programma van de Verenigde Naties voor hiv en aids (UNAIDS) een uitvoerig rapport rondom het thema: "**Human Rights of Women Living with HIV in the Americas**".[2]

1 Organisatie van Amerikaanse Staten; Inter-Amerikaanse Commissie voor Vrouwen; Mensenrechten en hiv; http://www.oas.org/en/cim/hiv-rights.asp.

2 Organisatie van Amerikaanse Staten; Inter-Amerikaanse Commissie voor Vrouwen, Gezamenlijk programma van de Verenigde Naties inzake hiv / aids; "Human Rights of Women Living with HIV in the Americas" (2015); https://www.oas.org/en/cim/docs/VIH-DD.HH-Final-EN.pdf.

MENSENRECHTEN	SDG'S
Vrouwen met hiv zijn extra kwetsbaar als het gaat om mensenrechten. Welke rechten zijn met name van belang en waarom?	Vrouwen met hiv behoren vaak tot kwetsbare gemeenschappen en lopen het grootste risico op discriminatie, ongelijkheid en instabiliteit. Welke SDG's zijn relevant voor de mensenrechten van vrouwen met hiv en waarom? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Recht op leven • Recht op gelijkheid en non-discriminatie • Recht op gezondheid • Recht om niet te worden onderworpen aan wrede, onmenselijke of vernederende behandelingen • Recht op onderwijs • Recht op werk • Recht op een adequate levensstandaard • Recht om een gezin te stichten • Recht op informatie • Recht op deelname aan openbare aangelegenheden	SDG 1: Geen armoede SDG 2: Geen honger SDG 3: Goede gezondheid en welzijn SDG 4: Kwaliteitsonderwijs SDG 5: Gendergelijkheid SDG 8: Waardig werk en economische groei SDG 10: Ongelijkheid verminderen SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen SDG 16: Vrede, justitie en sterke publieke diensten SDG 17: Versterk de implementatiemiddelen

Inter-Amerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens

INTER-AMERIKAANSE COMMISSIE VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS

Wie zijn de leden? 7 onafhankelijke leden

Wat voor instantie is het? Quasigerechtelijke, quasi-politieke instantie

Waar zit de Commissie? Washington D.C., VS

Sinds wanneer worden er sessies gehouden? 1960

Waarom is de Commissie opgericht?

- Om de naleving en bescherming van mensenrechten te bevorderen; om te dienen als een adviesorgaan van de OAS

Wat doet de Commissie?

- Ontvangt verzoekschriften m.b.t. mensenrechtenschendingen
- Houdt toezicht op de mensenrechtensituatie in de lidstaten
- Draagt bij aan een groter bewustzijn van de mensenrechten
- Doet aanbevelingen aan lidstaten
- Legt zaken voor aan het Inter-Amerikaanse Gerechtshof

KADER 23: INTER-AMERIKAANSE COMMISSIE VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS

De Inter-Amerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens (IACHR) heeft de volgende belangrijke hoofdtaken:

1. **Individuele klachten behandelen:** individuen, groepen individuen en ngo's kunnen klachten indienen over vermeende mensenrechtenschendingen.
2. **Toezicht houden op de mensenrechtensituatie in lidstaten:** de IACHR publiceert jaarverslagen en doet met behulp van landenrapporten verslag over mensenrechtensituaties in lidstaten. In 2016 heeft de Commissie zo rapporten over de mensenrechtensituatie in Guatemala, Mexico, de Dominicaanse Republiek en Honduras gepubliceerd. Deze zijn hier beschikbaar: http://www.oas.org/en/iachr/reports/country.asp.
3. **Bepaalde thematische onderwerpen belichten:** de Commissie publiceert ook thematische rapporten, zoals Poverty and Human Rights (2017); Indigenous Women (2017); en Standards for a Free, Open, and Inclusive Internet (2016). Deze zijn hier te vinden: http://www.oas.org/en/iachr/reports/thematic.asp.

KADER 24: THEMATISCHE RAPPORTEURSCHAPPEN EN EENHEDEN VAN DE INTER-AMERIKAANSE COMMISSIE VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS

De IACHR heeft speciale mechanismen die de Commissie adviseren bij het verwerken van verzoekschriften, het uitvoeren van mensenrechtenmonitoringsmissies, het opstellen van rapporten en het uitwerken van bewustmakingsactiviteiten. Deze mechanismen omvatten:

- Rapporteurschap over de rechten van personen die van hun vrijheid zijn beroofd;
- Rapporteurschap over mensenrechtenverdedigers;
- Rapporteurschap over de rechten van het kind;
- Rapporteurschap over de rechten van migranten;
- Rapporteurschap over de rechten van vrouwen;
- Eenheid economische, sociale en culturele rechten;
- Speciaal rapporteurschap voor vrijheid van meningsuiting;
- Rapporteurschap over de rechten van inheemse volkeren;
- Rapporteurschap over de rechten van personen van Afrikaanse afkomst en tegen rassendiscriminatie;
- Rapporteurschap over de rechten van lesbische, homo-, trans-, biseksuele en intersekse personen.

Inter-Amerikaans Hof voor de Rechten van de Mens

Alleen staten die partij zijn en de Commissie kunnen zaken voorleggen aan het Inter-Amerikaanse Hof voor de Rechten van de Mens (IACtHR). Het mandaat van het Hof is dan ook beperkter dan dat van de Commissie, omdat het Hof geen zaken kan behandelen tegen lidstaten die de jurisdictie van het Hof niet hebben aanvaard. Dit geldt ongeacht of zij partij zijn bij het Amerikaanse Verdrag voor de rechten van de mens.

De Commissie kan zaken voorleggen aan het Hof als een staat die partij is de aanbevelingen van de Commissie niet opvolgt én de bevoegdheid van het Hof heeft aanvaard.

Het Hof kan vervolgens de zaak onderzoeken en **juridisch bindende bevelen uitvaardigen**. Als er een overtreding wordt vastgesteld, kan de aanvragers een voorlopige voorziening en schadevergoeding worden toegekend. Het Hof kan ook **voorlopige maatregelen opleggen**.

Ten slotte mag het Hof **adviezen** uitbrengen waarin het de mensenrechtenverplichtingen van staten interpreteert in overeenkomst met het Amerikaanse Verdrag of andere mensenrechtenverdragen.

De samenstelling van het Inter-Amerikaanse Hof voor de rechten van de mens in 2018 – Foto © CIDH

INTER-AMERIKAANS HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS

Wie zetelt in het Hof? 7 rechters

Wat voor instantie is het? Gerechtelijke instantie

Waar zit het Hof? San José, Costa Rica

Wanneer werd het opgericht? 1979

Waarom?

- Om het Amerikaanse Verdrag voor de rechten van de mens te handhaven en interpreteren; De twee hoofdfuncties zijn dus gerechtelijk en adviserend

Wat doet het Hof?

- Gerechtelijke functie: het behandelt zaken; beveelt indien nodig voorlopige maatregelen aan
- Adviesfunctie: geeft advies

CASUS 9: YEAN EN BOSICO VS. DOMINICAANSE REPUBLIEK (INTER-AMERIKAANS HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS)

Achtergrond: er is een lange geschiedenis van discriminatie tegen Dominicanen van Haïtiaanse afkomst in de Dominicaanse Republiek. Volgens artikel 18 van de grondwet heeft iedereen die in het land is geboren recht op de Dominicaanse nationaliteit, behalve kinderen van buitenlandse leden van diplomatieke vertegenwoordigingen, buitenlanders die op doorreis zijn of illegaal op het Dominicaanse grondgebied verblijven. De Dominicaanse Republiek baseert zich op deze clausule om Haïtiaanse migranten, hun kinderen en hun kleinkinderen geen burgerschap te verlenen. Als migrerende werknemers bijvoorbeeld worden beschouwd als 'personen op doorreis', krijgen hun kinderen geen Dominicaanse nationaliteit.

Feiten: het ging om Dilcia Yean en Violeta Bosico, twee meisjes van 10 maanden en 12 jaar oud en van Haïtiaanse afkomst. In 1997 gingen hun moeder, beide Dominicaanse onderdanen, naar de burgerlijke stand om kopieën van de geboorteakten van hun dochters aan te vragen. Hoewel beide meisjes in de Dominicaanse Republiek werden geboren, kregen ze geen geboorteakte. De kinderen waren staatloos en Violeta Bosico kon een jaar lang niet naar school omdat ze geen identiteitsdocumenten had.

Oordeel: het Hof stelde vast dat de Dominicaanse Republiek de Yean- en Bosico-kinderen in een **situatie van extreme kwetsbaarheid** plaatste, omdat ze hun op **discriminerende gronden** hun recht op nationaliteit ontzegden. Hierdoor werd het hen onmogelijk gemaakt om bescherming van de staat te krijgen en om toegang te krijgen tot de voordelen die hun toekwamen. Hierdoor leefden ze in angst te worden uitgezet door de staat waarvan zij onderdaan waren en te worden gescheiden van hun families omdat ze geen geboorteakte hadden"[1]. Het Hof oordeelde dat de discriminerende behandeling van de Yean- en Bosico-kinderen wat betreft toegang tot nationaliteit en speciale bescherming als kinderen, een schending was van het Amerikaanse Verdrag voor de rechten van de mens.

1 Inter-Amerikaans Hof voor de Rechten van de Mens; "Yean and Bosico v. Dominican Republic"; Uitspraak van 8 september 2005; paragraaf 173.

CASUS 9: YEAN EN BOSICO VS. DOMINICAANSE REPUBLIEK (INTER-AMERIKAANS HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS)

Hoe draagt het bovengenoemde oordeel van het IACtHR bij tot de bescherming van de mensenrechten? Wat zijn de uitdagingen voor internationale en regionale rechtbanken in dit opzicht?

Het Hof heeft bevolen dat de twee kinderen recht hadden op een schadevergoeding, dat de staat zijn excuses moet aanbieden aan de meisjes en dat de staat de nodige maatregelen moet nemen om de rechten in het Amerikaans Verdrag te waarborgen.

De senaat van de Dominicaanse Republiek nam vervolgens een resolutie aan waarin **het vonnis werd verworpen**. Daarna deed het Hooggerechtshof van de Dominicaanse Republiek een uitspraak waarin het de interpretatie van de wet, die het Hof in strijd vond met het Amerikaanse Verdrag, nogmaals bevestigde.

Het Hof besloot **toezicht te houden op de uitvoering** van de beslissing en vroeg de Dominicaanse Republiek om een rapport aan het Hof voor te leggen waarin de maatregelen werden vermeld die werden genomen om aan de uitspraak te voldoen.

3) Nationale bescherming van mensenrechten

Staten zijn de belangrijkste plichtdragers wat betreft het bevorderen en beschermen van mensenrechten. Dat betekent dat mensenrechten in de eerste plaats op nationaal niveau moeten worden gerespecteerd, beschermd en nageleefd. Dit komt omdat er een directe relatie bestaat tussen staten en individuen of groepen van individuen binnen hun rechtsgebied. De drie belangrijkste machten van een staat zijn de uitvoerende macht, de wetgevende macht en de rechterlijke macht. Instellingen zoals het parlement, rechtbanken, ombudspersonen, nationale mensenrechteninstituten en nationale mechanismen voor rapportage en opvolging zijn van cruciaal belang voor een doeltreffende bescherming van de mensenrechten. Ook van belang zijn de werkzaamheden van andere belanghebbenden, zoals maatschappelijke organisaties of universiteiten. De inspanningen van deze instanties steunen op de internationale en regionale mensenrechtenmechanismen. Ze werken ook samen met andere staten, het maatschappelijk middenveld en andere nationale, regionale en internationale partners om aan hun mensenrechtenverplichtingen te voldoen.

Nationaal Actieplan Mensenrechten

Veel staten hebben **actieplannen** opgesteld om mensenrechten te bevorderen en beter te beschermen. Anderen hebben zich ertoe verbonden om dergelijke actieplannen op te stellen, of zijn er al mee bezig. Ze worden opgesteld door de overheid en lichten de mensenrechtensituatie in het betreffende land toe. Ook de verplichtingen van het land op grond van het internationale recht en de stappen die het land zal nemen om deze verplichtingen na te komen en de mensenrechten te handhaven, worden uitvoerig besproken.

Leden van het landenteam van de Verenigde Naties en de werkgroep van de regering bespreken het Nationaal Actieplan Mensenrechten van Turkmenistan – Foto © UNDP Turkménistan

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau; “Handbook on National Human Rights Plans of Action”; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training10en.pdf.

CASUS 10: NATIONAAL ACTIEPLAN MENSENRECHTEN VAN LIBERIA[1]

Achtergrond: Liberia heeft een Nationaal Actieplan Mensenrechten opgesteld voor de periode 2013 - 2018. Het actieplan biedt achtergrondinformatie over de mensenrechtensituatie in Liberia. Het schetst de internationale en regionale mensenrechtenverplichtingen van het land (inclusief aanbevelingen ontvangen tijdens de Universele Periodieke Doorlichting, UPR) en bevat actiepunten om mensenrechten te bevorderen.

Actiepunten: ten eerste streeft Liberia naar een verhoogde participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt, verhoogde werkgelegenheidskansen en een toenemende rol van vrouwen in inkomstenverwerving. Ten tweede wil het land de culturele praktijken die de rechten van vrouwen en meisjes belemmeren, inperken. Wat de eerste doelstelling betreft, heeft Liberia zich ertoe verbonden om 9 acties te ondernemen, waaronder:

- Vrouwen informatie verstrekken over kansen op de arbeidsmarkt en prijsniveaus;
- De toegang van vrouwen tot beroepsopleidingen verbeteren;
- Leiders, ouderen en Zoes (traditionele leiders) betrekken bij de emancipatie van vrouwen;
- Het bewustzijn rond de erfrechtwetgeving vergroten en de toepassing van de wet nauwkeuriger bewaken: vrouwen moeten grond, onroerend goed of huisvesting kunnen bezitten, huren of erven;
- Leiders en Zoes aanmoedigen om een proactievere rol te spelen bij het bevorderen van vrouwenparticipatie in hun gemeenschappen en om vrouwen te betrekken bij besluitvorming.

1 Nationaal Actieplan Mensenrechten van Liberia; http://www.ohchr.org/Documents/Issues/NHRA/Liberia_en.pdf.

MENSENRECHTEN	SDG'S
Welke rechten worden bevorderd d.m.v. de actiepunten in het actieplan van Liberia?	Hoe draagt het actieplan bij aan de verwezenlijking van de SDG's? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Recht op gelijkheid en non-discriminatie • Recht op werk en op rechtvaardige en gunstige werkomstandigheden • Recht op deelname aan openbare aangelegenheden • Vrouwenrechten	SDG 5: Gendergelijkheid SDG 8: Waardig werk en economische groei SDG 10: Ongelijkheid verminderen

Nationaal mechanisme voor rapportage en opvolging

Een nationaal mechanisme voor rapportage en opvolging is een overheidsstructuur die de opdracht heeft om de rapportage aan mensenrechtenmechanismen te coördineren en om landenrapporten samen te stellen voor onder meer de verdragsorganen, de UPR en speciale procedures. Het coördineert ook de nationale opvolging van de verdragsverplichtingen en de aanbevelingen die voortvloeien uit deze mechanismen.

Nationale mechanismen voor rapportage en opvolging hebben het potentieel om een belangrijke rol te spelen bij de bescherming van mensenrechten op nationaal niveau. Ze zien erop toe dat internationale en regionale mensenrechtennormen en praktijken worden vertaald naar de nationale context. Ze vergroten de betrokkenheid van de samenleving en de expertise op het gebied van mensenrechten. Daarnaast stimuleren ze ook dialoog en bevorderen ze de coördinatie en communicatie binnen de regering, met het parlement, de rechterlijke macht, nationale mensenrechteninstellingen en het maatschappelijk middenveld.

KADER 25: NATIONALE MECHANISMEN VOOR RAPPORTAGE EN OPVOLGING

Een nationaal mechanisme voor rapportage en opvolging coördineert de rapportage aan mensenrechtenmechanismen en stelt rapporten op. Het werkt samen met internationale mensenrechtenmechanismen (inclusief de VN-verdragsorganen, de UPR en de speciale procedures van de VN). Het kan ook als taak hebben om de interacties tussen de staat en regionale mensenrechtenmechanismen te coördineren.

Daarnaast ziet een dergelijk mechanisme erop toe dat de staat de verdragsverplichtingen naleeft en coördineert het de uitvoering en opvolging van de aanbevelingen die het land heeft gekregen van de mensenrechtenmechanismen.

Referentiemateriaal

- VN-Mensenrechtenbureau “National Mechanisms for Reporting and Follow-up; A Practical Guide to Effective State Engagement with International Human Rights Mechanisms”; **http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR_PUB_16_1_NMRF_PracticalGuide.pdf**.
- Trainers Guide on Reporting to the United Nations Human Rights Treaty Bodies, OHCHR, 2017.

Nationale mensenrechteninstellingen

Nationale mensenrechteninstellingen zijn overheidsinstanties met een grondwettelijk / wetgevend mandaat om de mensenrechten te beschermen en te bevorderen. Hoewel ze deel uitmaken van de staatsstructuur en door de staat worden gefinancierd, moeten ze onafhankelijk van de overheid opereren en functioneren.[27]

KADER 26: SAMENWERKING VAN NATIONALE MENSENRECHTENINSTELLINGEN MET DE INTERNATIONALE MENSENRECHTENMECHANISMEN

Nationale mensenrechteninstellingen leveren ook input aan internationale mensenrechtenmechanismen:

- De Mensenrechtenraad;
    - » Universele Periodieke Doorlichting;
    - » Speciale procedures van de VN;
- VN-verdragsorganen.

Nationale mensenrechteninstellingen kunnen bruggen slaan tussen overheden en het maatschappelijk middenveld, evenals tussen nationale en internationale mensenrechteninstellingen. Zo houden zij de internationale mensenrechtenmechanismen op de hoogte van nationale mensenrechtensituaties. Ze spelen ook een belangrijke rol bij het promoten van aanbevelingen die landen hebben gekregen van de internationale mechanismen en zien erop toe dat deze aanbevelingen worden nageleefd.

KADER 27: WAT DOEN NATIONALE MENSENRECHTENINSTELLINGEN?

Hoewel de mandaten van nationale mensenrechteninstellingen van staat tot staat kunnen verschillen, zijn er een aantal terugkerende hoofdtaken:

- Monitoren en toezicht houden op de naleving van mensenrechten in het land;
- Aanbevelingen doen m.b.t. wetten en beleid;
- Bijdragen leveren aan regionale en internationale mensenrechtenmechanismen;
- Verspreiden en stimuleren van mensenrechteneducatie;
- Klachten behandelen.

KADER 28: BEGINSELEN VAN PARIJS

De Beginselen van Parijs inzake nationale mensenrechteninstellingen houden o.a. in dat mensenrechteninstellingen:

- Onafhankelijk van de overheid zijn;
- Een breed, democratisch mandaat hebben;
- De pluralistische samenleving weerspiegelen.

KADER 29: ACCREDITATIE VAN MENSENRECHTENINSTELLINGEN

Mensenrechteninstellingen worden geaccrediteerd door de **Internationale Alliantie van Mensenrechteninstituten** (GANHRI). Dit gebeurt op basis van hun conformiteit met de Beginselen van Parijs. Accreditatie is een belangrijke indicator voor hun onafhankelijkheid. Zo kunnen mensenrechteninstellingen volledig conform zijn (A-status), deels conform (B-status) of niet-conform zijn (C-status).

4 regionale netwerken: er is een Internationaal Coördinatiecomité voor nationale mensenrechteninstellingen, dat verbonden is met vier regionale netwerken van mensenrechteninstellingen: “European Group of National Human Rights Institutions”, “Asia Pacific Forum”, “Network of African National Human Rights Institutions” en “Network of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights in the Americas”.

6 types: de zes belangrijkste modellen van mensenrechteninstellingen zijn: mensenrechtencommissies; mensenrechtenombudsinstellingen, hybride instellingen, overleg- en adviesorganen, -instituten en -centra en meervoudige instellingen.

CASUS 11: LANDHERVORMINGSBESLUIT VAN DE ZUID-AFRIKAANSE MENSENRECHTENCOMMISSIE

Achtergrond: grondbezit is in Zuid-Afrika al lange tijd een bron van conflicten. Het Landhervormingsbesluit werd in 1994 aangenomen, nadat het apartheidssysteem ten einde kwam en democratie werd ingevoerd. De wet had als doel om iedereen die door discriminerende landwetgeving op basis van ras werd onteigend, in zijn rechten te herstellen.[1]

Rapport van de Zuid-Afrikaanse Mensenrechtencommissie: de Zuid-Afrikaanse Mensenrechtencommissie (SAHRC) is een mensenrechteninstelling met A-status. De Commissie heeft zeven primaire aandachtsgebieden, waaronder "milieu, plattelandsontwikkeling en natuurlijke hulpbronnen". In 2013 heeft de SAHRC een landhervormingsrapport opgesteld, waarin ze de structurele uitdagingen onderzocht die van invloed zijn op het landhervormingsproces.

1 Rapport van de Zuid-Afrikaanse Mensenrechtencommissie: "Investigative Hearing; Monitoring and Investigating the Systemic Challenges Affecting the Land Restitution Process in South Africa; 12 November – 5 December 2013; https://www.sahrc.org.za/home/21/files/Land%20Restitution%20Report%20Proof%202.pdf.

Land is niet zomaar een handelswaar, maar een essentieel component voor de verwezenlijking van veel mensenrechten. Toegang tot, gebruik van en controle over land hebben een directe impact op een breed scala aan mensenrechten. Geschillen over land liggen vaak ten grondslag aan mensenrechtenschendingen, conflicten en geweld. Landbeheer, en in het bijzonder de mensenrechtenaspecten hiervan, is rechtstreeks verbonden met sociale ontwikkeling, vredesopbouw, humanitaire hulp, rampenpreventie en risicobeperking.

MENSENRECHTEN	SDG'S
Welke mensenrechten worden rechtstreeks beïnvloed door problemen bij de toegang tot en het gebruik van land?	Zuid-Afrika pakt de uitdagingen van het landterugwinningsproces aan. Hoe verhouden zich landteruggave en landrechten tot de realisatie van de SDG's? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Recht op gelijkheid en non-discriminatie • Recht op voldoende voedsel • Recht op adequate huisvesting • Recht op een doeltreffende voorziening • Recht op bewegingsvrijheid en verblijf • Recht op vrijheid van godsdienst • Recht op informatie • Recht op leven • Recht op deelname • Recht op eigendom • Recht op zelfbeschikking • Recht om deel te nemen aan het culturele leven • Recht op water en sanitaire voorzieningen	SDG 1: Geen armoede SDG 2: Geen honger SDG 5: Gendergelijkheid SDG 10: Ongelijkheid verminderen SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen SDG 15: Leven op het land

Deel III:

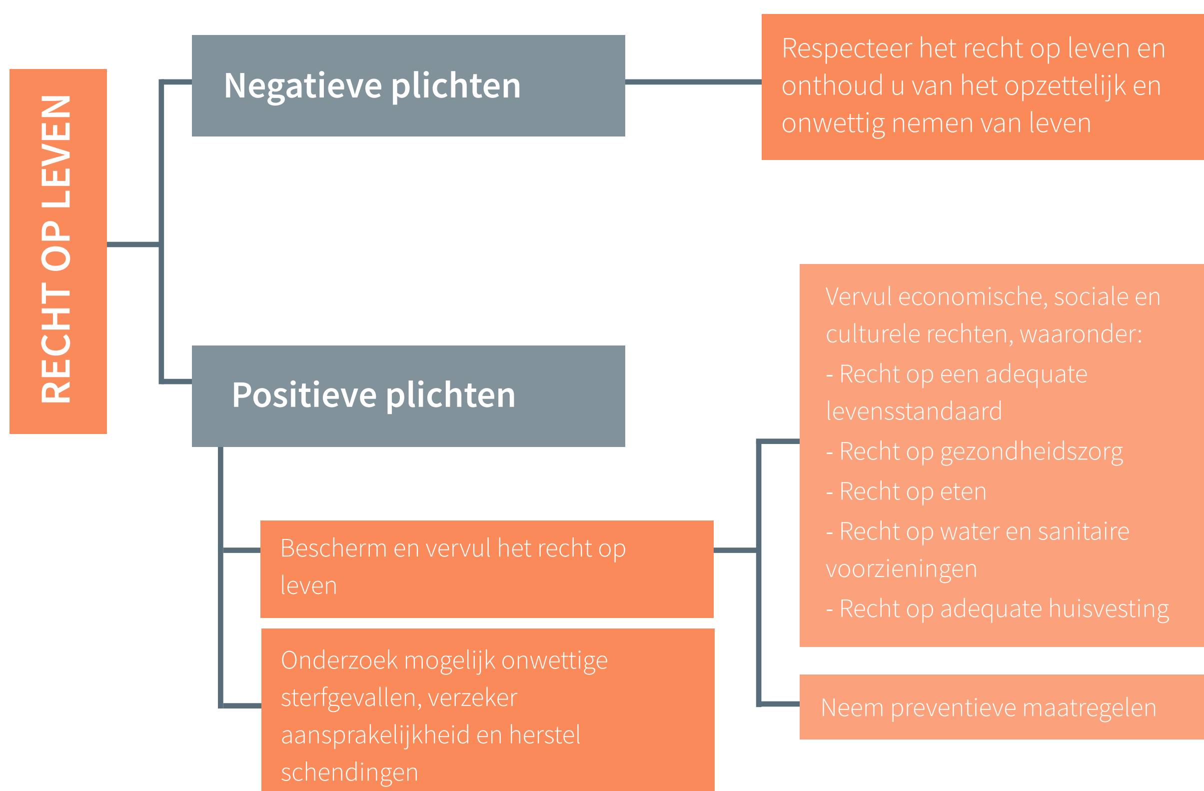
Mensenrechten en de fundamentele vrijheden

1) Het recht op leven

Het meest fundamentele recht – Het recht op leven is het meest fundamentele recht van alle rechten. Individuen kunnen hun andere rechten alleen uitoefenen als ze hun recht op leven kunnen genieten. Het recht op leven is echter niet absoluut. Er zijn omstandigheden waarin de beroving van het leven gerechtvaardigd kan zijn, zoals wanneer dit gebeurt in overeenstemming met het recht bij gewapende conflicten.

Staatsverplichtingen – Staten mogen niet opzettelijk en onwettig iemand van het leven beroven. Ze mogen ook geen onwettige maatregelen nemen die tot beroving van het leven leiden. Ze moeten alle mogelijke maatregelen nemen om het recht op leven te beschermen. Zo moeten ze **preventieve maatregelen nemen** om individuen te beschermen tegen de criminele handelingen van een ander. Dit geldt bijvoorbeeld als autoriteiten weten of zouden moeten weten dat er een direct risico voor het leven van een persoon bestaat. Ze moeten daarnaast ook **strafwetgeving aannemen** en een effectieve opsporing en vervolging garanderen wanneer individuen, overheidsinstanties of andere entiteiten verantwoordelijk zijn voor onwettige sterfgevallen. Waar nodig, moeten ze bescherming bieden aan slachtoffers en hun familieleden. Ten slotte moeten ze **maatregelen nemen om economische, sociale en culturele rechten te vervullen** en het recht op leven te beschermen.

Het Mensenrechtencomité heeft **Algemene Opmerking nr. 36 over het recht op leven** aangenomen. Daarin wordt artikel 6 van het IVBPR uitgelegd en worden de wettelijke verplichtingen van de Staten die partij zijn uiteengezet, onder meer met betrekking tot de plicht om het leven te beschermen, het verbod op willekeurige beroving van leven en het opleggen van de doodstraf. Daarnaast wordt het onderlinge verband van artikel 6 met andere kwesties aangekaart, zoals foltering en mishandeling, gedwongen verdwijningen, aantasting van het milieu, klimaatverandering en vele andere kwesties.

CASUS 12: BRINCAT E.A. VS. MALTA (EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS)

Feiten: havenarbeiders werden vanaf de jaren vijftig tot het begin van de jaren 2000 blootgesteld aan asbest, waardoor ze asbestgerelateerde gezondheidsproblemen kregen. In de jaren zestig werd Malta lid van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) en van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), dat zich al sinds de jaren vijftig inzet om het bewustzijn over de gevaren van asbest te vergroten. Zowel overlevenden als nabestaanden van overleden arbeiders hebben bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens geklaagd over de blootstelling aan asbest en over het feit dat de Maltese regering hen niet heeft beschermd tegen de dodelijke gevolgen ervan.

Oordeel: het Hof oordeelde dat er sprake was van een schending van het recht op leven in het geval waar familieleden waren overleden, en een schending van het recht op eerbiediging van het privé- en gezinsleven ten aanzien van de andere klagers.

Het Hof oordeelde dat Malta zijn verplichtingen niet was nagekomen:

- Door havenarbeiders geen bescherming te bieden (d.m.v. wetgeving of andere praktische maatregelen) tegen de risico's van blootstelling aan asbest;
- Omdat er geen toegang tot essentiële informatie werd verschaft, waardoor individuen de risico's voor hun gezondheid en leven niet konden beoordelen.

MENSENRECHTEN	**SDG'S**
Het Hof stelde een schending van het recht op leven vast. Welke andere rechten zijn van belang met betrekking tot de zaak? Waarom?	Hoe bevordert het aanpakken van deze mensenrechtenkwesties de realisatie van de SDG's? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Recht op leven • Recht op gezondheid • Recht op rechtvaardige en gunstige arbeidsvoorwaarden • Recht op informatie	SDG 3: Verzeker een goede gezondheid SDG 8: Bevorder duurzame economische groei, tewerkstelling en waardig werk voor iedereen SDG 9: Bevorder inclusieve en duurzame industrialisering SDG 12: Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen

Buitengerechtelijke, standrechtelijke of willekeurige executies

Onwettige ontzegging van leven – Het doden van individuen door opzettelijk, illegaal en buitensporig geweld is onwettig. Ontbering van leven door politie of strijdkrachten is willekeurig wanneer ze volgens de internationale mensenrechtenwetgeving onwettig is of niet in overeenstemming is met internationale normen.

Een schending van de mensenrechten – Buitengerechtelijke, standrechtelijke of willekeurige executies schenden het **recht op leven**, maar ook het recht op vrijheid en veiligheid van personen en het recht om niet te worden onderworpen aan foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing.

Internationale normen – Staten moeten het leven respecteren en beschermen en verdachte sterfgevallen onderzoeken. Dit gebeurt in overeenstemming met internationale normen, waaronder:

- De VN-beginselen met betrekking tot het gebruik van geweld en vuurwapens door rechtshandhavingsambtenaren. ("The UN Basic Principles on the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials") (1990);
- De VN-beginselen met betrekking tot doeltreffende preventie en onderzoek van buitengerechtelijke, standrechtelijke of willekeurige executies ("The UN Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-legal, Arbitrary and Summary Executions") (1989);
- Het VN-handboek met betrekking tot doeltreffende preventie en onderzoek van buitengerechtelijke, standrechtelijke of willekeurige executies ("UN Manual on the Effective Prevention and Investigation of Extra-Legal, Arbitrary and Summary Executions") (1991, herzien in 2016), ook wel bekend als het "Minnesota Protocol".

CASUS 13: VERKLARING VAN DE VN-MENSENRECHTENDESKUNDIGEN OVER HET ONWETTIG DODEN VAN MENSEN DIE VERDACHT WORDEN VAN DRUGSDELICTEN IN DE FILIPPIJNEN

Achtergrond: de president van de Filipijnen, Rodrigo Duterte, heeft wetshandhavingsinstanties en het publiek aangespoord om zowel mensen die verdacht worden van drugshandel als mensen die drugs gebruiken, te vermoorden. Hij zou ook straffeloosheid hebben beloofd voor dergelijke moorden.

Verklaring: de speciale VN-rapporteurs voor standrechtelijke executies en het recht op gezondheid hebben een gezamenlijke verklaring afgelegd waarin zij er bij de overheid van de Filippijnen op aandringen een einde te maken aan de buitengerechtelijke executies:

"De zogenaamde bestrijding van illegale drugshandel ontslaat de overheid niet van haar internationale wettelijke verplichtingen en ontneemt staatsactoren en anderen niet de verantwoordelijkheid voor illegale executies. (…) De staat heeft een wettelijke verplichting om het recht op leven en de veiligheid van ieder persoon in het land te waarborgen, ongeacht of zij verdacht worden van strafbare feiten".[1]

1 VN speciale procedures; "UN experts urge the Philippines to stop unlawful killings of people suspected of drug-related offences"; http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20388.

Gedwongen of onvrijwillige verdwijningen

Een onbekend lot – Er is sprake van gedwongen of onvrijwillige verdwijning als overheidsfunctionarissen of gelieerde groepen een persoon tegen hun wil arresteren, vasthouden of ontvoeren, en weigeren de verblijfplaats van de persoon bekend te maken of de ontneming van hun vrijheid te erkennen.

Schending van de mensenrechten van de verdwenen personen en hun familieleden – Wanneer de verdwenen persoon wordt vermoord, is dit een schending van het recht op leven. Gedwongen of onvrijwillige verdwijningen zijn ook in strijd met:

- Het recht op vrijheid en veiligheid van een persoon;
- Het verbod op foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing;
- Het recht op een identiteit;
- Het recht op een eerlijk proces;
- Het recht op een doeltreffende voorziening in rechte
- Het recht op informatie;
- Het recht op bescherming en hulp aan het gezin;
- Het recht op een adequate levensstandaard;
- Het recht op gezondheid;
- Het recht op onderwijs.

Leden van de Werkgroep inzake gedwongen of onvrijwillige verdwijningen
–
Foto © OHCHR/UN

Verboden door het internationale recht – Er zijn een aantal internationale verdragen die het recht op leven beschermen. Er bestaan daarnaast ook specifieke internationale en regionale mensenrechtenverdragen die personen beschermen tegen gedwongen verdwijningen. Gedwongen verdwijningen kunnen onder het Statuut van Rome ook neerkomen op misdaad tegen de menselijkheid. Deze instrumenten omvatten:

- Verklaring inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning;
- Internationaal Verdrag inzake de bescherming van alle personen tegen gedwongen verdwijning;
- Inter-Amerikaans Verdrag inzake gedwongen verdwijning van personen.

Internationaal toezicht – Er zijn internationale toezichtsorganen die zich specifiek bezighouden met gedwongen verdwijningen, waaronder:

- Het VN-Comité voor Gedwongen Verdwijningen;
- De VN-werkgroep inzake gedwongen of onvrijwillige verdwijningen.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau: Fact Sheet “Enforced or Involuntary Disappearances”; https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet6Rev3.pdf

CASUS 14: NITZA PAOLA ALVARADO E.A. VS. MEXICO (INTER-AMERIKAANSE COMMISSIE VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS)[1]

Achtergrond: gedwongen verdwijningen zijn een wijdverspreid mensenrechtenprobleem in Mexico. Naar verluidt zijn er in het afgelopen decennium 26.000 mensen verdwenen in Mexico. Uit verschillende rapporten blijkt ook dat overheidsactoren, waaronder het leger en de politie, daarbij betrokken zijn. Het probleem is aangekaart op zowel regionaal als internationaal niveau, o.a. door de Organisatie van Amerikaanse Staten en de mensenrechtenmechanismen van de Verenigde Naties. Mexico werkt aan een betere mensenrechtensituatie in het land, onder meer door gedwongen verdwijningen te bestrijden. Door de veiligheidssituatie in het land zijn Mexicaanse autoriteiten genoodzaakt hun inspanningen in de strijd tegen gedwongen verdwijningen op te voeren.

Feiten: Nitza Paola Alvarado Espinoza, José Ángel Alvarado Herrera en Rocío Irene Alvarado Reyes werden in december 2009 door leden van het leger in de Mexicaanse staat Chihuahua van hun vrijheid beroofd en waren sindsdien "vermist". Hun familieleden kregen van staatsfunctionarissen te horen dat ze niet op de hoogte waren van de detentie van de slachtoffers of hun verblijfplaats. Hun lot of verblijfplaats is onbekend.

Bevindingen: de zaak werd voorgelegd aan de Inter-Amerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens, die de feiten kenmerkten als gedwongen verdwijning.

De Commissie heeft Mexico aanbevolen:

- Een grondig, onpartijdig en doeltreffend onderzoek uit te voeren naar de situatie van de slachtoffers;
- Indien van toepassing, passende maatregelen te nemen om hun stoffelijk overschot te identificeren en over te dragen aan hun families;
- De nodige maatregelen te nemen tegen de misdaad van gedwongen verdwijning van de drie slachtoffers en degenen die de misdaad hebben gepleegd ervoor aansprakelijk te houden;
- Een adequate vergoeding te bieden voor de mensenrechtenschendingen;
- Maatregelen te nemen om het probleem van gedwongen verdwijningen in Mexico aan te pakken.

De Commissie was van mening dat Mexico haar aanbevelingen niet had opgevolgd en heeft de zaak op 22 november 2016 overgedragen aan het Inter-Amerikaanse Hof voor de Rechten van de Mens.

---

1 OAS, Inter-Amerikaanse Commissie voor Rechten van de Mens; Rapport nr. 3/16 Zaak 12.916; http://www.oas.org/en/iachr/decisions/court/2016/12916fondoen.pdf.

Doodstraf

Er bestaat in het internationaal recht geen algeheel verbod op de doodstraf. De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties heeft echter resoluties[28] aangenomen die er bij de staten op aandringen om:

- De internationale normen te respecteren, die waarborgen bieden voor de bescherming van degenen die ter dood zijn veroordeeld;
- Geleidelijk aan het gebruik van de doodstraf en het aantal strafbare feiten waarvoor deze kan worden opgelegd te verminderen;
- Een moratorium op de voltrekking van de doodstraf in te voeren, met de bedoeling om de doodstraf af te schaffen.

Toch worden mensen in veel landen nog steeds ter dood veroordeeld als straf voor verschillende misdaden. Daaronder vallen ook handelingen van mensen die niet strafbaar moeten worden gesteld (zoals hun seksuele geaardheid en / of genderidentiteit). Sommige staten passen de doodstraf toe op mensen die onder de 18 jaar waren toen de misdaad werd gepleegd. Het komt vaak voor dat mensen jarenlang in een “dodencel” doorbrengen voordat de doodstraf uiteindelijk wordt uitgevoerd. Dit kan geestelijk lijden veroorzaken en daardoor neerkomen op marteling of andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing.

Noch het Comité tegen Foltering, noch het Mensenrechtencomité hebben tot dusverre vastgesteld of de doodstraf neerkomt op foltering of niet. De methoden die bij de doodstraf worden toegepast en het verblijf in een dodencel kunnen echter neerkomen op marteling en wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft geoordeeld dat de doodstraf krachtens het EVRM verboden is. De speciale VN-rapporteur voor foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing is ook van mening dat de omstandigheden waaronder de doodstraf wordt toegepast grotendeels neerkomen op foltering, en dat het zelfs onder minder zware omstandigheden alsnog neerkomt op wrede, onmenselijke of onterende behandeling.[29]

KADER 30: DOODSTRAF: WAT MOETEN STATEN DOEN?

Overeenkomstig internationale normen:

- Staten die de doodstraf nog niet hebben afgeschaft, moeten stappen ondernemen om deze af te schaffen.
- Staten die de doodstraf bij wet hebben afgeschaft, mogen deze niet opnieuw invoeren.
- Staten mogen geen personen deporteren die bij uitlevering een doodvonnis kunnen krijgen.
- Staten met een moratorium op de doodstraf moeten stappen ondernemen om de afschaffing van de doodstraf in de wet op te nemen.

Volgens het internationaal recht is het opleggen van de doodstraf aan bepaalde groepen mensen een schending van de mensenrechten, ongeacht de omstandigheden. De doodstraf wordt niet opgelegd voor misdaden begaan door zwangere of borstvoedende vrouwen, kinderen, ouderen of personen met psychosociale of verstandelijke beperkingen. Bovendien hebben militaire rechtbanken niet de bevoegdheid om de doodstraf op te leggen.

KADER 31: DOODSTRAF IN HET INTERNATIONAAL RECHT

Het internationaal recht verbiedt de doodstraf, behalve in oorlogstijd, uitdrukkelijk in:

- Het tweede facultatieve protocol bij het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten;
- Protocol nr. 6 bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens;
- Het protocol bij het Amerikaans Verdrag voor de mensenrechten ter afschaffing van de doodstraf.

Protocol nr. 13 bij het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens verbiedt het gebruik van de doodstraf te allen tijde, ook tijdens oorlog.

2) Verbod op foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing

Een schending van de mensenrechten en menselijke waardigheid – Foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing is een schending van de mensenrechten en de menselijke waardigheid. Het heeft als doel de persoonlijkheid van het slachtoffer te vernietigen en ontkent de inherente waardigheid van de mens. Het is absoluut verboden en kan in geen geval worden gerechtvaardigd.

Verboden door internationale mensenrechtenwetgeving – Foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing is uitdrukkelijk verboden in het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten; het VN-Verdrag tegen foltering; het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens; het EU-Handvest van de grondrechten; de Amerikaanse Verklaring van de rechten en plichten van de mens; het Inter-Amerikaans Verdrag inzake de rechten van de mens; het Arabisch Handvest voor de rechten van de mens; het Afrikaanse Handvest voor de rechten van mens en volken en andere instrumenten.

(...) onder "foltering" [wordt] verstaan iedere handeling waardoor opzettelijk **[eerste aspect: intenties van de dader]** hevige pijn of hevig leed, lichamelijk dan wel geestelijk **[tweede aspect: aard van de handeling]**, wordt toegebracht aan een persoon met zulke oogmerken als om van hem of van een derde inlichtingen of een bekentenis te verkrijgen, hem te bestraffen voor een handeling die hij of een derde heeft begaan of waarvan hij of een derde wordt verdacht deze te hebben begaan, of hem of een derde te intimideren of ergens toe te dwingen dan wel om enigerlei reden gebaseerd op discriminatie van welke aard ook **[derde aspect: doel]** , wanneer zulke pijn of zulk leed wordt toegebracht door of op aanstichten van dan wel met de instemming of gedogen van een overheidsfunctionaris of andere persoon die in een officiële hoedanigheid handelt **[vierde aspect: betrokkenheid overheidsfunctionaris of gelijkaardig]** (...).

Artikel 1 van het Verdrag tegen foltering

Verboden door het internationaal strafrecht en het humanitair recht – Foltering is een misdaad volgens het internationaal recht en waar van toepassing een kwestie van humanitair recht. Het is verboden door de Verdragen van Genève en de aanvullende protocollen, evenals door het Statuut van Rome. Het systematische of wijdverbreide gebruik van foltering is een misdaad tegen de menselijkheid. Verder maakt het verbod op foltering deel uit van het internationaal gewoonterecht en wordt het algemeen beschouwd als ius cogens, wat betekent dat het bindend is, ongeacht of een staat internationale verdragen heeft geratificeerd waarin foltering uitdrukkelijk is verboden.

Wrede, onmenselijke of onterende behandeling – Folteren kan worden onderscheiden van wrede, onmenselijke of onterende behandeling door bepaalde aspecten van de daad in acht te nemen, zoals het doel van de daad, de onmacht van het slachtoffer of de ernst van de behandeling. Al dergelijk gedrag is bij internationaal recht verboden.

“Iedere Staat die Partij is, verbindt zich ertoe in alle gebieden onder zijn rechtsmacht andere vormen van wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing, die geen foltering inhouden zoals omschreven in artikel 1, te voorkomen, wanneer zulke handelingen worden gepleegd door of op aanstichten van dan wel met instemming of gedogen van een overheidsfunctionaris of andere persoon die in een officiële hoedanigheid handelt. Inzonderheid zijn de verplichtingen vervat in de artikelen 10, 11, 12 en 13 van toepassing, met vervanging van de verwijzingen naar foltering door verwijzingen naar andere vormen van wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing.”

Artikel 16(1) van het Verdrag tegen foltering

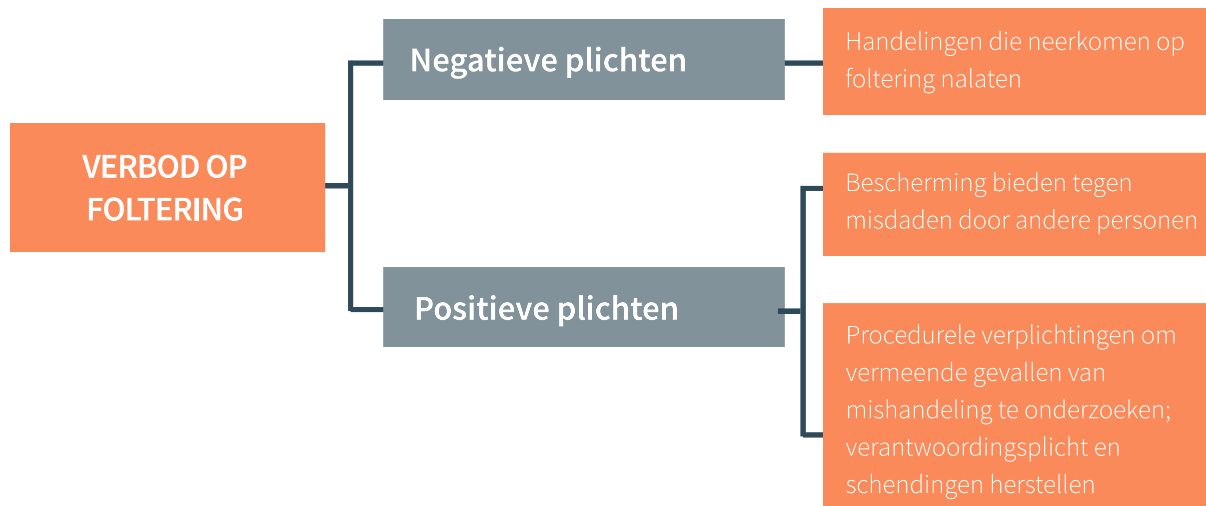
KADER 32: DETENTIECENTRA

Personen die van hun vrijheid zijn beroofd, lopen een groter risico op foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing. De staat moet ervoor zorgen dat de inherente menselijke waardigheid van gevangenen wordt gerespecteerd.

Dit zijn voorbeelden van voorzieningen waar personen die van hun vrijheid zijn beroofd verblijven:

- Politiebureaus;
- Huis van bewaring (voor mensen in voorarrest of in voorlopige hechtenis);
- Gevangenissen;
- Jeugddetentiecentra;
- Grenspolitie-inrichtingen en transitzones bij landovergangen, internationale havens en luchthavens;
- Immigratie- en asielcentra;
- Psychiatrische instellingen;
- Voorzieningen voor beveiliging en inlichtingendiensten;
- Militaire detentiecentra;
- Plaatsen voor administratieve detentie;
- Transport van gedetineerden;
- Sociale verzorgingshuizen die door de staat worden verstrekt of onderworpen zijn aan overheidsvoorschriften of vergunningen;
- Niet-officiële detentieplaatsen (geheime gevangenissen).

Staatsverplichtingen – Staten hebben een breed scala aan verplichtingen bij de bestrijding van foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing. Ze moeten onder meer maatregelen nemen om te voldoen aan internationale mensenrechtennormen met betrekking tot de behandeling en levensomstandigheden van personen die van hun vrijheid zijn beroofd, zoals de **VN-standaardminimumregels voor de behandeling van gedetineerden** ("UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners", ook bekend als de Nelson Mandela-regels). Ze moeten wetshandhavings- en strijdkrachten opleiden. Ze moeten, op grond van het facultatieve protocol bij het VN-Verdrag tegen foltering, **nationale preventiemechanismen** instellen. Ze moeten ervoor zorgen dat slachtoffers het recht op eerherstel en schadevergoeding genieten.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau: "Combating Torture": https://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet4rev.1en.pdf.

» VN-Mensenrechtenbureau, VN-Vrijwilligersfonds voor de slachtoffers van foltering: "Interpretation of Torture in the Light of the Practice and Jurisprudence of International Bodies": http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Torture/UNVFVT/Interpretation_torture_2011_EN.pdf.

Een niet-uitputtende lijst van handelingen die kunnen neerkomen op foltering of wrede, onmenselijke en onterende behandeling:

Detentieomstandigheden

- Ernstige schendingen van het verbod op foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling komen het meest voor in detentiecentra.

Uitzetting

- Wanneer een persoon wordt uitgewezen naar een land waar hem de doodstraf kan worden opgelegd of wanneer er een reëel risico bestaat dat hij zal worden gemarteld of onderworpen zal worden aan wrede, onmenselijke en onterende behandeling, roept dat vragen op.

Gendergerelateerd geweld

- Staten zijn verplicht om fysiek en psychologisch leed dat vrouwen wordt aangedaan, onder meer in de vorm van huiselijk geweld, genitale verminking of verkrachting, en dat neerkomt op foltering of wrede, onmenselijke en onterende behandeling te voorkomen.

Doodstraf

- De methoden die bij de doodstraf worden toegepast en het verblijf in een dodencel kunnen neerkomen op foltering of onmenselijke behandeling.

Psychologische foltering

- Er bestaan veel vormen van psychologische en mentale foltering, zoals het bedreigen met een misdrijf tegen het leven van een persoon of dat van familieleden, of dreigen met foltering.

Mensenhandel

- Mensenhandel is foltering of wrede, onmenselijke en onterende behandeling.

Gedwongen verdwijningen

- Gedwongen verdwijningen komen ook neer op foltering of wrede, onmenselijke en onterende behandeling

Lijfstraffen

- Lijfstraffen kunnen ook neerkomen op foltering of wrede, onmenselijke en onterende behandeling, ongeacht of deze al dan niet rechtmatig is volgens het nationale recht.

3) Het recht om vrij te zijn van slavernij

- Slavernij en aanverwante praktijken vormen een **schending van de mensenrechten en de menselijke waardigheid**.
- Het verbod op slavernij en aanverwante praktijken valt onder het internationaal gewoonterecht en het ius cogens, wat betekent dat **het bindend is voor alle staten**, ongeacht of ze een verdrag hebben ondertekend of geratificeerd.
- Slavernij kan ook worden aangemerkt als een **misdaad tegen de menselijkheid.**

Slavernij definiëren – Aanvankelijk werd slavernij gedefinieerd als "de staat of toestand van een persoon over wie eigendomsrechten, hetzij in vollen omvang, hetzij in beperkte mate, worden uitgeoefend".[30] Later werd de definitie verruimd tot de praktijken en instellingen van schuldslavernij, slaafse huwelijksvormen, uitbuiting van kinderen en adolescenten, dwangarbeid en lijfeigenschap.[31]

Internationale instrumenten – Internationale mensenrechteninstrumenten beschermen mensen tegen schendingen die onder de ruime definitie van slavernij vallen, zoals: de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten, het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en het Verdrag inzake de rechten van het kind.

KADER 33: INTERNATIONALE VERDRAGEN DIE SLAVERNIJ EN AANVERWANTE PRAKTIJKEN VERBIEDEN

- Universele Verklaring van de Rechten van de Mens;
- Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten;
- Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten;
- Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen;
- Verdrag inzake de rechten van het kind;
- Het slavernijverdrag;
- Aanvullend Verdrag inzake de afschaffing van de slavernij, de slavenhandel en met slavernij gelijk te stellen instellingen en praktijken
- Het Verdrag ter bestrijding van het verkeer van personen en van de uitbuiting van de prostitutie van anderen;
- IAO-verdragen (bijv. nr. 29 betreffende de gedwongen of verplichte arbeid; nr. 105 betreffende de afschaffing van gedwongen arbeid; Verdrag inzake minimumleeftijd van 1973).

4) Verbod op mensenhandel

Definitie van mensenhandel – Mensenhandel werd traditioneel geassocieerd met de smokkel en handel van vrouwen en meisjes voor seksuele uitbuiting. Mannen en vrouwen, jongens en meisjes kunnen echter allemaal het slachtoffer zijn van mensenhandel. Tegenwoordig omvat mensenhandel een breder scala aan gedragingen die uitbuiting als doel hebben.

- Mensenhandel **kan zowel binnenlands als grensoverschrijdend zijn**. Overschrijding van een internationale grens is geen vereiste.
- **Mensenhandel is anders dan migrantensmokkel,** aangezien het "doel" van migrantensmokkel is om te profiteren van het verkeer van personen en niet van de uitbuiting zoals het geval is bij mensenhandel.
- Bij **mensenhandel is er niet altijd sprake van verkeer van personen**, omdat verschillende "acties" voor dergelijke middelen en doeleinden kunnen worden gebruikt.

In het protocol inzake voorkoming, bestrijding en bestraffing van mensenhandel (Protocol tegen mensenhandel) wordt de term "mensenhandel" als volgt gedefinieerd:

"Mensenhandel": het werven, vervoeren, overbrengen van en het bieden van onderdak aan of het opnemen van personen **[eerste aspect: actie]** , door dreiging met of gebruik van geweld of andere vormen van dwang, ontvoering, bedrog, misleiding, machtsmisbruik of misbruik van een kwetsbare positie of het verstrekken of in ontvangst nemen van betalingen of voordelen teneinde de instemming te verkrijgen van een persoon die zeggenschap heeft over een andere persoon **[tweede aspect: middelen]**, ten behoeve van uitbuiting **[derde aspect: doel]**. Uitbuiting omvat mede: ten minste de uitbuiting van prostitutie van anderen of andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen arbeid of diensten, slavernij of praktijken die vergelijkbaar zijn met slavernij, onderworpenheid of de verwijdering van organen;

Het internationaal recht geeft een andere definitie van kinderhandel, waarbij het eerste en derde aspect (d.w.z. de "actie" en het "doel") voldoende zijn, en het tweede aspect (d.w.z. de "middelen") niet is vereist.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau; "Instruments concerning Trafficking in Persons"; http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/OnePagers/IntInstrumentsconcerningTraffickingpersons_Aug2014.pdf.

» VN-Mensenrechtenbureau; "Human Rights and Human Trafficking"; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS36_en.pdf.

Mensenrechtenschending – Mensenhandel is bij internationaal recht verboden en schendt de internationale mensenrechtenwetgeving. Bovendien moet mensenhandel volgens het VN-Protocol tegen mensenhandel strafbaar worden gesteld.

Andere instrumenten – Naast verdragen zijn er verschillende andere instrumenten met betrekking tot de strijd tegen mensenhandel, zoals de Aanbevolen beginselen en richtsnoeren inzake mensenrechten en mensenhandel; de UNICEF-richtsnoeren inzake de bescherming van kinderen die het slachtoffer zijn van mensenhandel; "Practitioner Guidelines on Criminal Justice Responses to Trafficking in Persons" van ASEAN en de UNHCR-richtlijnen voor mensenhandel.

KADER 34: INTERNATIONALE INSTRUMENTEN M.B.T. HET VERBOD OP MENSENHANDEL EN AANVERWANTE PRAKTIJKEN

- Protocol ter voorkoming, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel (het Protocol tegen mensenhandel);
- IAO-verdragen 29, 105 en 182;
- Aanbevolen principes en richtlijnen over mensenrechten en mensenhandel
- Verdrag ter bestrijding van het verkeer van personen en van de uitbuiting van de prostitutie van anderen;
- Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (art. 6);
- Verdrag inzake de rechten van het kind (art. 35);
- Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinder- prostitutie en kinderpornografie bij het Verdrag inzake de rechten van het kind.
- VN-Verdrag tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad;
- Internationaal Verdrag inzake de bescherming van de rechten van alle arbeidsmigranten en hun gezinsleden;
- Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten;
- Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten;
- Diverse regionale instrumenten (bv. het Verdrag van de Raad van Europa inzake bestrijding van mensenhandel; de Zuid-Aziatische Associatie voor Regionale Coöperatie; het Verdrag ter voorkoming en bestrijding van vrouwen- en kinderhandel voor prostitutiedoeleinden).

KADER 35: MENSENRECHTENKWESTIES M.B.T. MENSENHANDEL EN AANVERWANTE PRAKTIJKEN

Mensenhandel is een mensenrechtenschending op zich, maar het geeft ook aanleiding tot andere mensenrechtenproblemen, onder meer op de volgende terreinen:

- Het recht op leven;
- Het verbod op discriminatie;
- Het recht op vrijheid en veiligheid;
- Het recht om niet te worden onderworpen aan slavernij, dienstbaarheid, of dwangarbeid;
- Het recht om niet te worden onderworpen aan foltering of wrede, onmenselijke, onterende behandeling of bestraffing;
- Het recht op vrijheid van vereniging;
- Het recht op bewegingsvrijheid;
- Het recht op de hoogst haalbare standaard van lichamelijke en geestelijke gezondheid;
- Het recht op rechtvaardige en gunstige arbeidsvoorwaarden;
- Het recht op een adequate levensstandaard;
- Het recht op sociale zekerheid;
- Het recht van kinderen op bijzondere bescherming.

Plichtdragers – In de strijd tegen mensenhandel legt het internationaal recht verplichtingen op aan staten en, indien van toepassing, aan individuen en particuliere entiteiten, zoals bedrijven. Deze omvatten: (i) de verplichting om slachtoffers van mensenhandel te identificeren, te beschermen en te ondersteunen; (ii) om de terugkeer van slachtoffers van mensenhandel te bevorderen; (iii) rechtsmiddelen voor slachtoffers van mensenhandel te garanderen; (iv) een doeltreffende strafrechtelijke respons te bieden; (v) mensenhandel te voorkomen; en (vi) ervoor te zorgen dat de respons op mensenhandel geen inbreuk maakt op gevestigde rechten.

© 2018 UN Foto/Laura Jarriel

5) Het recht op vrijheid en veiligheid

Iedereen heeft het recht op vrijheid. Dit houdt echter niet in dat er volledige vrijheid van arrestatie of detentie is. Personen kunnen hun vrijheid slechts om een **beperkt aantal redenen** worden ontnomen onder bepaalde internationale mensenrechtenverdragen, en alleen als dit **in overeenstemming is met de wet en niet willekeurig is**. Vrijheidsberovingen moeten in overeenstemming zijn met een procedure die is vastgelegd in het nationale recht en moeten de eerlijke rechtsgang respecteren. Anders zou het een schending van de mensenrechten vormen.

Gronden voor vrijheidsberoving – Vrijheid van de persoon is de regel waarop detentie de uitzondering moet zijn. De volgende situaties kunnen een reden zijn voor vrijheidsberoving:

- Het niet naleven van een (rechtmatig) gerechtelijk bevel of het niet nakomen van een door de wet voorgeschreven verplichting;
- Redelijke verdenking van een misdrijf;
- Het voorkomen van een vlucht;
- Administratieve redenen (onderwijstoezicht, geestelijke gezondheid; uitzetting en uitlevering).

Het recht op een eerlijk proces – Wanneer een persoon van zijn vrijheid wordt beroofd, zijn er minimumwaarborgen die moeten worden gerespecteerd.

KADER 36: HET RECHT OP EEN EERLIJK PROCES

Het recht op een eerlijk proces is essentieel voor het recht op vrijheid en veiligheid. Het heeft verschillende aspecten. Zo moet elke gedetineerde:

- Direct geïnformeerd worden over de redenen voor haar / zijn arrestatie;
- Snel voor een rechter worden gebracht;
- Het recht hebben om binnen een redelijke termijn te worden berecht of om te worden vrijgelaten in afwachting van het proces;
- Een afdwingbaar recht hebben op schadevergoeding in het geval dat de detentie onwettig was;
- Het recht hebben om de rechtmatigheid van de detentie onmiddellijk te laten beoordelen door een rechtbank, onder meer met de habeas corpus-procedure;
- Toegang hebben tot een advocaat;
- Het recht hebben om niet te bekennen of tegen zichzelf te getuigen;
- Zijn / haar familie onmiddellijk kunnen informeren;
- Toegang hebben tot een tolk indien nodig.

Geïsoleerde opsluiting – Vrijheidsberoving in volledige isolatie van de buitenwereld (inclusief familie en advocaat), ook al is het voor een korte periode, wordt incommunicado-detentie genoemd. Hoewel dit niet uitdrukkelijk verboden is volgens de internationale mensenrechtenwetgeving, kan geïsoleerde opsluiting alsnog een schending van de mensenrechten betekenen. Dit komt omdat het verwant is aan een reeks mensenrechten, waaronder het recht om vrij te zijn van foltering of wrede, onmenselijke en onterende behandeling of bestraffing.

Willekeurig aanhouden en vasthouden – Een rechtmatige arrestatie moet niet alleen in overeenstemming zijn met de wet, maar moet ook redelijk en noodzakelijk zijn.

Het recht op veiligheid van de persoon – Elke persoon heeft het recht op bescherming van de wet bij de uitoefening van zijn recht op vrijheid. Hierdoor is de staat onder meer verplicht om redelijke en passende maatregelen te nemen om personen te beschermen tegen bekende dreigingen.

KADER 37: RECHTMATIGE VRIJHEIDSBEROVING

Om rechtmatig te zijn volgens de internationale mensenrechtenwetgeving, moeten arrestaties en opsluitingen:

- Worden uitgevoerd in overeenstemming met de wet (zowel formele als materiële regels van nationaal en internationaal recht), met inbegrip van het non-discriminatiebeginsel;
- Vrij zijn van willekeur, in die zin dat de wetten en hun toepassing passend, rechtvaardig, voorzienbaar en in overeenstemming met een behoorlijke rechtsgang moeten zijn.

KADER 38: HET RECHT OP VRIJHEID EN VEILIGHEID IN DE INTERNATIONALE MENSENRECHTENWETGEVING

Onwettige of willekeurige vrijheidsbeneming is verboden onder de internationale mensenrechtenwetgeving, onder meer door de volgende verdragen:

- Artikelen 3 en 9 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens;
- Artikel 9 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten;
- Artikel 37(b), van het Verdrag inzake de rechten van het kind;
- Artikel 14 van het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap;
- Artikel 31 van het Verdrag van Genève betreffende de status van vluchtelingen;
- Artikel 6 van het Afrikaans Handvest voor de rechten van mens en volken;
- Artikel 7 van het Amerikaans Verdrag voor de rechten van de mens;
- Artikel 5 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau: “Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers”; “Hoofdstuk 5: Human Rights and Arrest, Pre-Trial Detention and Administrative Detention”; **http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training9chapter5en.pdf**; p. 168-169.

CASUS 15: MUKONG VS. KAMEROEN (VN-MENSENRECHTENCOMITÉ)[1]

In de zaak Mukong beweerde de indiener van het verzoek dat hij willekeurig was gearresteerd en meerdere maanden was vastgehouden. Deze bewering werd verworpen door Kameroen omdat de arrestatie en detentie overeenkomstig de nationale wetgeving waren uitgevoerd.

Het VN-Mensenrechtencomité oordeelde dat artikel 9, lid 1, was geschonden, aangezien de detentie in de gegeven omstandigheden noch redelijk noch noodzakelijk was. Zo had Kameroen niet aangetoond dat de "inbewaringstelling noodzakelijk was om vlucht, inmenging in bewijsmateriaal of herhaling van misdaad te voorkomen". Het land had enkel verwezen naar artikel 19, lid 3, van het Verdrag om te stellen dat de arrestatie en detentie duidelijk gerechtvaardigd waren. Het artikel maakt beperkingen op het recht op vrijheid van meningsuiting mogelijk.

Het Comité was echter van mening dat daarmee het recht op vrijheid van meningsuiting van de indiener was geschonden. Het Comité kwam ook tot de conclusie dat de arrestatie en detentie van de indiener in strijd waren met artikel 9, lid 1, van het Verdrag.

1 VN-Mensenrechtencomité; Communicatie No. 458/1991; A. W. Mukong v. Cameroon; aangenomen op 21 juli 1994; in VN doc. GAOR, A/49/40 (vol. II); casestudy van het VN-Mensenrechtenbureau; "Human Rights in the Administration of Justice: A Manual on Human Rights for Judges, Prosecutors and Lawyers".

6) Bewegingsvrijheid

Elke persoon die legaal in een land verblijft, heeft het recht zich vrij te verplaatsen en overal op het grondgebied van dat land een verblijfplaats te kiezen. Dit recht moet worden beschermd tegen zowel openbare als particuliere inmenging.

Het recht op bewegingsvrijheid is vastgelegd in artikel 13 van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, artikel 12 van het IVBPR, artikel 18 van het CRPD, artikel 39 van het IVMW, artikel 5 (d / i) van het ICERD en artikel 15 (4) van het CEDAW.

Beperking van bewegingsvrijheid – Het recht op bewegingsvrijheid kan op de volgende manieren worden beperkt:

- Beperkingen op de toegang van niet-onderdanen;
- Opsluiting in een bepaalde regio van een land;
- Avondklok;
- Uitzetting uit een land;
- Verbod om een land te verlaten.

Dergelijke beperkingen moeten bij wet worden bepaald. Ze moeten noodzakelijk zijn om de nationale veiligheid, de openbare orde, de volksgezondheid of de rechten en vrijheden van anderen te beschermen, en moeten in overeenstemming zijn met andere verplichtingen van de staat op grond van de internationale mensenrechtenwetgeving.

Vrijheid om een land te verlaten – In artikel 12, lid 2, van het IVBPR staat dat alle personen (staatsburgers, niet-onderdanen, personen die illegaal in een land verblijven) vrij zijn om het grondgebied van een staat te verlaten. Zowel de staat van nationaliteit als de staat van verblijf hebben verplichtingen om de vrijheid van individuen om een land te verlaten te respecteren. Zo is het verstrekken van reisdocumenten of paspoorten aan alle burgers, zowel binnen als buiten het nationale grondgebied, een verplichting van de staat van nationaliteit.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau en de Interparlementaire Unie (IPU); “Human Rights Handbook for Parliamentarians”: **http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HandbookParliamentarians.pdf**

CASUS 16: CELEPLI VS. ZWEDEN (VN-MENSENRECHTENCOMITÉ) [1]

De heer Celepli, een Turkse burger van Koerdische afkomst die in Zweden woont, kreeg het bevel om Zweden te verlaten op grond van vermoedelijke betrokkenheid bij terroristische activiteiten. Dit bevel werd niet gehandhaafd, aangezien de Zweedse autoriteiten dachten dat de heer Celepli in Turkije vervolgd zou worden. Hij mocht in Zweden blijven, mits hij in een bepaalde gemeente woonde en zich regelmatig bij de politie meldde. Het Mensenrechtencomité oordeelde dat deze beperkingen van de bewegingsvrijheid niet in strijd waren met artikel 12, lid 3, van het IVBPR.

1 VN-Mensenrechtencomité; Communicatie nr. 456/1991, “Celepli v. Sweden”; casestudy van het VN-Mensenrechtenbureau en de IPU; “Human Rights Handbook for Parliamentarians” p. 152.

7) Vrijheid van denken, geweten en godsdienst

Iedereen heeft het recht op vrijheid van denken, geweten en godsdienst. Tot die vrijheden behoren ook de vrijheid om van godsdienst of levensovertuiging te veranderen, of de vrijheid hetzij alleen, hetzij met anderen, zowel in het openbaar als in het privéleven, een godsdienst of levensovertuiging tot uiting te brengen door de eredienst, het onderhouden van de geboden en voorschriften, door praktische toepassing en het onderwijzen ervan. Gedwongen bekering is een schending van het recht op vrijheid van godsdienst en is krachtens het internationaal recht verboden.

Het recht op vrijheid van denken, geweten en godsdienst is opgenomen in artikel 18 van de UVRM, artikel 18 van het IVBPR, artikel 14 van het IVRK, artikel 12 van het IVMW en artikel 5 (d / vii) van het ICERD.

Beperkingen op uitingen van geloofsovertuigingen en opvattingen – Het recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst is een absoluut recht. De uiting van godsdienst of overtuiging kan echter op legitieme gronden worden beperkt. Overeenkomstig artikel 18, lid 3, van het IVBPR moeten dergelijke beperkingen bij wet worden voorgeschreven. Daarnaast moeten ze noodzakelijk zijn in het belang van de openbare veiligheid, voor de bescherming van de openbare orde, gezondheid of goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

- Geloofs- en godsdienstuitingen verschijnen in de vorm van "eredienst, het onderhouden van de geboden en voorschriften, door praktische toepassing en het onderwijzen ervan". Wanneer godsdienstuitingen bijvoorbeeld aanzetten tot haat tegen bepaalde groepen in de samenleving, kan dat discriminatie, vijandigheid of geweld uitlokken. Dat kan een legitieme reden zijn voor de staat om de vrijheid van denken, geweten en godsdienst in te perken en de fundamentele rechten en vrijheden van anderen te beschermen.

Religieuze minderheden worden vaak met ernstige bedreigingen geconfronteerd. Dit zijn niet enkel bedreigingen voor hun recht op vrijheid van denken, geweten en godsdienst, maar ook voor hun recht op leven en diverse andere rechten. In Irak en Syrië heeft genocide plaatsgevonden tegen de yezidi's, een religieuze minderheid in het Midden-Oosten. De speciale rapporteur voor vrijheid van godsdienst en overtuiging zei dat "de vrijheid van godsdienst en overtuiging zo grof en systematisch als mogelijk wordt ontkend - door een poging tot uitroeiing van religieuze minderheden". De onafhankelijke internationale onderzoekscommissie over Syrië heeft een rapport van haar bevindingen vrijgegeven.- Foto © UNICEF/Razan Rashidi

8) Vrijheid van mening en meningsuiting

Iedereen heeft het recht om een mening te hebben. Het is een absolute vrijheid, er zijn geen uitzonderingen of beperkingen op het genot ervan. Iedereen heeft het recht om zijn mening en overtuiging te uiten. Dit is overigens cruciaal in een democratische samenleving waar ideeën en informatie worden uitgewisseld. De vrijheid van meningsuiting is daarentegen niet absoluut en staten kunnen - en moeten er in sommige gevallen – beperkingen aan opleggen.

Het recht op vrijheid van mening en meningsuiting is opgenomen in artikel 19 van de UVRM, artikel 19 van het IVBPR, artikel 13 van het IVRK, artikel 13 van het IVMW en artikel 5 (d / viii) van het ICERD.

De reikwijdte van de vrijheid van mening en meningsuiting – Het recht op vrijheid van mening en meningsuiting omvat de vrijheid om meningen te hebben zonder inmenging en om informatie en ideeën te zoeken, te ontvangen en te verstrekken. Het omvat bijvoorbeeld ook het recht op toegang tot informatie in het bezit van overheidsinstanties, persvrijheid en academische vrijheid.

CASUS 17: VITALIY SYMONIK VS. WIT-RUSLAND (VN-MENSENRECHTENCOMITÉ)[1]

Het Mensenrechtencomité oordeelde in het geval van Vitaliy Symonik vs. Wit-Rusland dat het verhinderen van de verspreiding van politieke folders door ze in beslag te nemen, de auteur ervan te arresteren, hem te beschuldigen van een administratieve inbreuk en hem vervolgens te veroordelen tot een boete, ten onrechte inbreuk doet op zijn recht op vrijheid van meningsuiting zoals gegarandeerd in artikel 19 van het IVBPR.

1 VN-Mensenrechtencomité; Communicatie nr. 1952/2010, “Vitaliy Symonik v. Belarus”; casestudy van het VN-Mensenrechtenbureau en de IPU; “Human Rights Handbook for Parliamentarians” p. 158.

Beperkingen van de vrijheid van meningsuiting – Beperkingen die een staat oplegt aan de vrijheid van meningsuiting moeten bij wet worden bepaald, noodzakelijk zijn voor een legitiem doel (zoals respect voor de goede naam of rechten van anderen, de bescherming van de nationale veiligheid, de openbare orde, de volksgezondheid of de goede zeden) en moet in verhouding staan tot het nagestreefde doel.

Verbod op het aanzetten tot nationale, raciale of religieuze haat – Vrijheid van meningsuiting staat geen haatdragende taal en / of voorspraak van nationale, raciale of religieuze haat toe. Deze kwestie komt ook aan de orde in het Rabat-actieplan inzake het verbod op het verdedigen van nationale, raciale of religieuze haat die aanzet tot discriminatie, vijandigheid of geweld.

Kipras Štreimikis, Unsplash

CASUS 18: IRINA FEDOTOVA VS. RUSSISCHE FEDERATIE (VN-MENSENRECHTENCOMITÉ)[1]

De indiener werd veroordeeld voor een administratieve inbreuk en kreeg een boete van 1.500 roebel voor het tonen van twee posters met de tekst 'Homoseksualiteit is normaal' en 'Ik ben trots op mijn homoseksualiteit' in de buurt van een middelbare school. Ze werd veroordeeld op grond van de zogenaamde Ryazan-wet inzake administratieve overtredingen, die openbare acties gericht op de verspreiding van homoseksualiteit onder minderjarigen verbiedt. In zijn beslissing oordeelde het Mensenrechtencomité dat de veroordeling van de indiener haar recht op vrijheid van meningsuiting schendt onder het IVBPR, in samenhang met haar recht op vrijheid van discriminatie.

1 VN-Mensenrechtencomité; Communicatie nr. 1932/2010, "Irina Fedotova v. Russian Federation"; casestudy van het VN-Mensenrechtenbureau en de IPU; "Human Rights Handbook for Parliamentarians" p. 158-159.

9) Vrijheid van vreedzame vereniging en vergadering

Vrijheid van vreedzame vergadering – Iedereen heeft recht op vrijheid van vreedzame vergadering met anderen. Staten moeten het recht van individuen garanderen om vergaderingen te houden om informatie of ideeën in het openbaar te bespreken of te verspreiden. Staten hebben hierbij zowel negatieve verplichtingen (om het genot van het recht niet te belemmeren) als positieve verplichtingen (om maatregelen te nemen om het genot ervan te garanderen). Overheidsinstanties moeten maatregelen nemen om te voorkomen dat een vreedzame vergadering tot een rel leidt, bijvoorbeeld als gevolg van provocatie of het gebruik van geweld door particuliere partijen, zoals tegendemonstranten of provocateurs van agenten.

Het recht op vrijheid van vreedzame vergadering en vereniging is opgenomen in artikel 20 van de UVRM, artikel 21 en 22 van het IVBPR, artikel 15 van het IVRK en artikel (d / ix) van het ICERD.

Vrijheid van vereniging – Iedereen heeft recht op vrijheid van vereniging. De vorming en het lidmaatschap van een vereniging moet vrijwillig zijn. De Staat noch private partijen kunnen iemand, rechtstreeks of onrechtstreeks, dwingen om lid te worden van een vereniging - of het nu een politieke partij, een religieuze gemeenschap of een andere organisatie is.

Vakbonden – Vrijheid van vereniging omvat het recht om vakbonden te vormen en daarvan lid te worden, om niet lid te worden of om er uit te treden om iemands belangen te beschermen. De vrijheid van vereniging met betrekking tot vakbonden wordt ook beschermd door artikel 8 van het IVESCR.

Beperkingen van de vrijheid van vreedzame vergadering en vereniging – Het recht op vrijheid van vreedzame vergadering en vereniging kan op bepaalde (beperkte) gronden worden ingeperkt. Een dergelijke beperking moet in overeenstemming zijn met de wet, noodzakelijk zijn in een democratische samenleving en evenredig zijn met het nagestreefde doel.

KADER 39: VRIJHEID VAN VERENIGING

De vrijheid van vereniging omvat de volgende rechten:

- Om een vereniging te vormen;
- Om lid te worden van een vereniging;
- Om geen lid te worden van een vereniging;
- Om een vereniging te verlaten.

CASUS 19: SOCIALISTISCHE PARTIJ VAN TURKIJE (STP) E.A. VS. TURKIJE (EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS)[1]

De Socialistische Partij van Turkije (STP) werd opgericht op 6 november 1992. Op 30 november 1993 beval het Constitutionele Hof van Turkije echter dat de partij zou worden opgeheven omdat het partijprogramma de territoriale integriteit van de staat en de eenheid van de natie zou ondermijnen. Het Hof oordeelde dat de STP had opgeroepen tot een zelfbeschikkingsrecht voor de Koerden en het recht steunde om “een onafhankelijkheidsoorlog te voeren”. Het vergeleek STP’s opvattingen met die van terroristische groeperingen. Verzoekers beweerden onder meer dat de ontbinding van de partij inbreuk had gemaakt op hun rechten, zoals gegarandeerd door artikel 11 van het EVRM inzake vrijheid van vereniging.

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens oordeelde dat de ontbinding van de STP neerkwam op een schending van het recht op vrijheid van vereniging. Het Hof oordeelde dat het niet gerechtvaardigd was om een politieke groepering te verbieden, louter omdat het in het openbaar probeerde te debatteren over de situatie van een deel van de bevolking en trachtte deel te nemen aan het politieke leven van de natie om met democratische middelen oplossingen te vinden die voor elke groepering aanvaardbaar zijn. Aangezien het Grondwettelijk Hof uitspraak deed vóórdat de STP met haar activiteiten was begonnen, oordeelde het Europees Hof bovendien dat er geen bewijs was voor de bewering dat de STP enige verantwoordelijkheid had voor de terrorismeproblemen in Turkije. Volgens het Europees Hof was de ontbinding daarom onevenredig en onnodig in een democratische samenleving.

1 Casestudy van het VN-Mensenrechtenbureau en de IPU; “Human Rights Handbook for Parliamentarians”; p. 167.

10) Het recht om deel te nemen aan openbare aangelegenheden

Het recht om deel te nemen aan openbare aangelegenheden – Elke burger heeft het recht en de mogelijkheid om deel te nemen aan openbare aangelegenheden, te stemmen, verkozen te worden bij verkiezingen en gelijke toegang te hebben tot openbare dienstverlening in een land. Staten die partij zijn bij het IVMW hebben ook het recht erkend van migrerende werknemers en hun families om deel te nemen aan de openbare aangelegenheden van hun staat van herkomst.

KADER 40: HET RECHT OM DEEL TE NEMEN AAN OPENBARE AANGELEGENHEDEN

Het recht om deel te nemen aan openbare aangelegenheden heeft drie componenten:

- Het algemene recht op inspraak van het publiek;
- Het recht om te stemmen en gekozen te worden;
- Gelijke toegang tot openbare dienstverlening.

Het algemene recht op inspraak – Het recht op inspraak bestaat uit (a) indirecte deelname aan openbare aangelegenheden via gkozen vertegenwoordigers, en (b) directe deelname aan openbare aangelegenheden.

Indirecte deelname: deelname aan openbare aangelegenheden vindt gewoonlijk plaats door middel van verkiezingen en vertegenwoordigende organen (bijv. nationale parlementen, lokale organen zoals gemeenteraden). Op deze manier kunnen burgers hun wil uiten en de regering ter verantwoording roepen.

Directe deelname: behalve via gekozen vertegenwoordigers kunnen burgers ook rechtstreeks deelnemen aan openbare aangelegenheden. Dit kan door middel van openbaar debat en dialoog met gekozen vertegenwoordigers, referenda en volksinitiatieven.

Stemrecht – Elke burger heeft stemrecht en de staat heeft de plicht het genot ervan te garanderen. Hierbij geldt:

- Het stemrecht moet bij wet zijn vastgelegd.
- Alle individuen moeten gelijke toegang hebben tot het verkiezingsproces zonder discriminatie op verboden gronden, zoals ras, huidskleur, geslacht, taal, religie, politieke of andere overtuiging, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status.
- Dit betekent echter niet dat iedereen stemrecht heeft. Deelname aan verkiezingen kan beperkt zijn tot de staatsburgers. Er kunnen leeftijdsbeperkingen zijn, waardoor personen vaak de leeftijd van 18 jaar moeten hebben om te stemmen. In sommige rechtsgebieden kunnen gevangenen tijdens hun gevangenisstraf hun stemrecht worden ontzegd, terwijl in andere rechtsgebieden hun stemrecht aan beperkingen kan worden onderworpen.
- De staat moet maatregelen nemen om schendingen van rechten en dwang bij registratie en stemming te voorkomen.
- De staat moet positieve maatregelen nemen om belemmeringen voor deelname aan verkiezingen weg te nemen (zoals taalbarrières, armoede, ontoegankelijkheid voor personen met een beperking en belemmeringen van de bewegingsvrijheid).

Het recht om verkozen te worden – Het recht om verkiesbaar te zijn kan aan beperkingen onderworpen zijn. Deze moeten wel gerechtvaardigd en redelijk zijn. Er kunnen bijvoorbeeld minimumleeftijd- of burgerschapsvereisten zijn, maar lichamelijke beperking, analfabetisme, opleidingsachtergrond, partijlidmaatschap of eigendomssituatie mogen het kiesrecht niet beperken.[32]

Vrije, eerlijke en periodieke verkiezingen moeten worden gegarandeerd door de nationale wetgeving. Om ervoor te zorgen dat de verkiezingen op een vrije en eerlijke manier plaatsvinden, moet er een onafhankelijke autoriteit worden ingesteld die toezicht houdt op het verkiezingsproces. De beveiliging van stembussen tijdens het stemmen en het tellen van de stembiljetten in aanwezigheid van waarnemers, kandidaten of hun vertegenwoordigers is ook noodzakelijk.

Gelijke toegang tot openbare dienst – Iedereen moet het recht en de gelegenheid hebben om deel te nemen aan openbare-dienstfuncties. Het beginsel van gelijkheid en non-discriminatie moet van toepassing zijn bij de benoeming, promotie, schorsing en ontslag van degenen die dergelijke functies bekleden. Zowel de criteria als het proces moeten objectief en redelijk zijn.

KADER 41: HEBBEN NIET-BURGERS POLITIEKE RECHTEN?

Het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten verwijst in artikel 25 uitdrukkelijk naar “burgers” als begunstigden van het recht op deelname aan openbare aangelegenheden. Daarom hebben niet-burgers onder het IVBPR géén recht op het algemene recht op inspraak van het publiek, het stemrecht, het recht om verkozen te worden en het recht op gelijke toegang tot openbare dienstverlening.

Staten die partij zijn bij het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van de rechten van alle arbeidsmigranten en hun gezinsleden erkennen het recht van migrerende werknemers en hun gezinsleden om deel te nemen aan de openbare aangelegenheden van hun land van herkomst.

Dit betekent niet dat niet-staatsburgers geen politieke rechten hebben buiten hun land van herkomst. Ten eerste hebben niet-staatsburgers evenveel recht op vrijheid van meningsuiting, vergadering en vereniging zonder discriminatie als staatsburgers. Door deze rechten uit te oefenen, kunnen ze het publieke debat en de dialoog beïnvloeden. Ten tweede stelt de internationale mensenrechtenwetgeving alleen minimumnormen. Staten kunnen er ook voor kiezen om niet-staatsburgers een breed scala aan politieke participatierechten te verlenen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij provinciale en / of gemeenteraadsverkiezingen in een groot aantal staten.

11) Bescherming van het privé- en gezinsleven en het recht op privacy

Iedereen heeft het recht om niet te worden onderworpen aan willekeurige inmenging in hun privacy, gezin, huis of privé-correspondentie, noch aan onwettige aanvallen op hun eer en reputatie. Het recht op respect voor het privé- en gezinsleven wordt gegarandeerd door de internationale mensenrechtenwetgeving, maar is geen absoluut recht en is onderworpen aan legitieme beperkingen.

KADER 42: WAT HOUDT HET RECHT OP PRIVACY IN?

Behoud van individuele identiteit en intimiteit: de specifieke identiteit van een individu vormt de kern van zijn privéleven en moet worden gerespecteerd. Dit omvat respect voor bijvoorbeeld iemands naam, uiterlijk, kleding, kapsel en geslacht.

Bescherming van individuele autonomie: individuen hebben het recht om zelfrealisatie te bereiken met volledige eerbiediging van hun individuele autonomie, zolang ze de rechten van anderen niet in het gedrang brengen. Ze hebben het recht om autonome beslissingen te nemen over hun eigen lichaam en bijvoorbeeld ook over hun genderidentiteit of seksueel gedrag.

Bescherming van het gezinsleven: iedereen heeft recht op bescherming van zijn familie- en gezinsleven tegen willekeurige of onwettige inmenging. Volgens het VN-Mensenrechtencomité moet de term "gezin" ruim worden geïnterpreteerd. Ook deze rechten vloeien voort uit het recht op bescherming van zijn gezinsleven: het recht om te trouwen en een gezin te stichten, seksuele en reproductieve rechten, gelijkheid van echtgenoten, bescherming van het moederschap en de bijzondere rechten van kinderen, het recht op gezinshereniging, pleegplaatsing en adoptie.

Bescherming van persoonlijke informatie: persoonlijke informatie die door overheidsfunctionarissen is verzameld zonder toestemming heeft ook betrekking op het recht op privéleven en privacy van getroffen individuen. Dit betreft bijvoorbeeld het bewaren van vingerafdrukken, foto's en andere persoonlijke informatie door de politie of het verzamelen van medische gegevens.

Bescherming van privé-correspondentie: iedereen heeft het recht op respect voor iemands correspondentie, zonder onrechtmatige onderbreking of censuur. De term "correspondentie" omvat alle vormen van communicatie (bv. brieven, telefoontjes en e-mails).

Beperkingen op het recht op privacy en privéleven – Het recht op privacy en privéleven kan worden beperkt op grond van legitieme openbare belangen, zoals de bescherming van de openbare orde, gezondheid, goede zeden en de rechten en vrijheden van anderen. Toch moeten beperkingen bij wet worden voorgeschreven, noodzakelijk zijn in een democratische samenleving en evenredig zijn met het nagestreefde doel.

Zo is bijvoorbeeld het recht op privacy in een aantal landen bijzonder aangetast door nieuwe wetten die de politie en veiligheidsdiensten meer bevoegdheden geven in hun strijd tegen criminaliteit en terrorisme. Hoewel de bestrijding van criminaliteit een legitiem openbaar belang is, komen mensenrechten soms onder druk te staan door het massale screenen, scannen, verwerken, combineren, matchen, opslaan en het bewaken van privégegevens.

CASUS 20: A.P., GARÇON EN NICOT VS. FRANKRIJK (EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS)[1]

Drie transgenderpersonen wilden hun geslacht en hun voornaam op hun geboorteakte wijzigen. De rechtbanken gaven hier echter geen toestemming voor, omdat ze niet hadden voldaan aan een aantal administratieve vereisten. Zo hadden ze bijvoorbeeld geen geslachtsoperatie ondergaan. Ze dienden een aanvraag in bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en beweerden dat hun recht op eerbiediging van het privéleven was geschonden.

Het Hof oordeelde dat er een schending was geweest van het recht op eerbiediging van het privéleven: door de erkenning van de seksuele identiteit van transgenderpersonen afhankelijk te maken van het al dan niet ondergaan van een operatie of sterilisatie waaraan zij zich niet wilden onderwerpen, werd het uitoefenen van het recht op eerbiediging van het privéleven afhankelijk gesteld van het afzien van het recht op eerbiediging van de lichamelijke integriteit.

---

1 Europees Hof voor de Rechten van de Mens; A.P., “Garçon and Nicot v. France”; verzoeknrs. 79885/12, 52471/13 en 52596/13; 6 april 2017.

Picsea, Unsplash

12) Rechtsbedeling en het recht op een eerlijk proces

Rechtsbedeling – Internationale mensenrechtennormen moeten worden gerespecteerd in de rechtsbedeling:

Mensenrechtenwaarborgen met betrekking tot de rechtspleging zijn vastgelegd in de internationale mensenrechtenwetgeving. Artikelen 6-11 van de UVRM, 14-16 van het IVBPR, 18 van het IVMW en 40 van het IVRK voorzien in mensenrechtennormen bij de rechtsbedeling. Er zijn ook bepalingen in regionale mensenrechteninstrumenten, zoals artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, 8 van het Amerikaanse Verdrag inzake de rechten van de mens, 7 van het Afrikaanse Handvest voor de rechten van de mens en de volken, 13 van het herziene Arabische handvest voor de mensenrechten en 20 van de ASEAN-mensenrechtenverklaring. Daarnaast zijn er internationale principes voor een goede rechtsbedeling, zoals de "UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary".

KADER 43: NALEVEN VAN MENSENRECHTEN BIJ DE RECHTSBEDELING

Staten moeten de mensenrechten bij de rechtsbedeling waarborgen, in het bijzonder:

- Het recht op een eerlijke en openbare hoorzitting door een onafhankelijke en onpartijdige rechtbank;
- Het recht op erkenning als persoon voor de wet;
- Het recht op gelijke bescherming door de wet zonder enige discriminatie;
- Het recht op een effectief rechtsmiddel door de bevoegde nationale rechtbanken m.b.t. daden die de grondrechten schenden;
- Het recht om onschuldig te worden geacht tot het tegendeel is bewezen;
- Het recht om niet schuldig te worden bevonden aan een strafbaar feit wegens een daad die niet strafbaar was op grond van nationaal of internationaal recht op het moment dat die werd gepleegd.

Procedurele gelijkheid – Beide partijen bij een proces (de vervolging en de verdachte in een strafprocedure, of de eiser en de verweerder in een civiele procedure) moeten in de verschillende stadia van de procedure gelijke rechten en kansen hebben. Zij worden op de hoogte gehouden van de feiten en argumenten van de tegenpartij en worden gehoord door de rechtbank.

Openbare hoorzittingen – Hoorzittingen en vonnissen moeten voor het publiek toegankelijk zijn. Dit is vooral belangrijk voor de transparantie van procedures. Een andere reden voor openbare hoorzittingen is dat de rechtsbedeling ook een zaak van algemeen belang is. Er kunnen echter om redenen van de goede zeden, de openbare orde en de nationale veiligheid in een democratische samenleving beperkingen zijn wanneer het belang van het privéleven van de partijen, met inbegrip van de bescherming van de identiteit van kinderen, dit vereist. Of, (voor zover strikt noodzakelijk) als de rechtbank oordeelt dat er bijzondere omstandigheden zijn waardoor het openbare karakter van de zittingen de belangen van justitie schaadt.

Speciale, buitengewone of militaire rechtbanken – Sommige landen hebben speciale, buitengewone of militaire rechtbanken opgericht om specifieke soorten misdrijven te berechten. Hun oprichting is

volgens het internationale recht niet uitdrukkelijk verboden, maar ze moeten wél een eerlijk proces garanderen en voldoen aan garanties met betrekking tot hun bekwaamheid, onafhankelijkheid en onpartijdigheid. Dergelijke rechtbanken bieden echter minder garanties voor een eerlijk proces in vergelijking met gewone rechtbanken.

Proces tegen burgers in speciale, buitengewone of militaire rechtbanken: het VN-Mensenrechtencomité merkte op dat het niet in alle omstandigheden verboden is om burgers voor militaire of speciale rechtbanken te berechten. Wel moet dit uitzonderlijk gebeuren en de staat moet met objectieve en ernstige redenen rechtvaardigen waarom dergelijke processen noodzakelijk en gerechtvaardigd zijn. Dat deze processen aan zulke strikte regels onderworpen zijn, is voor de bescherming van burgers. In dergelijke rechtbanken kunnen er namelijk ernstige mensenrechtenproblemen ontstaan met betrekking tot de rechtvaardige, onpartijdige en onafhankelijke rechtsbedeling.[33]

Het recht op een eerlijk proces in een noodtoestand en in gewapende conflicten – Staten mogen tijdens een noodtoestand van hun internationale mensenrechtenverplichtingen afwijken. Maar zelfs in noodsituaties moeten staten volgens het VN-Mensenrechtencomité bepaalde beginselen respecteren:

- Het legaliteitsbeginsel;
- De rechtsstaat;
- De fundamentele vereisten voor een eerlijk proces.

Het Comité legde verder uit dat zelfs in een noodtoestand:

- Alleen een rechtbank een persoon mag (proberen te) veroordelen voor een strafbaar feit;
- Het vermoeden van onschuld moet worden gerespecteerd;
- Het recht om een procedure voor de rechtbank in te leiden moet worden gewaarborgd (om niet-opschortbare rechten te beschermen).[34]

Claire Anderson, Unsplash

KADER 44: DE RECHTEN VAN DE VERDACHTE IN STRAFZAKEN

Internationale mensenrechtenwetgeving voorziet in specifieke rechten voor individuen die van een strafbaar feit zijn beschuldigd:

- Het recht op procedurele gelijkheid;
- Het recht op een openbare hoorzitting;
- Het recht om onschuldig te worden geacht;
- Het recht om niet te worden gedwongen om te getuigen of schuld te bekennen; (bewijs verkregen door foltering of mishandeling mag niet voor de rechtbank worden gebruikt);
- Het recht om zich persoonlijk of via een advocaat naar eigen keuze te verdedigen, en het recht om kosteloos juridische bijstand te krijgen;
- Het recht om voldoende tijd en faciliteiten te hebben voor iemands verdediging, en het recht om te communiceren met een advocaat;
- Het recht om zonder onnodige vertraging te worden berecht;
- Het recht om aanwezig te zijn bij iemands proces;
- Het recht om getuigen op te roepen en te ondervragen;
- Het recht om kosteloos van tolkdiensten te worden voorzien;
- Het recht om in beroep te gaan bij een hogere rechtbank;
- Het recht om niet voor dezelfde overtreding tweemaal te worden berecht en veroordeeld;
- Het recht op vergoeding in geval van een gerechtelijke dwaling;
- Het recht om niet schuldig te worden bevonden aan een strafbaar feit wegens een handeling die niet strafbaar was op grond van nationale of internationale wet op het moment dat de handeling werd gepleegd;
- Het recht op een lichtere straf als het strafbare feit is gepleegd voordat de wet is gewijzigd om te voorzien in een zwaardere straf.

CASUS 21: HOF VAN JUSTITIE (QUINTANA COELLO E.A.) VS. ECUADOR (INTER-AMERIKAANS HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS)[1]

Het parlement van Ecuador nam een resolutie aan over de verwijdering van 27 rechters van het Hooggerechtshof. De zaak werd later voorgelegd aan het Inter-Amerikaanse Hof van Justitie, dat het Amerikaanse Verdrag interpreteerde in overeenstemming met het IVBPR (rekening houdend met Algemene Opmerking nr. 32 van het VN-Mensenrechtencomité) en de VN-basisbeginselen inzake de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht.

Het Hof oordeelde dat Ecuador het recht op een eerlijk proces evenals de verplichting om de rechten onder het Amerikaanse Verdrag te eerbiedigen had geschonden. Het Hof oordeelde dat de slachtoffers door een onbevoegde instantie waren ontslagen en niet de kans hadden gekregen om te worden gehoord. Daarom constateerde het Hof ook een schending van het recht op toegang tot de openbare dienst. Verder wees het Hof op de negatieve gevolgen die de schrapping van 27 rechters van het Hooggerechtshof zou hebben voor de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht.

---

1 Inter-Amerikaans Hof voor de Rechten van de Mens; “Supreme Court of Justice (Quintana Coello et al.) v. Ecuador”; Voorlopig bezwaar, Gronden, Genoegdoening en schadevergoeding; Uitspraak, augustus 23, 2013.

13) Recht op een adequate levensstandaard

Iedereen heeft recht op een adequate levensstandaard om de gezondheid en het welzijn van zichzelf en zijn gezin te waarborgen. Artikel 25, lid 1, van de UVRM en artikel 11 van het IVESCR garanderen dit recht en beschrijven enkele elementen ervan, waaronder het recht op voedsel, kleding, huisvesting, medische zorg, noodzakelijke sociale diensten en sociale zekerheid. Het recht wordt ook gegarandeerd door middel van artikel 27 van het IVRK, artikel 14 van het CEDAW, artikel 29 van het CRPD en artikel 5 (e) van het ICERD.

a) Het recht op adequate huisvesting

KADER 45: HET RECHT OP EEN ADEQUATE LEVENSSTANDAARD

Door middel van verschillende algemene opmerkingen licht het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele rechten het recht op een adequate levensstandaard verder toe:

- Het recht op adequate huisvesting (Algemene Opmerkingen 4 en 7)
- Het recht op voedsel (Algemene Opmerking 12)
- Het recht op water (Algemene Opmerking 15)
- Het recht op sociale zekerheid (Algemene Opmerking 19)

Volgens het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten moet het recht op adequate huisvesting ruim worden geïnterpreteerd als het recht om ergens veilig, vreedzaam en in waardigheid te wonen. Het is voorzien in artikel 25 van de UVRM, artikel 11 van het IVESCR, artikel 14 van het CEDAW; artikel 5 van het ICERD, artikel 27 van het IVRK, artikel 43 van het IVMW en artikel 28 van het CRPD.

Verband met andere mensenrechten – Het recht op adequate huisvesting is nauw verwant aan andere mensenrechten, waaronder het recht op werk, gezondheid, sociale zekerheid, stemmen, privacy en onderwijs. Zo leiden gedwongen huisuitzettingen er bijvoorbeeld vaak toe dat het onderwijs van kinderen wordt onderbroken of volledig wordt stopgezet. Daardoor zijn er dus gevolgen voor het genot van het recht op onderwijs.

Waarborgen van het recht op adequate huisvesting – Het recht op adequate huisvesting geeft de volgende garanties:

- Bescherming tegen gedwongen huisuitzettingen en de willekeurige vernietiging en sloop van iemands huis;
- Het recht om vrij te zijn van willekeurige inmenging in iemands huis, privacy en familie;
- Het recht om iemands woonplaats te kiezen, om te kiezen waar te wonen en om vrij te bewegen, met respect voor legitieme en wettige beperkingen.

> "Garandeer het gelijke genot van het recht op adequate huisvesting voor burgers en niet-staatsburgers, met name door segregatie bij huisvesting te vermijden en ervoor te zorgen dat huisvestingsmaatschappijen zich onthouden van discriminerende praktijken."

VN-Comité voor de Uitbanning van alle Vormen van Rassendiscriminatie Algemene Aanbeveling No. 30

Geen discriminatie of segregatie in huisvesting – Non-discriminatie en gelijkheid zijn cruciaal voor het genot van het recht op adequate huisvesting.

Minimumcriteria m.b.t. het recht op adequate huisvesting – Het recht op adequate huisvesting gaat verder dan alleen het garanderen van vier muren en een dak. Om er optimaal van te kunnen genieten, moet aan de volgende criteria worden voldaan:

- Een zekere mate van aanhoudingszekerheid is nodig om te voorzien in rechtsbescherming tegen gedwongen uitzetting, intimidatie en andere bedreigingen.
- Diensten, materialen, voorzieningen en infrastructuur moeten aanwezig zijn. Enkele voorbeelden hiervan zijn: toegang tot veilig drinkwater, adequate sanitaire voorzieningen en energie voor koken, verwarming, verlichting, voedselopslag of afvalverwerking.
- Het recht op deelname aan besluitvorming op het gebied van huisvesting op nationaal en gemeenschapsniveau moet worden gerespecteerd.
- Huisvesting moet betaalbaar zijn, zodat het geen negatieve invloed heeft op het genot van andere mensenrechten van bewoners.
- Fysieke veiligheid en voldoende ruimte moeten worden gegarandeerd, evenals bescherming tegen kou, vocht, hitte, regen, wind en andere bedreigingen voor de gezondheid en structurele gevaren.
- Huisvesting moet toegankelijk zijn en rekening houden met de specifieke behoeften van kansarme en gemarginaliseerde groepen.
- Huisvesting moet in de buurt liggen van werkgelegenheid, gezondheidszorg, scholen, kinderdagverblijven en andere sociale voorzieningen.
- De uitdrukking van culturele identiteit in het genot van het recht op adequate huisvesting moet worden gerespecteerd.

Gedwongen uitzettingen – Gedwongen uitzettingen zijn de “permanente of tijdelijke verwijdering tegen hun wil van individuen, families en / of gemeenschappen uit de huizen en / of gronden die ze bezetten, zonder de verstrekking van en toegang tot geschikte vormen van juridische of andere bescherming”.[35] Gedwongen uitzettingen vinden plaats om verschillende redenen, zoals om plaats te maken voor ontwikkelings- en infrastructuurprojecten, stedelijke herontwikkeling of stadsverfraaiing, of prestigieuze internationale evenementen. Ze kunnen ook het gevolg zijn van conflicten over landrechten, gewapende conflicten of maatschappelijke discriminatiepatronen.[36]

Waarborgen bij uitzettingen – Het recht op adequate huisvesting verbiedt uitzettingen als zodanig niet, maar ze moeten wél op een wettige, redelijke en evenredige wijze worden uitgevoerd, in overeenstemming met het internationaal recht. Gedwongen uitzettingen zijn vaak gewelddadig en treffen onevenredig veel armen, dus het is belangrijk om ervoor te zorgen dat er bepaalde waarborgen zijn:

- Er moeten effectieve rechtsmiddelen beschikbaar zijn voor degenen die worden uitgezet.
- Uitzettingen mogen niet leiden tot dakloosheid of andere kwetsbaarheden.

- Voordat een ontruiming wordt uitgevoerd, moeten alle mogelijke alternatieven worden onderzocht, dit om geweld te voorkomen of althans te minimaliseren.
- Doeltreffende procedurele waarborgen voor degenen die door de uitzetting worden getroffen, moeten worden gerespecteerd. Voorbeelden van deze waarborgen zijn de mogelijkheid voor echt overleg, de beschikbaarheid van informatie over de voorgestelde uitzetting binnen een redelijke termijn, of beschikbaarheid van rechtsmiddelen.[37]

Referentiemateriaal

» Fact sheet van het VN-Mensenrechtenbureau en VN-Habitat; "The Right to Adequate Housing"; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FS21_rev_1_Housing_en.pdf

CASUS 22: BEN DJAZIA EN BELLILI VS. SPANJE (VN-COMITÉ VOOR ECONOMISCHE, SOCIALE EN CULTURELE RECHTEN, 2017)[1]

In oktober 2013 werden de heer Mohamed Ben Djazia, mevrouw Naouel Bellili en hun twee minderjarige kinderen uit hun huis in Madrid (Spanje) gezet. Hun particuliere huurcontract was verlopen. Doordat ze getroffen waren door de economische crisis in Spanje, konden ze hun huur niet betalen. De heer Ben Djazia diende een verzoek in bij de rechtbank in Madrid tegen het uitzettingsbevel. Hij had ook herhaaldelijk - en zonder succes - meer dan 10 jaar een sociale woning aangevraagd. Zijn vorderingen werden door de rechtbank van Madrid afgewezen en de familie werd uitgezet en zonder onderdak achtergelaten. Later heeft de heer Ben Djazia zijn zaak meegedeeld aan het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten, volgens de procedure waarin het Facultatief Protocol bij het IVESCR voorziet.

Op 20 juni 2017 oordeelde het Comité dat "de uitzetting van de indieners, zonder garantie van alternatieve huisvesting door de autoriteiten van de staat die partij is, (...) een schending vormde van hun recht op adequate huisvesting." Het Comité benadrukte verder de positieve verplichtingen van de staat om het recht op huisvesting te waarborgen, zelfs in gevallen waar uitzetting gerechtvaardigd is. Verder merkte het Comité op dat Spanje een grotere verplichting had om de uitkomst te rechtvaardigen omdat er minderjarige kinderen waren die negatief werden getroffen. Het Comité merkte ook op dat het "gebrek aan huisvesting vaak het gevolg is van structurele problemen, zoals hoge werkloosheid of systemische patronen van sociale uitsluiting ", die moeten worden verholpen met een passende, tijdige en gecoördineerde respons en door zoveel mogelijk middelen beschikbaar te stellen.

b) Het recht op adequate voeding

Iedereen heeft recht op adequate voeding. Het is een essentieel onderdeel van het recht op een adequate levensstandaard. Het is gegarandeerd in de internationale mensenrechtenwetgeving, zowel als onderdeel van het recht op een adequate levensstandaard als afzonderlijk. Artikelen 25 van de UVRM, 11 (1) en 11 (2) van het IVESCR, 12 (2) van het CEDAW, 24 (2) en 27 (3) van het IVRK, en 25 (f) en 28 (1)) van het CRPD voorzien in het recht op adequate voeding.

> "Het recht op adequate voeding wordt gerealiseerd wanneer elke man, vrouw en elk kind, alleen of samen met anderen, te allen tijde de fysieke en economische toegang heeft tot voldoende voedsel of middelen voor de aanschaf ervan."
>
> VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten, Algemene Opmerking nr.12

Beschikbare, toegankelijke en adequate voeding – Om dit recht na te kunnen leven, moet voeding voor iedereen beschikbaar, toegankelijk en adequaat zijn. Staten die partij zijn bij het IVESCR verbinden zich ertoe om dit recht progressief te verwezenlijken. Dat houdt in dat zij zowel individueel als door middel van internationale bijstand en (economische en technische) samenwerking, stappen ondernemen en zoveel mogelijk middelen beschikbaar stellen om het recht op adequate voeding geleidelijk aan, volledig te verwezenlijken.

Volgens de Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties produceert de wereld voldoende voedsel om de hele bevolking te voeden. Dat er dan toch honger en ondervoeding is, komt door een gebrekkige toegang tot beschikbaar voedsel. Niet alleen in ontwikkelingslanden, maar ook in enkele van de economisch meest ontwikkelde landen zijn er structurele problemen als het neerkomt op toegang tot beschikbaar voedsel. Sociale uitsluiting en discriminatie behoren tot de hoofdoorzaken van honger en ondervoeding. De beschikbaarheid, toegankelijkheid en toereikendheid van voedsel betekent:

- **Beschikbaar voedsel:** voedsel moet voor iedereen beschikbaar zijn, ofwel door de mogelijkheid om zichzelf rechtstreeks uit natuurlijke bronnen te voeden, ofwel door de aanwezigheid van goed functionerende distributie-, verwerkings- en marktsystemen die voedsel van de productielocatie brengen naar waar het nodig is.
- **Toegankelijk voedsel:** zowel economische als fysieke toegang tot voedsel moet worden gegarandeerd. Voedsel moet betaalbaar zijn (het minimumloon of de sociale uitkeringen moeten voldoende zijn om de kosten te dekken). Voedsel moet voor iedereen toegankelijk zijn, ook voor kinderen, zieken, personen met een beperking, ouderen, mensen in afgelegen gebieden, gevangenen en slachtoffers van gewapende conflicten of natuurrampen.
- **Adequaat voedsel:** de toereikendheid van voedsel hangt af van de voedingsbehoeften van het individu (op basis van leeftijd, leefomstandigheden, gezondheid enz.), de veiligheid (bijvoorbeeld m.b.t. schadelijke stoffen als gevolg van verontreinigingen door industriële en landbouwprocessen) en de culturele geschiktheid ervan (steunpakketten die bijv. voedsel bevatten dat voor de ontvangers een religieus of cultureel taboe is, is cultureel niet geschikt).

Verband met andere mensenrechten – Als individuen hun recht op adequate voeding niet kunnen genieten, kan dit hun toegang tot andere mensenrechten belemmeren. Omgekeerd kan ook een gebrek aan toegang tot bepaalde mensenrechten negatieve gevolgen hebben op iemands recht op adequate voeding. Vooral deze rechten zijn nauw verbonden met het recht op adequate voeding: het recht op leven, gezondheid, water, adequate huisvesting, informatie, onderwijs, werk, sociale zekerheid, vrijheid van vereniging, deelname aan openbare aangelegenheden, vrijheid van de ergste vormen van kinderarbeid, en vrijheid van foltering, wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing. Bijvoorbeeld:

- Honger en ondervoeding hebben een negatieve invloed op het leervermogen van kinderen en kunnen leiden tot vroegtijdig schoolverlaten. Dit ondermijnt hun recht op onderwijs.
- Het is van belang dat mensen, met name degenen die het meest gemarginaliseerd en buitengesloten zijn in de samenleving, deel kunnen nemen aan openbare beleidsvorming op het gebied van voeding en voedselvoorziening. Het recht om deel te nemen aan openbare aangelegenheden, evenals de vrijheid van vereniging en vergadering zijn bijgevolg nauw verbonden met het recht op adequate voeding. Zo moeten mensen die op het platteland wonen en met voedselonzekerheid kampen ook kunnen deelnemen aan relevante openbare beleidsvorming. Hieronder vallen bijvoorbeeld landloze arbeiders, zoals deelpachters en landarbeiders.

CASUS 23: SERAC EN CESR VS. NIGERIA (AFRIKAANSE COMMISSIE VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS EN DE VOLKEN)[1]

Het staatsbedrijf "Nigerian National Petroleum Company" is de meerderheidsaandeelhouder in een consortium met Shell Petroleum Development Corporation. Hun activiteiten op het gebied van oliewinning hebben een breed scala aan mensenrechtenschendingen in Nigeria veroorzaakt, met name tegen de Ogoni-gemeenschap. Dit is een van de inheemse volkeren die in het zuidoosten van Nigeria leeft, in de lokale bestuursgebieden Khana, Gokana, Eleme en Tai. In 1996 dienden twee ngo's een klacht in bij de Afrikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens en de Volken, met als argument dat de Nigeriaanse regering "had deelgenomen aan de onverantwoorde olieontwikkeling die een groot deel van de bodem en het water heeft vergiftigd, waarvan de landbouw en visserij van de Ogoni afhankelijk waren (...). De Nigeriaanse veiligheidstroepen vernietigde gewassen en boerderijdieren (...) en maakte het voor veel Ogoni-dorpelingen onmogelijk om terug te keren naar hun velden en dieren". Ze voerden aan dat de vernietiging van landbouwgronden, rivieren, gewassen en dieren ondervoeding en honger had veroorzaakt.

De Commissie was van mening dat Nigeria het recht op voedsel had geschonden door de vernietiging van voedselbronnen en door toe te laten dat particuliere oliemaatschappijen voedselbronnen vernietigden. Daardoor werd het recht op voedsel van Ogoni-gemeenschappen belemmerd.

1 Afrikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens en de Volken; Social and Economic Rights Action Center (SERAC) & Center for Economic and Social Rights (CESR) v. Nigeria, Communicatie nr. 155/96.

c) Het recht op water

De Speciale Rapporteur voor het recht op veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen: "Er is nog een lange weg te gaan om dit recht voor iedereen te verwezenlijken (…) De voorgestelde doelstellingen voor duurzame ontwikkeling zullen een kans bieden om deze realiteit te bereiken.." Foto © UNTV

Iedereen heeft recht op voldoende, veilig, acceptabel, fysiek toegankelijk en betaalbaar water voor persoonlijk en huishoudelijk gebruik. De internationale mensenrechtenwetgeving voorziet in specifieke verplichtingen met betrekking tot toegang tot veilig drinkwater. Bijgevolg moeten staten, individueel en door middel van internationale hulp en (economische en technische) samenwerking, maximaal gebruikmaken van de beschikbare middelen om geleidelijk ieders toegang tot voldoende veilig water te garanderen. Hieronder vallen drinkwater, water voor persoonlijke sanitaire voorzieningen, voor het wassen van kleding, voor voedselbereiding en voor persoonlijke en huishoudelijke hygiëne. Staten moeten ook de kwaliteit van drinkwatervoorraden en hulpbronnen beschermen.

> "Het mensenrecht op water geeft iedereen het recht op voldoende, veilig, acceptabel, fysiek toegankelijk en betaalbaar water voor persoonlijk en huishoudelijk gebruik. Een voldoende hoeveelheid veilig water is nodig om de dood door uitdroging te voorkomen, het risico op watergerelateerde ziekten te verminderen en om te voorzien in consumptie, koken, persoonlijke en huishoudelijke hygiënische eisen. "
>
> VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten, Algemene Opmerking nr. 15

Het recht op sanitaire voorzieningen – Het gebrek aan sanitaire voorzieningen, of slechte voorzieningen, vormen een ernstige bedreiging voor de rechten op gezondheid en huisvesting. Het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten heeft in zijn Algemene Opmerking nr. 15 verklaard dat het waarborgen van ieders toegang tot adequate sanitaire voorzieningen van fundamenteel belang is voor de menselijke waardigheid en privacy. Het is ook een van de belangrijkste mechanismen om de kwaliteit van drinkwatervoorraden en -bronnen te beschermen. Staten moeten de veilige sanitaire voorzieningen geleidelijk uitbreiden, rekening houdend met de behoeften van vrouwen, kinderen en personen die in landelijke en achtergestelde stedelijke gebieden wonen.

De belangrijkste aspecten van het recht op water – Staten zijn verplicht om geleidelijk het recht op water te verwezenlijken. Dit zijn de belangrijkste maatregelen die ze moeten nemen om dit recht te garanderen::

- Onrechtmatige vervuiling van watervoorraden verbieden. Water moet vrij zijn van microben en parasieten, chemische stoffen en stralingsrisico's die een bedreiging vormen voor de menselijke gezondheid.
- Discriminatie bij toegang tot veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen, bijvoorbeeld op grond

van land- of woningstatus, verbieden. Veilig drinkwater moet voor iedereen fysiek toegankelijk zijn, rekening houdend met de behoeften van bepaalde groepen, waaronder personen met een beperking, vrouwen, kinderen en ouderen. Veilig drinkwater moet ook voor iedereen betaalbaar zijn en niemand mag de toegang worden ontzegd omdat ze het niet kunnen betalen.

- Ervoor zorgen dat de toegang tot bestaande watervoorzieningen, en vooral tot traditionele waterbronnen niet wordt belemmerd.
- Persoonlijke veiligheid bij het gebruiken van water of sanitaire voorzieningen buitenshuis garanderen.
- Toegang tot een minimale hoeveelheid veilig drinkwater garanderen om het leven en de gezondheid te behouden. Dit omvat ook toegang tot veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen in detentie.
- Bescherming bieden tegen willekeurige en illegale ontkoppeling.
- Iedereen de mogelijkheid geven om deel te nemen aan besluitvorming op het gebied van water en sanitaire voorzieningen, zowel op nationaal als gemeenschapsniveau.

CASUS 24: WATER- EN SANITATIEPROJECT IN DE DEMOCRATISCHE REPUBLIEK CONGO (SOLIDARITÉS INTERNATIONAL)[1]

Solidarités International, een humanitaire non-profitorganisatie, rolde hun project "Water en sanitatie" in de Democratische Republiek Congo uit. Met dit project wilde de organisatie het dorp Beni via waterpijpen voorzien van water, zodat het aantal huishoudelijke taken zou afnemen en er minder ziekten zouden zijn. Bij het ontwerp van het project werd rekening gehouden met de mensenrechten, in het bijzonder met gendergerelateerde rechten. Het aantal verkrachtingen daalde omdat vrouwen niet langer door het bos hoefden te gaan om waterbronnen te bereiken. Daar waren ze in het verleden herhaaldelijk seksueel misbruikt.

1 De casestudy komt uit het werkdocument van de diensten van de Europese Commissie "A rights based approach, encompassing all human rights for EU development cooperation", Brussel, 30.4.2014.

Staatsverplichtingen – De staat moet passende maatregelen nemen voor de verwezenlijking van het recht op water en moet daarbij zoveel mogelijk middelen beschikbaar stellen. Ieders recht op water moet worden gerespecteerd, beschermd en vervuld. Enkele voorbeelden hiervan staan hieronder.

Respecteren
Schakel de watervoorziening van een persoon niet uit zonder dat daaraan een eerlijk proces voorafgaat.

Beschermen
Zorg voor een adequate prijsregulering waar waterdiensten worden geëxploiteerd of gecontroleerd door de particuliere sector.

Verwezenlijken
Zorg ervoor dat alle personen geleidelijk worden aangesloten op een veilige drinkwatervoorziening

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau, VN-Habitat, Wereldgezondheidsorganisatie; Fact Sheet No. 35; "The Right to Water"; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet35en.pdf.

» VN-Mensenrechtenbureau; "Frequently Asked Questions on Economic, Social and Cultural Rights"; Fact Sheet No. 33.

d) Recht op sociale zekerheid

Iedereen heeft recht op sociale zekerheid, inclusief sociale verzekeringen. Dit is voorzien in artikel 9 van het IVESCR en 22 en 25 (1) van de UVRM.

"Het recht op sociale zekerheid omvat het recht op toegang tot en behoud van uitkeringen, zowel in geld als in natura, zonder discriminatie om onder meer bescherming te bieden tegen (a) een gebrek aan werkgerelateerd inkomen veroorzaakt door ziekte, handicap, moederschap , arbeidsongeval, werkloosheid, ouderdom of overlijden van een familielid; (b) onbetaalbare toegang tot gezondheidszorg; c) onvoldoende gezinsondersteuning, met name voor kinderen en afhankelijke volwassenen. Sociale zekerheid speelt door zijn herverdelingskarakter een belangrijke rol bij armoedebestrijding en -verlichting, het voorkomen van sociale uitsluiting en het bevorderen van sociale inclusie. "

VN-comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten,
Algemene Opmerking Nr. 19

Sleutelelementen van het recht op sociale zekerheid – Sociale zekerheid moet beschikbaar, geschikt, betaalbaar en toegankelijk zijn:

- **Beschikbaarheid:** een systeem voor sociale zekerheid dat beschikbaar is en opgezet is om ervoor te zorgen dat uitkeringen worden uitgedeeld om de negatieve impact van sociale risico's en onvoorziene gebeurtenissen tegen te gaan;
- **Geschiktheid:** uitkeringen om te voorzien in het recht op bescherming en bijstand van het gezin, het recht op een adequate levensstandaard en toegang tot gezondheidszorg zijn voldoende zowel in mate als duur
- **Betaalbaarheid:** premiekosten zijn betaalbaar voor iedereen (in het geval dat een socialezekerheidsregeling premies vereist);
- **Toegankelijkheid:** een socialezekerheidsstelsel dat alle personen dekt, ongeacht hun vermogen om het zich te veroorloven of er fysiek toegang toe te krijgen.

14) Het recht op werk en op rechtvaardige en billijke arbeidsomstandigheden

Iedereen heeft het recht om te werken. Dit omvat de mogelijkheid om in eigen levensonderhoud te voorzien door vrij gekozen of geaccepteerd werk. Het recht op werk is geregeld in artikel 23, lid 1, van de UVRM en artikel 6 van het IVESCR. Iedereen heeft recht op rechtvaardige en gunstige arbeidsvoorwaarden. Dit recht wordt gegarandeerd door artikel 7 van het IVESCR en omvat:

- Beloning, waaronder;
  - Eerlijk loon;
  - Gelijke beloning voor werk van gelijke waarde;
  - De mogelijkheid van werknemers om er een fatsoenlijke levensstandaard op na te houden voor zichzelf en hun gezin;
- Veilige en gezonde arbeidsomstandigheden;
- Gelijke kansen voor iedereen om gepromoot te worden;
- Rust, vrije tijd en redelijke beperking van de arbeidstijd en periodieke vakantiedagen met behoud van loon, evenals vergoedingen voor feestdagen.

Belangrijke aspecten van het recht op werk – Werkgelegenheid moet beschikbaar, toegankelijk en aanvaardbaar zijn.

KADER 46: BELANGRIJKE ASPECTEN VAN HET RECHT OP WERK

- **Beschikbaarheid:** gespecialiseerde diensten om individuen te helpen en te ondersteunen bij het vinden van beschikbare banen.
- **Toegankelijkheid:** een arbeidsmarkt die toegankelijk is voor iedereen binnen het rechtsgebied van staten die partij zijn. Toegang tot de arbeidsmarkt omvat drie dimensies: (a) het verbod op discriminatie bij de toegang tot werkgelegenheid en het behoud ervan; (b) fysieke toegankelijkheid; en (c) het recht om informatie m.b.t. toegang tot werk te verzamelen, te verkrijgen en te verstrekken.
- **Aanvaardbaarheid en kwaliteit:** de werknemer heeft recht op rechtvaardige en gunstige arbeidsvoorwaarden. Hieronder valt het recht op veilige arbeidsomstandigheden, het recht om vakbonden te vormen en het recht om werk vrij te kiezen en te aanvaarden.

Staatsverplichtingen – De staat moet ieders recht op werk respecteren, beschermen en vervullen. Enkele voorbeelden staan hieronder.

Respecteren
Gebruik geen dwangarbeid.
Ontzeg politieke tegenstanders geen werkgelegenheidskansen

Beschermen
Zorg ervoor dat werkgevers, zowel in de openbare als in de particuliere sector, het minimumloon betalen.

Verwezenlijken
Zorg voor technische en beroepskeuzevoorlichting en trainingsprogramma's, beleid en technieken.
Zet educatieve en informatieve programma's op om het recht op werk te bevorderen.

CASUS 25: NALEVEN VAN HET RECHT VAN PERSONEN MET EEN BEPERKING OM TE WERKEN IN MAURITIUS, ANDORRA, PARAGUAY EN RWANDA[1]

Discriminatie van welke aard dan ook met betrekking tot ras, huidskleur, geslacht, taal, religie, politieke of andere mening, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status bij toegang tot en behoud van werk is verboden. Om discriminatie van personen met een beperking aan te pakken, leggen de meeste landen bij wet een percentage op voor het minimale aantal personen met een beperking dat een openbare functie moet bekleden. Sommige landen hebben ook quota voor de particuliere sector.

Een *strikt quotasysteem* houdt in dat personen met een beperking een voorkeursbehandeling krijgen, ongeacht of zij even gekwalificeerd zijn als andere sollicitanten.

Een *flexibel quotasysteem* houdt in dat een sollicitant met een beperking alleen een voorkeursbehandeling krijgt als hij/zij gelijkwaardige ervaringen en kwalificaties heeft als een andere sollicitant.

Mauritius heeft wetgeving ingevoerd om openbare en particuliere werkgevers met een bepaald aantal personeelsleden te verplichten om een bepaald percentage personen met een beperking in dienst te nemen. De wetgeving voorziet in sancties voor niet-naleving. Andorra, Paraguay en Rwanda hebben systemen van flexibele quota. Hoewel het quotasysteem op zichzelf niet voorziet in een alomvattende oplossing voor discriminatie van personen met een beperking in de werksfeer, is het een positieve stap in de richting van een grotere arbeidsparticipatie van mensen met een beperking.

1 Rapport van het Bureau van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Mensenrechten, "Thematic study on the work and employment of persons with Disabilities"; http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Disability/A-HRC-22-25_en.pdf, p. 10-11.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau; "Frequently Asked Questions on Economic, Social and Cultural Rights"; Fact Sheet No. 33.

15) Het recht op gezondheid

De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) definieert gezondheid als "een toestand van volledig lichamelijk, geestelijk en maatschappelijk welzijn en niet slechts de afwezigheid van ziekte of andere lichamelijke gebreken".[38] Het recht van iedereen op het hoogst haalbare niveau van lichamelijke en geestelijke gezondheid is een fundamenteel mensenrecht dat wordt gegarandeerd door de internationale mensenrechtenwetgeving.

Een gezondheidswerker (rechts) maakt de arm van een man schoon voordat hij hem injecteert met een ebolavaccin in Conakry, Guinee, 7 maart 2015. Foto © Youssouf Bah—AP

Staatsverplichtingen – De staat moet passende maatregelen nemen om het recht op gezondheid volledig te verwezenlijken en bijgevolg zoveel mogelijk beschikbare middelen vrijmaken. De staat is verplicht om ieders recht op gezondheid te respecteren, te beschermen en te verwezenlijken. Enkele voorbeelden staan hieronder.

Respecteren
Niemand de toegang tot gezondheidsfaciliteiten ontzeggen op discriminerende gronden.

Beschermen
De kwaliteit controleren van geneesmiddelen die in het land worden verkocht door openbare of particuliere leveranciers.

Verwezenlijken
Universele vaccinatiecampagnes voor kinderen opzetten.

Belangrijkste aspecten van het recht op gezondheid – Er zijn belangrijke maatregelen die moeten worden genomen om het recht op het hoogst bereikbare niveau van lichamelijke en geestelijke gezondheid te garanderen:

KADER 47: BELANGRIJKE ASPECTEN VAN HET RECHT OP GEZONDHEID

Het recht op gezondheid is een inclusief recht. Veilig drinkwater en adequate sanitaire voorzieningen, veilig voedsel, voldoende voeding en behoorlijke huisvesting, gezonde werk- en milieuomstandigheden, gendergelijkheid, gezondheidsonderwijs en -informatie zijn allemaal bepalende factoren voor het recht op gezondheid.

Het recht op gezondheid omvat:

- Het recht om vrij te zijn van niet-consensuele medische behandeling, zoals medische experimenten, medisch onderzoek of gedwongen sterilisatie;
- Vrijwaring van marteling en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing;
- Het recht op een gezondheidszorgstelsel dat iedereen gelijke kansen biedt om van het hoogst haalbare gezondheidsniveau te genieten;
- Het recht op preventie, behandeling en bestrijding van ziekten;
- Toegang tot essentiële medicijnen;
- Moeder-, kind- en reproductieve gezondheid;
- Gelijke en tijdige toegang tot basisgezondheidsdiensten;
- Gezondheidsonderwijs en -informatie;
- Participatie van de bevolking in gezondheidsgerelateerde besluitvorming op nationaal en gemeenschapsniveau.

Gezondheidsdiensten, goederen en faciliteiten moeten aan iedereen worden aangeboden zonder enige discriminatie. Zij moeten:

- In voldoende hoeveelheid beschikbaar zijn;
- Fysiek, financieel en op basis van non-discriminatie toegankelijk zijn;
- Aanvaardbaar zijn m.b.t. medische ethiek, gender en culturele geschiktheid;
- Wetenschappelijk en medisch verantwoord zijn, en van goede kwaliteit zijn.

CASUS 26: BEOORDELING VAN VOORZIENINGEN OM IEDERS RECHT OP GEZONDHEID IN ALGERIJE TE WAARBORGEN[1]

Dainius Pūras, de speciale rapporteur voor het recht van iedereen op de hoogst haalbare fysieke en geestelijke gezondheid, bezocht van 27 april tot 10 mei 2016 Algerije. Na zijn bezoek zei hij in zijn statement:

“Tijdens mijn twee weken in het land heb ik verschillende zorginstellingen op meerdere niveaus bezocht. De faciliteiten die ik bezocht waren in relatief goede staat en de geleverde diensten leken voldoende. Ik ben me echter bewust van onderzoeken, inclusief de studie uitgevoerd door de Nationale Mensenrechtencommissie, die wijzen op tekortkomingen m.b.t de infrastructuur en het materiaal, evenals m.b.t. de beschikbaarheid en kwalificaties van de gezondheidswerkers, vooral in afgelegen gebieden.”

1 Speciale rapporteur voor het recht van iedereen op het genieten van het hoogst haalbare niveau van fysieke en geestelijke gezondheid, Dainius Pūras; Landbezoek aan Algerije, 27 april tot 10 mei 2016; A/HRC/35/21/Add.1.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau en Wereldgezondheidsorganisatie; “The Right to Health”; Fact Sheet No. 31; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Factsheet31.pdf.

16) Het recht op onderwijs

Iedereen heeft recht op onderwijs. Onderwijs moet gericht zijn op de volle ontwikkeling van de menselijke persoonlijkheid en waardigheid en op de versterking van de eerbied voor mensenrechten en de fundamentele vrijheden. Volgens de internationale mensenrechtenwetgeving is basisonderwijs verplicht en moet het voor iedereen gratis beschikbaar zijn. Secundair onderwijs moet algemeen beschikbaar en toegankelijk zijn. Hoger onderwijs moet voor iedereen op gelijke voet toegankelijk zijn. Toegang tot secundair en hoger onderwijs moet worden bevorderd door de geleidelijke invoering van gratis onderwijs. Het universele recht op gratis en kwalitatief hoogstaand basisonderwijs zonder discriminatie is ook in de Duurzame Ontwikkelingsdoelen opgenomen, en uitgebreid naar het secundair onderwijs. Het recht op onderwijs wordt gegarandeerd door de artikelen 13 en 14 van het IVESCR en 28, 29 en 30 van het IVRK.

Belangrijkste aspecten van het recht op onderwijs – De staat moet ervoor zorgen dat onderwijs in al zijn vormen en op alle niveaus:

- **Beschikbaar is:** er zijn voldoende onderwijsinstellingen en -programma's. Ook sanitaire voorzieningen, veilig drinkwater, lesmateriaal enz. moeten aanwezig zijn;
- **Toegankelijk is:** onderwijsinstellingen en -programma's moeten fysiek en financieel toegankelijk zijn voor iedereen, zonder discriminatie;
- **Aanvaardbaar is:** onderwijs in vorm en inhoud, inclusief leerplannen en lesmethoden, moet van aanvaardbare kwaliteit zijn;
- **Aanpasbaar is:** onderwijs moet flexibel genoeg zijn om zich aan te passen aan de behoeften van veranderende samenlevingen en om te kunnen inspringen op de behoeften van leerlingen met verschillende sociale en culturele achtergronden.

UN Foto/Shehzad Noorani

"Onderwijs is zowel een mensenrecht op zich als een onmisbaar middel om andere mensenrechten te realiseren. Als empowermentrecht is onderwijs het belangrijkste middel voor economisch en sociaal gemarginaliseerde volwassenen en kinderen om zichzelf uit armoede te halen en om de middelen te verkrijgen om volledig deel te kunnen nemen aan de gemeenschap".

VN-comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten
Algemene Opmerking Nr. 13

KADER 48: INCLUSIEF ONDERWIJS

Respect voor de beginselen van gelijkheid en non-discriminatie is essentieel voor het recht op onderwijs. Inclusief onderwijs biedt, in tegenstelling tot gescheiden onderwijs, dezelfde leeromgeving voor studenten met verschillende achtergronden en capaciteiten.

Inclusief onderwijs betekent dat ook leerlingen met een beperking, oudere leerlingen die al enige tijd niet naar school gaan, leerlingen met verschillende culturele en taalkundige achtergronden of, meer algemeen, leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben om te slagen, in het reguliere onderwijssysteem worden opgenomen.

Referentiemateriaal

» Verslag van de speciale rapporteur over het recht op onderwijs (A/72/496)

Staatsverplichtingen – De staat moet ieders recht op onderwijs respecteren, beschermen en vervullen. Enkele voorbeelden staan hieronder.

Respecteren
Respecteer de vrijheid van ouders om scholen voor hun kinderen te kiezen.

Beschermen
Zorg ervoor dat derden (inclusief ouders) niet kunnen voorkomen dat meisjes naar school gaan.

Verwezenlijken
Zorg ervoor dat onderwijs cultureel geschikt is voor minderheden en inheemse volkeren.
Zorg ervoor dat onderwijs voor iedereen van goede kwaliteit is.

CASUS 27: HET RECHT OP ONDERWIJS VAN MINDERHEDEN EN TRADITIONELE GEMEENSCHAPPEN IN BRAZILIË[1]

Rita Izsák, voormalig speciale VN-rapporteur voor minderheden, bezocht van 14 tot 24 september 2015 Brazilië. Na haar bezoek diende ze een verslag in bij de Mensenrechtenraad, waarin ze schreef:

"Quilombo's en traditionele gemeenschappen hebben vaak ook geen toegang tot basisvoorzieningen, zoals onderwijs, gezondheidsdiensten, sanitaire voorzieningen en basisinfrastructuur waaronder wegen, transport en communicatiediensten. De speciale rapporteur heeft vernomen dat kinderen uit Quilombo's soms 5-6 kilometer moeten lopen om de bushalte te bereiken om elke dag naar school te reizen, om vervolgens een uur naar school te reizen, waar zij niet in staat zijn om goed te presteren vanwege de constante vermoeidheid. In een andere bezochte Quilombo [gemeenschap] krijgen studenten slechts twee uur les per dag, zelfs leerlingen tot 15 jaar. Weinig Quilombo's hebben lokale scholen met leraren uit hun gemeenschap. Met het oog hierop merkt de speciale rapporteur op dat, zelfs als er positieve actieprogramma's bestaan, zal hun impact op het bestrijden van ongelijkheden beperkt blijven als Afro-Brazilianen, waaronder Quilombola's, geen betere toegang krijgen tot kwalitatief basisonderwijs."

---

1 Verslag van de speciale rapporteur voor minderheden tijdens haar missie naar Brazilië; A/HRC/31/56/Add.1.

17) Culturele rechten

Het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten omschrijft cultuur onder meer als "levenswijzen, taal, mondelinge en geschreven literatuur, muziek en zang, non-verbale communicatie, religie of geloofssystemen, riten en ceremonies, sport en spellen, productiemethoden of technologie, natuurlijke en door de mens gemaakte omgevingen, voedsel, kleding en onderdak en de kunsten, gebruiken en tradities waarmee individuen, groepen van individuen en gemeenschappen hun menselijkheid uitdrukken, betekenis geven aan hun bestaan en hun wereldbeeld opbouwen aan de hand van externe invloeden".[39]

KADER 49: CULTURELE RECHTEN

Culturele rechten worden gegarandeerd door artikel 27 van de UVRM en 15 van het IVESCR, en omvatten:

- Het recht om deel te nemen aan het culturele leven;
- Het recht van de voordelen te genieten van de wetenschappelijke vooruitgang en de toepassing daarvan;
- Het recht de voordelen te genieten van de bescherming van de geestelijke en stoffelijke belangen die voortvloeien uit iemands wetenschappelijk werk of uit een literair of artistiek werk waarvan diegene de schepper is;
- Het recht op de vrijheid die onontbeerlijk is voor het verrichten van wetenschappelijk onderzoek en scheppend werk.

KADER 50: CULTUREEL ERFGOED

Het recht op toegang tot en genot van cultureel erfgoed is essentieel voor de identiteit en ontwikkeling van individuen en gemeenschappen. De speciale VN-rapporteur voor culturele rechten schrijft in haar rapport aan de VN-Mensenrechtenraad (A/HRC/17/38) dat dit ook het recht van individuen en gemeenschappen omvat om cultureel erfgoed onder meer "te kennen, te begrijpen, te betreden, te bezoeken, te gebruiken, in stand te houden, uit te wisselen en te ontwikkelen, maar ook om te profiteren van het culturele erfgoed en de creatie van anderen ". Het omvat ook "het recht om deel te nemen aan de identificatie, interpretatie en ontwikkeling van cultureel erfgoed, evenals aan het ontwerp en de implementatie van beleid en programma's voor het behoud en de bescherming ervan".

Descendance (Aboriginal en Torres Strait Islander Dance Theatre of Australia) treedt op tijdens een cultureel evenement in het VN-hoofdkantoor . © 2017 UN Foto/Mark Garten

Specifieke groepen en het genot van culturele rechten – Sommige groepen in de samenleving kunnen bijzondere uitdagingen tegenkomen met betrekking tot hun genot van culturele rechten. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn bij minderheden, inheemse volken of migranten. Daarom genieten deze groepen bijzondere bescherming in de internationale mensenrechtenwetgeving.

KADER 51: SPECIFIEKE GROEPEN EN HET GENOT VAN CULTURELE RECHTEN

- Artikelen 31, 43 en 45 van het IVMW garanderen de culturele rechten van migrerende werknemers en hun families
- De culturele rechten van minderheden en inheemse volken worden o.a. gegarandeerd door artikel 27 van het IVBPR; de Verklaring over de rechten van personen die tot nationale of etnische, religieuze en taalkundige minderheden behoren; de Verklaring over de rechten van inheemse volken; en het IAO-Verdrag (nr. 169) betreffende inheemse en in stamverband levende volken in onafhankelijke landen;
- Artikel 5 (e/vi) van het ICERD, 13 van het CEDAW, 31 van het IVRK, 30 van het CRPD garanderen ook het genot van culturele rechten.

Beperking van het recht om deel te nemen aan het culturele leven – Staten kunnen, en moeten in sommige gevallen, beperkingen toepassen op het recht om deel te nemen aan het culturele leven. Een dergelijke beperking moet legitiem zijn, verenigbaar zijn met de aard van het recht, strikt noodzakelijk zijn in een democratische samenleving en evenredig zijn met het nagestreefde doel. Staten moeten beperkingen toepassen op gebruiken en tradities die de mensenrechten schenden. Culturele diversiteit kan niet worden ingeroepen om de door het internationaal recht gegarandeerde mensenrechten te schenden, noch om de reikwijdte ervan te beperken.

CASUS 28: GENITALE VERMINKING VAN VROUWEN IN GUINEE[1]

Genitale verminking van vrouwen is een schadelijke traditionele praktijk. Het is een van de meest voorkomende en systematische mensenrechtenschendingen en schendt de lichamelijke en psychologische integriteit van miljoenen vrouwen en meisjes. Dergelijke schadelijke traditionele praktijken die de mensenrechten schenden, worden niet beschermd door het recht om deel te nemen aan het culturele leven, ook al wordt de bescherming van culturele tradities soms ten onrechte gebruikt als rechtvaardiging voor deze praktijk.

In april 2016 bracht het VN-Mensenrechtenbureau een rapport uit waarin stond dat genitale verminking (waaronder excisie) van vrouwen in Guinee toeneemt en dat ondanks het feit dat het door nationaal en internationaal recht verboden is. De bevindingen geven aan dat 97% van de vrouwen en meisjes van 15 tot 49 jaar in Guinee vrouwelijke genitale verminking (waaronder excisie) heeft ondergaan.

1 VN-Mensenrechtenbureau; "Rapport sur les droits humains et la pratique des mutilations génitales féminines/excision en Guinée"; april 2016; http://www.ohchr.org/Documents/Countries/GN/ReportGenitalMutilationGuinea_FR.pdf.

"Cultuur vormt en weerspiegelt de waarden van welzijn en het economische, sociale en politieke leven van individuen, groepen van individuen en gemeenschappen."

Het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten,
Algemene Opmerking nr. 21

Deel IV:

Mensenrechtenbescherming van specifieke groepen

Iedereen heeft evenveel recht op het genieten van zijn mensenrechten. Hierbij mag geen discriminatie op verboden gronden zijn, zoals ras, huidskleur, geslacht, taal, religie, politieke of andere mening, nationale of maatschappelijke afkomst, eigendom, geboorte of andere status. Toch worden mensen over de hele wereld nog steeds uitgesloten, gemarginaliseerd, onderscheiden en beperkt in de uitoefening van hun rechten.

Er zijn ook bepaalde individuen en groepen die worden geconfronteerd met **meerdere vormen van discriminatie**. Zo kan de marginalisering van Roma-kinderen het gevolg zijn van zowel hun etniciteit, als hun socio-economische status en leeftijd. Vrouwelijke gepensioneerden kunnen te maken krijgen met discriminatie op grond van leeftijd en geslacht. Deze combinatie van meerdere discriminatiegronden staat bekend als **intersectionaliteit** en de aanpak van discriminatie op meerdere gronden vereist een holistische benadering.

Deel IV richt zich op de mensenrechtenbescherming van specifieke groepen die mogelijk worden gediscrimineerd of uitgesloten. Noch de onderstaande groepen, noch de verwijzingen naar de mensenrechteninstrumenten die hun rechten beschermen, zijn uitputtend.

1) Vrouwen

Mensenrechten van vrouwen – Om sociale, economische, politieke, culturele, juridische of religieuze redenen kunnen vrouwen in vergelijking met mannen extra belemmeringen ondervinden bij het genieten van hun mensenrechten.

“Geslacht” en “gender” – De term “gender” verwijst naar identiteiten, attributen en rollen voor vrouwen en mannen die de maatschappij opleggen, terwijl “geslacht” verwijst naar biologische verschillen.

Gendergerelateerde discriminatie – Staten hebben specifieke verplichtingen om discriminatie van vrouwen op politiek, sociaal, economisch en cultureel gebied uit te bannen. De term “discriminatie van vrouwen” verwijst naar een verschil in behandeling op basis van geslacht, dat:

- Vrouwen opzettelijk of onopzettelijk benadeelt;
- Voorkomt dat de samenleving de rechten van vrouwen erkent in zowel de private als de publieke sfeer;
- Voorkomt dat vrouwen hun mensenrechten uitoefenen.

> “[...] onder „discriminatie van vrouwen” [wordt] verstaan elke vorm van onderscheid, uitsluiting of beperking op grond van geslacht, die tot gevolg of tot doel heeft de erkenning, het genot of de uitoefening door vrouwen van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel gebied, op het terrein van de burgerrechten of welk ander gebied dan ook, ongeacht hun huwelijkse staat, op de grondslag van gelijkheid van mannen en vrouwen aan te tasten of teniet te doen.”

Artikel 1 van het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen

Staatsverplichtingen – De staat moet de mensenrechten van vrouwen respecteren, beschermen en verwezenlijken. Enkele voorbeelden staan hieronder.

Respecteren
Dwing vrouwen niet om gesteriliseerd te worden als onderdeel van een bevolkingsreductiebeleid.

Beschermen
Zorg ervoor dat meisjes niet worden gedwongen te trouwen.
Zorg ervoor dat vrouwelijke slachtoffers van gendergerelateerd geweld worden beschermd en verhaal kunnen halen.

Verwezenlijken
Bestrijd genderstereotypen door educatieve campagnes en bewustmakingsactiviteiten.

Genderstereotypen – Een genderstereotype is een generalisering van of een vooroordeel over de kenmerken die mannen en vrouwen zogezegd bezitten en hun rollen. Genderstereotypen zijn schadelijk wanneer zij vrouwen en mannen beperkingen opleggen bij het maken van levensbeslissingen. Een genderstereotype kan zowel positief zijn (bijvoorbeeld 'moeders zijn zorgzamer dan vaders') als negatief (bijvoorbeeld 'vrouwen zijn irrationeel'). De internationale mensenrechtenwetgeving verplicht staten om discriminatie van vrouwen en mannen op alle gebieden van hun leven uit te bannen. Dit houdt ook het uitroeien van schadelijke en onrechtmatige genderstereotypen in.

KADER 52: HET VERBOD OP DISCRIMINATIE TEGEN VROUWEN IN HET INTERNATIONAAL RECHT

Om te garanderen dat vrouwen en mannen gelijke toegang hebben tot hun rechten, voorzien de UVRM, het IVBPR en het IVESCR in een verbod op discriminatie, ook op grond van geslacht. Bovendien hebben staten het **Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW)** ondertekend en zich ertoe verbonden alle passende maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat vrouwen hun mensenrechten kunnen uitoefenen.

CASUS 29: BEOORDELING VAN URUGUAY DOOR HET CEDAW-COMITÉ[1]

In 2016 beoordeelde het CEDAW-Comité de vrouwenrechtensituatie in Uruguay. In de slotopmerkingen was het Comité tevreden over de maatregelen die Uruguay had genomen om discriminerende genderstereotypen uit te roeien, waaronder het aannemen van wetgeving ter bestrijding van discriminatie van lgbt's en intersekse-personen. Het Comité was echter bezorgd over:

- Patriarchale attitudes en discriminerende stereotypen over de rolverdeling van vrouwen en mannen in het gezin en in de samenleving, die geweld en discriminatie tegen vrouwen op gebieden als onderwijs, werkgelegenheid en gezondheid blijven bestendigen;
- Het wijdverbreide gebruik van genderstereotypen in de media.
- Racisme, vooroordelen en sociale uitsluiting van Uruguayaanse vrouwen van Afrikaanse afkomst.

Het Comité heeft Uruguay aanbevolen:

- Een alomvattende strategie te ontwikkelen om patriarchale en gendergerelateerde stereotiepe attitudes te overwinnen;
- Meer bewustzijn bij publieke en particuliere mediamedewerkers te creëren op het gebied van gendergelijkheid om discriminerende genderstereotypen in de media te voorkomen;
- Nationale strategieën te ontwerpen om het bewustzijn over discriminatie van Uruguayaanse vrouwen van Afrikaanse afkomst te vergroten en om het stigma op basis van meerdere vormen van discriminatie tegen vrouwen aan te pakken.

1 Slotopmerkingen van het CEDAW-Comité m.b.t. Uruguay; CEDAW/C/URY/CO/8-9.

Gendergerelateerd geweld – Gendergerelateerd geweld tegen vrouwen is het gevolg van structurele, diepgewortelde discriminatie en ongelijkheid en is een schending van de mensenrechten. Het aanpakken van gendergerelateerd geweld tegen vrouwen is een wettelijke verplichting.

- Het CEDAW-Comité stelde in Algemene Aanbeveling nr. 19 dat geweld tegen vrouwen een vorm van discriminatie is, en in Algemene Aanbeveling nr. 35 dat het verbod op gendergerelateerd geweld tegen vrouwen zich heeft ontwikkeld tot een beginsel van internationaal gewoonterecht. Het is dus bindend voor alle staten.[40]
- Gendergerelateerd geweld zoals seksueel geweld, verkrachting, seksuele vernedering of huiselijk geweld kan ook neerkomen op marteling of wrede, onmenselijke en onterende behandeling. Het veroorzaakt ernstig lichamelijk en geestelijk trauma en staten zijn verplicht om de slachtoffers ervan te beschermen en om dergelijke gewelddadige handelingen te verbieden en te voorkomen.
- Seksueel en gendergerelateerd geweld wordt vaak ook gebruikt als oorlogstactiek in conflictsituaties en in postconflictsamenlevingen, mede door de ineenstorting van de rechtsstaat. Het internationaal humanitair recht stelt dat vrouwen in conflictsituaties moeten worden beschermd tegen seksueel geweld, en dat het een internationale misdaad kan vormen.

Rapport van de Onafhankelijke Internationale Onderzoekscommissie voor de Syrische Arabische Republiek bracht: "Ik verloor mijn waardigheid": seksueel en gendergerelateerd geweld in de Syrische Arabische Republiek. Foto: Syrische vrouwen reageren terwijl ze hun huizen ontvluchten in het dorp Tal Aswad, 5 km ten noorden van de stad Afrin © Nazeer al-Khatib / AFP

> "De term "geweld tegen vrouwen" verwijst naar elke daad van geweld op basis van gender die resulteert of kan resulteren in lichamelijke, seksuele of psychologische schade aan of lijden van vrouwen, met inbegrip van de dreiging van dergelijke gewelddaden, dwang of willekeurige vrijheidsberoving, ongeacht of dit plaatsvindt in het openbaar of de privésfeer.'
>
> VN-Verklaring over geweld tegen vrouwen

KADER 53: SEKSUELE EN REPRODUCTIEVE GEZONDHEIDSRECHTEN

De seksuele en reproductieve gezondheid van vrouwen hangt samen met meerdere mensenrechten, waaronder het recht op leven, het recht om vrij te zijn van foltering, het recht op gezondheid, het recht op privacy, het recht op onderwijs en het verbod op discriminatie. Staten zijn verplicht om de rechten met betrekking tot de seksuele en reproductieve gezondheid van vrouwen te respecteren, beschermen en verwezenlijken. Vrouwen worden desondanks nog steeds onderworpen aan schendingen van hun seksuele en reproductieve gezondheidsrechten, waaronder het weigeren van toegang tot diensten, het onderwerpen van toegang tot diensten aan toestemming van derden, gedwongen sterilisatie, gedwongen maagdelijkheidonderzoeken en gedwongen abortus.

KADER 54: VROUWEN EN LAND, EIGENDOM EN HUISVESTING

Vrouwenrechten op het gebied van toegang tot en controle over land, huisvesting en eigendom zijn essentieel voor de gelijkheid en het welzijn van vrouwen. Het is met name in plattelandseconomieën van belang om de economische zekerheid van vrouwen, hun fysieke veiligheid en het levensonderhoud van hun kinderen veilig te stellen. In werkelijkheid hebben vrouwen echter onevenredig vaak geen zekerheid. Aan de basis hiervan liggen vaak discriminerende wetgeving of culturele en religieuze praktijken, waaronder de registratie van eigendommen op naam van een man (de vader, echtgenoot of broer). Staten moeten alle passende maatregelen nemen om discriminatie van vrouwen bij toegang tot en controle over land, huisvesting en eigendommen aan te pakken.

Referentiemateriaal:

» VN-Mensenrechtenbureau en UN Women; "Realizing Women's Rights to Land and Other Productive Resources"; 2013; **http://www.ohchr.org/Documents/Publications/RealizingWomensRightstoLand.pdf**.

» VN-Mensenrechtenbureau; "Women's Rights are Human Rights"; New York and Geneva 2014; **http://www.ohchr.org/Documents/Events/WHRD/WomenRightsAreHR.pdf**

» VN-Mensenrechtenbureau; "Gender Stereotyping as a Human Rights Violation"; **http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Women/WRGS/2013-Gender-Stereotyping-as-HR-Violation.docx**

CASUS 30: LANDHERVORMING IN NAMIBIË[1]

In Namibië kregen vrouwen voornamelijk toegang tot land door hun echtgenoten, vaders of andere mannelijke familieleden. De “Communal Land Reform Act” uit 2002 heeft belemmeringen weggenomen die gendergelijkheid bij de toewijzing van gemeenschappelijk land in de weg stonden. In 2007 voerde het “Legal Assistance Centre” een onderzoek uit waarbij enkele traditionele leiders werden geïnterviewd. Zij gaven aan een stijgende trend te hebben waargenomen in landaanvragen van alleenstaande vrouwen.

Uit het onderzoek bleek dat de aanvragers voornamelijk vrouwen waren boven de 50 jaar. Jongere vrouwen waren namelijk niet op de hoogte van hun rechten en werden bovendien met andere belemmeringen geconfronteerd, zowel op cultureel als socio-economisch vlak. Sommige traditionele leiders weigerden bijvoorbeeld land toe te wijzen aan alleenstaande vrouwen en zeiden dat ze in het huishouden van hun ouders moesten blijven totdat ze trouwden. Er werd ook gezegd dat het toestaan van jonge, alleenstaande vrouwen om hun eigen huishouden te stichten “geweld of prostitutie zou kunnen aanmoedigen, aangezien veel alleenstaande mannen hen waarschijnlijk zouden bezoeken”. De onderzoekers merkten ook op dat vrouwen in bepaalde regio’s werden aangemoedigd om landrechten op te eisen, zowel door het gemeenschappelijk landbestuur als de lokale traditionele autoriteiten.

1 VN-Mensenrechtenbureau en UN Women; “Realizing Women’s Rights to Land and Other Productive Resources”; 2013; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/RealizingWomensRightstoLand.pdf; p. 22.

MENSENRECHTEN	**SDG’S**
Welke rechten zijn van belang voor de landhervorming van Namibië?	Hoe kan de toegang van vrouwen tot land, huisvesting en eigendom de verwezenlijking van de SDG’s bevorderen? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Vrouwenrechten • Recht op eigendom • Recht op gelijkheid en non-discriminatie	**SDG 5:** Gendergelijkheid **Doelstelling 5.6 A.:** Hervormingen doorvoeren waarbij vrouwen gelijke rechten krijgen op economische middelen, naast toegang tot eigenaarschap en controle over land en andere vormen van eigendom, financiële diensten, erfenissen en natuurlijke hulpbronnen, in overeenstemming met nationaal recht.

2) Kinderen

Het Verdrag inzake de rechten van het kind (IVRK) is van toepassing op alle kinderen. Met kinderen bedoelen we iedereen onder de 18 jaar. Ieder kind wordt beschermd door het Verdrag, ongeacht geslacht, nationaliteit, sociale afkomst, religie, handicap of andere status. Staten mogen in hun wetten en hun beleid bijgevolg niet discrimineren door bijvoorbeeld bescherming te bieden aan hun onderdanen, maar niet aan migrantenkinderen.

Kinderen als rechthebbenden – Kinderen hebben recht op alle mensenrechten. Respect voor de waardigheid, het leven, het overleven, het welzijn, de gezondheid, de ontwikkeling, de participatie en non-discriminatie van het kind als rechthebbende moeten worden gegarandeerd. Kinderen hebben recht op bijzondere waarborgen en zorg, waaronder passende rechtsbescherming. Het Kinderrechtencomité maakt d.m.v. Algemene Opmerking nr. 7 duidelijk dat alle kinderen, ongeacht hun leeftijd, rechthebbenden zijn in plaats van hulpbehoevende "objecten".

KADER 55: HET PRINCIPE VAN HET BELANG VAN HET KIND

- **Een recht:** de belangen van het kind moeten de eerste overweging vormen. Daar heeft een kind recht op. Dit recht moet worden nageleefd als er een beslissing wordt genomen over een kind en daarbij verschillende belangen worden overwogen.
- **Een principe:** als een wet openstaat voor meer dan één interpretatie, moet de interpretatie worden gekozen die het belang van het kind het beste dient.
- **Een procedureregel:** het beoordelen en bepalen van de belangen van het kind vereist procedurele waarborgen. Bij besluitvormingsprocessen die kinderen zullen raken, moeten de mogelijke effecten worden geëvalueerd. Uit de motivering van een beslissing moet vervolgens blijken dat rekening is gehouden met het belang van het kind.

Het belang van het kind – Het belang van kinderen moet vooropstaan bij het nemen van beslissingen die hen aangaan. Zoals bepaald in artikel 3 van het IVRK, is dit van toepassing op alle beslissingen die enerzijds worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn, rechtbanken, administratieve autoriteiten, wetgevende instanties of ouders en anderzijds betrekking hebben op kinderen. Het Kinderrechtencomité benadrukt dat het belang van het kind een drievoudig concept is: een recht, een principe en een procedureregel[41]:

Gezinsomgeving en alternatieve zorg – Het gezin is de natuurlijke omgeving voor de groei, het welzijn en de bescherming van kinderen. Kinderen moeten in staat worden gesteld om in de zorg van hun ouders te blijven of terug te keren, of, indien van toepassing, in de zorg van andere naaste familieleden of voogden. Bovendien moet de staat ervoor zorgen dat gezinnen toegang hebben tot ondersteuning.

- **Alternatieve zorg:** wanneer het eigen gezin van het kind niet in staat is het kind adequate zorg te verlenen of het in de steek laat, is de staat verantwoordelijk voor de bescherming van de rechten van het kind en moet het op zoek gaan naar passende alternatieve zorg. Hiervoor kan de staat een beroep doen op bevoegde lokale autoriteiten en naar behoren gemachtigde maatschappelijke organisaties. De staat moet ervoor zorgen dat kinderen een stabiel thuis

krijgen dat in hun basisbehoeften kan voorzien en waar ze zich op een veilige en ononderbroken wijze kunnen hechten aan hun verzorgers. Staten moeten de institutionalisering van kinderen (in grote zorginstellingen) geleidelijk stopzetten, in overeenstemming met de VN-richtlijnen over de alternatieve zorg voor kinderen **(UN Guidelines for the Alternative Care of Children).**[42]

Inclusief onderwijs: Het VN-Mensenrechtenbureau heeft met financiële steun van de Europese Unie een netwerk van ouders van kinderen met een beperking gevormd in Moldavië. Het doel is om inclusief onderwijs voor hun kinderen waar te maken, in overeenstemming met het internationaal recht.

Foto: Daria Pavlovschi (links) zit nu in het reguliere onderwijssysteem in Moldavië.

© Foto: OHCHR\ClaudeCahn

Respect voor de opvattingen van het kind – Kinderen hebben het recht om inspraak te hebben in beslissingen die hen aangaan. Er moet rekening worden gehouden met hun mening. Dit recht wordt gegarandeerd op grond van artikel 12 van het IVRK. Het vermogen van kinderen om hun mening te uiten ontwikkelt zich met hun leeftijd. Kinderen moeten bijgevolg op hun niveau kunnen deelnemen aan beslissingen.

Bescherming tegen uitbuiting, geweld en misbruik -– Kinderen hebben het recht om beschermd te worden tegen geweld en tegen zowel lichamelijk en geestelijk letsel. Dit omvat bescherming tegen misbruik en uitbuiting door hun families, verzorgers en leerkrachten.

- **Vormen van geweld:** miljoenen kinderen wereldwijd zijn dagelijks slachtoffer van geweld, uitbuiting en misbruik. Ze worden onderworpen aan seksueel misbruik en uitbuiting, gewapend geweld, mensenhandel, kinderarbeid, gendergerelateerd geweld, pesten, cyberpesten, bendegeweld, genitale verminking, kindhuwelijken, een lichamelijk en geestelijk gewelddadige opvoeding en andere schadelijke praktijken.
- **Kwetsbaarheden:** sommige kinderen zijn bijzonder kwetsbaar vanwege hun geslacht, ras, etnische afkomst, socio-economische status of beperking. Weeskinderen en kinderen die in instellingen en detentie verblijven worden meer blootgesteld aan geweld dan andere kinderen. Natuurrampen, gewapende conflicten en ontheemding kunnen kinderen aan extra risico's blootstellen.

Kinderen vormen meer dan 40 procent van de 13,1 miljoen mensen in Syrië die levensreddende hulp nodig hebben, volgens Panos Moumtzis, Regionale Humanitaire Coördinator van de VN voor de crisis in Syrië.

Foto: Een groep kinderen verzamelt zich bij een VN-auto in Douma, Syrië. 15 maart 2018

© EPA-EFE \ MohammedBadra

KADER 56: DE REALISATIE VAN DE SDG’S VOOR KINDEREN GETROFFEN DOOR GEWAPENDE CONFLICTEN

Conflicten treffen onevenredig veel kinderen en belemmeren hen om hun rechten te genieten. Ze worden ontheemd en gedwongen hun huizen te verlaten, en worden vaak rechtstreeks het doelwit van strijdkrachten of gewapende groeperingen. Conflict heeft negatieve gevolgen voor de gezondheid en voeding van kinderen. Veel kinderen hebben door aanvallen op scholen of het gebruik van schoolgebouwen voor militaire doeleinden geen toegang tot onderwijs.

Deze omstandigheden vormen een directe uitdaging voor het verwezenlijken van de SDG’s **om een gezond leven te garanderen en het welzijn van mensen van alle leeftijden te bevorderen (SDG 3), om kwaliteitsonderwijs voor alle kinderen te waarborgen (SDG 4) en om vreedzame, inclusieve en duurzame samenlevingen te bevorderen (SDG 16).**

Het Verdrag inzake de rechten van het kind verplicht staten om de burgerlijke, politieke, economische, sociale, gezondheids- en culturele rechten van kinderen te respecteren, beschermen en vervullen. Wat kinderen in gewapende conflicten betreft, verplichten het Verdrag inzake de rechten van het kind en het Afrikaans Handvest inzake de rechten en het welzijn van het kind de staat om de voor het kind relevante regels van het internationaal humanitair recht te eerbiedigen. Kinderen genieten speciale bescherming op grond van het internationaal humanitair recht, met name de Verdragen van Genève en hun aanvullende protocollen. Het internationaal humanitair recht omvat bescherming tegen geweldpleging, waaronder verkrachting en andere vormen van seksueel geweld, de verplichting om hulp en zorg te verlenen en een verbod op aanvallen op scholen. Het VN-Kinderfonds (UNICEF) heeft als doel de rechten van elk kind te bevorderen op het gebied van veilig onderdak, voeding, bescherming tegen rampen en conflicten en gelijkheid. Hierbij ligt de nadruk op de rechten van de meest kansarme kinderen.

KADER 57: WAT VOOR IMPACT HEEFT DE REALISATIE VAN DE SDG'S OP DE SITUATIE VAN KINDSOLDATEN?

De werving en het gebruik van kindsoldaten tijdens conflicten is een schending van de internationale mensenrechtenwetgeving en het internationale humanitaire recht. Het Verdrag inzake de rechten van het kind en het Afrikaans Handvest voor de rechten en het welzijn van het kind bepalen dat staten verplicht zijn de voor het kind relevante regels van het internationale humanitair recht te eerbiedigen. Dit omvat het verbod op het rekruteren en inzetten van kinderen in gewapende conflicten. Gedwongen of verplichte rekrutering van kinderen voor gebruik in gewapende conflicten wordt ook beschouwd als een van de ergste vormen van kinderarbeid en is verboden onder het IAO-verdrag inzake de ergste vormen van kinderarbeid.

Het rekruteren en inzetten van kinderen tijdens conflicten staat ook haaks op de doelstellingen van de SDG's om een gezond leven te garanderen en ieders welzijn te bevorderen (SDG 3), om kwaliteitsonderwijs voor alle kinderen te waarborgen (SDG 4), om inclusieve economische groei, werkgelegenheid en waardig werk voor iedereen te bevorderen (SDG 8) en om vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling te bevorderen (SDG 16).

CASUS 31: HERINTEGRATIE VAN KINDSOLDATEN IN DE CENTRAAL-AFRIKAANSE REPUBLIEK

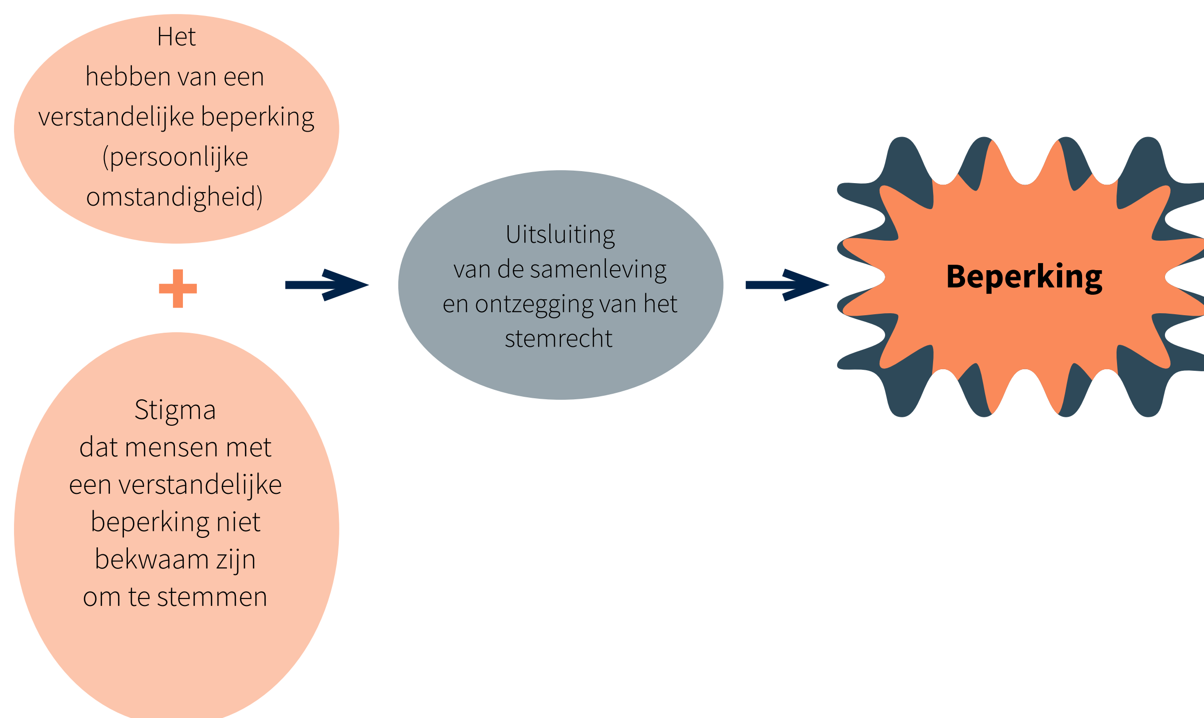
De herintegratie van kindsoldaten in de samenleving is een ingewikkelde uitdaging. Op 16 juni 2007 ondertekende UNICEF, de regering van de Centraal-Afrikaanse Republiek en de rebellengroepering “Assembly of the Union of Democratic Forces” een overeenkomst ter ondersteuning van de herintegratie van kindsoldaten. De prioriteiten van de overeenkomst waren: kinderen helpen het gemiste onderwijs in te halen en gezondheidszorg, recreatieve activiteiten en betere bescherming en beveiliging bieden. Door zich op lokale gemeenschappen te richten, konden ze ook leren van de ervaringen van kindsoldaten en hun gedrag beter begrijpen.

Onder het Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de rechten van het kind over de betrokkenheid van kinderen in gewapende conflicten, mogen staten geen kinderen rekruteren en inzetten tijdens conflicten. Ze moeten bovendien voorkomen dat kinderen voor dergelijke doeleinden worden gerekruteerd door niet-statelijke gewapende groeperingen. Wereldwijd worden echter tienduizenden kinderen alsnog gerekruteerd en ingezet als soldaten in gewapende conflicten. Soms zijn ze ontvoerd en tot onderwerping geslagen, of hebben ze zich bij militaire groeperingen aangesloten om te ontsnappen aan armoede, om hun gemeenschappen te verdedigen of om de gruweldaden tegen hun families te wreken. Armoede is zowel een grondoorzaak voor de betrokkenheid van kinderen bij conflicten als een gevolg van conflicten. De speciale vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de VN voor kinderen en gewapende conflicten wees hierbij op het gebrek aan vooruitgang bij de verwezenlijking van de SDG's als een van de hoofdoorzaken achter de betrokkenheid van kinderen bij conflicten.

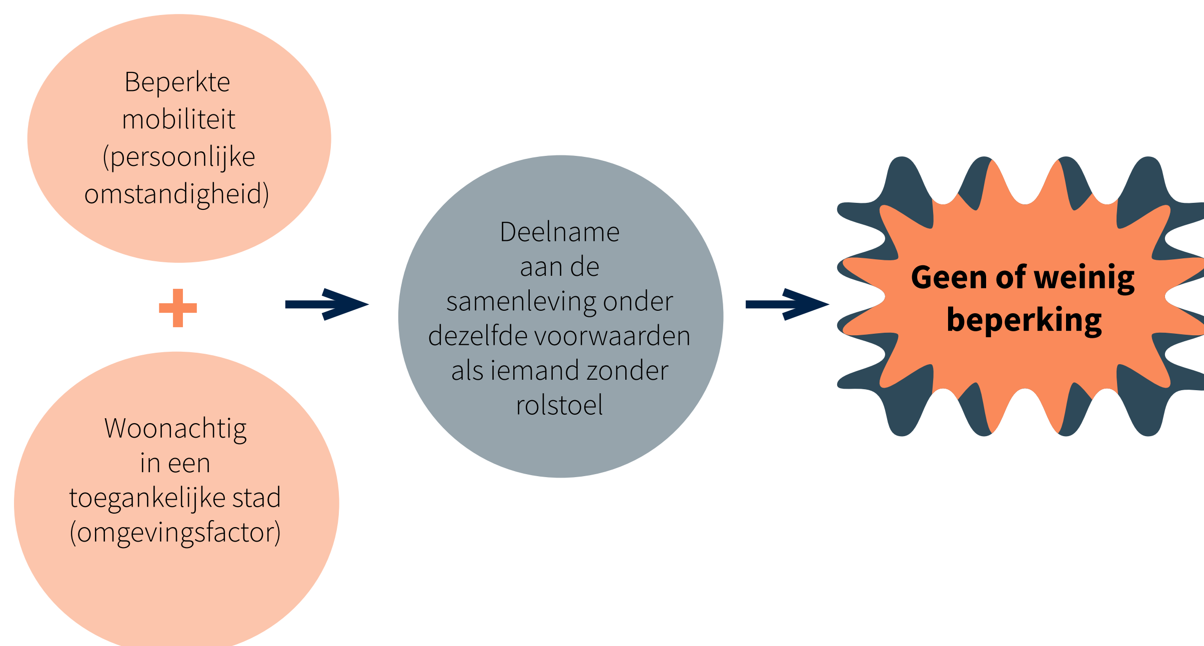
3) Personen met een beperking

Een beperking kan worden bekeken vanuit verschillende perspectieven. Vanuit een mensenrechtelijk perspectief is een beperking geen aandoening die inherent is aan een persoon. Een beperking is het gevolg van een wisselwerking tussen persoonlijke omstandigheden (zoals het hebben van een visuele beperking) en omgevingsfactoren die de participatie van mensen in de samenleving belemmeren (zoals ontoegankelijke gebouwen of negatieve attitudes). Volgens het **Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap** (CRPD) leiden al deze factoren tot een beperking.

Casus A:

Casus B:

Persoonlijke factoren kennen meerdere lagen;

- **Fysieke factoren:** geslacht, etniciteit, grootte, gewicht, beperking (fysiek, visueel, gehoor, intellectueel, mentaal) enz.
- **Sociaaleconomische factoren:** vermogen, klasse, opleidingsniveau enz.

Omgevingsfactoren hebben betrekking tot;

- **Toegankelijkheid:** heuvelachtige of vlakke steden, toegankelijkheid van gebouwen (hellingen, toiletten, brailleborden enz.), toegankelijke informatie (websites, documenten in gemakkelijk leesbare formaten), toegankelijk openbaar vervoer enz.
- **Wetgeving en beleid:** bescherming tegen discriminatie op basis van een beperking, beleid dat expliciet verwijst naar rechten van mensen met een beperking enz.
- **Socio-economisch:** landelijk/stedelijk, rijk/arm, gemeenschap is bewust/positief ingesteld ten opzichte van beperkingen, in hoeverre samenleving openstaat voor verandering enz.
- **Diensten:** inclusieve of gesegregeerde diensten (gezondheidszorg, onderwijs, jeugdcentra), revalidatiediensten in de gemeenschap, sociale ondersteuningsdiensten, betaalbaarheid van diensten enz.

KADER 58: PERSOONLIJKE EN OMGEVINGSFACTOREN EN BEPERKINGEN

Persoonlijke en omgevingsfactoren kunnen beperking verergeren of juist verminderen:

- Iemand met een lichamelijke beperking die rijk is, kan makkelijker toegang krijgen tot hoger onderwijs en zo een baan vinden. Dit kan de participatie in de samenleving vergroten en de beperking verlichten (persoonlijke factor die beperking tot op zekere hoogte verlicht).
- Een school kan toegankelijk worden gemaakt door een helling te plaatsen (omgevingsfactor die beperking tot op zekere hoogte vermindert). Als het openbaar vervoer naar de school daarentegen niet toegankelijk is, kan een kind met een lichamelijke beperking alsnog niet naar school (omgevingsfactor die beperking verergert).

Referentiematerialen

» VN-Mensenrechtenbureau; “CRPD Training Guide; Professional Training Series No. 19”; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/CRPD_TrainingGuide_PTS19_EN%20Accessible.pdf

Perspectieven op beperkingen – Er zijn verschillende manieren om naar beperkingen te kijken. Er is het liefdadigheidsperspectief, het medische perspectief, het sociale perspectief en het mensenrechtenperspectief. Deze perspectieven beïnvloeden hoe een beperking wordt ervaren, hoe personen met een beperking worden behandeld en welke maatregelen er worden genomen tegen discriminatie op basis van een beperking.

Liefdadigheidsperspectief

- Mensen met een beperking worden behandeld als passieve zorgbehoevenden, in plaats van als weerbare individuen met rechten.
- Er is tegelijkertijd ook vaak sprake van een medische benadering. Zo ondersteunen liefdadigheidshuizen, bepaalde stichtingen en religieuze instellingen vaak medische instellingen.

Medisch perspectief

- De focus ligt op de beperking van de persoon.
- Mensen met een beperking worden als patiënten behandeld.
- Hun rechten en behoeften zijn beperkt tot de medische behandeling die hen wordt geboden (of opgelegd).
- Als volledige revalidatie niet mogelijk is, blijven ze vaak in instellingen waar ze niet kunnen deelnemen aan de samenleving.
- De staat en de medische sector vertegenwoordigen doorgaans hun belangen (d.w.z. 'hun patiënten').

Sociaal perspectief

- Een beperking is het gevolg van een samenspel tussen het individu en de omgeving. Het ontstaat als de omgeving niet is aangepast aan de verschillende behoeften van mensen, wat hun deelname aan de samenleving belemmert.
- De persoon staat centraal, niet zijn of haar beperking. Daarbij wordt erkend dat mensen met een beperking rechten hebben.
- De staat en de samenleving dragen verantwoordelijkheid.
- Mensen met een beperking zijn actieve spelers die controle hebben over hun leven. Ze nemen deel aan de samenleving en dat op gelijke voet met anderen. De last van hun beperking ligt niet bij hen, maar bij de samenleving.

Mensenrechtenperspectief

- Bouwt voort op het sociale perspectief, maar legt nog meer nadruk op de menselijke waardigheid en vrijheid.
- Mensen met een beperking zijn rechthebbenden. De staat als plichtdrager moet hun rechten respecteren, beschermen en vervullen.
- Stimuleert mensen om zichzelf te helpen en om voor zichzelf op te komen, zodat zij kunnen deelnemen aan de samenleving, waaronder het onderwijs, de arbeidsmarkt, het politieke en culturele leven. Ze hebben ook toegang tot het gerecht en kunnen voor hun rechten opkomen.

KADER 59: MENSENRECHTENBENADERING BIJ BEPERKINGEN: HET KIESRECHT VAN MENSEN MET EEN VISUELE BEPERKING WAARBORGEN.

Een persoon met een visuele beperking heeft net als iedereen het recht om te stemmen. Om dit recht uit te kunnen oefenen, moet het kiesmateriaal wel toegankelijk zijn. Bijvoorbeeld door middel van braille, of met behulp van een vertrouwenspersoon die meekomt naar het stemhokje. Zonder dit soort ondersteuning wordt het ingewikkeld voor iemand met een visuele beperking om te stemmen.

Volgens de mensenrechtenbenadering is er sprake van discriminatie als stemmateriaal niet toegankelijk is, of als iemand met een beperking geen hulp mag vragen bij het stemmen. De staat heeft als taak ervoor te zorgen dat iedereen kan stemmen, en dat dit soort discriminerende barrières wordt weggenomen. Als dat niet gebeurt, moet men een officiële klacht kunnen indienen.

Algemene beginselen van het CRPD – Artikel 3 van het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap bevat de algemene beginselen voor de bescherming van de rechten van mensen met een beperking.

KADER 60: ALGEMENE BEGINSELEN VAN HET CRPD

- Respect voor de onvervreemdbare waardigheid van mensen met een beperking, hun onafhankelijkheid, individuele autonomie en vrijheid om eigen keuzes te maken;
- Non-discriminatie;
- Volledige en effectieve participatie en inclusie in de samenleving;
- Respect voor verschillen tussen mensen en erkenning dat mensen met een beperking onderdeel uitmaken van de mensheid en de menselijke diversiteit;
- Gelijke kansen;
- Toegankelijkheid;
- Gelijkheid tussen mannen en vrouwen;
- Respect voor de zich ontwikkelende capaciteiten van kinderen met een beperking en eerbiediging van het recht van kinderen met een beperking om hun identiteit te behouden.

Non-discriminatie van mensen met een beperking – Non-discriminatie is de kern van alle mensenrechtenverdragen en geldt ook voor beperkingen. Het is een basisprincipe van het **Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap**. Mensen met een beperking worden regelmatig geconfronteerd met discriminatie en met barrières die het moeilijk maken om op gelijke basis met anderen aan de samenleving deel te nemen.

Foto © COE

- Discriminatie van personen met een beperking beïnvloedt hun kansen om opgenomen te worden in het reguliere schoolsysteem, hun kans op werkgelegenheid en zelfstandig wonen in de gemeenschap. Het heeft ook invloed op hun deelname aan sport en culturele activiteiten, hun bewegingsvrijheid, stemrecht, sociale bescherming, toegang tot de rechter, recht op kiezen voor medische behandeling en het recht om vrijelijk juridische verplichtingen aan te gaan, zoals het kopen en verkopen van onroerend goed.
- Personen met een beperking die in ontwikkelingslanden wonen, zijn vaak gemarginaliseerd en verkeren in extreme armoede.

Respect voor de waardigheid van de persoon – Zoals iedereen hebben mensen met een beperking het recht om gerespecteerd te worden in hun menselijke waardigheid. Dit houdt in dat zij ervaringen mogen hebben en zich meningen mogen vormen zonder dat zij bang hoeven te zijn voor fysieke, psychologische of emotionele schade. Ze moeten worden beschermd tegen uitbuiting, geweld en misbruik, inclusief praktijken zoals gedwongen sterilisatie van vrouwen en meisjes.

Zelfstandig keuzes maken – Personen met een beperking hebben het recht om zelfstandig beslissingen te maken. Dit houdt in dat zij zelf de baas zijn over hun eigen leven en dat zij vrij zijn om keuzes te maken, zo nodig met ondersteuning. Ondersteuning wordt gegeven met minimale inmenging in het privéleven van mensen.

Volledige en effectieve participatie en inclusie – De samenleving moet alle mensen in staat stellen om volledig en effectief deel te nemen, zowel in de openbare- als in de privésfeer. Mensen met een beperking moeten worden erkend als gelijkwaardige deelnemers en betrokken worden bij processen en beslissingen die een impact hebben op hun leven.

CASUS 32: NALEVEN VAN HET RECHT OP SANITAIRE VOORZIENINGEN VAN PERSONEN MET EEN BEPERKING IN NEPAL[1]

Achtergrond: er wonen ongeveer 29 miljoen mensen in Nepal. Daarvan leeft ongeveer 10% met een vorm van beperking. Hun rechten, ook met betrekking tot gezondheid, onderwijs en sociale zekerheid, worden beschermd door de Nepalese wet. Maar het beleid dat daarbij van toepassing is, wordt niet altijd nageleefd. Er wordt bijvoorbeeld geen rekening gehouden met de behoeften van personen met een beperking bij het uitbreiden van sanitaire voorzieningen, waardoor velen van hen er geen gebruik van kunnen maken.

Project: onderzoek wees uit welke obstakels personen met een beperking tegenkwamen bij het gebruiken van de latrines. Na het onderzoek lanceerde NEWAH, partner van Water Aid-Nepal, het project "Sanitation Access for Disabled People" in het Baglung-district om de gevonden obstakels aan te pakken:

- Het programma ondersteunde gezinnen bij het aanpakken van obstakels door latrine-ontwerpen toegankelijker te maken op een manier die past bij het terrein en de lokale cultuur.
- Er werden workshops georganiseerd op buurtniveau waarbij personen met een beperking, hun families en andere belanghebbenden betrokken werden. Vervolgens werden er onder leiding van de "District Development Committee" ondersteuningscommissies ingericht op districtsniveau. Deze boden institutionele ondersteuning aan programma's gericht op personen met een beperking.
- Andere belangenbehartigingsactiviteiten droegen ertoe bij dat het district, de dorpsontwikkelingscomités en andere belanghebbenden meer aandacht besteden aan de behoeften van mensen met een beperking.
- Workshops over beperkingen en reportages hierrond in de media hebben het bewustzijn bij het publiek vergroot. Dit had een positieve invloed op de nationale beleidsprogramma's.

Ondanks de vooruitgang zijn er nog steeds meer inspanningen nodig om het bewustzijn te vergroten, om toezicht te houden op diensten en om sanitaire ontwerpen aan te passen.

1 UNICEF; Water Aid; Water Supply and Sanitation Collaborative Council: "Equity and Inclusion in Sanitation and Hygiene in South Asia; A Regional Synthesis Paper"; 21 maart 2011.

MENSENRECHTEN	SDG'S
Het project focust op mensen met een beperking. Welke rechten zijn van bijzonder belang?	Hoe verhoudt zich de ontoegankelijkheid van water en sanitaire voorzieningen voor mensen met een beperking tot de realisatie van de SDG's? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Recht op gelijkheid en non-discriminatie • Recht van alle personen met een beperking om in de gemeenschap te leven • Recht op gezondheid • Recht op adequate huisvesting • Recht op water • Recht op sanitaire voorzieningen	SDG 6: Schoon water en sanitair SDG 10: Ongelijkheid verminderen SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen

4) Migranten, vluchtelingen, ontheemden en staatlozen

Migranten, migrerende werknemers, vluchtelingen, asielzoekers, intern ontheemden, staatlozen, slachtoffers van mensenhandel en andere niet-staatsburgers hebben allemaal recht op het genieten van hun mensenrechten, ongeacht hun administratieve status.

Internationale migratie – Er is geen formele juridische definitie van een internationale migrant.

Wie zijn arbeidsmigranten? – Volgens het Internationaal Verdrag inzake de bescherming van de rechten van alle migrerende werknemers en hun gezinsleden verwijst de term migrerende werknemer naar een persoon die was aangenomen, is aangenomen of zal aangenomen worden voor een betaalde activiteit in een staat waarvan hij of zij geen onderdaan is.

Wie zijn intern ontheemden? – Intern ontheemden zijn personen die om verschillende redenen, waaronder interne conflicten en natuurrampen, gedwongen zijn hun huizen te ontvluchten en zich elders te vestigen, maar daarbij geen internationale grens overtreden. Ze vallen dus nog steeds onder de rechtsmacht van hun land. Ze zoeken veiligheid in nabijgelegen steden, scholen, nederzettingen, interne kampen of zelfs in bossen en velden. Onder de landen met de grootste intern ontheemde bevolkingsgroepen vallen Colombia, Irak en Zuid-Soedan.

Wie zijn staatlozen? – De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens benadrukt dat "iedereen recht heeft op een nationaliteit". Bij burgerschap is er sprake van een juridische band tussen een staat en een individu. Deze band is essentieel (en dus meer dan een vereiste) voor het genot van mensenrechten. Een staatloze, daarentegen, wordt door geen enkele staat bij wet als onderdaan beschouwd. Een persoon kan om verschillende redenen staatloos worden, waaronder soevereine, juridische, technische of administratieve beslissingen of toezicht.[43]

Wie zijn vluchtelingen en asielzoekers? – Een **vluchteling** is iemand die zijn land van herkomst heeft verlaten en niet kan of wil terugkeren vanwege een ernstige bedreiging op zijn leven of vrijheid. Denk hierbij bijvoorbeeld aan conflictsituaties of vervolging.[44]

Foto: Migranten wachten aan de grens tussen Griekenland en Noord-Macedonië ©EPA/GeorgiLicovski

Vluchtelingen hebben recht op bescherming tegen gedwongen terugkeer naar hun land van herkomst (het beginsel van non-refoulement). Ze hebben ook andere rechten en plichten, waaronder, maar niet beperkt tot, de rechten uiteengezet in het **VN-Verdrag betreffende de status van vluchtelingen (het Verdrag van 1951)**. Een **asielzoeker** is iemand die internationale vluchtelingenbescherming zoekt en in afwachting is van een definitieve beslissing over zijn aanvraag. Niet elke asielzoeker wordt erkend als vluchteling. Een asielzoeker kan echter niet worden teruggestuurd naar het land van herkomst voordat zijn asielverzoek is onderzocht volgens een eerlijke procedure waarbij de mensenrechten worden gerespecteerd.

Non-refoulement – Het principe van non-refoulement houdt in dat niemand mag worden teruggestuurd naar een land waar hij met ernstige levensbedreigingen wordt geconfronteerd en waar er een reëel risico bestaat op marteling, wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing. Dit principe

is zowel vervat in het internationale mensenrechtenrecht als in het vluchtelingenrecht.[45] Het geldt voor iedereen, ook voor mensen die geen asiel hebben aangevraagd.

KADER 61: RESPECT VOOR HET PRINCIPE VAN NON-REFOULEMENT EN HET RECHT OP EEN EERLIJKE RECHTSGANG

Het VN-Comité tegen Foltering biedt met Algemene Opmerking nr. 4 gezaghebbende richtsnoeren met betrekking tot de toepassing van het beginsel van non-refoulement. Bijgevolg betekent eerbiediging van het beginsel van non-refoulement ook eerbiediging van het recht van elke betrokkene om:

- Hun zaak individueel onderzocht te krijgen;
- Toegang te hebben tot een advocaat;
- Waar nodig toegang te hebben tot gratis rechtsbijstand;
- Toegang te hebben tot informatie over de procedure in een taal die hij of zij begrijpt;
- Doorverwezen te worden naar een onafhankelijk medisch onderzoek wanneer er sprake is van eerdere martelingen;
- In beroep te kunnen gaan tegen een uitzettingsbevel bij een onafhankelijke administratieve en / of gerechtelijke instantie, met opschortende werking van de tenuitvoerlegging.

Mensenrechtenverplichtingen en toezeggingen – Volgens het internationaal recht moeten staten de mensenrechten van migranten respecteren, beschermen en verwezenlijken. Hieronder vind je enkele voorbeelden van hoe ze de internationale mensenrechtenwetgeving op dit vlak kunnen naleven (in het bijzonder de UVRM, het IVBPR, het IVESCR, het CAT, het IVRK en het IVMW).

Respecteren

- Sluit migranten niet willekeurig op.
- Houd kinderen niet vast op basis van hun immigratiestatus of die van hun ouders.
- Geen collectieve uitzetting van migranten.

Beschermen

- Reguleer wervingsbureaus.
- Leg werkgevers die migranten misbruiken en hun arbeid uitbuiten sancties op .
- Bescherm migranten tegen geweld en misbruik door smokkelaars.

Verwezenlijken

- Raadpleeg migranten bij de ontwikkeling van relevant beleid.
- Voer op mensenrechten gebaseerde alternatieven voor immigratiedetentie in.
- Bewaak de veilige en adequate toegang van migranten tot justitie, gezondheidszorg, onderwijs, huisvesting en andere basisdiensten.

"We herbevestigen de mensenrechten van alle vluchtelingen en migranten en zullen deze volledig beschermen, ongeacht hun status; ze zijn allemaal rechthebbenden."

Verklaring van New York voor vluchtelingen en migranten

KADER 62: VN GLOBAL COMPACT VOOR VEILIGE, GEORDENDE EN REGULIERE MIGRATIE

Het Global Compact voor veilige, geordende en reguliere migratie is de allereerste wereldwijde VN-overeenkomst over een gemeenschappelijke aanpak van internationale migratie in al haar dimensies. Het Global Compact is niet wettelijk bindend. Het heeft als uitgangspunt waarden als soevereiniteit van de staat, het delen van verantwoordelijkheid, non-discriminatie en mensenrechten. Het Global Compact erkent dat samenwerking nodig is om de voordelen van migratie te optimaliseren, en tegelijkertijd de risico's en uitdagingen voor individuen en gemeenschappen in landen van herkomst, doorvoer en bestemming aan te pakken. Het Global Compact omvat 23 doelstellingen voor een beter beheer van migratie op lokaal, nationaal, regionaal en globaal niveau.

MENSENRECHTENBESCHERMING	
Volgens de internationale mensenrechtenwetgeving moeten staten de burgerlijke, politieke, economische, sociale en culturele rechten van alle individuen op hun grondgebied en binnen hun rechtsgebied beschermen, ongeacht iemands nationaliteit, woonplaats, geslacht, genderidentiteit, seksuele geaardheid, nationale of etnische afkomst, kleur, religie, taal, migratiestatus, economische positie of andere status.	Internationale mensenrechtenwetgeving • Universele Verklaring van de Rechten van de Mens • 9 kernverdragen
BESCHERMING VAN VLUCHTELINGEN	
Bescherming onder het internationale vluchtelingenrecht is van toepassing op personen die voldoen aan de vluchtelingendefinitie onder internationale, regionale of nationale wetten, of onder het mandaat van de Hoge Commissaris van de VN voor vluchtelingen.	Internationaal vluchtelingenrecht • VN-Vluchtelingenverdrag en het protocol van 1967
HUMANITAIRE BESCHERMING	
Bescherming onder het internationaal humanitair recht is van toepassing op situaties van internationaal en niet-internationaal gewapend conflict.	Internationaal humanitair recht • Verdragen van Genève en hun aanvullende protocollen

Eerbiediging van het recht op leven

Migranten en vluchtelingen lopen bijzondere risico's voor hun leven, ook onderweg op zee of in de woestijn. Staten en ngo's voeren in samenwerking met internationale organisaties zoek- en reddingsoperaties uit om het leven van migranten te redden.

Eerbiediging van het recht op vrijheid

Personen hun vrijheid ontnemen moet een laatste redmiddel zijn en nóóit willekeurig zijn. Staten moeten minder dwingende maatregelen nemen en op mensenrechten gebaseerde alternatieven voor detentie invoeren, zodat asielzoekers, vluchtelingen en migranten in de gemeenschap kunnen verblijven terwijl hun migratiestatus wordt onderzocht of in afwachting van verwijdering uit het land. Kinderen mogen nooit hun vrijheid worden ontnomen vanwege hun migratiestatus (of die van hun ouders), omdat dit nooit in hun belang is.

Verbod op slavernij

Migranten en vluchtelingen lopen ernstige risico's om uitgebuit te worden als gratis arbeidskracht en zijn kwetsbaar voor mensenhandel en andere vormen van hedendaagse slavernij.

Het verbod op foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing

Migranten en vluchtelingen worden vaak onderworpen aan een dergelijke behandeling door overheidsfunctionarissen, mensensmokkelaars en -handelaars, andere migranten en vluchtelingen of anderen.

Respect voor het recht op een eerlijk proces

Dit omvat eerbiediging van het recht van elke betrokkene om zijn zaak individueel onderzocht te hebben; toegang te hebben tot een advocaat; waar nodig kosteloze rechtsbijstand te hebben; toegang te hebben tot informatie over de procedure in een taal die hij/ zij begrijpt; in beroep te kunnen gaan tegen beslissingen in verband met immigratieprocedures met opschortende werking van de tenuitvoerlegging.

Respect voor het principe van non-refoulement

Niemand mag worden teruggestuurd naar een land waar zijn of haar leven in gevaar is en waar er een reëel risico bestaat op marteling, wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing.

Waarborgen van arbeidsrechten en bescherming tegen dwangarbeid

Migranten op alle bekwaamheidsniveaus moeten toegang hebben tot de arbeidsmarkt en de staat moet ervoor zorgen dat werkgevers migranten niet misbruiken of uitbuiten.

Voor iedereen en zonder discriminatie het recht op een adequate levensstandaard en toegang tot onderwijs, gezondheid, huisvesting en andere basisvoorzieningen garanderen

Niemand mag de toegang worden ontzegd tot openbare diensten die essentieel zijn voor zijn of haar welzijn en ontwikkeling. In de praktijk kunnen er echter bepaalde juridische, administratieve, economische of andere belemmeringen zijn die de toegang van migranten tot dergelijke diensten vermoeilijken. Ze zijn misschien niet op de hoogte van hun recht op toegang tot diensten, hebben mogelijk onvoldoende middelen of zijn bang om openbare dienstverleners te benaderen vanwege hun immigratiestatus.

Toegang tot de rechter en klachtenmechanismen garanderen

Migranten moeten toegang hebben tot effectieve rechtsmiddelen tegen schendingen van hun rechten, waaronder tegen geweld, misdaden en arbeidsuitbuiting, zonder bang te hoeven zijn voor arrestatie,

Migranten in kwetsbare situaties – De kwetsbaarheid waarmee migranten worden geconfronteerd kan het gevolg zijn van meerdere factoren die elkaar kruisen of naast elkaar bestaan. Deze factoren kunnen elkaar beïnvloeden en verergeren en ze kunnen ook evolueren of veranderen als de omstandigheden veranderen. Migranten in kwetsbare situaties hebben specifieke behoeften op het gebied van mensenrechtenbescherming. Zo zijn migrerende kinderen bijzonder kwetsbaar, vooral kinderen die niet worden vergezeld door familieleden. Staten moeten deze kinderen speciale bescherming bieden.

KWETSBARE SITUATIES KUNNEN WORDEN GEASSOCIEERD MET:	
De redenen om het land van herkomst te verlaten	• Een gebrek aan toegang tot de rechten op onderwijs, gezondheid, fatsoenlijk werk of voedsel en water • Aantasting van het milieu
Situaties die migranten tegenkomen tijdens hun reis en op bestemming	• Slachtoffer zijn van mensensmokkel • Onderweg slachtoffer worden van seksueel en gendergerelateerd geweld
De identiteit, toestand of persoonlijke omstandigheden	• Iemand die in armoede leeft • Een persoon die leeft met hiv • Een zwangere of borstvoedende vrouw

Een op mensenrechten gebaseerd migratiebeleid – Migratie kan een positieve en versterkende ervaring zijn. Het gebrek aan een op mensenrechten gebaseerd migratiebeheer op globaal, regionaal en nationaal niveau heeft echter geleid tot een mensenrechtencrisis die migranten treft. Deze crisis manifesteert zich zowel aan de grenzen als op het grondgebied van doorvoer- en bestemmingslanden. Bij een beleid waar veiligheid centraal staat, wordt prioriteit gegeven aan beperkende maatregelen, waaronder systematisch gebruik van vrijheidsbeneming en criminalisering van grensovergangen. Dit is schadelijk gebleken. Zowel migranten als gastgemeenschappen profiteren juist van een mensenrechtenbenadering. Dit houdt onder meer in dat non-discriminatie en de rechten van migranten centraal staan in het migratiebeheer. Dit betekent ook dat migratiebeleid wordt beoordeeld en getoetst aan de effecten die het heeft op mensenrechten en dat de verantwoordingsplicht wordt gewaarborgd. Daarnaast komt de focus te liggen op empowerment van migranten, nemen zij deel aan relevante beleidsvorming, worden gastgemeenschappen gesensibiliseerd en wordt er gewerkt aan sociale cohesie, inclusie en integratie.

Referentiemateriaal

- Verenigde Naties; “Global Compact on Safe, Orderly and Regular Migration”; https://refugeesmigrants.un.org/migration-compact
- VN-Mensenrechtenbureau; “The Economic, Social, and Cultural Rights of migrants in an irregular situation”; New York and Geneva 2014; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR-PUB-14-1_en.pdf.
- VN-Mensenrechtenbureau; “Recommended Principles and Guidelines on Human Rights at International Borders”; http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Migration/OHCHR_Recommended_Principles_Guidelines.pdf.
- VN-Mensenrechtenbureau; “Migrants in transit”; http://www.ohchr.org/EN/Issues/Migration/Pages/Migrantsintransit.aspx
- Global Migration Group; “Principles and Guidelines, supported by practical guidance, on the human rights protection of migrants in vulnerable situation”; http://www.ohchr.org/EN/Issues/Migration/Pages/VulnerableSituations.aspx.
- VN-Mensenrechtenbureau; “Migration and Human Rights: improving human rights-based governance of international migration”; http://www.ohchr.org/Documents/Issues/Migration/MigrationHR_improvingHR_Report.pdf.

CASUS 33: TOEGANG TOT ONDERWIJS VAN ONGEDOCUMENTEERDE KINDEREN IN DUITSLAND[1]

Achtergrond: migranten die in een onregelmatige situatie verkeren hebben net zoals iedereen recht op fundamentele vrijheden en mensenrechten. Ze worden echter geconfronteerd met zowel juridische als administratieve, praktische en andere belemmeringen in hun toegang tot hun rechten. Zo wordt hun toegang tot essentiële diensten of hun mogelijkheid om misbruik of uitbuiting te melden aan de autoriteiten vaak bemoeilijkt of onmogelijk gemaakt.

Ongedocumenteerde migranten die slachtoffer worden van een misdrijf gaan dit vaak niet aan de politie melden, uit angst dat dit zou leiden tot aangifte bij de immigratiediensten. En uit angst voor de gevolgen daarvan: dat ze worden aangehouden en uit het land gezet. Ongedocumenteerde werknemers kunnen uitbuiting op de werkplek vaak niet melden. Ongedocumenteerde kinderen kunnen niet naar school gaan en ongedocumenteerde patiënten kunnen niet naar het ziekenhuis. Dit is een behoorlijke leemte in de bescherming van de mensenrechten.

Firewalls: wanneer we het in het kader van migratie hebben over een firewall, hebben we het over een barrière die de toegang tot diensten en justitie enerzijds en de wetshandhaving anderzijds duidelijk scheidt. Dit is een essentiële maatregel om ongedocumenteerde migranten een veilige toegang tot essentiële diensten te bieden. De Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI) definieert firewalls als een manier om "zowel bij wet als in de praktijk te voorkomen dat overheidsactoren en actoren uit de particuliere sector de mensenrechten van migranten die onregelmatig op het grondgebied verblijven effectief te ontkennen, door nadrukkelijk te verbieden dat persoonsgegevens of andere informatie over migranten die worden verdacht van irreguliere aanwezigheid wordt gedeeld, of dat er wordt samengewerkt met de immigratiediensten met het oog op immigratiecontrole en handhaving."

Firewalls in Duitse gemeenten: in verschillende gemeenten in Duitsland, waaronder Frankfurt, Hamburg en München, moeten scholen niet langer melding maken van onregelmatige migrantenkinderen die aanwezig zijn op school. Dit geldt voor medewerkers in de onderwijssector.

1 Raad van Europa; Europese Commissie tegen racisme en intolerantie (ECRI), Algemeen beleidsadvies nr. 16 over de bescherming van irregulier aanwezige migranten tegen discriminatie, aangenomen op 16 maart 2016.

MENSENRECHTEN	SDG'S
Welke mensenrechten komen aan bod bij het handhaven van firewalls in de onderwijssector?	Hoe dragen firewalls in de onderwijssector bij aan de verwezenlijking van de SDG's? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Rechten van het kind • Recht op onderwijs • Recht op gelijkheid en non-discriminatie	SDG 4: Kwaliteitsonderwijs SDG 10: Ongelijkheid verminderen

5) Mensenrechtenverdedigers

Een mensenrechtenverdediger is iemand die namens individuen of groepen van individuen optreedt om mensenrechtenkwesties aan te pakken. Hij zet zich gewoonlijk in voor een brede waaier aan mensenrechten, waaronder het recht op leven, op voedsel en water, op het hoogst haalbare gezondheidsniveau, op adequate huisvesting, op onderwijs en op non-discriminatie.

KADER 63: MENSENRECHTENVERDEDIGERS

Mensenrechtenverdedigers:

- Bevorderen en beschermen ieders mensenrechten;
- Verdedigen de mensenrechten op nationaal, regionaal en internationaal niveau;
- Verzamelen en verspreiden informatie over mensenrechtenschendingen;
- Bieden steun aan slachtoffers van mensenrechtenschendingen;
- Dragen bij aan het vergroten van de verantwoordingsplicht en het beëindigen van straffeloosheid;
- Bevorderen beter bestuur en overheidsbeleid; en
- Dragen bij aan de uitvoering van mensenrechtenverdragen.

KADER 64: SPECIALE VN-RAPPORTEUR VOOR DE SITUATIE VAN MENSENRECHTENVERDEDIGERS

Het mandaat van de speciale VN-rapporteur voor de situatie van mensenrechtenverdedigers werd in 2000 door de VN-Mensenrechtenraad ingesteld ter ondersteuning van de uitvoering van de VN-verklaring over mensenrechtenverdedigers.

Het recht om mensenrechten te verdedigen

"Eenieder heeft het recht om, individueel en in samenwerking met anderen, de bescherming en verwezenlijking van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden op nationaal en internationaal niveau te bevorderen en na te streven."

Artikel 1 van de VN-Verklaring over mensenrechtenverdedigers

KADER 65: VN-VERKLARING OVER MENSENRECHTENVERDEDIGERS

De VN-Verklaring over mensenrechtenverdedigers bevat een reeks rechten en beschermingen die aan mensenrechtenverdedigers worden toegekend, waaronder het recht:

- Om mensenrechtenbescherming na te kunnen streven op nationaal en internationaal niveau;
- Om mensenrechtenwerk individueel en in samenwerking met anderen uit te kunnen voeren;
- Om verenigingen en niet-gouvernementele organisaties te vormen;
- Om vreedzaam te vergaderen of samen te komen;
- Om informatie over mensenrechten te verzamelen, verkrijgen, ontvangen en bewaren;
- Om nieuwe mensenrechtenideeën en -principes te ontwikkelen, te bespreken en te bepleiten;
- Om kritiek en voorstellen voor verbetering voor te leggen aan overheidsinstanties en organisaties die zich bezighouden met openbare aangelegenheden en daarbij de aandacht te vestigen op elk aspect van hun functioneren dat de verwezenlijking van de mensenrechten kan belemmeren;
- Om klachten over officieel beleid en regels met betrekking tot mensenrechten in te dienen en te laten beoordelen;
- Om professioneel gekwalificeerde rechtsbijstand of ander advies en bijstand te bieden en verlenen ter verdediging van de mensenrechten;
- Om openbare hoorzittingen, procedures en processen bij te wonen om te beoordelen of zij voldoen aan de nationale wetgeving en internationale mensenrechtenverplichtingen;
- Om ongehinderd toegang te hebben tot niet-gouvernementele en intergouvernementele organisaties en daarmee te kunnen communiceren;
- Om te profiteren van een doeltreffende voorziening in rechte;
- Om rechtmatig het beroep van mensenrechtenverdediger uit te oefenen;
- Om effectieve bescherming krachtens het nationale recht te genieten bij het reageren op of het tegengaan, door vreedzame middelen, van handelingen of nalatigheden die aan de staat kunnen worden toegerekend en die leiden tot mensenrechtenschendingen;
- Om middelen te werven, te ontvangen en te gebruiken om mensenrechten te beschermen (inclusief de ontvangst van middelen uit het buitenland).

Mensenrechtenuitdagingen waarmee mensenrechtenverdedigers worden geconfronteerd – Mensenrechtenverdedigers staan voor grote uitdagingen met betrekking tot hun mensenrechten en dan vooral wat betreft hun **recht op leven, vrijheid van foltering en andere vormen van mishandeling, vrijheid van meningsuiting, recht op vergadering en vereniging**. In sommige regio's van de wereld zijn mensenrechtenverdedigers het doelwit van overheidsinstanties, paramilitaire groepen, multinationale ondernemingen, gewelddadige extremisten en vele andere actoren. Zij voeren dan systematische, gecoördineerde campagnes van smaad, criminalisering en geweld om mensenrechtenverdedigers te intimideren, te marginaliseren en te stoppen.

KADER 66: MENSENRECHTENUITDAGINGEN WAARMEE MENSENRECHTENVERDEDIGERS WORDEN GECONFRONTEERD

- Talloze mensenrechtenverdedigers zijn het slachtoffer van moorden als een directe reactie op hun mensenrechtenwerk.
- Doodsbedreigingen worden op grote schaal gebruikt als een middel om hen te bedreigen en te intimideren zodat ze hun werk stopzetten.
- Ze worden soms ontvoerd en geslagen tijdens hun gevangenschap. Militairen, politie en veiligheidsdiensten onderwerpen hen aan marteling. Willekeurige arrestatie en detentie komen vaak voor en worden meestal uitgevoerd zonder arrestatiebevelen en zonder officiële aanklacht.
- Ze worden vaak onderworpen aan strafrechtelijke of andere aanklachten die tot vervolging en veroordeling leiden.
- Intimidatie van mensenrechtenverdedigers is een wijdverspreid probleem en wordt vaak niet aangegeven.
- Ze zijn soms het doelwit van lastercampagnes, waarbij lasterlijke beschuldigingen hun integriteit en moraal aantasten in de door de staat gecontroleerde media.
- Beleid, wetgeving en procedures die als “veiligheidsmaatregelen” worden beschreven, worden soms zodanig toegepast dat ze het werk van mensenrechtenverdedigers beperken en soms ook gericht zijn op de verdedigers zelf.
- Naast schendingen gericht op individuen, is er een duidelijke tendens in sommige staten om de omgeving waarin mensenrechtenverdedigers opereren te beperken door organisaties te sluiten, financieringsbronnen te schrappen, de registratie van mensenrechtenorganisaties uit te stellen of ze niet te registreren, hun vergaderingen te belemmeren en te voorkomen dat ze reizen om mensenrechtenkwesties te onderzoeken.
- Er vinden vaak aanvallen, inbraak en onbevoegde huiszoekingen plaats in hun kantoor en / of huis.

Verplichtingen en verantwoordelijkheden van de staat – In de VN-Verklaring over mensenrechtenverdedigers staat dat de staten die partij zijn alle mensenrechten moeten beschermen, bevorderen en uitvoeren. Om de mensenrechten van mensenrechtenverdedigers te beschermen en te bevorderen, moeten ze:

- Ervoor zorgen dat er geen wettelijke belemmeringen zijn voor het werk van mensenrechtenverdedigers, noch voor hun toegang tot financiering, hun onafhankelijkheid of hun rechten op vrijheid van vereniging, vergadering en meningsuiting;
- Ervoor zorgen dat er een sterk, onafhankelijk en voldoende gefinancierd mechanisme is (zoals een nationale mensenrechtencommissie) dat informatie van mensenrechtenverdedigers ontvangt over mensenrechtenschendingen waar ze in hun werk mee te maken krijgen of schendingen die persoonlijk op hen zijn gericht;
- Ervoor te zorgen dat mensenrechtenverdedigers de volledige bescherming van de rechterlijke macht genieten en dat schendingen die tegen hen worden gepleegd, snel en volledig worden onderzocht, met passende rechtsmiddelen;
- De rol en de verantwoordelijkheden van lokale overheden benadrukken bij het ondersteunen en beschermen van mensenrechtenverdedigers;
- Rekening houden met zorgen van mensenrechtenverdedigers in andere landen bij

hun buitenlands beleid en bij internationale handelsacties. Ze verlenen steun aan mensenrechtenverdedigers die op de vlucht zijn voor vervolging in andere landen door hun binnenkomst en hun tijdelijke verblijf in het land te vergemakkelijken;

- Mensenrechtenopleidingen geven aan veiligheidsbeambten, inclusief politiemedewerkers, zodat zij mensenrechtenverdedigers en hun rechten kunnen steunen.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau; Fact Sheet No. 29; “Human Rights Defenders: Protecting the Right to Defend Human Rights” http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet29en.pdf.

CASUS 34: “CITIES OF REFUGE”: ONDERDAK BIEDEN AAN VERVOLGDE SCHRIJVERS EN KUNSTENAARS[1]

In sommige delen van de wereld worden schrijvers en kunstenaars vanwege hun werk onderworpen aan systematische censuur, intimidatie, opsluiting en zelfs moord. Het “International Cities of Refuge Network” (ICORN) is een onafhankelijke organisatie van steden en regio’s die onderdak bieden aan schrijvers en kunstenaars die risico lopen.

Een zogenaamde toevluchtsstad (City of Refuge) beschermt en bevordert de rechten van schrijvers en kunstenaars door:

- De verhuizing en ontvangst van de schrijver / kunstenaar in de stad te organiseren;
- De schrijver / kunstenaar een juridische status te geven;
- De schrijver / kunstenaar en hun familie te voorzien van passende accommodatie;
- De schrijver / kunstenaar te voorzien van een geschikte beurs voor hun verblijfsperiode;
- De schrijver / kunstenaar te helpen integreren in de lokale gemeenschap, zowel sociaal als artistiek / professioneel.

Er zijn meer dan 60 toevluchtssteden in Afrika, Azië, Europa, Oceanië en Amerika die de vrijheid van meningsuiting van gastschrijvers en kunstenaars die risico lopen bevorderen

Basim Mardan uit Irak:

“Mijn werk voor een ngo die democratie en mensenrechten promootte, mijn werk als vertaler / tolk bij de lokale overheid, en tot slot het feit dat mijn naam op de Al-Qaida-executielijst stond en ik bedreigende berichten en telefoontjes ontving, deden me beseffen dat ik het schip moest verlaten en ergens anders hulp moest zoeken. Vrienden uit de literaire kringen en familieleden moedigden me aan om het land te ontvluchten, maar ik had geen idee hoe ik het moest doen. In 2005 begon ik te corresponderen met PEN International, en na een lang en ingewikkeld proces (…) kon ik eindelijk mijn koffers inpakken en het slagveld verlaten. ”

1 International Cities of Refuge Network; https://icorn.org.

6) Nationale, etnische, religieuze en taalminderheden

Artikel 27 van het IVBPR en de **Verklaring van de Verenigde Naties over de rechten van personen die tot nationale of etnische, religieuze en taalminderheden** behoren, voorzien in de rechten van nationale of etnische, religieuze of taalkundige minderheden. Ook het **Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie** beschermt de rechten van minderheden en verbiedt “elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op grond van ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming die ten doel heeft de erkenning, het genot of de uitoefening, op voet van gelijkheid, van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel gebied, of op andere terreinen van het openbare leven, teniet te doen of aan te tasten, dan wel de tenietdoening of aantasting daarvan ten gevolge heeft”.

De vraag welke groep volgens de internationale mensenrechtenwetgeving als minderheid kan worden beschouwd - en welke niet, is ingewikkeld. De status van minderheid kent namelijk veel aspecten. De minderheidsidentiteit kan gebaseerd zijn op nationale, etnische, culturele, religieuze en taalkundige identiteiten die gezamenlijk worden genoten door groepen die uit een bepaald aantal individuen bestaan. Er zijn zowel objectieve factoren (zoals het bestaan van een gedeelde etniciteit, taal of religie) als subjectieve factoren (individuen moeten zich bijvoorbeeld identificeren als leden van een minderheid) die bijdragen tot een beter begrip van wie minderheden zijn.

Bescherming en bevordering van de rechten van minderheden – Enkele belangrijke zorgpunten met betrekking tot de rechten van minderheden zijn:

- Bestaan en voortbestaan van minderheidsgemeenschappen
- Bevordering en bescherming van hun identiteit
- Gelijkheid en non-discriminatie
- Effectieve en zinvolle deelname

“We bevestigen dat de etnische, culturele, taalkundige en religieuze identiteit van minderheden, waar ze bestaan, moet worden beschermd en dat personen die tot dergelijke minderheden behoren gelijk moeten worden behandeld en hun mensenrechten en fundamentele vrijheden moeten genieten zonder enige vorm van discriminatie”

Verklaring van Durban (alinea 66)

Bestaan en voortbestaan van minderheidsgemeenschappen – Het fysieke bestaan van personen die tot minderheden behoren, moet worden beschermd. Dit betekent ook dat ze moeten worden beschermd tegen genocide en misdaden tegen de menselijkheid. Ook moeten uitingen van hun groepsidentiteit, inclusief religieus en cultureel erfgoed, worden gerespecteerd en beschermd.

Bevordering en bescherming van hun identiteit – Door de identiteit van minderheidsgroepen te beschermen en bevorderen, kunnen we gedwongen assimilatie en het verlies van cultuur, religie en taal voorkomen. Diversiteit en meervoudige identiteiten moeten worden gerespecteerd en er moeten positieve acties worden ondernomen om de culturele, religieuze en taalkundige diversiteit te bevorderen en te beschermen.

Gelijkheid en non-discriminatie – Het recht om niet te worden gediscrimineerd is essentieel voor de bescherming van de rechten van personen die tot minderheden behoren. Minderheden in alle regio's van de wereld ervaren discriminatie in hun dagelijks leven. Om historische discriminatie te overwinnen of aanhoudende ongelijkheden aan te pakken, moeten **speciale maatregelen** (ook bekend als "**positieve maatregelen**") worden aangenomen ten gunste van bepaalde groepen, zowel bij wet als in de praktijk

Effectieve en zinvolle participatie – Personen die tot minderheden behoren moeten op een doeltreffende manier aan openbare aangelegenheden kunnen deelnemen en dus niet alleen op een symbolische manier. Dit betekent dat ze mogen deelnemen aan alle aspecten van het politieke, economische, sociale en culturele leven van het land waar zij wonen. Dit recht is van cruciaal belang om de identiteit van minderheden te behouden en sociale uitsluiting te bestrijden. Staten moeten mechanismen invoeren om minderheden beter te vertegenwoordigen in openbare instellingen, zoals nationale parlementen en de overheidssector, met inbegrip van de politie en de rechterlijke macht.

> "De Staten die partij zijn bij dit Verdrag nemen, indien de omstandigheden dit vereisen [...] bijzondere en concrete maatregelen ter verzekering van de behoorlijke ontwikkeling of bescherming van bepaalde rasgemeenschappen of daartoe behorende personen, ten einde hen de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden volledig en gelijkelijk te doen genieten."
>
> Artikel 2 van het Verdrag inzake de afschaffing van alle vormen van rassendiscriminatie

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau; "Minority Rights: International Standards and Guidance for Implementation"; New York en Genève 2010; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/MinorityRights_en.pdf.

CASUS 35: INSCHOOL-PROJECT VAN DE EUROPESE COMMISSIE EN DE RAAD VAN EUROPA: "INCLUSIEVE SCHOLEN: EEN VERSCHIL MAKEN VOOR ROMA-KINDEREN"[1]

Achtergrond: Roma-kinderen zijn vaak het slachtoffer van discriminatie op scholen. Ze worden onderworpen aan segregatie doordat zij vaak in aparte klaslokalen worden gegroepeerd of in aparte scholen worden geplaatst, weg van andere kinderen. Ze worden gediscrimineerd door hun leeftijdsgenoten, leerkrachten en de schooladministratie. Structurele discriminatie van Roma-kinderen op school leidt tot isolatie en hoge schooluitval.

Project: in 2017 begonnen de Europese Commissie en de Raad van Europa met een nieuw gezamenlijk project genaamd "INSCHOOL", ofwel "Inclusieve scholen: een verschil maken voor Roma-kinderen". De doelscholen bevinden zich in Tsjechië, Hongarije, Roemenië, Slowakije en het Verenigd Koninkrijk. Met dit project wil Europa de implementatiekloof tussen beleidsplannen en -uitvoering dichten en positieve verandering in het leven van Roma-kinderen brengen. De scholen moeten opnieuw evalueren wat zij onderwijzen, hoe ze lesgeven en hoe ze de prestaties van leerlingen beoordelen. Het project is gericht op het onderwijssysteem en het vermogen ervan om in te spelen op de behoeften van Roma-kinderen.

Het project bestaat uit vier doelstellingen:

- Het opzetten van ondersteuningsmechanismen en middelen voor inclusieve pilootscholen;
- Het ondersteunen van leraren om inclusief te onderwijzen;
- Het wegnemen van obstakels voor kwetsbare groepen, onder meer door de wetgeving in de doellanden te wijzigen;
- Het bewustmaken van het grote publiek en de besluitvormers over de voordelen van inclusief onderwijs.

1 Raad van Europa en de Europese Unie; "Inclusive schools: making a difference for Roma children", https://pjp-eu.coe.int/en/web/inclusive-education-for-roma-children/about-the-project.

"(...) opnemen van alle kinderen van Roma-afkomst in het schoolsysteem en optreden om de uitvalcijfers, met name onder Roma-meisjes, te verminderen, en om voor deze doeleinden actief samen te werken met Roma-ouders, verenigingen en lokale gemeenschappen."

Het VN-Comité voor de Uitbanning van alle Vormen van Rassendiscriminatie
Algemene Aanbeveling nr. 27

MENSENRECHTEN	SDG'S
Het project heeft betrekking op de mensenrechten van Roma-kinderen. Welke rechten zijn van bijzonder belang?	Hoe hangen de uitdagingen bij de toegang tot onderwijs waar Roma-kinderen mee te maken hebben samen met de verwezenlijking van de SDG's? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Recht op gelijkheid en non-discriminatie • Recht op onderwijs	SDG 4: Kwaliteitsonderwijs SDG 5: Gendergelijkheid SDG 10: Ongelijkheid verminderen

7) Inheemse volkeren

In alle regio's van de wereld leven er inheemse volkeren. Er is geen universeel vastgestelde definitie van inheemse volkeren, maar de volgende criteria zijn nuttig bij het bepalen of volkeren inheems zijn:

- Zelfidentificatie;
- Historische continuïteit met pre-invasie en / of pre-koloniale samenlevingen die zich op hun grondgebied ontwikkelden;
- Duidelijke kenmerken;
- Niet overheersend;
- Vastberadenheid om hun voorouderlijke grondgebied en identiteit als volk te behouden, ontwikkelen en door te geven aan toekomstige generaties, in overeenstemming met hun eigen culturele patronen, sociale instellingen en rechtssysteem.
- Een sterke link met het grondgebied en de omliggende natuurlijke hulpbronnen;
- Eigen sociale, economische of politieke systemen; en
- Eigen taal, cultuur en overtuigingen.

Bescherming van de mensenrechten van inheemse volkeren – Inheemse volkeren hebben op grond van de internationale mensenrechtenwetgeving evenveel recht als iedereen op bescherming van hun mensenrechten, zonder discriminatie. De **VN Verklaring over de rechten van inheemse volkeren** werd op 13 september 2007 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties aangenomen. De Verklaring betreft enkele (niet alle) specifieke mensenrechtenuitdagingen waarmee inheemse volkeren te maken hebben. Hieronder vallen de talloze mensenrechtenkwesties die voortkomen uit ontwikkelingsactiviteiten en de winning van hulpbronnen door staten of particuliere entiteiten en bedrijven. Zo zetten zij het land, de gebieden en hulpbronnen van inheemse volkeren onder druk.

Nepalese inheemse vrouwen uit de Gurung-gemeenschap
Foto © EPA / NarendraShrestha

Ook het **Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie** beschermt de rechten van inheemse volkeren en verbiedt "elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op grond van ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming die ten doel heeft de erkenning, het genot of de uitoefening, op voet van gelijkheid, van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel gebied, of op andere terreinen van het openbare leven, teniet te doen of aan te tasten, dan wel de tenietdoening of aantasting daarvan ten gevolge heeft". Inheemse volkeren komen desalniettemin overal ter wereld obstakels tegen, waardoor ze niet ten volle van hun mensenrechten kunnen genieten.

Zelfbeschikkingsrecht – Inheemse volken hebben het recht op zelfbeschikking. Dat houdt in dat zij vrij zijn om hun politieke status te bepalen en om hun economische, sociale en culturele ontwikkeling na te streven. Dit betekent echter niet dat inheemse volkeren het recht hebben om hun eigen politieke eenheden, dat wil zeggen staten of administratieve regio's, op te richten.

Rechten op land, grondgebieden en hulpbronnen – De relatie van inheemse volkeren tot hun land, grondgebieden en hulpbronnen is een bepalend kenmerk. Ze hebben **collectieve rechten** op hun land, grondgebieden en hulpbronnen. Dit geldt ook als deze traditioneel door hen worden beheerd, maar nu door anderen worden gecontroleerd.

"De nauwe banden van de inheemse bevolking met het land moeten worden erkend en begrepen als de fundamentele basis van hun cultuur, hun spirituele leven, hun integriteit en hun economische overleving. Voor inheemse gemeenschappen zijn relaties met het land niet alleen een kwestie van bezit en productie, maar een materieel en spiritueel element waarvan ze ten volle moeten genieten, zelfs om hun culturele erfenis te behouden en over te dragen aan toekomstige generaties."

Inter-Amerikaanse Hof voor de Rechten van de Mens
Zaak van de Mayagna Awas Tingni Gemeenschap vs. Nicaragua

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau; "Indigenous Peoples and the United Nations Human Rights System"; Fact sheet nr. 9; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/fs9Rev.2.pdf.

8) Mensen van Afrikaanse afkomst

Als gevolg van zowel het kolonialisme als de trans-Atlantische slavenhandel, die tussen de 16e en 19e eeuw miljoenen Afrikanen ontheemden, blijven **racisme, rassendiscriminatie, vreemdelingenhaat en aanverwante onverdraagzaamheid** tegenover personen van Afrikaanse afkomst nog steeds bestaan. Nakomelingen van de trans-Atlantische slavenhandel, en ook mensen die meer recentelijk zijn gemigreerd naar Amerika, Europa, Azië en binnen Afrika zelf, worden regelmatig onderworpen aan rassendiscriminatie.

Internationaal mensenrechtenkader – Alle personen van Afrikaanse afkomst genieten, in gelijkheid en zonder discriminatie, van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden. Net zoals bij iedereen worden hun mensenrechten beschermd door het internationaal recht en internationale normen.

"(...) We erkennen dat mensen van Afrikaanse afkomst eeuwenlang het slachtoffer zijn geweest van racisme, rassendiscriminatie en slavernij en van de ontkenning door de geschiedenis van veel van hun rechten, en stellen dat ze eerlijk en met respect voor hun waardigheid moeten worden behandeld en niet mogen worden gediscrimineerd."

"(...) We erkennen dat Afrikanen en mensen van Afrikaanse afkomst in veel delen van de wereld geconfronteerd worden met belemmeringen als gevolg van sociale vooroordelen en discriminatie die heersen in openbare en particuliere instellingen, en drukken onze toewijding uit om te werken aan de uitroeiing van alle vormen van racisme, rassendiscriminatie, vreemdelingenhaat en aanverwante onverdraagzaamheid waarmee Afrikanen en mensen van Afrikaanse afkomst worden geconfronteerd."

Verklaring en het Actieprogramma van Durban

KADER 67: INTERNATIONALE MENSENRECHTENINSTRUMENTEN MET BETREKKING TOT HET VERBOD OP RASSENDISCRIMINATIE VAN MENSEN VAN AFRIKAANSE AFKOMST

Belangrijke internationale mensenrechteninstrumenten met betrekking tot het verbod op rassendiscriminatie van personen van Afrikaanse afkomst:

- Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie (ICERD);
- Algemene Aanbeveling nr. 34 van het Comité voor de Uitbanning van Rassendiscriminatie over rassendiscriminatie waarmee mensen van Afrikaanse afkomst worden geconfronteerd;
- Documenten van de VN-werkgroep van deskundigen op het gebied van mensen van Afrikaanse afkomst;
- Verklaring en Actieprogramma van Durban; het "Durban Review Conference Outcome Document";
- Inter-Amerikaans Verdrag tegen racisme, rassendiscriminatie en aanverwante vormen van intolerantie.

Mensenrechtensituatie van mensen van Afrikaanse afkomst – Mensen van Afrikaanse afkomst worden tot op heden met een reeks mensenrechtenkwesties geconfronteerd:

- Structurele en institutionele rassendiscriminatie, vreemdelingenhaat en aanverwante intolerantie;
- Ongelijkheid, marginalisering en stigmatisering;
- Lage participatie en ondervertegenwoordiging in politieke en institutionele besluitvormingsprocessen;
- Gebrek aan een adequate vertegenwoordiging in de rechtsbedeling;
- Belemmeringen en ongelijkheid in het genot van mensenrechten, zoals toegang tot kwalitatief onderwijs, gezondheidszorg en huisvesting, wat leidt tot een intergenerationele overdracht van armoede;
- Ongelijkheid in toegang tot arbeidsmarkten;
- Onevenredig vertegenwoordigd in gevangenispopulaties;
- Raciale profilering;
- Beperkte maatschappelijke erkenning en waardering voor de etnische en culturele diversiteit van mensen van Afrikaanse afkomst en hun bijdrage aan de samenleving;
- Intolerantie tegen religies van Afrikaanse afkomst.

Verplichtingen en verantwoordelijkheden van de staat – Staten moeten ervoor zorgen dat mensen van Afrikaanse afkomst volledig genieten van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden. Ze moeten onder meer deze maatregelen treffen:

Nationale wettelijke kaders en beleidslijnen aannemen

- Leg nationale wettelijke kaders en mensenrechtenbeleid m.b.t. mensen van Afrikaanse afkomst vast en versterk ze.
- Neem gerichte en positieve maatregelen om volledige en effectieve gelijkheid voor mensen van Afrikaanse afkomst te bevorderen.

Garandeer gelijkheid in rechte

- Garandeer gelijkheid voor de wet en voor de rechtbanken, met name m.b.t. het recht op gelijke behandeling in de rechtspleging.

Verbied raciale profilering

- Ontwerp, implementeer en voer effectieve maatregelen uit om "raciale profilering" uit te bannen.

Verwezenlijk het recht op ontwikkeling

- Neem maatregelen om het recht op ontwikkeling voor mensen van Afrikaanse afkomst te bevorderen.

Verwezenlijk het recht op onderwijs

- Zorg ervoor dat mensen van Afrikaanse afkomst toegang hebben tot gratis basisonderwijs en gelijke toegang tot alle niveaus van kwaliteitsonderwijs.

Discriminatie in de werksfeer en op de arbeidsmarkt verbieden

- Neem wetten aan om discriminatie in de werksfeer en op de arbeidsmarkt te verbieden, of maak bestaande wetgeving effectiever.

Maak zinvolle deelname aan de samenleving waar

- Garandeer zinvolle deelname aan ontwikkelingsprocessen; aan het sociale, economische, culturele, politieke en burgerlijke leven; en aan besluitvorming die mensen van Afrikaanse afkomst treft.

Sensibiliseer de samenleving

- Vergroot de zichtbaarheid van mensen van Afrikaaanse afkomst door uitgesplitste data te verzamelen en onderzoek te voeren.
- Vergroot het bewustzijn van de samenleving m.b.t. hun mensenrechten, cultuur, geschiedenis en bijdrage aan de maatschappij.

Referentiemateriaal

» Verenigde Naties; "International Decade for People of African Descent 2015-2024"; https://www.un.org/en/observances/decade-people-african-descent

9) Lesbiennes, homoseksuelen, biseksuelen, trans- en intersekse personen

Wat is seksuele oriëntatie? – **Heteroseksuele** personen voelen zich aangetrokken tot individuen van een ander geslacht dan zijzelf. **Homoseksuele** en **lesbische** personen voelen zich aangetrokken tot personen van hetzelfde geslacht als zijzelf. **Biseksuele** personen kunnen zich aangetrokken voelen tot mensen van hetzelfde of een ander geslacht.

Wat is genderidentiteit? – De genderidentiteit van een persoon komt vaak overeen met het biologische geslacht dat bij de geboorte is toegewezen. Voor transgenders komt de genderidentiteit niet overeen met het biologische geslacht. Sommige transgenders kiezen daardoor voor een operatie of nemen hormonen om hun lichaam in overeenstemming te brengen met hun genderidentiteit; anderen doen dat niet.

Een activist zwaait met een regenboogvlag, een internationaal symbool voor de rechten van homo's, lesbiennes, biseksuelen en transgenders.
© Flickr/See-ming Lee

Wie zijn intersekse personen? – Een intersekse persoon wordt geboren met een seksuele anatomie, voortplantingsorganen en / of chromosoompatronen die niet overeenstemmen met de typische definitie van mannelijk of vrouwelijk. Dit kan bij de geboorte al duidelijk zijn of later in het leven duidelijk worden. Een intersekse persoon kan zich identificeren als man of vrouw of als geen van beide, en kan elke seksuele oriëntatie of genderidentiteit hebben.

KADER 68: HOMOFOBIE, BIFOBIE EN TRANSFOBIE

Homofobie is een irrationele angst voor, haat voor of afkeer van lesbische en homoseksuele mensen. Bifobie is gericht op biseksuele mensen en transfobie op transgender mensen. Het zijn vormen van vooroordelen en stigma.

Staatsverplichtingen om lgbt's en intersekse personen te beschermen – De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens stelt dat "alle mensen vrij en gelijk in waardigheid en rechten worden geboren". Lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender en intersekse personen hebben, net zoals iedereen, het recht op bescherming van hun mensenrechten, zoals voorzien in het internationaal recht. Hun mensenrechtensituatie blijft echter in veel delen van de wereld een bron van zorg.

Om deze problematiek aan te pakken worden staten aangemoedigd om maatregelen te nemen, waaronder:

- Lgbt's en intersekse-personen moeten worden beschermd tegen geweld dat door haat is gemotiveerd en gepleegd. Dit betreft zowel geweld dat wordt gepleegd door overheidsfunctionarissen, als geweld door particulieren in het geval dat autoriteiten op de hoogte (zouden moeten) zijn dat er een onmiddellijk gevaar voor iemands lijf en leden bestaat;

- Dergelijk geweld moet effectief worden onderzocht en vervolgd zodat overheidsinstanties, individuen of andere entiteiten aansprakelijk worden gehouden. Daarbij moeten homofobie en transfobie worden beschouwd als verzwarende omstandigheden in het geval van veroordelingen;
- Marteling en wrede, onmenselijke en onterende behandeling of bestraffing van lgbt's en intersekse personen moet worden voorkomen;
- De wet mag lgbt's en intersekse-personen niet discrimineren, bijvoorbeeld door consensuele, homoseksuele relaties of uitingen van genderidentiteit strafbaar te stellen;
- Discriminatie op basis van seksuele oriëntatie en genderidentiteit moet worden aangepakt;
- Mensenrechten van lgbt's en intersekse personen moeten worden gegarandeerd, inclusief de vrijheid van meningsuiting, vereniging en vreedzame vergadering.

CASUS 36: "DIAL 100"-HOTLINE IN BRAZILIË VOOR HET MELDEN VAN GEWELD TEGEN LGBT'S[1]

"Dial 100" is een 24-uurs hotline die door het Braziliaanse Mensenrechtensecretariaat (SDH) wordt aangeboden om gevallen van geweld, discriminatie en andere mensenrechtenschendingen te melden. In 2011 zette de dienst een specifieke hotline-module op voor het melden van geweld en discriminatie tegen lgbt's. In 2012 ontving het SDH 3.084 meldingen van geweld tegen lgbt's en meer dan 9.900 meldingen van schendingen van algemene rechten met betrekking tot de lgbt-bevolking. Dit was een stijging vergeleken met voorgaande jaren.

De gemelde schendingen hadden voornamelijk betrekking op homomannen en lesbiennes. Hiermee werd de onzichtbaarheid van de transbevolking in geweldstatistieken benadrukt. Dit is zorgwekkend, met name omdat transvrouwen in Brazilië regelmatig worden vermoord. Dit werd gedocumenteerd door maatschappelijke organisaties.

Tijdens de Gay Pride Parade in São Paolo in 2014 moedigde de president van Brazilië mensen aan om de hotline te gebruiken om mensenrechtenschendingen te melden. Met dit initiatief werd een alternatief, zichtbaar en toegankelijk platform voor leden van de lgbt-bevolking gecreëerd, waar zij informatie konden verkrijgen en homofobe of transfobe misdaden konden melden. Dit gold ook voor degenen die hun identiteit niet wilden onthullen of niet rechtstreeks contact wilden opnemen met wetshandhavers.

1 Verenigde Naties; "Living Free and Equal"; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/LivingFreeAndEqual.pdf.

Referentiemateriaal

» Verenigde Naties; "Living Free and Equal"; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/LivingFreeAndEqual.pdf.

10) Ouderen

Ouderen vormen geen homogene groep en staan voor verschillende uitdagingen bij het genot van hun mensenrechten. Sommigen kunnen een actief leven blijven leiden en onderdeel blijven uitmaken van de gemeenschap, terwijl vele anderen worden geconfronteerd met dakloosheid, gebrek aan adequate zorg of isolatie.

KADER 69: MENSENRECHTENKWESTIES WAARMEE OUDEREN WORDEN GECONFRONTEERD

Oudere mensen hebben net als ieder ander recht op bescherming en genot van hun mensenrechten. In de praktijk worden zij daarbij echter met een aantal belemmeringen geconfronteerd, waaronder:

- Discriminatie, vaak op meerdere gronden, zoals leeftijdsgebonden discriminatie gecombineerd met discriminatie op basis van geslacht, socio-economische status, etniciteit of gezondheidsstatus.
- Armoede, gekenmerkt door dakloosheid, ondervoeding, chronische ziekten (zonder zorg), gebrek aan toegang tot veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen, onbetaalbare medicijnen en behandelingen en inkomensonzekerheid.
- Geweld en misbruik (zowel fysiek, emotioneel en seksueel); en financiële uitbuiting.
- Gebrek aan doeltreffende maatregelen en diensten, onvoldoende middelen en faciliteiten

Aannemen van een mensenrechtenbenadering – Aangezien de wereldbevolking vergrijst, ontstaan er tal van uitdagingen die een antwoord vereisen op nationaal en mondiaal niveau. Al deze vraagstukken moeten vanuit een mensenrechtenperspectief worden bekeken, zowel in ontwikkelde als in ontwikkelingslanden.[46] Hierbij is het van centraal belang dat er gekeken wordt naar welke uitdagingen oudere mensen tegenkomen bij het genieten van hun mensenrechten.

VN-beginselen voor oudere mensen ("UN Principles for Older Persons") – Internationale verplichtingen aan ouderen zijn impliciet opgenomen in de meeste fundamentele mensenrechtenverdragen, waaronder het IVBPR, het IVESCR, het CEDAW en het CRPD. Bovendien zijn er de VN-beginselen voor oudere mensen, die landen in hun nationale programma's kunnen opnemen: onafhankelijkheid, participatie, zorg, zelfontplooiing en waardigheid.

KADER 70: VN-BEGINSELEN VOOR OUDERE MENSEN

De Algemene Vergadering van de VN nam op 16 december 1991 de VN-beginselen voor oudere mensen aan (resolutie 46/91). Hierdoor zouden staten de volgende beginselen met betrekking tot de mensenrechten van ouderen moeten opnemen in hun nationale programma's:

- **Onafhankelijkheid:** ouderen moeten onafhankelijk toegang kunnen krijgen tot voldoende voedsel, water, onderdak, kleding en gezondheidszorg door middel van inkomen, gezins- en gemeenschapsondersteuning en zelfhulp. Ze moeten toegang hebben tot educatieve programma's en de mogelijkheid hebben om te werken. Er moet een veilige en aanpasbare omgeving beschikbaar worden gesteld.
- **Participatie:** ouderen moeten geïntegreerd blijven in de samenleving en actief deelnemen aan de formulering en uitvoering van beleid dat rechtstreeks hun welzijn beïnvloedt . Ze moeten kunnen genieten van hun vrijheid van vereniging.
- **Zorg:** ouderen moeten kunnen profiteren van gemeenschapszorg en gezinszorg en toegang hebben tot gezondheidszorg en sociale en juridische diensten om hun bescherming en zorg te verbeteren en hun zelfstandigheid te behouden.
- **Zelfontplooiing:** ze moeten de kans hebben hun volledige potentieel te ontplooien en daarbij toegang hebben tot de educatieve, culturele, spirituele en recreatieve middelen van de samenleving.
- **Waardigheid:** ze moeten in staat worden gesteld om waardig en veilig te leven en vrij te zijn van uitbuiting en lichamelijk of psychisch misbruik.

Foto Bruno Aguirre, Unsplash

CASUS 37: HET GENOT VAN MENSENRECHTEN DOOR OUDEREN IN GEORGIË[1]

Rosa Kornfeld-Matte, onafhankelijk VN-expert inzake het genot van alle mensenrechten door ouderen, bezocht Georgië om de mensenrechtensituatie van ouderen in dat land te beoordelen. Na haar bezoek zei ze dat er berichten waren dat verschillende vormen van misbruik en geweld tegen ouderen, onder meer veroorzaakt door familieleden, frequent voorkwamen. Ze riep Georgië op om de opsporing en preventie van misbruik en geweld te verbeteren.

Ze zei dat veel ouderen in hardnekkige armoede leefden. Ze zei: “Ik ben blij dat Georgië erkent dat het huidige pensioen niet toereikend is, maar ik ben bezorgd dat de voorgestelde pensioenhervorming belangrijke elementen van solidariteit mist en mogelijk niet effectief het risico van armoede onder ouderen, met name bij vrouwen, aanpakt.”

De onafhankelijk expert was tevreden met het nieuwe Nationale Actieplan voor de uitvoering van het staatsbeleidsconcept inzake de vergrijzing van de bevolking in Georgië. Ze zag dat als een stap in de juiste richting om beleid te vertalen naar concrete maatregelen voor ouderen.

1 Onafhankelijk VN-expert inzake het genot van alle mensenrechten door ouderen; “Inclusiveness of older persons in Georgia must be a priority”; Tblisi 22 maart 2018; http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=22881&LangID=E.

MENSENRECHTEN	SDG’S
De onafhankelijk expert heeft de mensenrechtensituatie van ouderen in Georgië beoordeeld. Welke rechten baren haar zorgen?	Hoe verhouden de mensenrechtenuitdagingen waarmee ouderen in Georgië worden geconfronteerd zich tot de verwezenlijking van de SDG’s? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Recht op vrijheid van marteling vrijheid van marteling, wrede, onmenselijke of onterende behandeling • Recht op gelijkheid en non-discriminatie • Recht op een adequate levensstandaard • Recht op voedsel • Recht op water en sanitaire voorzieningen • Vrouwenrechten	SDG 1: Geen armoede SDG 3: Goede gezondheid en welzijn SDG 5: Gendergelijkheid SDG 10: Ongelijkheid verminderen

11) Jongeren

De jeugd is een tijd van overgang van de kindertijd naar volwassenheid en van afhankelijkheid naar de onafhankelijkheid die gepaard gaat met volwassen zijn. Voor statistische doeleinden definiëren de Verenigde Naties "jeugd" als personen tussen de 15 en 24 jaar, zonder hierbij afbreuk te doen aan andere definities van de lidstaten. Jongeren hebben rechten en genieten net als iedereen de bescherming van de internationale mensenrechtenwetgeving. Alle staten moeten de volledige verwezenlijking van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden voor jongeren bevorderen en waarborgen.

"De Mensenrechtenraad (...) roept alle staten op de mensenrechten en fundamentele vrijheden van jongeren volledig te verwezenlijken, onder meer door, in voorkomend geval, maatregelen te nemen ter bestrijding van leeftijdsdiscriminatie, verwaarlozing, misbruik en geweld, en om belemmeringen voor sociale integratie en adequate participatie aan te pakken, rekening houdend met het feit dat het genot van mensenrechten en fundamentele vrijheden, jongeren in staat stelt om als actieve leden van de samenleving bij te dragen aan de politieke, civiele, economische, sociale en culturele ontwikkeling van hun landen"

Resolutie van de VN-Mensenrechtenraad over jeugd en mensenrechten (A/HRC/RES/35/14)

KADER 71: MENSENRECHTENUITDAGINGEN WAARMEE JONGEREN WORDEN GECONFRONTEERD

Jongeren worden met specifieke mensenrechtenuitdagingen geconfronteerd. Op 25 en 26 juli 2013 organiseerde het VN-Mensenrechtenbureau een bijeenkomst van deskundigen over de mensenrechten van jongeren[1]. Tijdens deze expertmeeting werd gekeken naar de tekortkomingen in de bescherming van de mensenrechten voor jongeren, waaronder:

- **Meervoudige discriminatie van jongeren:** jonge vrouwen, jonge migranten, jongeren met een beperking en jonge lgbt-personen zijn vaak het slachtoffer van meerdere vormen van discriminatie.
- **Werkgelegenheid voor jongeren:** in veel landen is de werkloosheid aanzienlijk hoger onder mensen jonger dan 25 dan bij de rest van de bevolking. Jongeren hebben ook minder waarborgen m.b.t. werk en krijgen vaak niet hetzelfde loon voor gelijk werk.
- **Recht van jongeren om deel te nemen aan openbare aangelegenheden:** het recht om deel te nemen aan openbare aangelegenheden omvat het recht om te stemmen en gekozen te worden. De minimumleeftijd voor stemmen en ambtsaanvaarding kan echter discriminerend zijn voor jongeren. Veel landen verlagen de minimumleeftijd om de deelname van jongeren aan openbare aangelegenheden te vergroten.
- **Recht op onderwijs voor jongeren:** in veel landen is onderwijs voor jongeren vanaf 15 jaar niet verplicht. Toegang tot het recht op onderwijs is een uitdaging voor jongeren, met name voor degenen die op meerdere gronden worden gediscrimineerd, zoals jongeren met een beperking of jonge vrouwen. Hoog collegegeld en leskosten vormen ook een obstakel voor hun toegang tot onderwijs.

1 VN-Mensenrechtenbureau; "Expert meeting on the human rights of youth; Executive summary and outcomes"; 25-26 juli 2013; https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Youth/ExecutiveSummary.pdf.

12) Personen met hiv/aids

Wat is hiv? – Hiv (humaan immunodeficiëntievirus) is een virus dat het afweersysteem van het lichaam aantast. Het infecteert cellen van het immuunsysteem en beschadigt hun functie, wat leidt tot immuundeficiëntie. Tegenwoordig zijn er meerdere antiretrovirale geneesmiddelen ontwikkeld die de ontwikkeling van aids en andere langetermijneffecten van een hiv-infectie voorkomen. Mensen met hiv hebben dezelfde levensverwachting als hiv-negatieve personen, als ze in een vroeg stadium beginnen met antiretrovirale therapie.

Wat is aids? – Na verloop van tijd kunnen personen met hiv aids ontwikkelen (acquired immune deficiency syndrome). In dat geval heeft het virus het immuunsysteem zodanig aangetast dat het lichaam infecties en ziektes niet meer kan bestrijden die het normaal gesproken wel zou hebben bestreden. Sinds de eerste gevallen van hiv begin jaren tachtig werden gemeld, zijn 78 miljoen mensen besmet geraakt met hiv en zijn 35 miljoen mensen overleden aan aids-gerelateerde ziekten. Hiv / aids treft alle landen wereldwijd. **Staten hebben met de Agenda 2030 als doel gesteld om de aids-epidemie tegen 2030 te beëindigen**. Dit kan alleen worden bereikt met een **geïntegreerde en op mensenrechten gebaseerde aanpak**.

Mensenrechten en hiv / aids – Mensen met hiv en aids genieten op voet van gelijkheid en zonder discriminatie alle mensenrechten. Tekorten in de mensenrechtenbescherming houden verband met de verspreiding en impact van hiv op individuen en gemeenschappen over de hele wereld.

Tekortkomingen in de mensenrechtenbescherming verergeren de verspreiding en de impact van het virus. Tegelijkertijd ondermijnt het virus vooruitgang in de verwezenlijking van de mensenrechten.

"(...) de bevordering, bescherming en eerbiediging van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden van iedereen, met inbegrip van het recht op ontwikkeling, die universeel, ondeelbaar, onderling afhankelijk en onderling aan elkaar verbonden zijn, moeten in alle hiv- en aids-beleidsmaatregelen en -programma's worden geïntegreerd."

De politieke verklaring van de VN over hiv en aids

KADER 72: BEVORDERING EN BESCHERMING VAN DE MENSENRECHTEN VAN MENSEN MET HIV

Staten zijn verplicht om de mensenrechten van mensen met hiv te bevorderen en te beschermen. Er zijn specifieke uitdagingen waarmee hiv-positieven te maken krijgen op het gebied van mensenrechten. Deze omvatten:

- Het recht op leven;
- Het recht op vrijheid en veiligheid van de persoon;
- Het recht op de hoogst haalbare standaard van mentale en fysieke gezondheid;
- Het recht op gelijkheid en non-discriminatie;
- Het recht op bewegingsvrijheid;
- Het recht om asiel aan te vragen en te genieten;
- Het recht op privacy;
- Het recht op vrijheid van mening en meningsuiting, inclusief het recht om vrijelijk informatie te ontvangen en te verstrekken;
- Het recht op vrijheid van vereniging;
- Het recht om te trouwen en een gezin te stichten;
- Het recht om te werken;
- Het recht op onderwijs;
- Het recht op een adequate levensstandaard;
- Het recht op sociale zekerheid, bijstand en welzijn;
- Het recht om deel te nemen aan wetenschappelijke vooruitgang en de voordelen ervan;
- Het recht om deel te nemen aan het openbare en culturele leven; en
- Het recht om vrij te zijn van foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing.

Verhoogde kwetsbaarheid – Bepaalde groepen zijn kwetsbaarder voor hiv omdat hun mensenrechten niet worden verwezenlijkt. Bijvoorbeeld:

- **Mensen die in armoede leven** hebben vaak geen toegang tot de informatie, het onderwijs en de diensten die nodig zijn om seksuele en reproductieve gezondheid te garanderen en infectie te voorkomen. Ze hebben vaak ook geen toegang tot hiv-zorg en behandeling.
- **Genderongelijkheid** voedt de hiv/aids-epidemie. **Vrouwen en meisjes** zijn kwetsbaar voor infectie als ze geen toegang hebben tot informatie, onderwijs en diensten die nodig zijn om seksuele en reproductieve gezondheid te garanderen en infectie te voorkomen.[47]
- Personen aan wie het **recht op vrijheid van vereniging** en **toegang tot informatie** wordt ontzegd kunnen kwetsbaarder zijn, omdat zij niet betrokken worden bij hiv-gerelateerde kwesties of niet kunnen deelnemen aan zelfhulpgroepen en aids-hulporganisaties.

KADER 73: DISCRIMINATIE EN STIGMATISERING VAN PERSONEN MET HIV EN AIDS

De mensenrechten van mensen met hiv worden vaak geschonden vanwege hun veronderstelde of bekende hiv-status. Naast de gezondheidsgevolgen van het virus waar ze mee om moeten gaan, verliezen ze vanwege stigmatisering en discriminatie vaak de toegang tot diverse rechten. Dit vergroot het risico en de kwetsbaarheid van anderen voor infectie, aangezien hiv-gerelateerd stigma en discriminatie mensen met hiv ervan weerhouden om gebruik te maken van gezondheids- en sociale diensten.

Personen met hiv krijgen te maken met stigmatisering en discriminatie. Dit belemmert vaak hun toegang tot behandeling, hun recht op werk, huisvesting en andere rechten.

Mensenrechtenbenadering – De bescherming en bevordering van alle mensenrechten is essentieel om de verspreiding van hiv te voorkomen en om de sociale en economische impact ervan te verzachten. Mensen en gemeenschappen moeten in staat worden gesteld om hun rechten te verwezenlijken. Zij moeten worden beschermd tegen discriminatie, met waardigheid worden behandeld en toegang krijgen tot behandeling, zorg en ondersteuning in een open en ondersteunende omgeving.

Discriminatie en stigmatisering van groepen zoals **injecterende drugsgebruikers**, **sekswerkers** en **mannen die seks hebben met mannen**, drijft deze gemeenschappen bijvoorbeeld ondergronds. Deze groepen moeten met een doeltreffende strategie worden ondersteund, zowel met preventiemaatregelen als met maatregelen om de mensenrechtenschendingen waaraan ze worden onderworpen aan te pakken - waaronder discriminatie en stigmatisering.

KADER 74: MENSENRECHTENBENADERING VAN HIV / AIDS

Een op mensenrechten gebaseerde aanpak van hiv / aids:

- Vermindert de kwetsbaarheid voor hiv-infectie door de onderliggende oorzaken aan te pakken;
- Vermindert de negatieve impact van hiv op personen die ermee leven of erdoor worden getroffen;
- Verhoogt het vermogen van individuen en gemeenschappen om op de epidemie te reageren.

Hiv / aids en ontwikkelingsinspanningen – Ontwikkelingslanden zijn veruit het zwaarst getroffen door de huidige hiv / aids-epidemie. Hiv / aids belemmert de groei, verzwakt het bestuur, ontmoedigt investeringen, erodeert de productiviteit, beïnvloedt de socialezekerheidsstelsels en vernietigt het menselijk kapitaal, waardoor de inspanningen van de landen om armoede te verminderen en de levensstandaard te verbeteren, worden ondermijnd.

Referentiemateriaal

» Gezamenlijk VN-programma inzake hiv/aids en het VN-Mensenrechtenbureau; “Handbook on HIV and Human Rights for National Human Rights Institutions”; **http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HandbookHIVNHRIs.pdf**

» Gezamenlijk VN-programma inzake hiv/aids; “HIV, the Law and Human Rights in the African Human Rights System: Key Challenges and Opportunities for Rights-Based Responses”; Report on the Study of the African Commission on Human and Peoples’ Rights; **http://www.unaids.org/en/resources/documents/2018/HIV_Law_AfricanHumanRightsSystem**.

Deel V:

Universele of horizontale kwesties

1) Mensenrechten in conflictsituaties

De internationale mensenrechtenwetgeving biedt te allen tijde bescherming van rechten en vrijheden, zowel in tijden van vrede als oorlog. Sommige, maar niet alle mensenrechtenbepalingen kunnen echter worden opgeschort of de toepassing ervan kan worden gewijzigd tijdens een gewapend conflict (meer informatie hierover in kader 80). Het internationaal humanitair recht reguleert daarentegen het verloop van gewapende conflicten en is dus alleen van toepassing in tijden van gewapend conflict. Het bestaat uit regels die onwettig gedrag in internationale en niet-internationale gewapende conflicten verbieden, zoals het opzettelijk richten op burgers of burgerobjecten (bijv. ziekenhuizen en scholen). Tijdens een gewapend conflict zijn de internationale mensenrechtenwetgeving en het humanitaire recht allebei van toepassing. Ze vullen elkaar aan.

KADER 75: GEWAPEND CONFLICT

Internationale gewapende conflicten zijn het resultaat van gewapend geweld tussen twee of meer staten. Niet-internationale gewapende conflicten omvatten conflicten waarbij ofwel regeringstroepen vechten tegen georganiseerde groepen van gewapende dissidenten, ofwel georganiseerde gewapende groepen elkaar bestrijden op het grondgebied van dezelfde staat.

In het geval van niet-internationale gewapende conflicten geldt gemeenschappelijk artikel 3 van de vier Verdragen van Genève, waarin enkele minimumnormen worden uiteengezet. Elke partij bij een conflict is verplicht om deze toe te passen, evenals aanvullend protocol 2 en enkele verdragen inzake het gebruik van wapens bij de bescherming van cultureel eigendom. Het is echter ook algemeen erkend dat het internationaal gewoonterecht van toepassing is, zoals de beginselen van onderscheid tussen degenen die rechtstreeks deelnemen aan vijandelijkheden en degenen die dat niet doen, evenals de beginselen die het gedrag van vijandelijkheden regelen.

Zowel de internationale mensenrechtenwetgeving als het humanitair recht zijn erop gericht de menselijke waardigheid te behouden. Schendingen van de mensenrechten en van het internationaal humanitair recht tijdens gewapende conflicten ondermijnen de bescherming van de rechten van burgers, personen die niet langer rechtstreeks deelnemen aan vijandelijkheden of actieve deelnemers aan het conflict. Wanneer het internationaal humanitair recht wordt geschonden, zijn staten verplicht vermeende daders te vervolgen. Naast de nationale gerechtsinstanties, kunnen ook verschillende internationale strafrechtelijke tribunalen onder bepaalde omstandigheden vermeende daders vervolgen wegens schendingen van het internationaal humanitair recht.

KADER 76: INTERNATIONAAL HUMANITAIR RECHT

Het internationaal humanitair recht is gebaseerd op:

- De Verdragen van Genève en aanvullende protocollen;
- De Haagse Verdragen en de aanvullende protocollen;
- Andere verdragen die middelen en methoden voor oorlogsvoering regelen, zoals die m.b.t het verbieden van verblindende laserwapens, landmijnen, chemische en biologische wapens;
- Gewoonterecht.

"(...) roept alle staten op de mensenrechten van burgers in gewapende conflicten te respecteren."

"(...) benadrukt het belang van de bestrijding van straffeloosheid om schendingen van de internationale mensenrechtenwetgeving en het internationaal humanitair recht tegen burgers in gewapende conflicten te voorkomen, en dringt er bij de staten op aan, in overeenstemming met hun internationale verplichtingen, daders van dergelijke misdaden voor de rechter te brengen."

Resolutie 9/9 van de VN-Mensenrechtenraad over de bescherming van de mensenrechten van burgers in gewapende conflicten

KADER 77: OVERTREDINGEN VAN HET INTERNATIONAAL HUMANITAIR RECHT EN HET MENSENRECHTENRECHT DIE ONDER HET INTERNATIONAAL STRAFRECHT NEERKOMEN OP INTERNATIONALE MISDADEN

Bepaalde categorieën van schendingen van het internationale mensenrechtenrecht en het humanitair recht kunnen neerkomen op internationale misdrijven onder het internationaal strafrecht. Deze omvatten bijvoorbeeld genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden.

In algemene zin bestaan genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden allemaal uit daden zoals moord, marteling en verkrachting, wat volgens het nationale recht strafbare feiten zijn.

Wat hen onderscheidt als internationale misdaden, is de context waarin de daad wordt gepleegd, zij het:

- Een internationaal of niet-internationaal gewapend conflict (oorlogsmisdaad);
- Een wijdverbreide of systematische aanval op een burgerbevolking (misdaad tegen de menselijkheid);
- Handelen met de bedoeling om een etnische, raciale, nationale of religieuze groep (genocide) geheel of gedeeltelijk te vernietigen.

Internationaal Comité van het Rode Kruis (ICRC) is een onafhankelijke en neutrale organisatie die humanitaire bescherming en hulp biedt aan slachtoffers van oorlog en gewapend geweld. Het reageert op noodsituaties en bevordert de eerbiediging en de uitvoering van het internationaal humanitair recht.

Foto: Vernietigingen in het centrum van Homs, Syrië

25.2.2016. © Jerome Sessini/Magnum Fotos for ICRC.

Een gewapend conflict belemmert het genot van alle mensenrechten: burgerlijke, politieke, sociale, economische en culturele rechten. Tegelijkertijd geldt dat het ontbreken van mensenrechten gewapende conflicten in de hand werkt. De negatieve impact van het gewapende conflict op het genot van mensenrechten is ernstig en wijdverbreid. Dit effect is extra voelbaar voor groepen die door bepaalde factoren kwetsbaar zijn, zoals kinderen, vrouwen, mensen met een beperking of leden van nationale of etnische, culturele, religieuze en taalkundige minderheidsgroepen. Als gevolg van gewapende conflicten kunnen miljoenen kinderen over de hele wereld niet naar school gaan. Hen wordt het recht op onderwijs ontnomen.

KADER 78: SCHENDINGEN VAN HET INTERNATIONAAL HUMANITAIR RECHT

Een schending van het humanitair recht betekent dat een partij in een gewapend conflict zich niet aan haar wettelijk bindende verplichtingen krachtens het internationaal humanitair recht houdt. Enkele voorbeelden van schendingen van het humanitair recht zijn:

- Het opzettelijk doden of vermoorden van burgers;
- Verkrachting en ander seksueel geweld;
- Aanvallen gericht op burgers;
- Ontkenning van humanitaire hulp;
- Gebruik van menselijke schilden;
- Aanvallen tegen burgerobjecten of andere beschermde objecten;
- Willekeurig gebruik van antipersoneelmijnen;
- Onrechtmatige uitzetting, gedwongen overplaatsing of verplaatsing van burgers.

CASUS 38: EVALUATIE VAN DE DEMOCRATISCHE REPUBLIEK CONGO DOOR HET KINDERRECHTENCOMITÉ[1]

Na het staatsrapport van de Democratische Republiek Congo (DRC) geëvalueerd te hebben, drong het VN-Kinderrechtencomité erop aan dat de DRC alle maatregelen in zou zetten om te garanderen dat kinderen hun leerplicht kunnen voltooien. Ook de oorzaken voor niet-voltooiing moeten doelgericht worden aangepakt, waaronder aanhoudend onveilige gebieden, ontheemding van gezinnen, gebrek aan vervoer en vernietiging van schoolinfrastructuur.

1 Kinderrechtencomité, Slotopmerkingen m.b.t. de Democratische Republiek Congo; 10 februari 2009; CRC/C/COD/CO/2.

MENSENRECHTEN	SDG'S
Welke mensenrechten zijn direct relevant voor bovenstaande aanbeveling?	Hoe kan de uitvoering van de aanbeveling van het Kinderrechtencomité de verwezenlijking van de SDG's bevorderen? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Rechten van het kind • Recht op onderwijs • Recht op ontwikkeling • Recht op vrijheid en veiligheid	SDG 4: Kwaliteitsonderwijs SDG 16: Vrede, justitie en sterke publieke diensten

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau; “Fact Sheet No.13, International Humanitarian Law and Human Rights”; **http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet13en.pdf**

» VN-Mensenrechtenbureau; “International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict”; New York and Geneva 2011; **http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR_in_armed_conflict.pdf**

» VN-Mensenrechtenbureau; “Protection of economic, social and cultural rights in conflict”; **http://www.ohchr.org/Documents/Issues/ESCR/E-2015-59.pdf**

2) Mensenrechten, terrorisme en terrorismebestrijding

Terrorisme destabiliseert regeringen, ondermijnt samenlevingen, brengt vrede en veiligheid in gevaar en bedreigt de economische en sociale ontwikkeling. Dit heeft ernstige gevolgen voor ieders genot van mensenrechten. Staten zijn verplicht om het recht op leven van mensen binnen hun rechtsgebied te waarborgen. Dit betekent dat zij moeten worden beschermd tegen schade veroorzaakt door terroristische activiteiten. Staten moeten passende maatregelen nemen en zorgvuldig proberen om dergelijke schade te voorkomen, te bestraffen, te onderzoeken of te herstellen. Slachtoffers van terrorisme en hun families moeten de juiste ondersteuning en hulp krijgen.

Staten zijn verplicht maatregelen te nemen om individuen te beschermen tegen schade veroorzaakt door terroristische activiteiten. In een aantal staten hebben dergelijke maatregelen echter tot ernstige bezorgdheid over de mensenrechten geleid. De bevordering en bescherming van de mensenrechten is essentieel voor de bestrijding van terrorisme. **Staten moeten ervoor zorgen dat de door hen aangenomen wetten en praktijken op het gebied van terrorismebestrijding aansluiten bij hun internationale mensenrechtenverplichtingen**, onder meer door ze regelmatig te herzien. Dergelijke maatregelen zijn alleen toegestaan als ze een rechtsgrondslag hebben, en als ze nodig en evenredig zijn met het nagestreefde legitieme doel.

Mensenrechten staan in het kader van terrorisme en terrorismebestrijding onder druk. **Tegelijkertijd bevordert een gebrek aan genot van mensenrechten juist terrorisme**. De factoren die bevorderlijk zijn voor terrorisme worden weergegeven in de "Global Counter-Terrorism Strategy" van de Verenigde Naties. Hieronder vallen langdurige conflicten, bezetting, onderdrukking, gebrek aan democratie en rechtsstaat, armoede, mensenrechtenschendingen, etnische, nationale en religieuze discriminatie, politieke uitsluiting, socio-economische marginalisering, ongelijkheid, onveiligheid en collectieve bestraffing.

"Handelingen, methoden en praktijken van terrorisme vormen een ernstige schending van de doelstellingen en beginselen van de Verenigde Naties en kunnen een bedreiging vormen voor de internationale vrede en veiligheid, de vriendschappelijke betrekkingen tussen staten in gevaar brengen, de internationale samenwerking belemmeren en gericht zijn op de vernietiging van de mensenrechten, fundamentele vrijheden en de democratische grondslagen van de samenleving."

Resolutie 49/60 van de Algemene Vergadering van de VN over maatregelen om het internationale terrorisme uit te bannen

KADER 79: MENSENRECHTENUITDAGINGEN IN HET KADER VAN TERRORISME EN TERRORISMEBESTRIJDING

Terrorisme en terrorismebestrijding brengen heel wat mensenrechtenkwesties voort. In 2016 diende de VN-Hoge Commissaris voor de Mensenrechten een rapport (A/HRC/34/30) in bij de VN-Mensenrechtenraad over de negatieve effecten van terrorisme op het genot van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden. Het rapport belicht de impact van terrorisme op verschillende rechten, waaronder:

- Het recht op leven;
- Het recht op veiligheid, vrijheid en integriteit van de persoon;
- Bewegingsvrijheid;
- Het recht op een nationaliteit;
- Gepaste procesrechten, waaronder het recht op een eerlijk proces;
- Het recht op privacy;
- Vrijheid van mening en meningsuiting;
- Vrijheid van godsdienst of overtuiging;
- Vrijheid van vreedzame vergadering en vereniging;
- Het recht om te werken;
- Het recht op gezondheid;
- Het recht op onderwijs;
- Het recht om deel te nemen aan het culturele leven.

Terrorisme en terrorismebestrijding hebben een wijdverbreide negatieve invloed op het genot van alle mensenrechten. Veel staten nemen hun toevlucht tot illegale praktijken bij het bestrijden van terrorisme en schenden daarmee de internationale mensenrechtenwetgeving. Denk hierbij aan het onrechtmatig of onevenredig gebruik van geweld dat de dood of ernstige schade tot gevolg heeft; marteling en andere vormen van mishandeling; gedwongen verdwijningen; schendingen van het recht op een eerlijk proces; of massasurveillanceprogramma's die het recht op privacy schenden. Gedwongen huisuitzettingen en sloop van huizen hebben een negatieve invloed op het genot van het recht op huisvesting, vooral in sterk beveiligde gebieden, en leiden vaak tot ontheemding en een toename van de armoede. Dit leidt vervolgens tot nog meer mensenrechtenschendingen. Wanneer gevangenen of gedetineerden gelijke toegang tot gezondheidszorg en behandeling wordt ontzegd, wordt hun recht op gezondheid geschonden.

Soms schieten landen tekort in hun inspanningen om de economische, sociale en culturele rechten naar behoren te vervullen, omdat ze terrorismebestrijding als een beleidsprioriteit beschouwen. Aangezien terrorisme erop gericht is de vrede, ontwikkeling en het genot van mensenrechten en fundamentele vrijheden te ondermijnen, moeten mensenrechten juist centraal staan in strategieën om terrorisme te bestrijden.

KADER 80: AFWIJKING VAN INTERNATIONALE MENSENRECHTENVERPLICHTINGEN

Staten kunnen in een beperkt aantal omstandigheden die expliciet zijn verwoord in het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, maatregelen nemen om af te wijken van bepaalde mensenrechtenverplichtingen. Dit is bijvoorbeeld het geval in een algemene noodsituatie die een bedreiging vormt voor het voortbestaan van de natie. Deze maatregelen moeten uitzonderlijk en tijdelijk zijn, regelmatig worden beoordeeld door onafhankelijke instanties en in overeenstemming zijn met de andere verplichtingen van de staat krachtens het internationale recht. Ze mogen geen discriminatie inhouden louter op grond van ras, huidskleur, geslacht, taal, religie of maatschappelijke afkomst en moeten voldoen aan de beginselen van noodzaak en evenredigheid. In ieder geval zijn er mensenrechtenverplichtingen waar de staat, zelfs in noodsituaties, niet van mag afwijken. Deze niet-opschortbare rechten worden genoemd in artikel 4 van het IVBPR en omvatten onder meer het recht op leven, vrijwaring van foltering, vrijwaring van slavernij of onderdanigheid en vrijheid van denken, geweten en religie.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau; “Human Rights, Terrorism and Counter-Terrorism”; Fact Sheet No. 32.

» Verslag van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de Verenigde Naties over de bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden bij de bestrijding van terrorisme; A/HRC/12/22.

3) Overgangsjustitie

Het is voor landen die te maken hebben gehad met verwoestende conflicten en onderdrukking een ingewikkelde opgave om de rechtsstaat te herstellen en daarbij in het reine te komen met grootschalige en systematische mensenrechtenschendingen uit het verleden. Zij staan zijn onder meer voor uitdagingen zoals ingestorte instanties, uitgeputte middelen, verminderde veiligheid en een noodlijdende en verdeelde bevolking. Overgangsjustitie, of transitionele justitie, verwijst naar de processen en mechanismen die samenlevingen aangrijpen om grootschalige schendingen van de mensenrechten in het verleden aan te pakken en te zorgen voor verantwoording, rechtvaardigheid en verzoening. Ze bestaat uit zowel gerechtelijke als niet-gerechtelijke processen en mechanismen. Waarheidsvinding, berechting, herstel (inclusief schadeloosstelling voor slachtoffers) en het garanderen dat misstanden uit het verleden zich niet herhalen ("non-recurrence") zijn centrale aspecten van overgangsjustitie.

Transitionele justitieprocessen moeten uitgaan van een genderperspectief en gericht zijn op de slachtoffers. Dit is ook de benadering die de speciale VN-rapporteur voor de bevordering van waarheid, gerechtigheid, herstel en garanties voor niet-herhaling erop nahoudt.

"Voor de Verenigde Naties betekent overgangsjustitie het volledige scala aan processen en mechanismen die samenhangen met de poging van een samenleving om in het reine te komen met een erfenis van grootschalige misstanden uit het verleden, om verantwoording af te leggen, gerechtigheid te dienen en verzoening tot stand te brengen. Processen en mechanismen voor overgangsjustitie vormen een cruciaal onderdeel van het VN-kader voor de versterking van de rechtsstaat. "

Richtsnoer van de secretaris-generaal van de VN over de aanpak van de overgangsjustitie door de Verenigde Naties

Referentiemateriaal

» Richtsnoer van de secretaris-generaal van de VN; "United Nations Approach to Transitional Justice"; maart 2010; https://www.un.org/ruleoflaw/files/TJ_Guidance_Note_March_2010FINAL.pdf.

» VN-Mensenrechtenbureau; "Transitional Justice and Economic, Social and Cultural Rights"; New York en Genève 2014; http://www.ohchr.org/Documents/Publications/HR-PUB-13-05.pdf.

KADER 81: EEN INTEGRALE AANPAK VOOR OVERGANGSJUSTITIE

De VN-Mensenrechtenraad nam op 30 september 2016 resolutie 33/19 over mensenrechten en overgangsjustitie aan. Hierin werd het belang van een integrale aanpak voor overgangsjustitie benadrukt. Een dergelijke benadering moet "het volledige scala aan gerechtelijke en niet-gerechtelijke maatregelen omvatten, waaronder individuele vervolgingen, herstel, waarheidsvinding, institutionele hervormingen, het screenen van ambtenaren, herdenkingsinitiatieven en verzoeningsprocessen om tot gezamenlijke verhalen te komen, of tot een passende combinatie van verhalen. Dit, om onder meer de verantwoording te waarborgen, gerechtigheid te dienen, slachtoffers te voorzien, herstel en verzoening te bevorderen, onafhankelijk toezicht op het veiligheidssysteem tot stand te brengen, het vertrouwen in de staatsinstellingen te herstellen en de rechtsstaat in overeenstemming te brengen met internationale mensenrechtenwetgeving".

KADER 82: BESTRIJDING VAN STRAFFELOOSHEID VIA MECHANISMEN VOOR OVERGANGSJUSTITIE

Staten hebben de verantwoordelijkheid om degenen die verantwoordelijk zijn voor grove mensenrechtenschendingen en schendingen van het internationaal humanitair recht, met inbegrip van genocide, oorlogsmisdaden en etnische zuiveringen, grondig te onderzoeken en te vervolgen. Dit is essentieel om herhaling van dergelijk geweld te ontmoedigen en te voorkomen. Overgangsjustitie voorziet in een volledige reeks gerechtelijke en niet-gerechtelijke mechanismen om dergelijke schendingen van de mensenrechten aan te pakken, met inbegrip van individuele vervolging door nationale, regionale of internationale rechtbanken, waarheidsvinding door waarheidscommissies en compensatie voor slachtoffers. Ook al verschilt de specifieke context van elke situatie, moeten alle mechanismen en processen voor overgangsjustitie voldoen aan de internationale mensenrechtenwetgeving en -normen.

Overgangsjustitie bestaat uit vier basisprincipes; waarheid, gerechtigheid, herstel voor slachtoffers en preventie. Ze voorziet daarbij in een volledig scala aan mechanismen en maatregelen: mechanismen voor waarheidsvinding zoals waarheidscommissies, gerechtelijke mechanismen (nationaal, internationaal of hybride), herstel, en institutionele hervormingen, inclusief doorlichting.

CASUS 39: HET RAPPORT VAN DE WAARHEIDS- EN VERZOENINGSCOMMISSIE VAN SIERRA LEONE[1]

"De verhoogde kwetsbaarheid van minderheden, vrouwen, kinderen, gevangenen en gedetineerden, ontheemden, vluchtelingen en anderen, die zichtbaar is in alle conflicten en postconflictsituaties, maakt de noodzaak van herstel van de rechtsstaat dringend noodzakelijk."[2]

Achtergrond: op 7 juli 1999 werd het vredesakkoord van Lomé ondertekend, waarmee een einde kwam aan de 11-jarige burgeroorlog in Sierra Leone. Als onderdeel van de overeenkomst werd de Waarheids- en Verzoeningscommissie van Sierra Leone opgericht, met als doel "een onpartijdig historisch overzicht van schendingen van de mensenrechten en het internationaal humanitair tijdens het gewapende conflict in Sierra Leone [te creëren], (...) om straffeloosheid aan te pakken, in te spelen op de behoeften van de slachtoffers, herstel en verzoening te bevorderen en herhaling van de geleden schendingen en misbruiken te voorkomen". De Commissie bestond uit 7 leden, waaronder 4 mannen en 3 vrouwen. 4 leden kwamen uit Sierra Leone en 3 uit het buitenland. Het onderzoek van de Commissie duurde 2 jaar, van november 2002 tot oktober 2004. Het eindverslag werd op 5 oktober 2004 aan de president van Sierra Leone voorgelegd en op 27 oktober 2004 aan de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties.

Bevindingen: in het eindverslag deelde de Commissie haar bevindingen en een reeks aanbevelingen. Het omvatte ook een lijst met namen van slachtoffers en daders die verantwoordelijk waren voor schendingen van de mensenrechten en het humanitair recht. Enkele van de bevindingen van het rapport worden hieronder opgesomd:

- De belangrijkste oorzaak van de oorlog in Sierra Leone was corruptie en nepotisme. De overweldigende controle van de uitvoerende macht over de goederen van het land; het gebrek aan verantwoordingsplicht van de overheid; het gebrek aan onafhankelijkheid en doeltreffendheid van instellingen die bedoeld zijn om de mensenrechten te handhaven, zoals rechtbanken en het maatschappelijk middenveld; kolonialisme en de ondermijning van traditionele systemen hadden ook een effect.
- Vrouwen en meisjes werden verkracht, gedwongen tot seksuele slavernij, gemarteld en onderworpen aan wrede en onmenselijke daden. Vooral kinderen tussen 10 en 14 jaar waren het doelwit van gedwongen rekrutering.
- Gedwongen verplaatsingen, ontvoeringen, plundering, willekeurige detenties en moorden waren de meest voorkomende schendingen.
- Opeenvolgende regeringen maakten misbruik van noodbevoegdheden en de doodstraf tegen politieke dissidenten.

Aanbevelingen: de Commissie deed ook aanbevelingen en riep op tot de instelling van een toezichtmechanisme om toezicht te houden op de uitvoering ervan. De aanbevelingen hadden onder meer betrekking op:

- De strijd tegen corruptie;
- De totstandkoming van een nieuwe grondwet door middel van uitgebreide overleg- en participatieprocessen;

---

1 Het eindrapport van de Waarheids- en Verzoeningscommissie van Sierra Leone; http://www.sierraleonetrc.org/index.php/view-the-final-report/download-table-of-contents.

2 Het rapport van de secretaris-generaal van de VN over de rechtsstaat en overgangsjustitie in (post-) conflictsamenlevingen; S/2004/616.

- Versterking van de democratie en verantwoordingsinstellingen;
- Het houden van vrije en eerlijke verkiezingen;
- De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht;
- Versterking van de rol van het parlement;
- Strengere controle over de veiligheidstroepen;
- Decentralisatie van politieke en economische macht;
- De zinvolle deelname van jongeren en vrouwen aan de politieke besluitvorming.

Herstellingen: het vredesakkoord van Lomé en de Waarheids- en Verzoeningscommissie riepen op tot herstel voor zowel directe als indirecte slachtoffers (in het rapport omschreven als "nabestaanden of verwanten van het directe slachtoffer"). Gezien de relatief beperkte economische middelen van Sierra Leone en de moeilijkheden om alle slachtoffers in herstelbetalingen te voorzien, werd Sierra Leone aanbevolen in verschillende vormen van herstel te voorzien, zoals gezondheidszorg, pensioenen, onderwijs, opleiding in vaardigheden en microkrediet / projecten, gemeenschappelijke en symbolische herstelbetalingen. Verder werd er in het akkoord benadrukt dat herstelbetalingen de meest kwetsbaren ten goede moesten komen, zoals geamputeerden, oorlogsgewonden, slachtoffers van seksueel geweld, kinderen en oorlogsweduwen.

4) Gelijkheid en non-discriminatie

Gelijkheid en non-discriminatie zijn essentiële elementen van de menselijke waardigheid en het zijn fundamentele principes van de internationale mensenrechtenwetgeving. De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens bevestigt dat alle mensen vrij en gelijk in waardigheid en rechten worden geboren. Het IVBPR en het IVESCR hebben beide een antidiscriminatieclausule (artikel 2), en dit horizontale principe wordt door een breed scala aan internationale mensenrechteninstrumenten toegepast. Concreet betekent het principe dat elk verschil in behandeling m.b.t. de toegang tot mensenrechten redelijk en objectief moet worden gerechtvaardigd. Het moet bij wet zijn voorzien, een legitiem doel nastreven en noodzakelijk en evenredig zijn aan het nagestreefde doel.

Mensen over de hele wereld worden echter nog altijd uitgesloten, gemarginaliseerd, onderscheiden en beperkt in de uitoefening van hun rechten op basis van ras, huidskleur, nationale, etnische of sociale afkomst, taal, geslacht, religie, politieke of andere mening, afkomst, geboorte, kaste, leeftijd, handicap, gezondheidsstatus, migratiestatus, seksuele geaardheid of genderidentiteit. Mensen ervaren vaak meerdere vormen van discriminatie.

> "Discriminatie is elk onderscheid, elke uitsluiting, beperking of voorkeur of andere gedifferentieerde behandeling die direct of indirect is gebaseerd op de verboden gronden van discriminatie en die tot doel of effect heeft de erkenning, het genot of de uitoefening van verdragsrechten op gelijke voet te ontnemen of te belemmeren."

Het VN-Comité voor economische, sociale en culturele rechten
Algemene Opmerking nr.20

In tijden van economische of politieke crises of instabiliteit worden de ongelijkheden nóg groter en ondervinden groepen die van oudsher en traditioneel worden gediscrimineerd nóg meer belemmeringen bij het uitoefenen van hun rechten.*

> "Staten die partij zijn, moeten (...) maatregelen nemen, waaronder wetgeving aannemen, om ervoor te zorgen dat personen en entiteiten in de privésfeer niet discrimineren op verboden gronden."

Het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele rechten
Algemene Opmerking nr.20

* Zie deel IV voor de mensenrechtenbescherming van specifieke groepen.

KADER 83: DIRECTE EN INDIRECTE DISCRIMINATIE

Zowel directe als indirecte vormen van een verschillende behandeling kunnen volgens de internationale mensenrechtenwetgeving neerkomen op discriminatie. Directe discriminatie treedt op wanneer een persoon minder gunstig wordt behandeld dan een andere persoon in een vergelijkbare situatie om een reden die verband houdt met verboden discriminatiegronden. Indirecte discriminatie verwijst naar wetten, beleid of praktijken die neutraal lijken, maar een onevenredige impact hebben op de uitoefening van de mensenrechten door bepaalde individuen of groepen, onderscheiden door verboden discriminatiegronden.

KADER 84: DISCRIMINATIE IN DE PRIVÉSFEER

Discriminatie vindt vaak plaats in de gezinssfeer, op werkplekken en binnen andere sectoren van de maatschappij. Zo komt het voor dat particuliere verhuurders bijvoorbeeld iemand de toegang tot huisvesting weigeren op basis van etniciteit, burgerlijke staat, handicap of seksuele geaardheid. Of zijn er gezinnen die weigeren meisjes naar school te sturen. Staten zijn onder de internationale mensenrechtenwetgeving verplicht om individuen en groepen van individuen te beschermen tegen discriminatie in de privésfeer.

KADER 85: BIJZONDERE MAATREGELEN

Internationale mensenrechtenwetgeving bepaalt dat staten bijzondere maatregelen moeten nemen (ook bekend als positieve maatregelen of positieve acties) ten gunste van bepaalde groepen, om discriminatie uit het verleden te overwinnen of aanhoudende ongelijkheden aan te pakken. Deze maatregelen moeten zowel wettelijk als in de praktijk worden opgenomen, zodat bijvoorbeeld personen met een beperking toegang krijgen tot de arbeidsmarkt of vrouwen kunnen deelnemen aan besluitvormingsprocessen.

5) Het recht op ontwikkeling

Ontwikkeling moet niet worden gezien als een hoofdzakelijk economisch proces dat gericht is op economische groei en daaraan wordt getoetst. Het moet gezien worden als een alomvattend economisch, sociaal, cultureel en politiek proces, dat gericht moet zijn op de voortdurende verbetering van het welzijn van alle individuen en volkeren, en op het vervullen van alle mensenrechten voor iedereen. Ontwikkeling zou moeten worden nagestreefd vanuit een mensenrechtenbenadering die de vrije, actieve en zinvolle deelname van mensen aan ontwikkeling en aan een eerlijke verdeling van de voordelen ervan centraal stelt.

"Het recht op ontwikkeling is een onvervreemdbaar mensenrecht, uit hoofde waarvan elk menselijk wezen en alle volkeren genieten van economische, sociale, culturele en politieke ontwikkeling, waarin alle mensenrechten en fundamentele vrijheden geheel verwezenlijkt kunnen worden"

"Het recht op ontwikkeling van de mens impliceert ook de volledige verwezenlijking van het recht op zelfbeschikking van volkeren, met inbegrip van, en met inachtneming van de relevante bepalingen van beide internationale mensenrechtenverdragen, de uitoefening van hun onvervreemdbare recht op volledige soevereiniteit over al hun natuurlijke rijkdom en middelen."

Artikel 1 van de VN-Verklaring over het recht op ontwikkeling

Het recht op ontwikkeling werd erkend als een op zichzelf staand mensenrecht met de aanname van de Verklaring over het recht op ontwikkeling (DRtD) door de VN-Algemene Vergadering in 1986. De Verklaring bevat bijzondere rechten, waaronder het recht om deel te nemen en bij te dragen aan ontwikkeling, en het recht om te genieten van economische, sociale, culturele en politieke ontwikkeling. Het genot ervan is nauw verbonden met verschillende andere burgerlijke, politieke, economische, sociale en culturele rechten. Het VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten benadrukte ook "de nauwe relatie en de complementariteit" tussen het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten en de Verklaring over het recht op ontwikkeling.

KADER 86: SLEUTELELEMENTEN VAN HET RECHT OP ONTWIKKELING

Volgens de VN-verklaring over het recht op ontwikkeling zijn dit de belangrijkste aspecten van het recht op ontwikkeling:

- **Mensgerichte ontwikkeling**: "de mens" staat centraal, zowel als deelnemer aan ontwikkeling als begunstigde ervan (art. 2).
- **Mensenrechtenbenadering:** ontwikkeling moet plaatsvinden op een manier "waarbij alle mensenrechten en fundamentele vrijheden volledig kunnen worden gerealiseerd" (art. 1).
- **Participatie:** de "actieve, vrije en zinvolle participatie" van individuen en populaties in ontwikkeling moet worden verzekerd (art. 2).
- **Rechtvaardigheid:** de "eerlijke verdeling van de voordelen" staat centraal in de ontwikkeling (art. 2).
- **Non-discriminatie:** "onderscheid op basis van ras, geslacht, taal of religie" is verboden (art. 6).
- **Zelfbeschikking:** de volledige realisatie van het recht van mensen op zelfbeschikking moet worden gegarandeerd, inclusief volledige soevereiniteit over hun natuurlijke rijkdom en hulpbronnen (art. 1).

Rechthebbenden: de mens moet een actieve deelnemer en begunstigde van het recht op ontwikkeling zijn. Het recht op ontwikkeling behoort ook toe aan "alle volkeren" en de "hele bevolking". Daarom is het zowel een individueel als een collectief recht.

Plichtsdragers: staten en de internationale gemeenschap, evenals al diegenen wiens acties en / of nalatigheden een impact hebben op de mensenrechten en het milieu, hebben de plicht om het recht op ontwikkeling te waarborgen.

"De mens staat centraal in de zorg voor duurzame ontwikkeling. Ze hebben recht op een gezond en productief leven in harmonie met de natuur."

Beginsel 1 van de Verklaring van Rio over milieu en ontwikkeling

CASUS 40: EMPOWERMENT VAN HERDERSGEMEENSCHAPPEN IN MONGOLIË[1]

Milieuproblemen en de mensenrechtenkwesties die daaraan verwant zijn, behoren in Mongolië tot de meest dringende en urgente nationale zorgen. Dit komt doordat er heel wat licenties worden verstrekt, verouderde en voor het milieu destructieve goudwinningstechnologie wordt gebruikt, milieueffectbeoordelingen ontoereikend zijn, mijnlocaties niet worden gesaneerd, er onvoldoende toezicht is op de milieuregels en deze ook niet worden gehandhaafd.

Mijnbouwactiviteiten hebben ernstige problemen veroorzaakt in Mongolië: het water is er zwaar verontreinigd, het oppervlaktewater is sterk afgenomen en grasland is vernietigd. Dat de rechten van herdersgemeenschappen niet worden verwezenlijkt, heeft voornamelijk te maken met tekortkomingen in de mijnbouwwetgeving, die geen rekening houdt met de rechten van mensen die in mijnbouwontginningsgebieden wonen. Een ander knelpunt was de beperkte toegang tot een rechter bij geschillen van openbaar belang. De herdersgemeenschappen lijden het meest hieronder omdat ze de middelen en de macht niet hebben om deel te nemen aan besluitvormingsprocessen die van invloed zijn op hun levensonderhoud.

Het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties (UNDP) en Ev Aran (een ngo) hebben een proefproject gelanceerd waarbij er in de eerste plaats een mensenrechtenaanpak werd uitgerold. Het project richtte zich op mijnbouwpraktijken in landelijke gebieden van Mongolië. Beide organisaties werkten samen met herdersgemeenschappen, maatschappelijke organisaties, media, openbare advocaten, de nationale mensenrechteninstelling van Mongolië, de lokale overheid, de rechterlijke macht en wetshandhavingsinstanties. Het project had als doel om herdersgemeenschappen die getroffen zijn door milieuverontreinigende mijnbouwpraktijken een aantoonbaar niveau van "empowerment" te bieden. Hierbij werd de rechterlijke macht voorgelicht over het milieurecht, werden openbare geschillenprogramma's opgezet en maatschappelijke campagnes uitgevoerd om de kwestie onder de aandacht te brengen. Dit vormde ook de basis voor pleitbezorgingsinitiatieven samen met de Nationale Mensenrechtencommissie.

Het project had een mensenrechtenbenadering en omvatte: raadplegingen van belanghebbenden, veldmissies, dialogen met de gemeenschap, niet-formeel juridisch onderwijs, mediacampagne, op feiten gebaseerde pleitbezorging ("evidence-based advocacy"), geschillen van openbaar belang, workshops voor de rechtelijke macht en een handboek over milieurecht.

De inspanningen omvatten:

- De nationale mensenrechteninstelling inschakelen voor op feiten gebaseerde belangenbehartiging;
- Niet-formeel juridisch onderwijs aanbieden aan rechthebbenden zodat zij hun onderhandelingsvaardigheden te verbeteren;
- Journalisten uitnodigen om deel te nemen aan veldmissies als onderdeel van de mediacampagne;
- Een handboek opstellen over het milieurecht voor de rechterlijke macht ter bevordering van geschillen van openbaar belang;
- Gemeenschappen met beperkte elektriciteit en omroepinfrastructuur meer toegang geven tot informatie;
- Rechthebbenden in staat stellen deel te nemen aan openbare discussies over mensenrechten en het milieu.

---

1 Human Rights-Based Approach Portal; "Integrating a Human Rights-Based Approach (HRBA) into Programming: Mongolia"; Brondocument: UNESCO, "Undertaking the Human Rights Based Approach: Lessons for Policy, Planning and Programming. Documenting Lessons Learned for the Human Rights-Based Approach to Programming: An Asia-Pacific Perspective"; https://hrbaportal.org/wp-content/files/HRBAP_mongolia.pdf

CASUS 40: EMPOWERMENT VAN HERDERSGEMEENSCHAPPEN IN MONGOLIË

MENSENRECHTEN	SDG'S
Voor dit project werden de rechten geïdentificeerd die gedurende het proces moesten worden bevorderd. Welke rechten waren dit?	Hoe verhoudt het bevorderen van mensenrechten van herdersgemeenschappen in Mongolië zich tot de verwezenlijking van de SDG's? Hou rekening met de SDG-doelen en -indicatoren.
• Het recht om in een veilige en gezonde omgeving te leven • Het recht om deel te nemen aan het ontwikkelingsproces • Het recht op bewegingsvrijheid • Het recht op vrijheid van meningsuiting en informatie • Het recht op toegang tot de rechter	SDG 1: Geen armoede SDG 6: Schoon water en sanitair SDG 10: Ongelijkheid verminderen SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie SDG 15: Bescherm en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen

KADER 87: HET RECHT OP ONTWIKKELING EN AGENDA 2030

De Agenda 2030, zoals beschreven in het voorwoord, is "een actieplan voor mens, planeet en welvaart" waarin "alle landen en belanghebbenden, die als partners samenwerken, [...] vastbesloten [zijn] om de mensheid te bevrijden van het juk van de armoede en [...] onze planeet weer gezond [te] maken en veilig [te] stellen", zonder ook maar iemand achter te laten. De Agenda 2030 weerspiegelt de sleutelprincipes van de Verklaring over het recht op ontwikkeling, waaronder participatie, non-discriminatie, zelfbeschikking, individuele en collectieve verantwoordelijkheid, internationale samenwerking en rechtvaardigheid. De ontwikkelingsdoelstellingen zijn rechtstreeks verankerd in de mensenrechtenverplichtingen, waaronder het recht op ontwikkeling.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau; "Frequently Asked Questions on the Right to Development"; Fact Sheet No. 37.

» VN-Comité voor Economische, Sociale en Culturele Rechten; "Statement on the importance and relevance of the right to development", aangenomen ter gelegenheid van de vijfentwintigste verjaardag van de Verklaring inzake het recht op ontwikkeling; E/C.12/2011/2, alinea's 1 en 7.

6) Bedrijfsleven en mensenrechten

Zakelijke ondernemingen hebben een steeds groter bereik en een steeds grotere impact op het leven van mensen. Deze impact kan positief zijn, bijvoorbeeld doordat ze werkgelegenheid scheppen en in levensonderhoud voorzien. Zakelijke ondernemingen kunnen ook een positieve bijdrage leveren aan duurzame ontwikkeling of actief mensenrechten promoten met hun werkzaamheden. Maar de impact kan ook negatief zijn, bijvoorbeeld wanneer zakelijke ondernemers werknemers onderwerpen aan onfatsoenlijke arbeidsomstandigheden, gebruikmaken van kinderarbeid of het milieu beschadigen of aantasten.

De staat is de voornaamste plichtdrager als het gaat om de bescherming van individuen en groepen van individuen op hun grondgebied en / of rechtsgebied. Ook als het gaat om mensenrechtenschendingen door derden, waaronder bedrijven. Op grond van de internationale mensenrechtenwetgeving zijn staten verplicht om passende maatregelen te nemen om mensenrechtenschendingen te voorkomen, te onderzoeken, te bestraffen en te herstellen door middel van doeltreffend beleid, wetgeving, regelgeving en rechtspraak.

Als de staat een bedrijf bezit, controleert of er aanzienlijke ondersteuning en diensten aan verleent, is de staat verplicht om passende maatregelen te nemen om individuen en groepen van individuen die door hun bedrijfsactiviteiten worden getroffen te beschermen tegen mensenrechtenschendingen.

Zakelijke ondernemingen spelen ook een belangrijke rol als het gaat om het respecteren van mensenrechten bij hun werkzaamheden, ongeacht hun grootte, sector, operationele context, eigendomsrecht en structuur. Zij hebben verantwoordelijkheden die voortvloeien uit de internationale mensenrechtenwetgeving, met name het Internationaal Statuut van de rechten van de mens en de principes met betrekking tot de grondrechten die zijn uiteengezet in de Verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie over de fundamentele principes en rechten op het werk.

KADER 88: VN-PRINCIPES VOOR BEDRIJFSLEVEN EN MENSENRECHTEN

De VN-Mensenrechtenraad bekrachtigde in juni 2011 de VN-Principes voor bedrijfsleven en mensenrechten: uitvoering van het “bescherm, respecteer en herstel” -kader (Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the “Protect, Respect and Remedy” Framework). De VN-Principes zijn ontwikkeld door de speciale vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de VN voor mensenrechten en transnationale ondernemingen en andere zakelijke ondernemingen.

De VN-Principes richten zich op staten en bedrijven en verduidelijken hun plichten en verantwoordelijkheden om de mensenrechten bij zakelijke activiteiten te beschermen en te respecteren. De VN-Principes trachten ook de toegang tot een effectieve remedie te waarborgen voor individuen en groepen die door dergelijke activiteiten worden getroffen.

KADER 89: TOEGANG TOT RECHTSMIDDELEN IN HET GEVAL VAN MENSENRECHTENSCHENDINGEN BIJ BEDRIJFSVOERING

Wanneer er mensenrechtenschendingen plaatsvinden bij bedrijfsactiviteiten, moeten staten ervoor zorgen dat de getroffenen toegang hebben tot effectieve rechtsmiddelen. Ze moeten onder meer voorzien in aanvullende gerechtelijke en niet-gerechtelijke klachtenmechanismen. Daarnaast moeten er ook niet-statelijke klachtenmechanismen zijn die betrekking hebben op bedrijfsgerelateerde mensenrechtenschendingen. Ook zakelijke ondernemingen moeten dergelijke mechanismen opzetten of eraan deelnemen, zowel voor ***due diligence*** als voor het aanpakken en herstellen van de negatieve gevolgen van hun activiteiten voor individuen en gemeenschappen.

STAATSPLICHT OM DE MENSENRECHTEN TE BESCHERMEN

Wetten die bedrijven verplichten de mensenrechten te respecteren

Wetten inzake de oprichting / werking van bedrijven die eerbiediging van de mensenrechten mogelijk maken

Doeltreffende begeleiding voor bedrijven over het respecteren van mensenrechten

Bedrijven aanmoedigen / verplichten om aan te geven hoe zij hun impact op de mensenrechten aanpakken

Bescherming tegen mensenrechtenschendingen door bedrijven die eigendom zijn van de staat, onder zeggenschap staan van de staat of staatssteun krijgen

BEDRIJFSVERANTWOORDELIJKHEID OM MENSENRECHTEN TE RESPECTEREN

Een “due diligence”-proces voor mensenrechten om de impact van bedrijfsactiviteiten vast te stellen, te voorkomen, te verzachten, om daarover verantwoording af te leggen en aanpakken

Beleid dat bedrijven dwingt hun verantwoordelijkheid te nemen en de mensenrechten te respecteren

Processen om een eventuele negatieve impact op mensenrechten die zij veroorzaken of waaraan zij bijdragen, te herstellen

“Due diligence” (gepaste zorgvuldigheid) bij mensenrechten

“Om hun negatieve mensenrechtenimpact in kaart te brengen, te voorkomen, te beperken en om verantwoording af te leggen over hoe zij dit aanpakken, moeten ondernemingen due diligence op het gebied van mensenrechten uitvoeren. Hierbij beoordelen ze de daadwerkelijke en potentiële gevolgen voor de mensenrechten, houden ze rekening met de bevindingen bij hun beleid, volgen ze de reacties op en communiceren ze over hoe ze de gevolgen aanpakken.”

Principe 17 van de VN-Principes voor bedrijfsleven en mensenrechten.

KADER 90: WERELDWIJDE NORMEN VOOR BEDRIJVEN OM DISCRIMINATIE VAN LGBTI’S TEGEN TE GAAN

In september 2017 lanceerde de VN-Hoge Commissaris voor de mensenrechten de wereldwijde normen voor het bedrijfsleven om discriminatie van lgbti’s aan te pakken. Hierbij worden goede praktijken van over de hele wereld onder de aandacht gebracht en worden acties beschreven die bedrijven kunnen ondernemen om de rechten van lesbische, homoseksuele, biseksuele, transgender en intersekse mensen te respecteren. Dit zijn de vijf normen:

- Respecteren van de mensenrechten van lgbti-werknemers, -klanten en -leden van het publiek;
- Uitbannen van discriminatie van lgbti-werknemers op de werkplek;
- Ondersteunen van lgbti-medewerkers op het werk;
- Voorkomen van discriminatie en aanverwante vormen van misbruik tegen lgbti-klanten, -leveranciers en -distributeurs en erop toezien dat leveranciers hetzelfde doen;
- Opkomen voor de mensenrechten van lgbti’s in de gemeenschappen waar bedrijven zakendoen.

Referentiemateriaal

» VN-Mensenrechtenbureau; “Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the “Protect, Respect and Remedy Framework”; **https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf**.

» VN-Mensenrechtenbureau; “Tackling Discrimination against Lesbian, Gay, Bi, Trans, & Intersex People: Standards of Conduct for Business”; **https://www.unfe.org/wp-content/uploads/2017/09/UN-Standards-of-Conduct.pdf**.

CASUS 41: MENSENRECHTENSCHENDINGEN IN DE PALMOLIESECTOR[1]

Amnesty International, een internationale mensenrechten-ngo, onderzocht in 2016 de mensenrechtenimpact van bedrijven in de palmoliesector. De organisatie uitte haar bezorgdheid over de rol van internationale bedrijven bij mensenrechtenschendingen die plaatsvinden in het kader van hun bedrijfsvoering.

Uit het onderzoek is gebleken dat de palmoliehandel heeft geleid tot uitgebreide ontbossing, vernietiging van de regenwouden en aanzienlijke schade aan wilde diersoorten. Ook heeft het geleid tot diverse arbeidsrechtenschendingen onder werknemers, waaronder:

- Onveilige werkomstandigheden, zoals blootstelling aan giftige chemicaliën;
- Exploitatie van arbeiders;
- Kinderarbeid;
- Discriminatie van vrouwelijke werknemers;
- Dwangarbeid.

1 Amnesty International; "Palm Oil: Global brands profiting from child and forced labour"; https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/11/Palm-Oil-Global-brands-profiting-from-child-and-forced-labour/.

7) Mensenrechten en milieukwesties

Alle mensen zijn afhankelijk van de omgeving waarin ze leven. Het volledig genieten van een breed scala aan mensenrechten, waaronder de rechten op leven, religie, eigendom, cultuur, ontwikkeling, gezondheid, voedsel, water en sanitaire voorzieningen, hangt af van een veilige, schone, gezonde en duurzame omgeving. Bijgevolg heeft aantasting van het milieu negatieve gevolgen voor de waardigheid en het welzijn van individuen en groepen van individuen en voor hun genot van de mensenrechten. Tegelijkertijd is de uitoefening van andere vrijheden, waaronder het recht op informatie, deelname aan besluitvorming en toegang tot de rechter, van cruciaal belang voor de bescherming van het milieu.

"De mens heeft het fundamentele recht op vrijheid, gelijkheid en adequate levensomstandigheden in een omgeving van kwaliteit die een leven van waardigheid en welzijn mogelijk maakt. Hij draagt de plechtige verantwoordelijkheid om de omgeving voor huidige en toekomstige generaties te beschermen en te verbeteren."

Principe 1 van de Verklaring van Stockholm
(Verklaring van de VN-conferentie inzake het menselijk leefmilieu)

KADER 91: HET RECHT OP EEN VEILIGE, SCHONE, GEZONDE EN DUURZAME OMGEVING

Het recht op een gezond leefmilieu is erkend in veel regionale instrumenten en nationale grondwetten. Er is tot dusver echter geen internationaal mensenrechteninstrument aangenomen om dit recht te erkennen. Op 5 maart 2018 riep de voormalige speciale VN-rapporteur voor mensenrechten en het milieu, John H. Knox, de VN-Mensenrechtenraad op om te overwegen om de erkenning van het recht op een gezond milieu in een mondiaal instrument te ondersteunen.

In de Verklaring van Stockholm over het menselijk leefmilieu (1972) en de Verklaring van Rio over milieu en ontwikkeling (1992) bevestigden de staten het verband tussen mensenrechten, waardigheid en milieu. In de afgelopen jaren heeft dit verband steeds meer erkenning gevonden in internationale en nationale wetten, gerechtelijke beslissingen en academische studies.

Een veilige, schone, gezonde en duurzame leefomgeving is noodzakelijk voor het genot van mensenrechten. Het niet in stand houden van natuurlijke hulpbronnen en de biodiversiteit kan de mensenrechten ondermijnen.

Het recht op informatie, zinvolle deelname aan besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden zijn essentieel voor een goede besluitvorming op milieugebied.

Het recht op een veilige, gezonde en ecologisch evenwichtige omgeving is een mensenrecht op zich. Het moet als zodanig ook op mondiaal niveau worden erkend.

Milieubescherming zorgt voor een duurzame beschikbaarheid van kritische natuurlijke hulpbronnen en ecosysteemdiensten, en ondersteunt daarom de mensenrechten.

"Vraagstukken op miliengebied worden het best aangepakt met deelneming van alle betrokken burgers op het relevante niveau. Op nationaal niveau dient elk individu passende toegang te hebben tot informatie betreffende het milieu die in bezit is van de overheid, waaronder informatie over gevaarlijke stoffen en activiteiten in hun leefomgeving, en de mogelijkheid te hebben deel te nemen aan besluitvormingsprocessen. Staten dienen de publieke bewustwording en deelneming te vergemakkelijken en te stimuleren door informatie op grote schaal beschikbaar te stellen. Effectieve toegang tot rechterlijke en administratieve procedures, waaronder herstel en verhaal, dient te worden verleend."

Beginsel 10 van de Verklaring van Rio

KADER 92: MENSENRECHTEN EN KLIMAATVERANDERING

Klimaatverandering heeft geleid tot een toename van extreme weersomstandigheden en natuurrampen, stijgende zeespiegels, overstromingen, hittegolven, droogtes, woestijnvorming, watertekorten en de verspreiding van tropische en door vectoren overgedragen ziekten.

Klimaatverandering belemmert, zowel direct als indirect, het volledig en effectief genot van mensenrechten door mensen over de hele wereld. Onder meer het recht op leven, water en sanitaire voorzieningen, voedsel, gezondheid, huisvesting, zelfbeschikking, cultuur en ontwikkeling staan onder druk.

De negatieve effecten van klimaatverandering worden onevenredig gedragen door mensen en gemeenschappen die al in benadeelde situaties verkeren, onder meer als gevolg van geografie, armoede, geslacht, leeftijd, handicap, culturele of etnische achtergrond.

Staten en andere plichtdragers (inclusief bedrijven) kunnen ervoor zorgen dat overeenkomsten, beleidsmaatregelen- en acties op het gebied van klimaatverandering gericht zijn op:

- Het beperken van klimaatverandering en het voorkomen van een negatieve impact op de mensenrechten;
- Het garanderen dat alle mensen de nodige vaardigheden hebben om zich aan de klimaatverandering aan te passen;
- Het waarborgen van een verantwoordingsplicht en effectieve remedies tegen mensenrechtenschendingen als gevolg van klimaatverandering;
- Het maximaal mobiliseren van beschikbare middelen voor duurzame, op mensenrechten gebaseerde ontwikkeling;
- Het bevorderen van internationale samenwerking;
- Het garanderen van gelijkheid bij klimaatactie;
- Het garanderen dat iedereen de voordelen van de wetenschap en haar toepassingen geniet;
- Het beschermen van mensenrechten tegen schade door bedrijfsactiviteiten;
- Het waarborgen van gelijkheid en non-discriminatie;
- Het stimuleren van zinvolle en geïnformeerde deelname.

“Beseffende dat klimaatverandering een gemeenschappelijke zorg voor de mensheid is, en dat de Partijen bij hun optreden om klimaatverandering tegen te gaan hun respectieve verplichtingen betreffende mensenrechten, het recht op gezondheid, de rechten van inheemse volken, lokale gemeenschappen, migranten, kinderen, personen met een handicap en mensen in kwetsbare situaties, en het recht op ontwikkeling, alsmede de gendergelijkheid, de empowerment van vrouwen en de intergenerationele solidariteit dienen te eerbiedigen, te bevorderen en in aanmerking te nemen”

Overeenkomst van Parijs

KADER 93: MENSENRECHTEN EN GIFTIG AFVAL

De productie, het beheer, de verwerking, de distributie en de definitieve verwijdering van gevaarlijke stoffen en afvalstoffen kunnen nadelige gevolgen hebben voor het genot van de mensenrechten, waaronder het recht op voedsel, passende huisvesting, gezondheid en water. De VN-Mensenrechtenraad merkte dit op en creëerde het mandaat van speciale rapporteur voor de gevolgen voor de mensenrechten van een milieuvriendelijk beheer en verwijdering van gevaarlijke stoffen en afvalstoffen.

In resolutie 21/17 van de Mensenrechtenraad werd de speciale rapporteur verzocht informatie te verstrekken over de nadelige gevolgen van een onjuist beheer en de verwijdering van gevaarlijke stoffen en afvalstoffen voor de mensenrechten. Meer in het bijzonder werd de speciale rapporteur gevraagd het volgende te onderzoeken:

- Mensenrechtenkwesties waar transnationale ondernemingen en andere ondernemingen bij betrokken zijn en die betrekking hebben op hun beheer en de verwijdering van gevaarlijke stoffen en afval;
- De gevolgen voor de mensenrechten van programma’s voor afvalrecycling en de overdracht van vervuilende industrieën, industriële activiteiten en technologieën;
- De ondersteuning en bijstand aan slachtoffers van gerelateerde mensenrechtenschendingen;
- De onduidelijkheden in internationale instrumenten die het verplaatsen en storten van gevaarlijke stoffen en afvalstoffen mogelijk maken, en eventuele gebreken in de doeltreffendheid van internationale regelgevingsmechanismen; en
- Mensenrechtenschendingen tegen mensenrechtenverdedigers vanwege hun activiteiten.

CASUS 42: ROEP OM BETERE BESCHERMING TEGEN GEVAARLIJKE STOFFEN IN DE REPUBLIEK KOREA[1]

Baskut Tuncak, de speciale rapporteur voor de gevolgen voor de mensenrechten van het milieuverantwoorde beheer en de verwijdering van gevaarlijke stoffen en afvalstoffen, bracht van 12 tot 23 oktober 2015 een bezoek aan de Republiek Korea. Na zijn bezoek diende hij een verslag in bij de VN-Mensenrechtenraad.

Hij nam nota van de positieve stappen die de Republiek Korea had ondernomen om de negatieve gevolgen van gevaarlijke stoffen en afvalstoffen voor de mensenrechten te verzachten, waaronder de aanname van internationale mensenrechten- en milieuverdragen, evenals de aanname van nationale wetten, uitvoeringsregelingen, beleidslijnen en programma's.

Hij uitte echter zijn bezorgdheid over de negatieve impact van gevaarlijke stoffen en afvalstoffen op het genieten van mensenrechten en de gevolgen van blootstelling aan gevaarlijke stoffen en afvalstoffen voor de gezondheid. Blootstelling leidt namelijk tot tal van verwondingen en sterfgevallen. Hij beoordeelde wat voor effecten deze stoffen hadden op hoog-risicogroepen, zoals consumenten, werknemers, kinderen en gemeenschappen die in de buurt van gevaarlijke stoffen leven. Hij wees met name op de negatieve gevolgen voor ouderen, zwangere vrouwen, jonge moeders en zeer jonge kinderen.

1 Verslag van de speciale rapporteur voor de gevolgen voor de mensenrechten van het milieuverantwoorde beheer en de verwijdering van gevaarlijke stoffen en afvalstoffen m.b.t. zijn bezoek aan de Republiek Korea; A / HRC / 33/41 / Add.1.

Referentiemateriaal

» VN-Milieuprogramma; "Factsheet on Human Rights and the Environment"; https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/9933/factsheet-human-rights-environment.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

» Verslag van de speciale rapporteur voor mensenrechtenverplichtingen met betrekking tot het genieten van een veilige, schone, gezonde en duurzame omgeving; A / HRC / 37/59.

» VN-Mensenrechtenbureau; "Understanding Human Rights and Climate Change"; Indiening bij de 21e conferentie van de partijen bij het Raamverdrag van de Verenigde Naties inzake klimaatverandering; http://www.ohchr.org/Documents/Issues/ClimateChange/COP21.pdf

» VN-Mensenrechtenbureau; "Key Messages on Human Rights and Climate Change"; http://www.ohchr.org/Documents/Issues/ClimateChange/KeyMessages_on_HR_CC.pdf

Deel VI:

Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling

In september 2015 kwamen 170 staten samen op de VN-top over duurzame ontwikkeling in New York om de Agenda 2030 aan te nemen met als doel de wereld te transformeren. De Agenda telt 17 doelstellingen (SDG's) en 167 subdoelstellingen en vormt het kader voor duurzame ontwikkeling in de wereld, zowel op nationaal als internationaal niveau.

KADER 94: HOOFDELEMENTEN VAN DE AGENDA 2030

De Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling bestaat uit:

- 17 doelstellingen voor duurzame ontwikkeling (SDG's) en 169 subdoelstellingen die alle landen moeten bereiken voor 2030;
- De implementatiemiddelen die bepalen welke middelen en partnerschappen nodig zijn om de doelstellingen en subdoelstellingen te implementeren;
- Opvolging- en evaluatieprocessen en mechanismen op nationaal, regionaal en mondiaal niveau, die de vooruitgang die wordt geboekt bij het uitvoeren van doelstellingen en subdoelstellingen zal volgen.

"Deze Agenda is een actieplan voor mens, planeet en welvaart. Ook universele vrede in grotere vrijheid speelt er een hoofdrol in. We erkennen dat het uitroeien van armoede in al haar vormen, waaronder ook extreme armoede, de grootste uitdaging vormt waarmee de wereld wordt geconfronteerd, terwijl het ook een absolute voorwaarde is voor duurzame ontwikkeling.

Alle landen en belanghebbenden, die als partners samenwerken, zullen dit plan uitvoeren. We zijn vastbesloten om de mensheid te bevrijden van het juk van de armoede en willen onze planeet weer gezond maken en veiligstellen. We zijn vastberaden om de kordate en transformerende stappen te zetten die dringend nodig zijn om het tij te keren en de wereld op weg te zetten naar een duurzame en veerkrachtige toekomst. Nu we deze gemeenschappelijke reis aanvatten, verbinden we ons ertoe om niemand achter te laten."

Voorwoord van de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling

SDG's zijn universeel. De doelstellingen voor duurzame ontwikkeling bouwen voort op de millenniumdoelstellingen voor ontwikkeling (MDG's) die werden opgesteld na de millenniumtop van de Verenigde Naties in 2000. De MDG's waren echter alleen van toepassing op ontwikkelingslanden, terwijl de SDG's universeel van toepassing zijn op alle landen. Alle landen moeten vooruitgang boeken in het kader van duurzame ontwikkeling. Ze staan hierbij zowel voor gedeelde, als voor unieke uitdagingen.

SDG's zijn transformatief. Er is bij de Agenda 2030 sprake van een paradigmaverschuiving. Het traditionele ontwikkelingsmodel wordt daarbij vervangen door een model van ontwikkeling waar mensen en de planeet centraal staan. Alles draait rond genderbewuste en duurzame ontwikkeling gebaseerd op mensenrechten. Het gaat over ontwikkeling voor "mens, planeet, welvaart, vrede en partnerschap".

SDG's zijn uitgebreid. De SDG's voorzien in een uitgebreid gamma aan sociale, economische en ecologische doelstellingen. De Agenda stelt ook ten doel "vreedzame, rechtvaardige en inclusieve samenlevingen op te bouwen, die vrij zijn van angst en geweld" door middel van democratisch bestuur, rechtsstaat, persoonlijke veiligheid, toegang tot de rechter, en een stimulerende internationale omgeving. De SDG's gaan over kwesties die verband houden met alle mensenrechten, inclusief burgerlijke, politieke, economische, sociale en culturele rechten en het recht op ontwikkeling.

KADER 95: SDG-INDICATOREN EN UITSPLITSING VAN DATA

Om ervoor te zorgen dat niemand achterblijft en dat vooruitgang en ontwikkeling gelijkelijk worden verdeeld, moeten ontwikkelingsinspanningen specifiek gericht zijn op mensen die het "meest achterblijven" en geconfronteerd worden met een gebrek aan toegang tot mensenrechten en ontwikkeling. Dit vereist het verzamelen van kwalitatieve, toegankelijke, actuele en betrouwbare uitgesplitste data over meerdere dimensies. Zo moeten bijvoorbeeld data over "kinderarbeid in het armste kwintiel in stedelijke gebieden" worden verzameld voor betere doelgerichtheid. Een dergelijke benadering helpt ervoor te zorgen dat niemand wordt achtergelaten, omdat daarbij bijzondere aandacht wordt gevestigd op degenen die vaak het meest achterblijven vanwege hun leeftijd, socio-economische status, geslacht, etniciteit en geografie, of andere gronden.

SDG's zijn inclusief. De Agenda 2030 belooft niemand achter te laten. Het beoogt "een wereld van universeel respect voor [...] gelijkheid en non-discriminatie" tussen en binnen landen. Om dit te waarborgen, is de Agenda verankerd in de internationale mensenrechtenwetgeving. Daarnaast wordt opnieuw bevestigd dat de staat de verantwoordelijkheid draagt om de mensenrechten te respecteren, beschermen en bevorderen, zonder discriminatie.

Het VN-forum op hoog politiek niveau over duurzame ontwikkeling (UN High-Level Political Forum on Sustainable Development) is het belangrijkste wereldwijde platform voor duurzame ontwikkeling en speelt een centrale rol bij de opvolging en evaluatie van de Agenda 2030 op mondiaal niveau. In het kader van de Agenda worden staten aangemoedigd om "regelmatige en inclusieve basisevaluaties door te voeren van de vooruitgang op nationaal en subnationaal niveau die door het land zelf worden gevoerd en gestuurd". Deze nationale beoordelingen vormen de basis voor beoordelingen op mondiaal niveau. Beoordelingen door het VN-forum op hoog politiek niveau over duurzame ontwikkeling zijn vrijwillig en worden geleid door staten. Zowel ontwikkelde als ontwikkelingslanden voeren deze evaluaties uit. Ze bieden een platform voor partnerschappen, onder meer door de deelname van relevante belanghebbenden.

*Een voorbeeld van een staatsrapport: Nederland heeft zijn rapport over de implementatie van de SDG's voorgelegd aan het VN-forum op hoog politiek niveau over duurzame ontwikkeling (*https://sdgs.un.org/*).*

Duurzame ontwikkelingsdoelen en mensenrechten

De Agenda 2030 is gebaseerd op de mensenrechten en steunt op de internationale mensenrechtenwetgeving. Het streeft het doel na de mensenrechten van iedereen te verwezenlijken.

De SDG's "willen de mensenrechten van iedereen laten respecteren". (Voorwoord)

"We streven naar een wereld met universeel respect voor mensenrechten en voor menselijke waardigheid, de rechtsregels, justitie, gelijkheid en non-discriminatie; een wereld met respect voor ras, etniciteit en culturele diversiteit; een wereld waarin iedereen gelijke kansen krijgt [...]." (Paragraaf 8)

"De nieuwe Agenda wordt bepaald door de doelstellingen en beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties, met inbegrip van de volledige naleving van het internationale recht. De Agenda is gebaseerd op de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, op internationale mensenrechtenverdragen, de Millenniumverklaring en de Slotverklaring van de Wereldtop van 2005." (Paragraaf 10)

We "herbevestigen [...] onze toewijding tegenover de internationale rechtsregels en benadrukken [...] het feit dat de Agenda moet worden geïmplementeerd op een manier die spoort met de rechten en plichten van staten onder internationaal recht. (Paragraaf 18)

"We herbevestigen het belang van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, en van andere internationale instrumenten die betrekking hebben op de mensenrechten en het internationaal recht. We benadrukken de verantwoordelijkheden van alle staten conform het Handvest van de Verenigde Naties, om de mensenrechten en fundamentele vrijheden van iedereen te respecteren, te beschermen en te bevorderen, zonder enig onderscheid wat betreft ras, kleur, geslacht, taal, religie, politieke of andere mening, nationale of maatschappelijke herkomst, eigendom, geboorte, handicap of enige andere status." (Paragraaf 19)

Mensenrechten en de SDG's versterken elkaar. Zo bevordert de uitvoering van verplichtingen die voortvloeien uit mensenrechtenverdragen de verwezenlijking van de SDG's. Op dezelfde manier bevordert een mensenrechtenbenadering bij ontwikkeling ieders toegang tot mensenrechten.

De mensenrechten en SDG's versterken elkaar.

Mensenrechten zijn onlosmakelijk verbonden met de Agenda 2030. Het principe dat "niemand mag worden achterlaten" is transversaal van toepassing op alle SDG's en subdoelstellingen. Het is diepgeworteld in de mensenrechtenbeginselen van gelijkheid en non-discriminatie. Ook worden andere essentiële beginselen, zoals het afleggen van verantwoording en participatie duidelijk weerspiegeld in de Agenda. Dit zijn ook sleutelprincipes van de mensenrechtenbenadering van ontwikkeling.

In meer dan 90% van de 169 subdoelstellingen komen fundamentele internationale mensenrechten en arbeidsnormen aan bod. Er is een duidelijk verband tussen de doelstellingen enerzijds en specifieke artikelen van internationale mensenrechteninstrumenten anderzijds. Dit toont hoe nauw ze met elkaar verbonden zijn.

	DUURZAME ONTWIKKELINGSDOELSTELLINGEN	VERWANTE MENSENRECHTEN *
1 GEEN ARMOEDE	**Beëindig armoede overal en in al haar vormen** Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het uitroeien van extreme armoede; sociale beschermingsmaatregelen implementeren; en zorgen voor gelijke toegang van mannen en vrouwen tot economische middelen.	• **Recht op een adequate levensstandaard** [UVRM art. 25; IVESCR art. 11; IVRK art. 27] • **Recht op sociale zekerheid** [UVRM art. 22; IVESCR art. 9; CRPD art. 28; IVRK art. 26] • **Gelijke rechten van vrouwen in het economische leven** [CEDAW arts. 11, 13, 14(2)(g), 15(2), 16(1)]
2 GEEN HONGER	**Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en promoot duurzame landbouw** Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het beëindigen van honger en ondervoeding; het verbeteren van landbouwproductie, duurzame en veerkrachtige voedselproductie; het corrigeren van handelsbeperkingen en het garanderen van goed werkende voedselgrondstoffenmarkten.	• **Recht op adequate voeding** [UVRM art. 25; IVESCR art. 11; IVRK art. 24(2)(c)] • **Internationale samenwerking,** waaronder het zorgen voor een eerlijke verdeling van de wereldvoedselvoorziening [UVRM art. 28; IVESCR art. 2(1), 11(2)]
3 GOEDE GEZONDHEID EN WELZIJN	**Verzeker een goede gezondheid en promoot welvaart voor alle leeftijden** Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het terugdringen van moedersterfte; het beëindigen van vermijdbare kindersterfte; het eindigen van aids en andere ziekten; het zorgen voor universele ziekteverzekering, betaalbare essentiële medicijnen, seksuele en reproductieve gezondheidszorg; vaccinonderzoek en de toegang tot medicijnen.	• **Recht op leven** [UVRM art. 3; IVBPR art. 6], in het bijzonder van vrouwen [CEDAW art. 12] en kinderen [VKR art. 6] • **Recht op gezondheid** [UVRM art. 25; ICESCR art. 12], in het bijzonder van vrouwen [CEDAW art. 12]; en kinderen [IVRK art.24] • **Bijzondere bescherming voor moeders en kinderen** [IVESCR art.10] • **De voordelen te genieten van de wetenschappelijke vooruitgang en de toepassing daarvan;** [UVRM art. 27; IVESCR art. 15(1)(b)] • **Internationale samenwerking** [UVRM art. 28, DRtD art. 3-4], vooral m.b.t het recht op gezondheid en kinderrechten [IVESCR art. 2(1); IVRK art. 4]

* Deze tabel dient uitsluitend ter illustratie. De opsomming van relevante rechten is niet uitputtend. Volgens de internationale mensenrechtenwetgeving en de Agenda 2030 voor Duurzame Ontwikkeling moeten data voor alle doelstellingen worden verzameld en uitgesplitst volgens de verschillende discriminatiegronden die volgens internationale mensenrechtenwetgeving verboden zijn. Daarbij zijn inbegrepen de eerbiediging, bescherming en bevordering van mensenrechten en fundamentele vrijheden voor iedereen, zonder onderscheid van welke aard dan ook wat betreft ras, huidskleur, geslacht, taal, religie, politieke of andere mening, nationale of sociale afkomst, eigendom, geboorte, handicap of andere status. Voor alle doelstellingen gelden ook verplichtingen met betrekking tot internationale hulp en samenwerking.

	Verzeker gelijke toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen Onder de subdoelstellingen vallen onder meer universele toegang tot gratis, kwalitatief kleuter-, lager en secundair onderwijs; het verbeteren van beroepsvaardigheden; gelijke toegang tot onderwijs; het verbeteren van onderwijsfaciliteiten; het verhogen van studiebeurzen en van het aantal gekwalificeerde leraren.	• **Recht op onderwijs** [UVRM art. 26; IVESCR art. 13], met name m.b.t. kinderen [IVRK art. 28, 29]; personen met een beperking [IVRK art. 23(3), CRPD art. 24]; en inheemse volkeren [UNDRIP art. 14] • **Gelijke rechten van vrouwen en meisjes op onderwijsgebied** [CEDAW art. 10] • **Recht op werk, inclusief technische en beroepsopleiding** [IVESCR art. 6] • **Internationale samenwerking** [UVRM art. 28; DRtD arts. 3-4], met name m.b.t. kinderen [IVRK art. 23(4), 28(3)], personen met een beperking [CRPD art. 32], and inheemse volkeren [UNDRIP art. 39]
	Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het uitroeien van discriminatie en geweld tegen vrouwen en meisjes; het waarderen van onbetaalde zorg en thuiswerk; het verzekeren van de volledige deelname van vrouwen; de toegang tot seksuele en reproductieve gezondheidszorg; gelijke toegang van vrouwen tot economische middelen.	• **Uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen** [CEDAW art. 1-5] en meisjes [IVRK art. 2], vooral in wetgeving, politiek en openbaar leven (art. 7), economisch en sociaal leven (arts. 11, 13), en gezinsleven (art. 16)] • **Het recht het aantal kinderen en de spreiding ervan te kiezen** [CEDAW art. 12, 16(1)(e); IVRK art. 24(2)(f)] • **Bijzondere bescherming voor moeders en kinderen** [IVESCR art. 10] • **Uitbanning van geweld tegen vrouwen en meisjes** [CEDAW arts. 1- 6; DEVAW art. 1-4; IVRK art. 24(3), 35] • **Recht op redelijke en gunstige arbeidsomstandigheden** [IVESCR art. 7; CEDAW art. 11]
	Verzeker toegang tot duurzaam beheer van water en sanitatie voor iedereen Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het verzekeren van universele en gelijke toegang tot veilig, betaalbaar drinkwater, sanitaire voorzieningen en hygiëne voor iedereen; het verminderen van verontreiniging; een efficiënter watergebruik; een sterkere deelname aan waterbeheer en sanitaire voorzieningen.	• **Recht op veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen** [IVESCR art. 11] • **Recht op gezondheid** [UVRM art. 25; IVESCR art. 12] • **Gelijke toegang van vrouwen op het platteland tot water en sanitaire voorzieningen** [CEDAW art. 14(2)(h)]

	Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het waarborgen van universele toegang tot betaalbare, betrouwbare en moderne energiediensten.	• **Recht op een adequate levensstandaard** [UVRM art. 25; IVESCR art. 11] • **Recht de voordelen te genieten van de wetenschappelijke vooruitgang en de toepassing daarvan** [UVRM art. 27; IVESCR art. 15(1)(b)]
	Bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het bevorderen van duurzame economische groei; efficiëntie bij productie en consumptie van hulpbronnen; volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen; het uitbannen van gedwongen en kinderarbeid en mensenhandel; bescherming van arbeidsrechten, waaronder die van migrantenarbeiders; het vergroten van de toegang tot financiële diensten.	• **Recht op redelijke en gunstige arbeidsomstandigheden** [UVRM art. 23; IVESCR art. 6, 7, 10; CRPD art. 27; fundamentele arbeidsverdragen van de IAO en IAO-Verklaring inzake de fundamentele beginselen en rechten op het werk] • **Verbod op slavernij, dwangarbeid en mensenhandel** [UVRM art. 4; IVBPR art. 8; CEDAW art. 6; IVRK art. 34-36] • **Gelijke rechten van vrouwen op het gebied van werkgelegenheid** [CEDAW art. 11; IAO-Verdragen nr. 100 en nr. 111] • **Verbod op kinderarbeid** [IVRK art. 32; IAO-Verdrag nr. 182] • **Gelijke arbeidsrechten voor migrerende werknemers** [IVMW art. 25]
	Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie Onder de subdoelstellingen vallen onder meer betaalbare en billijke toegang tot hoogwaardige infrastructuur; werkgelegenheidscheppende industrialisatie; toegang tot financiële diensten en markten; innovatie en technologieoverdracht; het vergroten van de toegang tot ICT.	• **Recht de voordelen te genieten van de wetenschappelijke vooruitgang en de toepassing daarvan** [UVRM art. 27; IVESCR art. 15(1)(b)] • **Recht op toegang tot informatie** [UVRM art. 19; IVBPR art. 19(2)] • **Recht op adequate huisvesting, inclusief land en middelen** [UVRM art. 25; IVESCR art. 11] • **Gelijke rechten van vrouwen op financieel krediet en plattelandsinfrastructuur** [CEDAW art. 13(b), art. 14(2)]

	Dring ongelijkheid in en tussen landen terug Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het bevorderen van inkomenstoename van de onderste 40%; het bevorderen van sociale, economische en politieke inclusie; het wegwerken van ongelijkheden; sociale bescherming voor iedereen; het verzekeren van deelname aan economische besluitvorming; het vergemakkelijken van migratie en het verlagen van transactiekosten van overschrijvingen van migranten.	• **Recht op gelijkheid en non-discriminatie** [UVRM art. 2; IVESCR art. 2(2); IVBPR art. 2(1), 26; ICERD art. 2(2); CEDAW art. 2; IVRK art. 2; CRPD art. 5; IVMW art. 7; DRtD art. 8(1)] • **Recht op deelname aan openbare aangelegenheden** [UVRM art. 21; IVBPR art. 25; CEDAW art. 7; ICERD art. 5; CRPD art. 29; DRtD art. 8(2)] • **Recht op sociale zekerheid** [UVRM art. 22; IVESCR art. 9-10; CRPD art. 28] • **Bevordering van voorwaarden voor internationale migratie** [IVMW art. 64] • **Recht van migranten om inkomsten en spaargelden over te maken** [IVMW art. 47(1)]
	Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het voorzien van iedereen van toegang tot huisvesting, basisdiensten en openbaar vervoer; participatieve planning van menselijke nederzettingen; het beschermen van cultureel en natuurlijk erfgoed; het versterken van de veerkracht bij rampen.	• **Recht op adequate huisvesting, inclusief land en middelen** [UVRM art. 25; IVESCR art. 11] • **Recht om deel te nemen aan het culturele leven** [UVRM art. 25; IVESCR art. 15; ICERD art. 5, 7; CRPD art. 30; IVRK art. 31] • **Toegankelijkheid van transport, faciliteiten en diensten, met name van personen met een beperking** [CRPD art. 9(1)], kinderen [IVRK art. 23], en vrouwen op het platteland [CEDAW art. 14(2)] • **Bescherming tegen natuurrampen** [CRPD art. 11]
	Verzeker duurzame consumptie-, en productiepatronen Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het realiseren van duurzaam beheer en efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen; een beter afvalbeheer; het bevorderen van duurzame overheidsopdrachten; het verzekeren van toegang tot informatie; het opbouwen van capaciteit voor duurzame ontwikkeling.	• **Recht op gezondheid, inclusief het recht op een veilige, schone, gezonde en duurzame omgeving** [UVRM art. 25(1); IVESCR art. 12] • **Recht op adequate voeding en het recht op veilig drinkwater** [UVRM art. 25(1); IVESCR art. 11] • **Recht van alle volken om vrijelijk over hun natuurlijke hulpbronnen te beschikken** [IVBPR, IVESCR art. 1(2)]

	Neem dringend actie om klimaatverandering en haar impact te bestrijden Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het versterken van de veerkracht en het aanpassingsvermogen bij klimaatverandering en natuurrampen, ook in gemarginaliseerde gemeenschappen; de implementatie van het Groene Klimaatfonds.	• **Recht op gezondheid, inclusief het recht op een veilige, schone, gezonde en duurzame omgeving** [UVRM art. 25(1); IVESCR art. 12; IVRK art. 24; CEDAW art. 12; IVMW art. 28] • **Recht op adequate voeding en het recht op veilig drinkwater** [UVRM art. 25(1); IVESCR art. 11] • **Recht van alle volken om vrijelijk over hun natuurlijke hulpbronnen te beschikken** [IVBPR, IVESCR art. 1(2)]
	Behoud en maak duurzaam gebruik van de oceanen, de zeeën en de maritieme hulpbronnen. Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het verminderen van zeevervuiling; behoud van zee- en kustecosystemen en zeegebieden; het herstellen van visvoorraden; toegang tot de markt voor kleinschalige vissers; het beschermen van de mariene biodiversiteit.	• **Recht op gezondheid, inclusief het recht op een veilige, schone, gezonde en duurzame omgeving** [UVRM art. 25(1); IVESCR art. 12; IVRK art. 24; CEDAW art. 12; IVMW art. 28] • **Recht op adequate voeding en het recht op veilig drinkwater** [UVRM art. 25(1); IVESCR art. 11] • **Recht van alle volken om vrijelijk over hun natuurlijke hulpbronnen te beschikken** [IVBPR, IVESCR art. 1(2)]
	Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming en landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe. Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het duurzame beheer van zoetwaterecosystemen, bossen en bergen; het tegengaan van woestijnvorming; het verlies van biodiversiteit een halt toeroepen; de bestrijding van stroperij en handel in beschermde soorten.	• **Recht op gezondheid, inclusief het recht op een veilige, schone, gezonde en duurzame omgeving** [UVRM art. 25(1); IVESCR art. 12; IVRK art. 24; CEDAW art. 12; IVMW art. 28] • **Recht op adequate voeding en het recht op veilig drinkwater** [UVRM art. 25(1); IVESCR art. 11] • **Recht van alle volken om vrijelijk over hun natuurlijke hulpbronnen te beschikken** [IVBPR, IVESCR art. 1(2)]

 	Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en creëer op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en open instellingen. Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het verminderen van alle vormen van geweld; het eindigen van geweld tegen en handel van kinderen; het bevorderen van de rechtsregels en rechtvaardigheid voor iedereen; het terugdringen van ongewettigde financiële- en wapenstromen, corruptie en omkoperij; het ontwikkelen van doeltreffende instellingen; participatieve besluitvorming op alle niveaus; een wettelijke identiteit voor iedereen.	• **Recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon** [UVRM art. 3; IVBPR art. 6(1), 9(1); ICPED art. 1] vrijwaring van foltering inbegrepen [UVRM art. 5; IVBPR art. 7; CAT art. 2; IVRK art. 37(a)] • **Bescherming van kinderen tegen alle vormen van geweld, misbruik of uitbuiting** [VRK art. 19, 37(a)), inclusief mensenhandel (IVRK art. 34-36; IVRK–FP1)] • **Recht op toegang tot het recht en een eerlijke rechtsgang** [UVRM art. 8, 10; IVBPR art. 2(3), 14-15; CEDAW art. 2(c)] • **Recht op rechtspersoonlijkheid** [UVRM art. 6; IVBPR art. 16; CRPD art. 12] • **Recht op deelname aan openbare aangelegenheden** [UVRM art. 21; IVBPR art. 25] • **Recht op toegang tot informatie** [UVRM art. 19; IVBPR art. 19(1)]
 	Versterk de implementatiemiddelen en revitaliseer het wereldwijd partnerschap voor duurzame ontwikkeling. Onder de subdoelstellingen vallen onder meer het versterken van binnenlandse middelenmobilisatie en internationale steun; schuldhoudbaarheid; technologieoverdracht en capaciteitsopbouw; het bevorderen van handel; beleidscoherentie; het respecteren van de beleidsruimte van landen; het bevorderen van partnerschappen met meerdere belanghebbenden; het ontwikkelen van metingen voor voortgang; het verzamelen van uitgesplitste data.	• **Recht op zelfbeschikking van alle volken** [IVBPR, IVESCR art. 1(1); DRtD art. 1(1)] • **Recht van alle volken op ontwikkeling, & internationale samenwerking** [UVRM art. 28; IVESCR art. 2(1); IVRK art. 4; CRPD art. 32(1); DRtD art. 3-5] • **Recht de voordelen te genieten van de wetenschappelijke vooruitgang en de toepassing daarvan,** inclusief internationale samenwerking op wetenschappelijk gebied [UVRM art. 27(1); IVESCR art. 15(1)] • **Recht op privacy** [UVRM art. 12; IVBPR art. 17], inclusief respect voor mensenrechten en ethische principes bij het verzamelen en gebruiken van statistieken [CRPD art. 31(1)]

Mensenrechtenmechanismen en -instellingen zorgen er systematisch voor dat men een geïntegreerde mensenrechtenaanpak nastreeft bij het uitvoeren, opvolgen en evalueren van de Agenda 2030. Ze stellen de aanzienlijke expertise van de VN-Mensenrechtenraad en de mechanismen die daaraan verwant zijn ter beschikking, evenals de expertise van de verschillende VN-Verdragsorganen. Ten slotte is ook de expertise van het VN-Mensenrechtenbureau, de VN-Ontwikkelingsgroep, het VN-Ontwikkelingsprogramma en de VN-landenteams van onschatbare waarde voor het uitvoeren van mensenrechtenverplichtingen en het behalen van de doelstellingen en subdoelstellingen van de Agenda 2030.

Eindnoten

1 – Statuut van het Internationaal Gerechtshof; Artikel 38(1)(b).

2 – Resolutie A/RES/60/251 van de VN-Algemene Vergadering.

3 – Universele Periodieke Doorlichting; http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR

4 – Speciale procedures van de VN-Mensenrechtenraad; http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/Welcomepage.aspx.

5 – Afrikaanse Unie, https://au.int/.

6 – Afrikaanse Commissie voor Mensen- en Volkenrechten, http://www.achpr.org.

7 – Afrikaans Handvest voor de rechten van mens en volken, https://www.achpr.org/resources.

8 – Afrikaans Hof voor de Rechten van de Mens en Volken; http://www.african-court.org.

9 – Sahrawi Arabische Democratische Republiek is geen lidstaat van de Verenigde Naties.

10 – Oost-Afrikaanse Gemeenschap; https://www.eac.int.

11 – Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse Staten; https://ecowas.int.

12 – Ontwikkelingsgemeenschap van Zuidelijk Afrika; https://sadc.int.

13 – ASEAN intergouvernementele mensenrechtencommissie; http://aichr.org

14 – RvE Commissaris voor de rechten van de mens; https://www.coe.int/en/web/commissioner.

15 – Europese Commissie tegen racisme en intolerantie; www.coe.int/ecri.

16 – Europees Comité voor de Preventie van Foltering; https://www.coe.int/en/web/cpt.

17 – Europees Hof voor de Rechten van de Mens; http://echr.coe.int.

18 – Raad van de Europese Unie; https://www.consilium.europa.eu/nl/.

19 – Europees Parlement; http://europarl.europa.eu.

20 – Europese Commissie; https://ec.europa.eu.

21 – Hof van Justitie van de Europese Unie; https://curia.europa.eu.

22 – https://ec.europa.eu/info/aid-development-cooperation-fundamental-rights/your-rights-eu/eu-charter-fundamental-rights/application-charter/incorporating-fundamental-rights-eu-legislative-process_en

23 – https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/better-regulation-toolbox-28_en_0.pdf

24 – https://ec.europa.eu/info/files/2017-annual-report-application-charter_en

25 – Algemene voorstelling van het Hof van Justitie van de EU; https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/nl/.

26 – Organisatie van Amerikaanse Staten; Inter-Amerikaans Kinderinstituut; http://www.iin.oea.org

27 – Internationale Alliantie van Mensenrechteninstituten (GANHRI); https://ganhri.org/.

28 – AVVN-resoluties A/RES/62/149, A/RES/63/168, A/RES/65/206.

29 – Rapport van de speciale VN-rapporteur voor foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing, A/67/279.

30 – Verdrag inzake de slavernij, Genève, 25 September 1926 art. 1(1).

31 – Aanvullend Verdrag inzake de afschaffing van de slavernij, de slavenhandel en met slavernij gelijk te stellen instellingen en praktijken art. 1.

32 – VN-Mensenrechtencomité, Algemene Opmerking nr. 25 (1996), paragraaf 16.

33 – VN-Mensenrechtencomité, Algemene Opmerking nr. 29: Artikel 4: Afwijkingen tijdens een noodtoestand; VN-Mensenrechtencomité, Algemene Opmerking nr. 32, 31 augustus 2001, CCPR/C/21/Rev.1/Add.11; Recht op gelijkheid voor rechtbanken en tribunalen en op een eerlijk proces, 23 augustus 2007; CCPR/C/GC/32.

34 – Ibid.

35 – VN-Habitat, "Global Report on Human Settlements 2007: Enhancing Urban Safety and Security", 2007.

36 – Fact sheet van het VN-Mensenrechtenbureau en VN- Habitat; "The Right to Adequate Housing".

37 – Ibid.

38 – Beginselverklaring van de Wereldgezondheidsorganisatie, zoals aangenomen door de Internationale Gezondheidsconferentie die van 19 juni tot 22 juli 1946 in New York werd gehouden, ondertekend op 22 juli 1946

39 – VN-Comité voor Economische Sociale, en Culturele Rechten, Algemene Opmerking nr. 21 (2009).

40 – Slotopmerkingen van het CEDAW-Comité m.b.t. Uruguay; CEDAW/C/URY/CO/8-9.

41 – Kinderrechtencomité; Algemene Opmerking nr. 14 (2013) over het recht van het kind dat zijn belangen voorop moeten staan; CRC/C/GC/14.

42 – "Guidelines for the Alternative Care of Children"; VN-Algemene Vergadering; 24 februari 2010, A/RES/64/142.

43 – Zie het VN-Verdrag betreffende de status van staatlozen; aangenomen op 28 september 1954.

44 – Zie artikel 1 van het VN-Verdrag betreffende de status van vluchtelingen; aangenomen op 28 juli 1951.

45 – Artikel 33, lid 1, van het VN-Vluchtelingenverdrag van 1951; en artikel 3 van het VN-Verdrag tegen foltering.

46 – Rapport van de secretaris-generaal aan de Algemene Vergadering; "Follow-up to the Second World Assembly on Ageing"; A/66/173.

47 – Gezamenlijk programma van de Verenigde Naties inzake hiv/aids; Women and girls and HIV; 7 maart 2018; http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/women_girls_hiv_en.pdf.

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER
Europe
Regional Office

70 YEARS
UNIVERSAL DECLARATION OF
HUMAN RIGHTS
#STANDUP4HUMANRIGHTS